

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Σύνθεση του ζωγράφου ΜΙΜΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'—1929

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 72

“ΞΑΝΑΤΟΝΙΣΜΕΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ,”

AVE, DEA

La mort et la beauté sont deux choses profondes...

VICTOR HUGO

‘Ο θάνατος και η ομορφιά, τὰ δυὸ βαθιά τοῦ κόσμου,
τόσο ἴσσο, τόσο φῶς μαζί σκορποῦν, ποὺ ὁ λογισμὸς μου
τὰ λέει ἀδέσφια, καρτερὰ δυὸ ἀδέσφια καὶ τρομαχτικά,
καὶ μὲ τὰ ἴδια ἀνίγματα καὶ τὰ ἴδια μυστικά.

Λάμπει’ ἔσεῖς, πεθαίνω ἐγώ, μαῦρα μαλλιά, ξανθιά, ματιές,
φοτιές, γυναῖκες, τοῦ καημοῦ τοῦ γόη καὶ χάρες καὶ σαῖτες,
μὲς στὰ μεγάλα κύματα οἰχτὰ μαργαριτάρια,
πουλιά, τοῦ μύρου τοῦ δρυμοῦ φεγγόβολα βλαστάρια.

Dea, οἱ δυὸ μοῖρες μας κοντὰ πόσο εἶν’ ἢ μὰ στὴν ἄλλη!
Κινεῖς τὰ δυὸ μας πρόσωπα νὰ καταλάβῃ δὲ μπορεῖ,
στὰ μύτια τὰ δικὰ σου θεία κ’ ἡ ἄβυσσο προβάλλει,

στὸ βήραθρο τὸ μέσα μου τρέμουν τῶν ἄστρον οἱ χοροί,
γιατ’ εἴμαστε τῶν οὐρανῶν, κυρία μου, γείτονες κ’ οἱ δυὸ,
Dea, γιατί εἶσαι ἄραα ἐσὺ καὶ νέος γιατί δὲν εἶμ’ ἐγώ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

‘Απὸ τὴ νέα συλλογὴ «Ξανατονισμένη Μουσική»,—ἀναδημιουργίες ξένων λυρικῶν μ’ ἐκτενῆ
«προλογικὰ σημειώματα»,—ποὺ βγαίνει αὐτὲς τὶς ἡμέρες, σὲ πολυτελέστατη ἔκδοση, ἀπὸ τὸν
‘Ἐκδοτικὸ Οἶκὸ Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΧΟΥ

Ὁ κ. Ἄσφορς εἶχε γυρίσει κουρασμένος ἀπέξω

— Πού τρέχατε, δάσκαλε;

— Πού νὰ τρέχω, παιδί μου; Παραμανές Χριστουγέννιον, βλέπεις... Ἄν δὲν φροντίσω μόνος μου γιὰ τὰ διάφορα ψώνια, ποιὸς θέλεις νὰ φροντίσει γιὰ μένα.

— Προμηθευθήκατε, τουλάχιστον, τὴν ἀπαραίτητη γαλοπούλα ἢ ὄχι ἀκόμα; Στὴ λαϊκὴ ἀγορά, προχθές. Ἐνα κοπάδι δλόκληρο ἔγινε ἀνάρπαστο ἀπὸ τοὺς εὐλαθεῖς χριστιανούς.

— Ἴι νὰ τὴν κάνω τὴ γαλοπούλα, ἀγπητέ μου; Δὲν μοῦ χρειάζεται...

— Προτιμάτε, ἴσως, μαζί μὲ τοὺς ἄγγλους, τὴ χήνα;

— Καμμία προτίμησις.

— Τότε ἐξ ἅπαντος ἢ προτίμησις σας θὰ εἶναι γιὰ τὴ γρηὰ κόττα τῆς παροιμίας.

— Οὔτε ἰδέα.

— Θὰ περιορισθῆτε λοιπὸν, στὸ τυπικὸ, καθημερινὸ καὶ ἀνεπίσημο κρέας, ἡμέρα ποὺ εἶναι;

— Δὲν ξέρω... τὸ ζήτημα τοῦ χριστουγεννιάτικου γεύματος ἀφίνω νὰ τὸ κανονίσω ἢ μαγεύσω σὰς μου.

— Ἐννοῶ τώρα... Θὰ βγήκατε, φυσικά, ν' ἀγοράσετε τοὺς χριστουγεννιάτικους κουραμπιέδες...

— Οὔτε κὰν ἐσκέφθηκα, πὼς ὑπάρχει τεταίο γλύκισμα.

— Τότε φροῦτα;

— Οὔτε.

— Ἀλλὰ τί φωνιάσατε, λοιπὸν;

— Ὅ,τι φωνιάζω καθημερινῶς.

— Καὶ γιὰ τὸ ἔκτακτο τῆς ἡμέρας;

— Ἀπολύτως τίποτε. Γιὰ μένα δὲν ὑπάρχει, ἀπλούστατα, χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Θὰ προσπαθῆσω νὰ γιορτάσω τὰ Χριστουγεννά μου, χωρὶς τὴ συνεργασία τῆς γαλοπούλας καὶ τῶν κουραμπιέδων. Ἐννοῶ, ἐπὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι: κάπως δύσκολο. Ὁ στόμαχος εἶναι μέγας παράγων εὐλαθείας. Καὶ ταυτοχρόνως μέγας ρυθμιστὴς τῆς λατρείας. Αὐτὰ εἶναι πράγματα πασίγνωστα. Ἡ παραγεμιστὴ γαλοπούλα μὰς μεταφέρει ἀμέσως

στὴ φάτνη τῆς Βηθλεέμ. Ὁ ταραμάς καὶ ἡ ἐλγὴς μὰς ἀνεβάζουν στὸ Γολγοθᾶ. Ὁ ὄβελλας, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ σχετικὸ κοκορέτσι καὶ σπληνάντερο, μὰς παρουσιάζει μπροστά μας τὸν Ἄγγελον Κυρίου «κυλλόντα τὸν λίθον τοῦ μνημείου». Χωρὶς αὐτὰ, τὸ θεῖον δρᾶμα θὰ εἶχε λησμονηθῆ πρὸ πολλοῦ, ἔπως ἐλησμονήθησαν τὰ ἔργα καὶ αἱ ἡμέραι τῶν μεγάλων εὐεργετιῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἐφρόντισα περὶ γαλοπούλας. Θέλω νὰ δοκιμάσω ἂν εἶμαι ἄξιος νὰ ὑψωθῶ μέχρι τοῦ μυστηρίου τῆς γεννήσεως ἑνὸς Θεοῦ, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ φούρνου. Ἄν εἶμαι, δηλαδή, ἄξιος νὰ προσφέρω στὸ θεῖον Βρέφος μιὰ λατρεία καθαρῶς πνευματικὴ, ποὺ νὰ μὴν ἔχη περάσει, σὶδ μεταξὺ, καὶ νὰ μὴν ἔχη ἀνάγκη νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν κουζίνα. Νὰ δοξολογήσω τὴν γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως θὰ δοξολογοῦσα τὴν γέννηση τοῦ Σωκράτους. Δὲν νομίζεις, ἐπὶ αὐτὰ θὰ εἶναι τὰ ἄξια Χριστούγεννα τοῦ μέλλοντος;

Δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω, ἂν ὁ κ. Ἄσφορς μιλοῦσε σοβαρὰ ἢ ἂν ἔκανε, καὶ πάλι, ἔν' ἀπὸ τὰ συνειθισμένα παιγνίδια τῆς σκέψεώς του, στήνοντας ἀνέλπιστες παγίδες στοὺς ἀνύποπτους συνομιλητὲς του. Ἀποφάσισα ἑμὸς ν' ἀπαντήσω εὐκρινῶς:

— Τὸ προηγούμενο τοῦ Σωκράτους, τουλάχιστον, δὲν μ' ἐνθουσιάζει... τοῦ ἀποκρίθηκα. Κανεὶς δὲν πανηγυρίζει τὴν ἡμέρα ποὺ γεννήθηκε καὶ κανεὶς δὲν συλλογίζεται νὰ πενηθῆσῃ τὴν ἡμέρα ποὺ ἤπια τὸ κώνειον...

Ὁ ἀγαπητὸς μου διδάσκαλος, ὅταν δὲν κατόρθωνε νὰ πιάσῃ στὴν παγίδα τῆς εὐρωνας του τὸ ἀνύποπτο θῦμα του, ἀφῆγε τάχα νὰ πιεσθῆ ὁ ἴδιος. Ἔτσι καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ, χιούπησε μὲ τὸ χέρι του τὸ πλατὺ μέτωπο καὶ πῆρε τὸ θλιβερὸ καὶ ντροπιασμένο ὄψος τοῦ νικημένου.

— Ἀλλοίμονο... ἀναστéναξε. Δὲν εἶχα συλλογισθῆ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωκράτους. Πράγματι κανένας δὲν θυμᾶται τὴν ἡμέρα ποὺ γεννήθηκε ὁ γυιὸς τοῦ Σωφρονίσκου. Καὶ ἑμὸς πέθανε μὲ τὸν ἴδιο, σχεδόν, τρόπο ποὺ πέθανε καὶ ὁ Χριστὸς. Ὁ Χριστὸς ἐπὶ

τοῦ Σταυροῦ, ὁ Σωκράτης μὲ τὸ κώνειον. Ἴι ἐχρειάζετο λοιπὸν γιὰ νὰ συγκρατήσῃ ἢ μνήμη τῆς ἀνθρωπότητος τῆ μεγάλης αὐτῆς ἡμερομηνία καὶ τί ἔλειψε γιὰ νὰ μὴν τὴ συγκρατήσῃ;

Μοῦ εἶχε φέρειστὰ χεῖλη, κατὰ τὴ συνήθειά του, τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ ἔδινε ὁ ἴδιος.

— Ἡ γαλοπούλα, διδάσκαλε. — τοῦ εἶπα — ἢ παραγεμιστὴ γαλοπούλα.

Ἐμεινε λίγα λεπτὰ συλλογισμένος.

— Κ' ἐγὼ — εἶπε — ποὺ ἐπῆγα νὰ φωνιάσω ἔλα τὰ βιβλία, ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ Ναζωραίου; Μάταια ἔξοδα. Βλέπω τώρα, ἐπὶ ἀντὶ νὰ κάνω τὰ ψώνια μου στὰ βιβλιοπωλεῖα, ἔπρεπε νὰ τὰ κάνω στὴν Κεντρικὴ Ἀγορά, ὅπως ὅλοι οἱ εὐλαθεῖς χριστιανοί.

Ἔστερ' ἀπὸ λιγάκι ἐπρόσθεσε:

— Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ἡ μνήμη τοῦ στομάχου, ἢ τεραστία μνήμη τοῦ ὄργανου αὐτοῦ, ποὺ ἀπέναντί της ἢ μνήμη τῆς καρ-

δίας εἶναι μηδενική καὶ ἀθλία, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῆ πλατύτερα.

— Πὼς πλατύτερα;

— Νὰ τὴν ἐπικαλεσθοῦμε γιὰ τὴ λατρεία καὶ ὄλων τῶν ἄλλων μεγάλων ἡρώων τῆς ἀνθρωπότητος.

— Κατὰ ποῖον τρόπον;

— Νὰ παρακαλέσουμε, ἀπλούστατα, τὴν παραγεμιστὴ γαλοπούλα νὰ μὰς ὑπενθυμίσῃ, λόγου χάριν, κάθε φορὰ, τὴ γέννηση καὶ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτους. Θὰ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴ λήθη οἱ μεγάλες αὐτὲς ἡμερομηνίες καὶ ὅλες οἱ μεγάλες ἡμερομηνίες τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Ἔτσι εἶναι βέβαιον, ἐπὶ κανένας δὲν θὰ τίς λησμονήσῃ ποτέ. Ἐὰν τίς μάθουν κ' ἐκεῖνοι ἀκόμα ποὺ δὲν τίς ἐγνώριζαν.

Καὶ ὁ κ. Ἄσφορς ἐπῆρε τὸν δρόμο τῆς Ἀγορᾶς, γιὰ νὰ προμηθευθῆ τὴ χριστουγεννιάτικη γαλοπούλα του, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι εὐλαθεῖς χριστιανοί.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΜΑΣ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τὸ παλιὸ μας τὸ τραγούδι,
ποὺ τ' ἀκούγαμε μαζί,
μὰ κ' ἢ ἀγάπη μας ἔχασθη,
ποιὸς θὰ τῷλεγε νὰ ζεῖ;

Ἀπὸ τότε ποὺ ἡ καρδιά μου
σ' ἔχασε παντοτινά,
δὲν τὸ πίστευα ποτέ μου,
γιὰ νὰ τ' ἀκουγα ξανά!

Κι' ὅμως νά, ποὺ κάποιο βράδυ
—βράδυ ἀλλόκοτο, θαρρῶ,
μ' ἔν' ἀξέχαστο φεγγάρι,
μακρυνὸ καὶ καθαρό,—

καθὼς γυρίζω μονάχος,
στὴν παλιὰ τὴ γειτονιά,
τὸ ξανάκουσα καὶ πάλι
—καὶ στὴν ἴδια τὴ γωνιά!

Τὸ ξανάκουσα καὶ πάλι,
τὸ τραγούδι ποὺ ἀγαπῶ,
μὰ δὲν ἔμοιαζε καθόλου
τὸν παλιὸ γλυκὸ σκοπὸ.

Τώρα πιά δὲν τραγουδοῦσε
τὸ ρυθμὸ τοῦ τὸ βαθύ
—μὰ βογγοῦσε καὶ θρηνοῦσε
κατιτὶ ποὺ ἔχει χαθεῖ...

Πὼς μοῦ φάνηκε, δὲν ξαίρω,
καθὼς τ' ἀκουσα ξανά:
μὰ ὅλα, γύρω καὶ βαθειά μου,
γίναν ἔτσι σκοτεινά,

ποὺ δυνάμωσα τὸ βῆμα,
μὲς στὸ βράδυ τὸ πικρὸ
—μὲ τὰ μάτια μου σκυμμένα,
σὰ ν' ἀπάντησα νεκρὸ...

ΝΑΤΤΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

AZIZE

ΒΗΘΛΕΕΜΗΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

Τὴν ἀπάντησα γιὰ μοναδική φορά στὴ Βηθλεέμ κάποιο ἀπόγευμα τοῦ Ἀπριλιοῦ, πᾶνε δυὸ χρόνια τώρα, τὴν ἀγάπησα καθὼς τὴν εἶδα, σὲ μισή ὥρα τὴν παντρεύμουν, βέβαιος πῶς ὕστερ' ἀπὸ μιὰ θά τὴν ἐγκυτέλειπα, χωρὶς ἐλπίδα νὰ τὴν ξαναἰδῶ πιά ποτέ.

Δὲν ξέρω ἀπὸ κείνη τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τ' ὄνομά της, — κάτι σὰν κελίδισμα — καὶ τὸ χαμόγελό της, — κάτι σὰν φῶς. Δὲν ξέρω μήτε πῶς ἀγαπᾶ, μήτε πῶς μισεῖ, ἂν εἶναι δύστροπη ἢ ὑποταχτική, φιλόνηκη ἢ γλυκομίλητη, καλή ἢ ἐκδικητική. Μ' ἀκόμα πιότερο δὲν ξέρω σὰν τί τάχα νὰ συλλογιέται γιὰ τὴ ζωὴ, ἀνίσως τὰ ἔσα γιὰ κείνη σκέπτεται στριφογυρῶν ἀπλά, σὰν τὰ ἡμέρα σπιτικά ζουδάκια μέσα στὰ σιδερένια κάγκελα τῆς ὥρας πού τὴ ζῆ, ἢ ἂν, πηδῶντας ἀπὸ κορφὴ σὲ κορφὴ, δὲ φτάνουνε μονοκολπίς, σὰν τὰ ἐλαφρὰ ἀγριοκάτσικα, ὡς στοὺς γκρεμνοὺς τῆς αἰωνιότητος. Δὲν ξέρω, μὲ ἄλλα λόγια, ἀνίσως νοιώθει τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἑποιας ἀθανασίας, φωτερῆς ἢ ζοφερῆς, ὑλικῆς ἢ πνευματικῆς, μὲ τριξίματα δοντιῶν καὶ ποταμοὺς πού τρέχουνε τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα, ἢ ἀνίσως λαχταρᾷ κι' ἀνυπόμονα προσμένει νὰ τσακιστῆ σὰ μιὰ στάμνα στὸ λιθάρι τοῦ τάφου, νὰ χαθῆ σὰ μιὰ σταλαματιὰ νερὸ στὸν ὠκεανὸ τῆς λησμονίας καὶ τῆς ἀνυπαρξίας.

Χωρὶς ἄλλο, ἀπ' τὴ ζωὴ της ἢ θύμησή μου ἔχει: τέλεια τώρα σήσκει πρό πολλοῦ, σὰν

τὰ διαβατήρια τὰ συννεφάκια, τὰ λευκά, πού στὸ συναπάντημά μας γοργολάμνανε σὰν τίς ἀνοιχτὲς φτεροῦγες, ἐπάνω στὸ γαλάζιον οὐρανὸ τῆς Βηθλεέμ, γεμάτο θάμματα. Χωρὶς ἄλλο, κι' ἂν καμμιά φορά συναπαντιώμαστε πάλι κι' ἐγὼ τὴν ξαναθυμόμουνα σὰν κάποια διαβατήρια μορφή μιᾶς ὀπτασίας μακρυνῆς καὶ πολυαγαπημένης, ἐκείνη δὲ θὰ μεταγύριζε νὰ μὲ ξανακοιτάξῃ μιὰ στιγμή, στὴ στενόμακρη πλατεῖσα, μὲ μάτι ρεμβασμὸ γεμάτο, τὴν ὥρα πού στὸ Νὰὲ τῆς Ἰεννήσεως σημαίνουν τὸ σπερνὸ οἱ καμπάνες, μήτε θὰ σιγόλεε συλλογισμένη ποτέ της: «πὺ τάχα τὸν εἶδα;»

Καὶ ὅμως καὶ τὸ συναπάντημά μας καὶ ὁ ἔρωτας κι' ὁ γάμος μὲς σταθήκανε γιὰ μένα τόσο ἐπιβλητικὰ κι' ἐπίσημα εἶναι τόσο βαθεῖα σφραγισμένα μὲ τὴ μοιραία σφραγίδα, τὴν ἀσθησι, πού τ' ἀνατριχιασμὰ τοὺς ἀκόμα μὲ ξετινάζει καὶ νοιώθω τὴν ψυχὴ μου σιδεροδεμένη γιὰ, πάντα ἀπ' τὴν ἀγνότητα καὶ τὸ σιωπηλὸ μεγαλεῖο τους.

Κι' ἀπὸ τότε, ὕστερα εἴτε πρὶν, ὅ,τι κι' ἂν σκέφτηκα ἢ ἔκανα κι' ἂν συγκινήθηκα κοιτάζοντας μιὰν ἄλλη κι' ἂν ἐκλαίφα γυρεύοντας νὰ πάρω ἕνα λόγο ἀπὸ τὰ χεῖλη κι' ἕνα παλμὸ ἀπ' τὴν καρδιὰ μιᾶς ἄλλης γυναίκας πάντα κι' ἂν σὲ μιᾶς τρίτης ὑπουλα τὰ πόδια στριφογύρισα καθὼς τὸ πληγωμένο φίδι κι' ἂν καμώθηκα πῶς μὲ βουρλίξει ἀκατανίκητη τοῦ πόθου ἢ παραφορὰ μπρὸς σὲ μιὰ δέκατη: ὅ,τι κι' ἂν εἶπα ἢ ὠρκίστηκα ἢ ὑπόφερα ἢ χάρηκα ἱερὸ ἢ ἀνόσιο νόμιμο ἢ παράνομο σταθερὸ ἢ ἐφήμερο εὐγενικὸ ἢ χυδαῖο ἅγιο ἢ ἐγκληματικὸ, — κι' ἐγκληματικὸ ἀκόμη κι' ἅγιο! — τὰ νοιώθω ἐλα ἐκείνα τώρα σὰ νὰ λυθῆκανε στὴν ψυχὴ μου γιὰ πάντα καὶ σὰ νὰ μὴ στάθηναν ποτέ

μπροστὰ στὸν ἀπλοῖκόν αὐτὸ γάμο μου μὲ τὴν ἀγνωστὴ ἐκείνη τῆς Βηθλεέμ. — τὸ γάμο μου, πού ἴσασο εἶναι γιὰ ἔλους χωρὶς ὑπόσταση κι' ἀσφράγιστος ἀπὸ κάθε εἶδους αἰσθητῆ τελετῆ γιὰ ἔλους! καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἴδια, πού χωρὶς νὰ τὸ ὑποκτεῖται τώρα, τὴν ὀνομάζω γυναῖκα μου μπροστὰ σὲ ὅ,τι ὑπάρχει ἀληθινὸ κι' αἰώνιο.

Μὰ νὰ πῶς ἔγινε.

* *

* Ἦταν, ὅπως εἶπα, δυὸ χρόνια πρὶν, ἕνα ἀπριλιάτικο ἀπόγευμα, ὅταν ἔν' ἀμάξι — ἕνα εἶδος βιζ-α-βί, πού δυὸ συνοδοιπόροι μου κι' ἐγὼ εἶχαμε νοικιάσει ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ, — μ' ἀπόθετε στὴ μικρὴ στενόμακρη πλατεῖσα τῆς ἱερῆς Βηθλεέμ.

* Ἐπάνω ὁ οὐρανὸς ἀπλωνότανε γαλανὸς καὶ βαθύς, ἀτελείωτα βαθύς, τόσο βαθύς, πού πίστευε κανεὶς πῶς ἔδλεπε τὸ βυθὸ του.

* Ἀνατολικά, ἢ μπλάβα γραμμὴ τῶν βουνῶν τοῦ Μοᾶδ ἀναδρομοῦσεν ἀπ' τὰ βάρθη τῆς ἐρημος σὲ ἀποστάσεις πραγματικὰ ἀλογάριαστες, καὶ ὅμως τόσο κοντινὴ καὶ λεπτὴ καὶ περίτεχνη, πού ἔλεγεσ καὶ κάποια ὑπερφυσικὴ ὀφθαλμοφάνεια σὲ ξεγελοῦσε.

* Μπροστὰ μου κι' ὀλόγυρα ἢ Βηθλεέμ κατέβαινε ἀπ' τοὺς λόφους στὸν ἀπομεσημεριτικὸν ἥλιο χρυσή, πανωραία καὶ ἴσουχη, σὰ μιὰ μικρούλα πολιτεία οὐράνια, σὰν τὸ λαχταρισμένο εἶδωλο κάποιας ὄνειρευτῆς πατρίδας.

* Καὶ νὰ πού, κοιτάζοντας τὴν, ἀπόμεινα ἀλαλόφωνος τώρα, γιὰτὶ ἀνακάλυπτα ἔξαφνα πῶς μὲ δένανε μ' ἐκείνη ἀθώρητες κλωστὲς ἀναριθμητὲς, σὰν ἀπὸ βαθεῖες κι' ἀσύντριφτες ἀγάπες.

* Καὶ ὅμως, λίγο πρωτότερα, ἔσο μέσα στὸ ἄθλιο ἀμάξι μου κατρακυλοῦσα στὴ σκόνῃ τοῦ μακροῦ ἀσπρου δρόμου, κοιτάζοντας πλάγια μου ἐπάνω στὰ ἴδια ἐκείνα τῆς Ἰουδαίας βουνά, πού «τ' αὐλάκωσεν ὁ κεραυνὸς καὶ τὰ κάψε τὸ θάμμα», νὰ ξετυλίγεται τὸ λευκὸ πανόραμα τῆς Μπετζάλας καὶ τῆς Μπεφάφας, μιὰ σκέψη ἀπότομη μ' ἄρπουσε καὶ μ' ἔφερε, ἄναερο, στὴν τελευταία πατρίδα μου, τὴ μακρυνὴ Σμύρνη.

* Καὶ νὰ πού τώρα συλλογιζόμουν: Γιὰτὶ τάχα νὰ μὴν ἔχω γεννηθῆ στὴ Βηθλεέμ: Γιὰ τὸν ἴδιο βέβαια ἀκατανόητο λόγο πού δὲ γεννήθηκα μήτε καὶ στὰ λεσβιακὰ ἀκρογιά-

λια ἢ στὴν πιδ φτωχικὴ καλύβα τοῦ στερνου σου χωριοῦ. Βάσπορε, — παντοῦ ὅπου ἀγάπησα, ὑπόφερα, νανουρίστηκα μὲ γλυκεῖες ἐλπίδες κι' ἀπογοητεύτηκα.

* Ὅμως ἀδιάφορο! μὰ καὶ γραφτό μου τώρα ἦτανε νὰ παντρευτῶ στὴ Βηθλεέμ.

* *

Λοιπόν, εἶχαμε περάση τὴν πλατεῖσα τραβώντας γιὰ τὴν Ἐκκλησιὰ τῆς Γεννήσεως, πού κάνοντας ἕνα σῶμα μὲ τ' ὀμώνυμο Μοναστήρι, ὀρθώνεται λίγο πιδ καὶ κῶβει ἀπὸ νοτιᾶς τὴν πλατεῖσα. Ἡ πύλη τῆς Βασιλικῆς ἦταν ἀνοιχτὴ, τῆς ἐξαίσιας Βασιλικῆς, πού τὴν ἔχτισεν ἡ Ἁγία Ἐλένη ἐδῶθε ἀπὸ τὸ Σπήλαιο πού γεννήθηκεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ πού τώρα μένει ἐρημη: Οἱ καλογέροι σὴ κωσαν τὸ προσκύνημα καὶ τὸ πήγανε στὸ βάθος, ὑπερασπίζοντας πέτρα πέτρα τὴν ἰδιοχτησία τους ἀπ' τὸν ἀχόρταγο φανατισμὸ τῶν Ἀρμένηδων καὶ τῶν Λατίνων.

* Ἡ πύλη ἔχασκεν ἀνοιχτὴ καὶ σταθῆκαμε μπρὸς της. Κάτω ἀπ' τοὺς ὑψηλοὺς παραστάτες περίμενεν ὄρθια μιὰ γυναῖκα, μιὰ φτωχούλα μ' ἕνα βρέφος στὴν ἀγκαλιὰ της. Μέσα, ἀπὸ κάποιο βάθος, ἔφταναν ὡς ἐμᾶς οἱ ἱερὲς ψαλμωδίες, ὕμνοι χαρᾶς, ἄσματα ἐλπιδοφύρα, κατανυχτικοὶ ἀναστεναγμοί. Καὶ τὸ βρέφος ἀχτινοβολοῦσε στὰ μάτια μου ξανθὸ καὶ ὠραῖο μὲ τὸ ὑπερφυσικὸ χαμογέλιο κάποιου μικροῦ Ἰησοῦ — καὶ τὸ βρέφος ἀχτινοβολοῦσε.

* Ἡ φτωχούλα, πολὺ νεαρή, μόλις δεκαεφτά χρονῶ, θὰ ἔμοιαζε μὲ τὸ παιδιάτικο προσωπάκι της σὰν ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ του, μιὰ Σαλώμη, μιὰ Μαρία, μὲ τὴ λευκὴ καλύπτρα καὶ τὴν ζωγραφιστὴ ντυσιὰ τῶν ἀλλοτινῶν παρθένων, πού στὴν καμπὴ κάθε δρόμου, τὴν πᾶσα στιγμή, ἔξαφνιάζουνε τὸ διαβάτη στὰ χωριὰ τῆς Παλαιστίνης, προβάλλοντας μπρὸς του σὰν ὀπτασίες ἡμερῶν ἀρχαίων μιὰν ἀκατάλυτη ὠμορφιά ντυμένες — θὰ φινώτανε σὰν ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ του, ἀνίσως καὶ στὰ σκιστὰ της τὰ μάτια, κάτω ἀπ' τὰ μακρὰ της ματοκλάδια, τὰ μαῦρα, ἢ μητρότητα δὲν εἶχε κιόλας ἀνοιξῆ τίς βαθεῖες πηγὲς τῆς ἀγάπης, πού φανερώουνε ἐκείνη πού ἔχει γεννήση. Καὶ ἡ μάνα χαμογελοῦσε τοῦ παιδιοῦ της, καὶ τὸ παιδί χαμογελοῦσε τῆς μάνας, καὶ κάνανε μαζὺ σὰν ἕνα σύμπλεγμα ἀγνὸ, βιβλικὸ, πιδ εὐγενικὸ κι' ἀπ' τὸ μάρμαρο, πού ἡ σάρκα ἔπερνε τὴν

(*) Τὸ πολὺκροτο αὐτὸ διήγημα τοῦ κ. Σημηριώτη ἔχει δημοσιευθῆ πολλὰς φορές, καὶ κάθε φορά σχεδὸν ἐπιδιορθωμένο, — σὲ διάφορα περιοδικὰ ἢ ἡμερολόγια τῆς Πόλης καὶ τῆς Σμύρνης. (1) συγγραφεὺς τὸ ἐπεξεργάσθηκε τελειωτικὰ γιὰ τὴ «Νέα Ἰστορία». Εἶναι καὶ τὸ ne varietur. — Σ. τ. Ν. Ε.

αύλη υπόστασή της σαν απ' τὸ φῶς. Ἕνα σύμπλεγμα ἔτοιμο νὰ φτερουγίσῃ, ἀέρας ἀνάλαφρος, σὰ καταγάλανα ὑψη τοῦ ἀνοιχτοῦ οὐρανοῦ, μὲ τὶς χαρμύζινες τοῦ Ναοῦ ἀρμονίες. Ἦταν ἡ ὥρα; Ὁ τόπος; Οἱ ἱερὲς καὶ ἀφραστες συγκινήσεις καὶ πλημμυρίσανε τὴν ψυχὴ μου ἀηδίες, ἀπ' τὴν ὥρα ποὺ ξιχωρίσαμε μακρῶς τὸ ὑψηλὸ τῆς Βηθλεὲμ δῶμα, ἐπάνω στὶς κορυφὲς ἐκεῖνες, ποὺ οἱ ἀγγέλοι ἐπισκεπτόνταν τῶν ἀρχαίων πατριαρχῶν τοὺς ὕπνους, φωτεινοὶ καὶ λευκοί; Τῶν κορυφῶν μὲ τὰ ἁγία-ἁγία σπήλαια, ποὺ εἶδαν τοὺς τόκους τοὺς ὑπερφυσικοὺς καὶ σκέπασαν τὰ θεῖα τῶν Ἰσραηλίων ἱερῶν, μὲ τὰ προσκυνήματα τῶν Μάγων, ἔταν προσφέρανε σὰ βρέφη, ποὺ τοὺς εὐλογοῦσαν, χρυσὸ καὶ σμύρνα καὶ λίθαινα, ἕσο σὰ οὐράνια, ποὺ ἐφφαινότανε, βάλθη, ἀκίνητοσε λαμπρὸ τὸ ἄστρο τῆς εὐσπλαχνίας; Ἦ νὰ ἦτανε μόνο, μέσα στὸ ρόδινο φῶς ἡ θεὰ τῆς ὠραίας ἐκείνης γυναίκας, ποὺ ἔμοιαζε σαν τὸ κορίτσι; — ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνοιξη κι' ὁ καθάριος ἀέρας κι' οἱ ἀπαλὲς ἀρμονίες, κι' οἱ γραμμὲς τῶν βουνῶν καὶ τὰ συννεφάκια ποὺ ἔλαμναν μικρά καὶ λευκά σαν κουδῦρια χιονιοῦ φτερωμένα; Ἦ τάχα ἡ γαλήνη, ποὺ πλημμυροῦσε κι' ἡ ἀγιοσύνη τῆς σκέψης; Δὲν ξέρω! Δὲν ξέρω τίποτε ἄλλο παρὰ μὴς πῶς κάτι δυνατὸ κι' ἀφεύγατο καὶ φλογερὸ καὶ παθητικὸ καὶ γλυκὸ γιγντονόταν ἀπότομα στὴν ψυχὴ μου, καὶ μουρμούρισε: «Ἰδὼρ πολὺ οὐ δύνησεται σθέσει τὴν ἀγάπην καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν».

* *

Κάποιος ἀπ' τοὺς συνοδοιπόρους μου κάτι τῆς εἶπεν ἀραβικά, ποὺ δὲν κατάλαβα.

Ἦ φτωχούλα σήκωσεν ἐπάνω του τὰ βαθεῖά της μάτια. Στὸ πρόσωπό της Ἕνα φῶς γέλασε κι' εἶπεν:

— Ἀζιζέ.

— Τι θὰ πῆ Ἀζιζέ; ρώτησα.

— Ἕνα τ' ὄνομά της, μοῦ ἀποκρίθηκεν ὁ σύντροφός μου.

* *

Αὐτὸ μονάχα. Ἄλλο τίποτε. Τὸ φῶς ἐκείνο καὶ τὶς τρεῖς αὐτὲς συλλαβές, εἶν' ὅ,τι εἶδα κι' ἀκουσα ἀπ' αὐτὴ στὴ ζωὴ μου. Οἱ ἄλλοι τῆς ἔδωκαν ὁ καθένας κάποιον νόμισμα. Ἐγὼ τίποτε. Μόνο, καθὼς ἔμπαινα στὴ

Βασιλικὴ τελευταῖος, σὲ ματιὰ τῆς ἔδωκα ἐλόκληρη τὴν ψυχὴ μου.

* *

Κι' ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔλα ἔγιναν γύρω καὶ μέσα ὅπως σ' Ἕνα μεθύσι ποὺ θὰ μὲ εἶχε βγάλῃ ἀπὸ τὰ λογικά μου. Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμη τὰ μάγια τους. Τὰ νοιώθω νὰ τρέχουν καὶ τώρα αἷμα στὶς φλέβες μου καὶ νὰ γίνονται σάρκα. Καὶ σὲ λίγο, κοντὰ στὸ χορδὸ, ἀνάμεσα στοὺς παπάδες ποὺ ἔψελναν, ἔζυσα τὴ ζωὴ τῶν ἀρμονιῶν καὶ τῶν ὕμνων κι' ἡ σκέψη μου ἔσμιξε μὲ τὰ μῦρα τοῦ λιθαινοῦ καὶ τοῦ ροδοσταμάτου, ἀπ' τὰ ὁποῖα ὁ ναὸς μοσχοβολοῦσεν ἔλος. Κι' ἀπ' τοὺς καπνοὺς τῶν θυμιατερῶν ἀνάμεσα, φωταῦσεν Ἕνα χαμόγελο, — τὸ χαμόγελό της; καὶ στὶς ἀρμονίες κελαῖδουσε κάτι σαν τὴ φωνὴ τῆς καὶ τόνιζε καθαρὰ Ἕνα ὄνομα, τὸ ὄνομά της: — Ἀζιζέ!

* *

— Ἀζιζέ!

Καὶ τὴν ὥραματίστηκα σὲ λιγάκι στὸ Σπηλαίο, πλάι στὴ σκοτεινὴ φάτνη, γυρτὴ ἐπάνω στὸ παχουλὸ βρέφος τὸ ὑπέρλαμπρο, μὲ τὶς ὀπτασίες τριγύρω τῶν Μάγων καὶ τῶν ποιμένων καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὰ βῶδια, ἀνάμεσα σὲ ὄλες τὶς λαμπρόφωτες μορφές, ποὺ στὶς παῖδες ἱερσηκευτικὲς ἱστορίες μᾶς παρηγοροῦν ἀκόμη καὶ μᾶς θερμαίνουν. Τὴν ὥραματίστηκα ὡς τὴν ὥρα ποὺ λαχταρώντας νὰ τὴν ξαναἰδῶ, διασκέλισα βιαστικὸς τὰ στενὰ καὶ γλυστερὰ σκαλοπάτια τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου, τὰ σκαλισμένα στὸ βράχο, ἔτοιμος νὰ τρέξω στὴν ὀξώπορτα τῆς Βασιλικῆς, ποὺ βέβαια θὰ μᾶς περίμενε νὰ ξαναβγοῦμε.

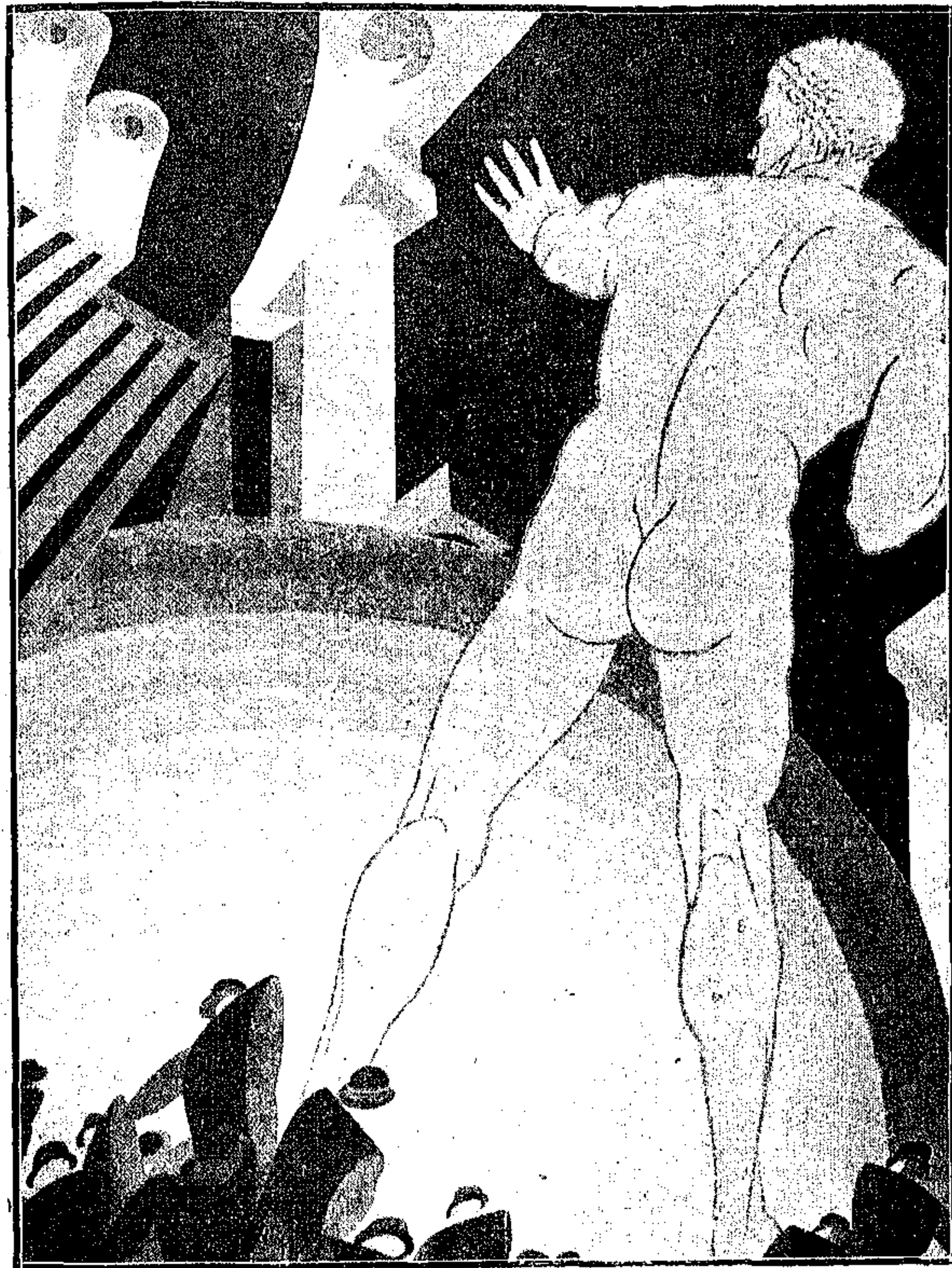
Καὶ θυμοῦμαι.

* *

Δυὸ παπάδες ἀραβόφωνοι, μ' ἀριὰ λευκὰ γένεια, μὲ σταμάτησαν ἔξαφνα μπροστὰ στὴν ἔξοδο τοῦ Σπηλαίου.

Κ' οἱ παπάδες μοῦ πρότειναν, σὲ μιὰ ἐλληνικὴ ἀκατανόμαστη, νὰ τοὺς δώσω Ἕνα τάλληρο, γιὰ νὰ μνημονεύουν, ἔλεγαν, τὸ ὄνομά μου στὶς λειτουργίες τοῦ Ναοῦ τῆς Βηθλεὲμ ἐπ' ἀπειρον.

Ἐδῶκα τὸ τάλληρο καὶ εἶπα τὸ ὄνομά μου, ἀνυπομονώντας νὰ φύγω, ὅταν ὁ Ἕνας ἀπ' τοὺς δυὸ μ' ἐμπόδισε, ἕσο ὁ ἄλλος ζω-

Ι. ΒΑΣΣΟΣ

SPORTS

Εἰκόνα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἀκόμια βιβλίον «CONTEMPO»

γράφεις μέσα σ' ένα κατάνυχο — ένα είδος ρυπαρό τριπτόρι, στενόμακρο, — κάποιο άραβικό σύμπλεγμα γραμμικών. Όταν τέλειωσε, πίστεψα πως είχα γλυτώσει, όταν ξαφνικά ο πρώτος ρώτησε με τὰ ελληνικά σου:

— Γυναίκα σου; Πώς τὸ λένε γυναίκα σου;

Κ' ἐπειδὴ ἀπόμεινα ἀλαλόφωνος, τόσος ἦταν ὁ τυναγμός τῆς ψυχῆς μου, ὁ Ιερέας ξανάπε, ὠρρύνοντας πῶς δὲν κατάλαβα:

— Παντρεμένο εἶσαι;

ἔλεπα «ναί!» μονομιάς, με φωνὴ σταθερὴ, σὺν τὸν τίμιο ἀνθρώπο, πού με τὸ χέρι του στὸ βαγγέλιο πέρνει ψεύτικον ὄρκο γιὰ νὰ σώσει ἕναν ἄλλω ἀπὸ θανατικὴ καταδίκη.

— Ὄνομα γυναίκας σου; ρώτησε πάλι ὁ Ιερέας.

Ἐνοιώσα πῶς κάτι ἀτέλειωτα γλυκὸ καὶ μεγάλο ἔφταξε ἢ μοιραία ὥρα νὰ τελεσθῆ, καὶ πῶς με προσκαλοῦσαν νὰ ὁμολογήσω, νὰ πῶ τὸ «ναί» πού δένει γιὰ πάντα στοὺς παπῆδες ἐκείνους, πού στεκόνταν μπροστά μου σὺν τὰ σκοτεινὰ ὄργανα μιᾶς ἄλλης βουλῆς. Πῶς ἡ γελοία ἐκείνη σκηνὴ ἄλλαξεν ξαφνικά τὴν σὲ μιὰ Ιεροτελεστία κάποιου ἄρρηκτου μυστηρίου καὶ ἀνατρίχιασα σύκορμος, σὲ νὰ ξεχώριζα στ' ἀχτοφῶς τοῦ Ναοῦ, στοὺς δυὸ ἐκείνους ἀνθρώπους ἀνάμεσα, πῶς Κάποιος Τρίτος παραστεκότανε λειτουργός μου; κ' εἶπα:

— Ἀζιζέ.

Τὸ εἶπα σιγά, πολὺ σιγά, με φρίκη, με κατάνυξη τόση, πού οἱ παπῆδες δὲν ἀκούσαν καὶ ἀναγκάστηκα νὰ ἐπαναλάβω:

— Ἀζιζέ.

Κ' ἔπειτα μόνος μου, χωρὶς πιά νὰ με ξανρωτήσουν, ὅσο ὁ ἕνας τους ἔγραφε, ξανάπα με δύναμη, γιὰ τρίτη φορά, σὲ νὰ ἤθελα νὰ σφραγίσω, ν' ἀγιάσω γιὰ πάντα τὴ μυστικὴ μας ἔνωση:

— Ἀζιζέ!

* *

Δὲν τὴν ξαναεἶδα ποτέ πιά, ἀν καὶ ὅση

ἀκόμη ὦρα ἔμεινα στὴ Βηθλεὲμ, τὴ γύρεψα παντοῦ, στὴν πλατεῖα καὶ στὰ στενορόμια τριγύρω τῆς Ιερῆς κωμόπολης. Εἶχε χαθῆ ὅπως μιὰ τοῦ δειλινοῦ ὄπτασία, ἀπαλὴ καὶ γλυκεῖα, ρουφηγμένη ἴσως ἀπ' τὴς αὐλὲς φωτοσκιῆς τοῦ ἡλιοβασιλέματος, πού σερόνταν ἀκόμη, μ' ἕνα τριανταφυλλένιο ξεψύχισμα, στὰ πλευρὰ τῶν ἀψηλῶν βράχων.

* *

— Χαῖρε, ὦ ταπεινὴ μου τῆς Βηθλεὲμ νυμφία, κάτω ἀπ' τὴ Βασιλικὴ Πύλη τῆς Ιερῆς κωμόπολης, ὅπου κάθε ἀνοιξὴ περιμένεις τὸν ἐλεήμονα προσκυνητὴ. Ἀνίως κ' εἶχα γεννηθῆ κάτω ἀπὸ κάποια σκεπὴ τῆς Πατρίδας σου, ὦ Πανωραία, τὸ γυρισμό μου μόνο θὰ καρτεροῦσες ἀπ' τῶν θαυμαστῶν τῆς βουνῶν τὰ ὕψη. Καὶ θὰ τὰ κατέβαινα κάθε βράδυ, δδηγώντας με τὸ σύθαμπο στὴν περιοχὴ τῆς φτωχικῆς μας καλύβας τὸ ζευγάρι τίς αἴγες, πού θὰ ἔφτανε νὰ δώσῃ με τ' ἀγνὸ του γάλα τὴν πλούσια τροφή τοῦ λιτοῦ δείπνου μας. Καὶ γιὰ νὰ με ὑποδεχτῆς κάθε βράδυ, θὰ στόλιζες τότε τὰ μαῦρα μαλλιά σου με τὰ κόκκινα ἀγριολούλουδα πού στὰ φαράγγια φυτρώνουν. Ἦώρα, ὁ νοῦς μου μόνο πετᾷ κοντὰ σου, ἀπ' τὰ βῆθη τῶν ἀχανῶν ὀριζόντων, πού δὲ σοῦ γράφτηκεν ἴσως νὰ γνωρίσῃς ποτέ. Μὰ καλύτερα ἔτσι! Ποῖς ξέρει; Ἦσως εἰς ἔτσι πολὺ πιδ εὐτυχισμένη. Ἦσως νὰ εἶν' ἀγιώτεροι ἔτσι οἱ δεσμοὶ τῶν ἄρρητων γάμων μας. Γιὰ βέβαια ὅμως εἶναι πολὺ πιδ ἄθωοι. Γιὰ τοῦτο τώρα, σὲ νοιώθω νὰ μοῦ ματώνῃ ἢ καρδιά, σπαράζοντας στὰ νύχια κάποιου ἀγρίου πάθους ἢ πόθου ἀμαρτωλοῦ; ἀπ' τὴν ἄδυσσο μέσα τῶν συμφορῶν καὶ τῶν τύψεων πού με δέρνουν ἀμάλαγες, σὲ προσφωνῶ, Ἀγνή καὶ Καλή μου, ὦ Ἐσὺ, πού δὲ μ' ἔκαμες ποτέ νὰ πονέσω! ὦ Ἐσὺ, πού δὲ σ' ἔκαμα ποτέ σου νὰ κλάψῃς! Ἡ μνηστὴ μου «ἐν πνεύματι», ἢ νυμφία μου «ἐν ἀληθείᾳ», ἢ συμβία μου «ἐν εἰρήνῃ».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ (*)

Ἡ Γῆ λοιπὸν ὄχι μόνο δὲν εἶναι τὸ κέντρο τοῦ κόσμου, ὄχι μόνο δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας, παρα εἶναι ἕνα ἀπειροελάχιστο μερίδιο μέσα στὴν πλάση. Καὶ ἐρχεται πολὺ φυσικὰ ἡ ἐρώτηση: Μποροῦμε λοιπὸν νὰ φανταστοῦμε πῶς τὸ ἀσύλληπτο αὐτὸ σφαιροῖδιό ἔχει, μονάχα αὐτὸ μέσα στὴν ἀπειρία τῶν οὐράνιων σωμάτων, τὸ ἐξαιρετικὸ προνόμιο νὰ συντηρεῖ στὴν ἐπιφάνειά του πλάσματα ζωντανὰ, φυτὰ, ζῶα, κ' ἕνα πλάσμα σπασθήποτε λογικὸ, τὸν ἀνθρώπο; Το λογικόμας ἀποκρούει βέβαια τέτιο συμπέρασμα. Εἶναι ἀπείρως πιθανότερο πῶς θὰ ὑπάρχει κ' ἔξω ἀπτῆ Γῆ ζωὴ. Αὐτὸ δὲ θὰ πει φυσικὰ πῶς μποροῦμε καὶ νὰ το βεβαιώσουμε. Γιὰ νὰ το βεβαιώσουμε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἰδοῦμε τὴ ζωὴ στὰ οὐράνια σώματα, καὶ τέτιο πράμα οὔτε στο Φεγγάρι δε μας επιτρέπεται οπτικάμας μέσα.

Τὸ μόνο λοιπὸν πού μας μένει νὰ κάμουμε εἶναι νὰ ἐξετάσουμε τίς φυσικὲς συνθήκες πού διακρίνουμε στὰ οὐράνια σώματα, καὶ ἀπο κει νὰ προσπαθοῦμε νὰ βγάλουμε πιθανότητες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς υπόθεσῆς μας, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ζωῆς. Ὅσο γιὰ φυσικὲς συνθήκες κάτι ξέρουμε, πάντως λίγα πράματα καὶ γιὰ πολὺ λίγα οὐράνια σώματα. Ἔτσι π.χ. διαβάζουμε συνήθως ὅτι στο Φεγγάρι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ζωὴ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀτμόσφαιρα, καὶ πῶς στὸν Ἄρη μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ζωὴ, ἐπειδὴ ἔχει ἀτμόσφαιρα. Μὰ μου φαίνεται πῶς λησμονοῦμε κάτι. Τὸ ζήτημα ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μερῆ: Δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζουμε τίς φυσικὲς συνθήκες πού ὑπάρχουνε σ' ἕνα οὐράνιο σῶμα γιὰ νὰ κα-

ταλάβουμε ἀν με αὐτὲς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ζωὴ. Πρέπει ἀκόμη νὰ ξαίρουμε καὶ τίς συνθήκες πού απαιτεῖ ἡ ζωὴ, ἡ ζωὴ ὄχι μόνο με τίς μορφὲς πού γνωρίζουμε, παρα καὶ με τίς μορφὲς πού ἴσως μπορεῖ νὰ λάβει. Ὁ συλογοσμός πῶς στο Φεγγάρι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ζωὴ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀτμόσφαιρα, δε διαφέρει πάρα πολὺ ἀπὸ κείνον πού θὰ ἔκανε ἕνα φάρι, ἀν ἔλεγε πῶς ἔξω ἀπτῆ Ἰάλασσα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ζωὴ, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει νερό. Ὅτι στο Φεγγάρι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ζωὴ ὅπως τὴν ξαίρουμε εἶναι υπερβέβαιο. Γιὰ τὴ ζωὴ πού γνωρίζουμε ἔχει βῆση τὸ νερὸ καὶ τὸν ἀέρα. Αὐτὸ αὐτὸ δὲν ὑπάρχουνε στο Φεγγάρι, καὶ εἶναι βέβαιο αὐτὸ, τουλάχιστο στὴν ἐπιφάνειά του, ἀρὰ τέτιο ζωὴ δὲν ὑπάρχει. Μὰ αποκλείεται ἀραγε ἄλλη μορφή ζωῆς; Ἀς ἐξετάσουμε.

Μία βασικὴ συνθήκη τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀνταλλαγὴ ὑλικῶν μέσα στὸν ὀργανισμό, καὶ αὐτὴ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἐνος υγροῦ σώματος ὅπως εἶναι στὴ δικήμας ζωὴ τὸ νερὸ, ἀφου σ' ἕνα σῶμα ἀποκλειστικὰ στερεὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μετακίνηση ὕλης. Καὶ ὀργανισμός με βῆση τὸ νερὸ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει στὴν ἐπιφάνεια τοῦ Φεγγαρίου, ὄχι μονάχα ἐπειδὴ δε θὰ βρεῖ τὸ ἀναγκαῖο νερὸ γιὰ νὰ σχηματιστῆ, παρα, καὶ ἀν ἀκόμη μπορούσε νὰ ὑπάρξει μὴ στιγμὴ τέτιος ὀργανισμοῦ, με τὸ νὰ μὴν ὑπάρχει ἀπ' ἔξω ἀτμοσφαιρικὴ πίεση, τὸ νερότου σε λίγη ὥρα θὰ ἐξατμιζότανε τέλεια, ἴσως μάλιστα ἡ ἐξάτμιση θὰ γινότανε τόσο ἀπότομα, ὥστε ὁ ἀτμός θὰ ἔσπαζε τὸν ὀργανισμό σε χίλια κομμάτια, ὅπως συνέβη με τὸ πτώμα τοῦ σκύλου πού πετάξανε στο κενὸ οἱ ἥρωες τοῦ Ιούλιου Βερν ἐνὸ ταξιδέβανε γιὰ τὸ Φεγγάρι.

Μὰ προσέξτε τώρα στὴ λέξη ἀτμός. Μὰς χρειάζεται, εἴπαμε, ἕνα υγρὸ. Πολὺ καλά.

(*) Ἐνα Κεφάλαιο ἀπὸ τὰ «Στοιχεῖα Ἀστρονομίας» ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ κ. Ἐλισσαίου Γιαννίδη, συγγραφέως τοῦ περιφήμου βιβλίου «Ἰλιόσά καὶ Ζωή».
— Σ. τ. Ν. Ε.

Π. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΟΡΜΕΣ

Μα ποιός μας βεβαιώνει πως δεν μπορεί να διοργανωθεί ζωή και μ' ένα υγρο *όχι σπητιμο*, ας πούμε π. χ. λάδι; Σ' έναν τέτοιο οργανισμό θα είταν αδιάφορο αν απ' έξω του υπάρχει ή όχι ατμοσφαιρική πίεση...

Ένας άλλος περιορισμός για την ύπαρξη της ζωής σχετίζεται με τη θερμοκρασία. Υπάρχει βέβαια ένα όριο θερμοκρασίας ανώτερο κ' ένα κατώτερο, προ πάντων τὸ ανώτερο, όπου πήζει το πρωτόπλασμα, σαν το ασπράδι του αυγού, και πάθει η ζωή. Μα όλα αυτά αποβλέπουν τη ζωή που γνωρίζουμε. Δεν ξαίρουμε ποια θα είναι τα όρια της θερμοκρασίας για μια ζωή οργανωμένη με άλλα υλικά.

Αυτά τα λίγα δείχνουν πόσο επιφυλαχτικός πρέπει να είναι ο άνθρωπος στα συμπεράσματά του για τη δυνατότητα της ζωής, και πως δεν πρέπει να λησμονεί που οι συλλογισμοί του στηρίζονται σε περιορισμένο κύκλο δεδομένων, ενώ η φύση έχει ποικιλία πολύ μεγαλύτερη από κείνη που βάζει ο νούστος.

Όπως κι αν είναι, αν και δεν έχω κανέναν τρόπο για να το αποδείξω, όμως στο βέ-

θος της διανόησής μου δε μου μένει ίχνος αμφιβολία πως το φαινόμενο της ζωής θα υπάρχει και σ' άλλα ουράνια σώματα, ίσως και με αντιπροσώπους που στέκονται υψηλότερα από τον άνθρωπο στη σκάλα της εξέλιξης, που πιθανό να έχουνε λύσει πολλά προβλήματα από εκείνα που μας βασανίζουν, και πρώτ' απ' όλα τὸ μεγαλύτερο, που αποβλέπει την ουσία του κόσμου, την αιτία του, τον προορισμό του.

Ένα άλλο ζήτημα, που συγγενέθει με το προηγούμενο, είναι αν θα κατορθώσει καμια φορά ο άνθρωπος να πραγματοποιήσει εκείνο τὸ μεγάλο όνειρο, να πατήσει το πόδι του στα κοντινότερα ουράνια σώματα, στο Φεγγάρι, στον Άρη... Δυσόμορφες υπάρχουν. Απτή μηχανική άποψη τὸ πράγμα δὲν είναι αδύνατο. Χρειάζεται ο κατάλληλος μηχανικός συνδυασμός, πράγμα που δεν είναι απίθανο να το πετύχει μια μέρα ο ανθρώπινος νους. Επιτρέπεται να το συμπεράνουμε αὐτὸ υστερα από μεγάλα κατορθώματα που παρουσίασε ως σήμερα. Αμα κατορθώσει μια φορά να φτάσει σ' εκείνο το σημείο όπου εξισώ-

νούνται οι έλξεις Γης και Φεγγαρίου, αποκει και πέρα τη συνέχεια του ταξιδιού την αναλαμβάνει το Φεγγάρι με την έλξη του. Ο άνθρωπος θα φροντίσει μονάχα να μην τακιστεί πέφτοντας αυτός και το κελλί του στην επιφάνεια του Φεγγαρίου. Εύκολα θα βρει τρόπο και γι' αὐτό.

Φτάσαμε λοιπόν στο Φεγγάρι ή στον Άρη. Μα τώρα παρουσιάζεται η άλλη άποψη, που θα την ονομάσω *φυσιολογική*. Δε σώνει να φτάσει ο άνθρωπος εκεί. Χρειάζεται και να ζήσει. Και κάτι περισσότερο: να γυρίσει πίσω. Για να ωφεληθεί η επιστήμη από πείραμά του. Εκτός αν, με κανονισμένα από πριν σήματα, μας ανακοινώσει τις παρατηρήσές του. Μπορεί κι' αυτό. Μα για να ζήσει χρειάζεται ορισμένες συνθήκες. Πρώτ' απ' όλα αέρα, και αέρα με τη σύνθεση του δικού μας αέρα. Ίσως θα πάρει μαζί του τα χρειαζόμενα για να παρασκευάζει αέρα;

Μα τότε δεν πρέπει να βγει καθόλου από το κελλί του. Ύστερα πως θα αντιμετωπίσει μια μεγάλη διαφορά θερμοκρασίας; Δε βλέπω κανέναν τρόπο για ν' αντέξει π. χ. σε 100 βαθμούς κάτω ή 100 πάνω από μηδέν. Και αν είναι να πάει ο άνθρωπος εκεί για να πεθάνει την ίδια στιγμή, δεν έχει βέβαια κανέναν πρακτικό σκοπό το ταξίδι.

Κάτι άλλο ίσως, που θα είχε λιγότερες πιθανότητες αποτυχίας, θα είτανε να κανονιστεί έτσι η τροχιά, ώστε το αλλερόπλοιο να μην κατέβει στην επιφάνεια του Φεγγαρίου παρά να κάμει μονάχα το γύρο του και να γυρίσει πίσω στη Γη, όπως έγινε και στο μυθιστόρημα του Βερν. Τότε θα μπορούσαν οι ταξιδιώτες μας, εξετάζοντας από μικρή απόσταση την επιφάνεια του Φεγγαρίου, να μας φέρουνε πληροφορίες πολύτιμες για την επιστήμη.

ΕΛΙΣΑΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ

ΠΑΡΑΤΑΙΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Ό,τι κι' αν εξαγνάνειμα σὰ ἀχνοντυμένα βιάθη
λαχτάρεις, πόθοι μου, ὄνειρα, στερνὰ καὶ πρωτινὰ
ὄλα τὰ ἐπῆρεν ἡ ὄρμη τοῦ Ἴπποτε κι' ἐχάθη
γιὰ πάντα ἀπὸ τὰ μάτια μου, σὰ γιουλιὰ βραδινά.

Καὶ εἶναι τώρα σὰ σκέλεθρα τῶν λογισμῶν, τὰ πάθη
ξεσάκρωτα, καὶ στὴν ψυχῆ μου ἀννοιώθω ἕνα βραχνά
νὰ φοβερίζει, νὰ χυμίζει, νὰ πλάθει νὰ ξεπλάθει
ὄσα τὸ γύρισμα τοῦ νοῦ θυμάται καὶ ξεχνά.

Ἀπόψε πειὰ σὲ πόθησα σὰν καὶ ποτές, Καλή μου,
καὶ νὰ ῥθεις περιμένω σε κάθε ὥρα καὶ στιγμή,
λαχτάρεις, πόθοι μου, ὄνειρα, ὦ . . . γλυκοαπαντοχή μου

ποὺ στὴν ὄρμη τοῦ Ἴπποτε μὲ τὰ φτερά κοιμένα
κυλίστατε σὰν κοχλιαστὴ ρόχτου νεροσυρμὴ . . .
Μὴ δὲ σὰς ἐπλασα ποτές, οὔτε εἶχα γεννημένα; . . .

2

Μικρὴ Ψυχούλα ἐσήκωσε στὸν Οὐρανὸ τὰ μάτια
κι' εἶταν . . . τί τύχη! . . . ἀβόλετο νὰ εἶναι καλοκαιριά.
Καὶ ἡ Ἀγάπη!; πάει . . . τί θλιβερό! . . . γίνηκε δυὸ κομμάτια
τὸ ἕνα ἐπῆρε ὁ Οὐρανός . . . καὶ τ' ἄλλο ἡ Κορασιά.

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΣΤΕΝΑΓΜΟΥ

Έρχότανε στο σπίτι μας ταχτικά. Τουλάχιστο μιὰ φορά τὴ βδομάδα, νὰ διορθώνει τὰ ρούχα τῆς πλύσης.

Θάτανε πενήντα πέντε χρόνων, ψηλή, ξερακιανή, μὲ μύτη μεγάλη, μακρουλή και δυὸ μικρὰ καστανά μάτια μυωπικά, πού κοκκίνιζαν σὲς ἄκρες, κοντὰ στὴ μύτη. Ἐπαιρνε μιὰ καρέκλα, τὴν ἐβάζε σιμὰ στὸ παράθυρο, τίθωνε τὴν κόψα μὲ τὰ ρούχα—μιὰ κόψα τόσο δὲ μεγάλη! — μπρὸς στὰ πόδια τῆς, τὸ κουτί τῆς δουλειᾶς στὸ πλῆξί τῆς, φοροῦσε τὰ γυαλιὰ τῆς και ἀρχίζε τὸ διορθωμὰ. Μᾶς ἄρεσε—παιδιὰ ἔμελλε τότες— νὰ πηγαίνουμε νὰ τὴν κουβεντιάσουμε.

— «Πῶς σὲ λένε;» Ἦν ῥωτήσαμε τὴν πρώτη φορά, πού ἦρθε στὸ σπίτι μας.

— «Λουγκρέτζια και ἑλληνικά Λουκρητία», μᾶς ἀποκρίθηκε περήφανε γιὰ τὸ μεταφραστικὸ τῆς ταλέντο.

Φαίνεται ἔμως, πῶς και τὸ δικὸ μας τὸ ταλέντο νὰ κάνουμε κατὰχρησι μὲ κάθε ἀδιάκριτη ἐρώτηση, δὲν πηγαινε πίσω, γιὰτι δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, πού ξέραμε ἕλη τῆς τὴν ἱστορία.

Ἔιχε παντρευτεῖ και δυὸ χρόνια κατόπι χήρεψε. Παιδιὰ δὲν εἶχε. Πῆρε στὸ σπίτι τῆς μιὰν ἀνηψιά τῆς πεντάχρονη, παιδί μᾶς ἀδερφῆς τῆς, φτωχούλα.

— «Γιὰ τὴν ψυχὴ μου! Μιὰ μέρα θὰ βρεθοῦμε μπρὸς στὸ Θεὸ και θὰ μᾶς ρωτήσῃ, τί κάμμε δὴ κατὸν τῆς γῆς. Πρέπει νὰ ξέρουμε νὰ τοῦ ἀποκριθοῦμε. Και πῶς θὰ μπορέσουμε, ἂν δὲν ἔχουμε κάμει και κάτι καλὸ; Μιὰ τρομερὴ βροντὴ θ' ἀκουστῇ, ἔνα φῶς μεγάλο σὺν ἀστραπή θὰ μᾶς θιμπώσῃ, κ' ἔπειτα μὲ μιὰς σκοτάδι πίσω. Δὲ θὰ ξαναῖδοῦμε τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, και στὰ σκοτεινὰ, σίγουρος πιά ὁ Βελζεβούλης θὰ μᾶς σηκώσῃ και θὰ μᾶς πᾶρει στὴν Κόλαση».

— «Ἔιναι θετικὰ ὅλα αὐτὰ;»

— «Πῶς!; Ἦν λέγε ὅλα τὰ βιβλία. Ρωτήστε τὸν πατέρα σας, πού εἶναι δικασμένος ἀνθρώπος».

— «Τὴν ἀνηψιά σου πῶς τὴ λένε;»

— «Ἐρασμία».

Ποτὲ ὁ ἀνθρώπινος σαρκασμὸς δὲ γνώρισε μεγαλύτερο θρίαμβο, ὅσο ὅταν φορτωνόταν

στὴ ράχη τοῦ δύστυχου καριτσιοῦ τὸ ἀπαιτητικὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἡ Ἐρασμία ἦτανε ἕνα πλάσμα ραχητικὸ μὲ ἀλλοίθωρο τὸ ἀριστερὸ μάτι, μ' ἕνα πελώριο στόμα και μιὰ μύτη πού ἀντίκρυζε τὴν οὐρανὸ. Θὰ ζύγωνε τὰ σπράντα κι' ὅμως ἡ θειὰ τῆς ἢ Λουγκρέτζια, και ἑλληνικά Λουκρητία, ἐπέμενε πάντα, ὅσο κι' ἂν διάβαιναν τὰ χρόνια, νὰ μᾶς λέει πῶς εἶναι εἰκοσιέξη. Ἦν μίκρανε μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν παντρέψῃ.

Ἡ Ἐρασμία εἶχε κ' ἕναν ἀδερφό. Αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὴν φρασεολογία τῆς Λουγκρέτζιας, τὸν ἔλεγαν Μίκιο και ἑλληνικά Μιχαήλ. Δεκαπνιὰ χρόνων παιδί ἄφισε τὴν Ἐρασμία στὴν πλάτη τῆς θειᾶς του κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ καταπιανόταν μὲ κάθε βρωμοδουλειά. Πότε διευθυντῆς σὲ κάποιο ὑπόγειο χαρτοπαιχτικὸ κέντρο, πότε προμήθευε γυναῖκες σὲ κρυφὰ παλιόσπιτα, πότε πουλοῦσε χασίς και κοκκαῖνα σὲ διεφθαρμένους καταναλωτῆς. Συχνὰ περνοῦσε τὴ νύχτα του στὴν Ἀστυνομία κ' ἡ φυλακὴ δὲν τοῦ ἦτανε ἀγνωστῆ. Μὲ πάντα κατάρρανε νὰ ξεγλυστράει.

— «Δὲν ἔχει ἀνάγκη αὐτός», μᾶς ἔλεγε ἡ θειὰ του, ἐνῶ ἐσκυφε στὴν κόψα τῆς φορτωμένη μὲ τ' ἀσπρόρουχα, γιὰ νὰ πᾶρει τὸ ρούχο πού ἤθελε διορθωμὰ, «εἶναι πολὺ ἔξυπνος. Κ' ἔπειτα δὲν πουλεῖ σὲ ἔμποιον κοκκαῖνα. Εἶναι ἀνακατωμένος μὲ μεγάλα πρόσωπατα. Ἡ πελατεία του ἕνας κ' ἕνας. Ἀρχόντισσες μὲ λακὲ στὴν πόρτα, ὑπουργοί, τμηματάρχες, διευθυντῆς σὲ μπάνκες, στρατηγὸι μὲ καθυλιεράτα μεγάλα σὺν τὴν παλάμη μου. Ἀμέ! Δὲν εἶναι παλιε-ριξέ. Αὐτοὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ χαθεῖ. Δὲν τοὺς συμφέρνει. Βλέπεις, ὁ Μίκιος μου στόμα ἔχει και μιλιά δὲν ἔχει. Δὲν προδίνει τὴν πελατεία, και οἱ πελάτες του τὸν σέβονται. Ποῦ ναῦρουν ἄλλον. «Μίκιο μου ἀπὸ δῶ και Μίκιο μου ἀπὸ κεῖ», τοὺς ἀκοῦς».

Και φούσκωνε ἡ καὶμένη σὰ γάλλιο ἀπὸ τὴν περηφάνεια τῆς γιὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνεψιοῦ νὰ περνάει ἀπὸ μυρωμένα σαλονάκια και ὑπουργικά γραφεῖα, γιὰ νὰ βρῖσκει τὸ δρόμο τῆς φυλακῆς. Οὔτε παραπονιότανε ποτέ, πού δὲν τοὺς νοιαζόταν σὲ καμ-

μιὰ περίσταση. Τὸν περισσότερο καιρὸ οὔτε τοὺς ἔγραφε. Ἔιχε τόσο ἔξοδα τὸ παιδί! Αὐτὰ ἔχουν οἱ καλὲς γνωριμιές.

— «Ποῖος εἶναι μικρότερος ἀπὸ τὰ δυὸ σου τ' ἀνηψίδια;»

— «Ὁ Μίκιος μου. Αὐτὸς εἶναι τὸ στεργόγεννι».

— «Πόσω χρόνων εἶναι τῶρα;»

— «Μὰ... στὰ τριάντα ὀχτώ».

— «Κ' ἢ Ἐρασμία;»

— «Αὐτῆ; δὲ σὰς τῶπα; Εἰκοσιέξη».

— «Μὰ τότες, πῶς ὁ Μίκιος εἶναι τριάντα ὀχτῶ και στὸν ἴδιον καιρὸ εἶναι και τὸ στεργόγεννι;»

— «Ὅπως σὰς τὰ λέω, εἶναι», ἐπέμενε ἡ Λουγκρέτζια. Κι' ἂν ἐπιμέναμε και μεῖς, τότες μᾶς ἔλεγε: «Δὲν ἔχετε μάθημα σήμερα; θὰ μαλλώσῃ ἡ μητέρα σας. Πηγαίνετε νὰ κάμετε τὸ μάθημά σας». Κ' ἡ συζήτηση τέλειωνε.

Ἔιχαμε παρατηρήσει και κάτι ἄλλο. Ὅταν τὸ μεσημέρι χτυποῦσε ἡ καμπάνα τοῦ Ἁγιοῦ, ἡ Λουγκρέτζια ἄφηνε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ βελόνι ἢ τὸ ψαλίδι. Μὲ τὰ μάτια σὺν πλανεμένα σ' ἕναν ἄλλον κόσμο, σιγομουρμούριζε: «ἢ καμπάνα τοῦ στεναγμοῦ». Σταυροκοπιότανε, και γεμάτη ἀνακούφιση ἔλεγε: «Δόξα σοι ὁ Θεός!» Μιὰ μέρα τῆ ρωτήσαμε, τί σημαίνει ἡ φράση: «ἢ καμπάνα τοῦ στεναγμοῦ». Πολὺ πρόθυμα μᾶς ξήγησε:

— «Παιδιά μου, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Βενετσιάνου ἀκόμα, εἶναι συνήθεια ἡ καμπάνα τοῦ Ἁγιοῦ νὰ χτυπάει τὸ μεσημέρι. Αὐτὴ τὴν ὥρα ἔμως πολλὰς φορές ἡ φτωχολογία δὲν ἔχει οὔτε ψωμί. Ὁ ἀντρας ἔτυχε ν' ἀρρωστήσῃ, τὸ μεγάλο παιδί πῆγε στὸ μάστορά του νὰ δουλέψῃ κι' ὁ μάστορας τῶδιωξε, γιὰτι δουλειὰ δὲν ἔχει. Ἡ μάνα ξενοπλένει μὰ βγάξει τόσο λίγα, πού δὲ φτάνουν οὔτε γιὰ νὰ κακοτρέψουν τόσοις νοματέους. Τὰ μικρὰ πῆγανε στὸ σχολειὸ, τὸ μεσημέρι θὰ γυρίσουν και θὰ ζητήσουν νὰ φᾶνε. Μὰ μήπως κ' οἱ μεγάλοι δὲν πεινοῦν; Οἱ παλιοδραλοὶ, οἱ ρομπαδέκηδες, αὐτὰ τὰ ξέρουν, και ξέρουν ἀκόμα τί φοδερὴ στιγμή εἶναι αὐτὴ γιὰ τὰ φτωχόσπιτα. Περιμένουν και μὲ τὴν καμπάνα τοῦ Ἁγιοῦ ξεχύνονται στοὺς δρόμους. Φωνάζουν; ποῖος ἔχει παλιά πράματα γιὰ πούλημα! Κ' ἡ φτωχολογία πουλεῖ, ἀναστενάζοντας, ὅ,τι κι' ἂν ἔχει, κι' αὐτὴν τὴν ὥρα τὰ πουλεῖ γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί.

Φτάνει νὰ βρουν κάτι οἱ ἀγαπημένοι νὰ ξεγαλάσουν τὴν πείνα τους. Γι' αὐτὰ πού σὰς εἶπα, στὸν καιρὸ τοῦ Βενετσιάνου ἢ καμπάνα τοῦ μεσημεριοῦ λεγότανε la campana dei sospiriti τῶρα πού ἦρθε τὸ Ἑλληνικὸ, πρέπει νὰ τὴ λέμε καμπάνα τοῦ στεναγμοῦ.

— «Και τὸ «Δόξα σοι ὁ Θεός», τότες, γιὰτι τὸ λές;»

— «Γιὰ νὰ τὸν δοξάσω, πού μοῦ ἔχει ἀσφαλίσει τὸ τημερινὸ μου ψωμί. Δουλεύω σήμερα σὲ σὰς, αὔριο σὲ ἄλλο ἀρχοντικὸ, και δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ πουλήσω τὰ σεντόνια μου ἢ τὴν καρέκλα μου γιὰ τὸ καθημερινὸ. Ἦν γιὰ πού δουλεύω, και μὲ τὸ μεροκάματο μου πάντα και κάτι ἀγοράζω γιὰ τὸ σπίτι μου, ἀντὶς νὰ πουλῶ. Τὸ σπίτι, μάτια μου, εἶναι ὁ τάφος τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου. Γιὰτι ὁ ἀνθρώπος νὰ μὴν τὸν στολίζει; Νὰρθετε καμμιά μέρα—Κυριακὴ ἀπόγειομα—νὰ τὴν ἴδῃτε τὴν καμαρούλα μου. Φτωχὰ εἶμαι, δουλεύω ἕλη μέρα γιὰ τὸ ψωμί, μὰ τὴν κάμαρά μου τὴ θέλω κούκλα».

Μᾶς τίποε τόσες φορές, πού στὸ τέλος ἀποφασίσαμε και πήγαμε μὲ τί καμᾶρι μᾶς δέχτηκε ἡ Λουγκρέτζια! Ἡ κάμαρά τῆς ἔμως φορτωμένη περισσότερο ἀπ' ὅτι ἔπρεπε. Δυὸ κρεβάτια σὲ κείνο τῆς Λουγκρέτζιας μιὰ μάλ्लινη κουβέρτα κόκκινη, πλεχτὴ τοῦ χεριοῦ, ἔκανε και τὴν ἴδια νὰ κακκινίξῃ μὲ περήφανε ἀναγάλλιαση—ἕνα κομοδινο, πού χιώριζε τὰ δυὸ κρεβάτια, μιὰ πλατεῖα μαλτέζικη πολυθρόνα, ἕνας κομὸς και ἀπάνω ἕνας καθρέφτης, ἕνας νιπτῆρας, πεντέξη καρέκλες, ἕνα στρογγυλὸ τραπέζι στὴ μέση, ἕνα ἄλλο σὲ μιὰ γωνιά μὲ φλυτζάνια, κι' ἀκόμα δυὸ τραπέζια μὲ φωτογραφίες, κάρτες σὲ χαρτόνινες κορνίζες, ἀκαλλαστήτα ψεύτικα λουλούδια σὲ βάζα, ἐργ' ἡχειρα μὲ χρώματα χτυπητὰ, κοχύλια, καρδιές καμωμένες μὲ ξερά λουλούδια, γύφια ἀγαλματάκια, πού δύσκολα ξεχώριζες, ἂν παράσταναν, ἀντρα ἢ γυναῖκα, και στοὺς τοίχους εἰκόνες, ἢ μιὰ πιὸ χτυπητὴ και πιὸ ἀφύσικη ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔταξερῖτες μὲ ἀνθρωπάκια, κουκλάκια, αὐγά σὲ χρώματα περίεργα, και ἄλλα ἀκόμα πιὸ παράξενι μιχλιμπίδια. Κι' ἐπέμενε ἡ Λουγκρέτζια νὰ τὰ ἴδοῦμε ὅλα. Ἔνα, ἕνα. Και τὰ βγάξε ἀπὸ τὴ θέση τους, γιὰ νὰ μᾶς τὰ δείξει, και τὰ πιανε μὲ τόση λεπτότητα και τόση τρυφεράδα, σημάδια ἀλάθητα τῆς μεγάλης τῆς στοργῆς γιὰ τ' ἀσήμαντα αὐτὰ.

ΕΠ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤ' ΑΓΝΑΝΤΙΟ

ΕΠ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΝΔΙΑΝΟΣ

πραγματάκια, μὰ πού γιὰ κείνην ἦτανε ὀλάκρο βασιλείο. Ἐὸ βασιλείο της.

* *

Μὲ τὰ χρόνια καὶ τὸν καθημερινὸ κόπο, τὰ μάτια τῆς Λουγκρέτζιας ἀδυνατίσαν. Δὲν ἔβλεπε πιά καλὰ οὔτε μὲ τὰ γυαλιὰ της κ' ἡ δουλειὰ δὲ γινότανε ταχτικὴ, ὅπως πρὶν. Πότε ξεχνοῦσε νὰ βάλῃ κάποιον κούμπι πού ἔλειπε, πότε δὲν ἔβλεπε κάποια μικρὴ σχι-

σματιὰ καὶ τὴν ἀφίνε ἀμαντάριστη, πότε ἢ νικντέλλα ἔμεινε ἀδιόρθωτη, πότε ὁ ποδόγυρος τῆς ποδιάς της ἔμνησκε ξηλωμένος. Τρέχαμε στὴ μαννούλα μας, γιὰ νὰ μᾶς διορθώσει ἔλ' αὐτὰ καὶ βρῖσκαμε σχεδὸν πάντα τὴν πιὸ ἀκατάλληλη στιγμή. Ἡ μάνα βարγεστοῦσε, μὰ ὀπλιζόταν μὲ ὀπομονή. Ἐκάνε παρατήρηση στὴ Λουγκρέτζια, μὰ στὸ τέλος τὸ πρᾶγμα παραπήγαινε κ' ἔτοι, μὲ λύπη της, ἀναγκάστηκε νὰ μὴν τὴν ξανα-

φρονάξει στὸ σπίτι. Βρήκε μὴν ἄλλη. Γιὰ μᾶς ἦτανε εὐχάριστη αὐτὴ ἢ ἀλλαγὴ. Τὸ καινούριο πρόσωπο φέρνει πάντα μιὰ νότα καινούρια στὸ σπίτι. Ἡ Λουγκρέτζια δὲν εἶχε πιά τίποτα νὰ μᾶς πει, τίποτα νὰ μᾶς δώσει. Ἦτανε σὺν τὸ σπιμένο λεμόνι, ποῦ τοῦ εἶχαμε πάρει ὄλο τὸ ζουμί καὶ τώρα—σεγγυή πιά λεμονόκουπα—τὴν πετοῦμε δίχως θλίψη.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε. Μεγαλιόναμε. Ἄλλες ἀσχολίες, ἄλλες σκέψεις. Ποῦ νὰ θυμηθοῦμε τὴν καημένη τὴ Λουγκρέτζια!

Μιὰ μέρα, μαζί μὲ τὴν ἀδερφοῦλα μου, μιὰ κερένια κούκλα μὲ μεγάλα μαῦρα μάτια, ποῦ—ἀλλοίμονο!—σβύστηκαν γιὰ πάντα, προτοῦ ἀντικρύσουν τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, περνούσαμε ἓνα σοκάκι τῆς Κρεμαστῆς, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ σπίτι μᾶς φίλης μας, ὅταν, στὴ θύρα ἐνδὲς μισογκρεμισμένου ἰσόγειου σπιτιοῦ, ἀντικρύσαμε τὴν Ἐρασμία. Μᾶς εἶδε καὶ κείνη, κοκκίνησε καὶ μᾶς χαιρέτησε δειλά. Τὴ ρωτήσαμε ἀμέσως γιὰ τὴ Λουγκρέτζια. Μᾶς εἶπε, πὼς τυφλὴ τώρα δὲν ἐργάζεται πιά καὶ πὼς εἶναι μέσα. Ζητήσαμε νὰ τὴν ἴδουμε. Ὅταν μπήκαμε στὴ σκοτεινὴ καμαρούλα, ἀντικρύσαμε τὴ Λουγκρέτζια καθισμένη στὴν πλατεῖα πολυθρόνα τῆς, μὲ τὰ χέρια ἀκουμπισμένα ἀπάνου στὰ γόνατα καὶ τὸ κεφάλι ἐλαφρῶς γυρμένο πρὸς τὸν δεξιὸν τῶν ὤμων. Χαρωματιῆς βιβλιῆς ἔχουν ἀυλακώσει τὸ γέρικό πιά πρόσωπό τῆς καὶ τὰ μάτια τῆς ἔχουν τὴ γυαλάδα τῶν ματιῶν ποῦ δὲ βλέπουν.

— «Ποῖός εἶναι;», ρώτησε τὴν Ἐρασμία, ὅταν ἀκουσε τὰ βήματά μας. Ἡ Ἐρασμία τῆς εἶπε τ' ὄνομά μας καὶ τότες ἀπὸ συγκίνηση ἄρχισαν τὰ χέρια τῆς νὰ συγκοιτρεῖται. Μᾶς ρώτησε γὰ τοὺς δικούς μας, γιὰ ἓναν ἓναν χωριστά, δίχως νὰ ξεχάσει καὶ τοὺς ὑπηρέτες. Ἐνῶ τῆς ἀποκρινόμαστε, περιφέραμε γύρω τὸ βλέμμα μας. Δὲν ἀναγνωρίζονταν πιά ἢ κάμαρά τῆς Λουγκρέτζιας. Οἱ τοῖχοι εἶναι τώρα γυμνοί, τραπεζάκι ἓνα μόνο ἔχει ἀπομείνει, καὶ κείνο ἀκουμπισμένο στὸν τοῖχο, νὰ μὴν πέφτει, γιατί τοῦ λείπει τὸ ἓνα πόδι. Ἐταξερίστα καμμιὰ, οὔτε καθρέφτης, οὔτε κομὸς, οὔτε νιπτήρας. Μιὰ λεκάνη μ' ἓνα κουμάρι εἶναι πιθωμένη στὴ γῆς, καὶ μονάχα μιὰ καρτέλα ἀπόμεινε ἀπὸ τίς ἔξη. Ἐνα μόνο κρεβάτι. Σ' ἐκεῖνο τώρα

θὰ κοιμοῦνται κ' οἱ δύο. Κ' ἡ ἑμορφή κουβέρτα, ποῦ σκέπαζε τὸ κρεβάτι τῆς Λουγκρέτζιας καὶ τῆς ἔδινε τέτοια περήφανη ἀναγύλλιαση, οὔτε κείνη δὲ φαίνεται πιά. Πόσο ἀλλάξαν ἔλα! Κ' ἡ Ἐρασμία σωστὸ ρημάδι!

Αὐτὴ δὲν ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὸ κατώφλι τῆς θύρας. Τὴ βλέπουμε ξάφνου νὰ κάνει σχῆμα μὲ τὸ χέρι, κρᾶζοντας κάποιον ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐνῶ στὸν ἴδιον καιρὸ ἔφτανε στ' αὐτιά μας ὁ ἦχος τῆς μεσημεριανῆς καμπάνας τ' Ἁγιοῦ. Καὶ βλέπουμε τότες τὸν Ὀθραῖο παλιατζῆ—γνώριμο πειὰ στὸ σπίτι—νὰ δρασκελίζει τὸ κατώφλι.

Τὴ ἔρχεται πιά νὰ τοὺς πάρει αὐτὴ τὴν ὥρα; Τὴ τοὺς ἔχει ἀπομείνει, γιὰ νὰ τοῦ τὸ δώσουν; Δώδεκα χτύπους χτυπᾷ ἢ καμπάνα τ' Ἁγιοῦ. Μεσημέρι! Καὶ θαρρεῖς, πὼς κάθε χτύπος εἶναι κ' ἓνα ξέσχιμα τῆς ψυχῆς, σὺν ἢ καμπάνα νάταν νεκρικὴ καὶ νὰ συντρόφευε ἓνα λείψανο, σὰ νὰ μοιρολογούσε τὸ θάνατο κάποιου στοργικοῦ ὄνειρου, τὸν αἰώνιο χωρισμὸ κάποιου ἀγαπημένου. Τὴ σημαίνει, ἂν εἶναι πρόσωπο ἢ ἂν εἶναι ἀντικείμενο; Ἄρχει ποῦ φεύγει γιὰ πάντα, ἄρχει ποῦ βρίσκεται κάποιος νὰ σπαράζει γι' αὐτὸ τὸ χωρισμὸ.

Φύγαμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ σιωπηλὴ τραγωδία καὶ γυρίσαμε στὸ σπίτι μας ἀμύλητες. Οὔτε μιὰ λέξη δὲν ἀλλάξαμε στὸ δρόμο, σὺν κάτι νὰ μᾶς ἔσφιγγε στὸ λαιμὸ καὶ νὰ μᾶς ἐπνιγε.

Ὅταν φτάσαμε στὸ σπίτι, ὁ ἀδερφός μας, κρατώντας ἓνα περιοδικὸ στὸ χέρι, ἀπὸ κείνα ποῦ ἔχουν πρόγραμμά τους «τὴν ἀναστήλωσιν τῆς Θρησκείας, τῆς Γλώσσης καὶ τῆς Οἰκογενείας», μᾶς φώναξε στὸ γραφεῖο τοῦ πατέρα.

— «Ἐλάτε νὰ μᾶς πῆτε καὶ σεις τὴ γνώμη σας. Ὅποιος δώσει τὴν καλύτερὴ ἀπάντησιν, γράφει, θὰ παίρνει χάρισμα τὸ περιοδικὸ γιὰ ἓνα χρόνον. Ρωτᾷει:—νὰ, κυττάχτε δῶ, ποῦ λέει Διαγωνισμός—«ἐὰν εἴσθε αὐτοκράτωρ, τί διαταγὴν θὰ ἐδίδατε;»

Ἀμέσως ἐγὼ δὲν ἀπάντησα. Ἡ διαταγὴ, ποῦ θάδινα, θάθελα νάγαι διαταγὴ μὲ τὰ ὄλα τῆς. Χρειαζέται σκέψη! Ἡ ἀδερφοῦλα μου ὅμως, ἡ κερένια κούκλα μὲ τὰ ὄλομαυρα μεγάλα μάτια, χωρὶς κανένα δισταγμὸ, εἶπε μὲ τὴ βραχνὴ φωνούλα τῆς: «Νὰ πάψει νὰ σημαίνει τὸ μεσημέρι ἢ καμπάνα τ' Ἁγιοῦ!» Καὶ τῆς ἀνέβηκαν δάκρυα στὰ μάτια.

ΕΙΡΗΝΗ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

Ο ΞΕΝΟΣ ΑΔΕΡΦΟΣ

«Ξένος ἦμιν καὶ συνηγᾶστέ με». Ματθαῖος, (κε' 357).

A

Στὴ βραδινὴ τὴ σιγαλιά, πρὶν νάβγει τὸ φεγγάρι, διαβάτης κοσμογυριστῆς ἦρθεν ἀπὸ μακριὰ κ' ἄστραφτε μὲς στὰ μάτια τοῦ τῆς σκέψης ἢ θεία χάρη καὶ μαγικὰ τὸν στόλιζε τῆς νιότης ἢ ἑμορφιά.

Καὶ μούπε:—Χάρος κ' Ἐσώτας τὰ σπλάχνα μου ταράξαν χωρὶς νὰ μοῦ χαρίσουνε τὴ λήθη τὴ γλυκειά, γιὰ μιὰ στιγμὴ μὲ πλάνεσαν, ἀλλὰ δὲ μοῦ σταλάξαν βάλσαμο στὴν πολυπαθὴ λιγόπιστη καρδιά.

Σὺν θάλλισσας τοικίμισμα στερνὸ ποῖν γαλιγιάσει, σὺν ἀντιφρέγγισμα νεκρὸ πίσω ἀπ' τὴν ἀστραπὴ ἔτσι κ' ἢ σκέψη ποῦ ἔλαμψε ξάφνου θὰ σκοτεινιάσει, κ' ὁ τάφος εἶναι ἢ πλιὸ καλὴ τῆς ζωῆς ἀνταμοιβή.

Κάποιον ζητῶ, κ' ὄλο περνῶ μέσα στοὺς ἄλλους μόνος. Πὼς παραδέχνει κ' ἢ ψυχὴ μαζί μὲ τὸ κορμί. . . Ἄχώριστος σὺν ἴσκιος μου, φίλος πιστὸς ὁ Πόνος. Κ' ἢ πλάση μοιάζει γύρω μου, μὲ ἄπειρη φυλακὴ.

Ἐδῶ κ' ἐκεῖ πλανέθηκα. Φτωχὸς κ' ἀποδιωγμένος στὰ ξένα παρασιτῶν νὰ βρῶ παρηγοριά, τόρα σὺν μελλοθάνατος καὶ σὺν ναυαγισμένος τὸ πρῶτο μου ὄνειρο θωρῶ μὲ τὴ στερνὴ ματιά.

Μούπε ἢ καρδιά:—γονάτισε. Κι' ὁ νοῦς μούπε:—μὴ σκύψεις ἢ ἀγάπη πρὶν στεριέψει, πρὶν ἢ νιότη μαροθεῖ, γιατί εἶσαι ἀφέντης τῆς Χαρᾶς κ' ὄχι σκλάβος τῆς θλίψης, κ' ὁ πάθος ποῦ σὲ φλόγισε καὶ μὲς στὸν τάφο ζεῖ.

Κ' εἶπα:—Δὲν θὰ σταθῶ ποτέ, ποτὲ δὲν θὰ γυρίσω κ' ὁ ἀλύπητος Καιρὸς γοργὸς ἄς τρέχει κ' ἄς περνᾷ, χρωστῶ μιὰ ἀγάπη μυστικὴ καὶ πᾶσι νὰ τὴν ξεφλήσω μὲ τὴ ζωὴ μου, πρὶν ἐρθοῦν τὰ χροῖνα τὰ στερνά.

Ὁ Ἴσκιος τῆς Μοίρας μὲ ἀκολουθεῖ στῆς Ἀμμορίας τὸ δρόμο. Κλειστὸς οἱ θύρες τῆς ζωῆς ποῦ μάταια τίς χτυπῶ. . . μὰ λάμπει τὸ λυχνάρι σου στοῦ σκοταδιοῦ τὸν τρόπο σὺν τῆς Ἐλπίδας τὸ ἅγιο φῶς στὸ ἀπάτητο βουνό.

B

—Ἄνοιξε, κάστρο τῆς ψυχῆς, δέξου τὸν ἀδερφό μου. Σὺν λογισμὸς ἀπόκοσμος μιὰ θύμηση ξυπνᾷ, καὶ μὲ τὸ δισκοπότηρο τοῦ Ὀνείρου στὸν καμμιό μου, ἔλπιδα, καὶ στὸν πόνο μου παρηγοριὰ κερνά.—

Ἀδερφικά τὸν δέχτηκα τὸν ξένο τὸ διαβάτη
 ποὺ γύρευε συμπόνεση στὰ πόδια του νὰ βρεῖ.
 Κ' ἐκεῖνος μοῦπε : — Πῶς νὰ μπῶ στοῦ Ὀνείρου τὸ παλάτι ;
 μὲ καίει σὺν κόλασης πνοή μὰ δὶψα φλογερή.

Εἶνα γὰρ μὲ τὸ σπῖτι σου ναὸς τῆς Καλοσύνης
 καὶ βροσκῶ πλουσιοπάροχα τὰ μύρια τ' ἀγαθὰ,
 καὶ δὲν φροσάει φριμακερὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ὀδύνης,
 ἢ Ἀγίαπη βασιλεύει ἐδῶ καὶ κυβερνᾷ ἡ Χαρά. —

Γ

— Δὲν στέκουν, ταῦτα, τὰ χιμαρὸν λόγια τοῦ μαύρου Πόνου.
 Χόρτασε καὶ ξεδίψασε καὶ πάρε ὅ,τι ποθεῖς
 κ' ἴστερα φύγε ξέγνοιαστος στὸ πέρασμα τοῦ Χρόνου,
 εἶναι δικά σου τ' ἀγαθὰ ποὺ δλόγυρα θωρεῖς.

Ἔχω γὰρ σὲ τὰ πλούτη μου σοφὰ θησαυρισμένα :
 μεστοὺς καρποὺς ἀπ' τὸν κλειστὸ κῆπο τῆς Ὀμορφιάς,
 γλυκόπιστο καλιὸ κρασί, κ' ἀνθη νοσηρισμένα,
 καὶ κίποιον τραγουδιῶν σκοπούς, ρυθμοὺς τῆς μοναξιάς.

Γλυκεῖα χαρὰ κ' ἀτάραχη σὲ μὰ γαλήνιαν ἴσρα,
 τρέμει στὸ ἡλιοβασίλεμα μὰ λάμψη τῆς αὐγῆς,
 κ' ἡ ἐλπίδα ποὺ σὲ πλάνεσε θὰ ξαναζήσει τόρα
 ποὺ ἡ Νύχτα ρίχνει σκοτεινὸ τὸν πέπλο τῆς Σιγῆς.

Κλειῖσε μὰ κίστη μέσαι σου νὰ φύγουν ὅλα τ' ἄλλα,
 ποτὲ σὺν νὰ μὴν ἴσουν πρὶν ἀφοῦ δὲν θᾶσαι πλιά . . .
 Μὴ σπῖθα γίνεται φωτιά, καὶ πέλαγο μὴ στάλα
 σὺν ἀγαπᾶς τὰ τορινὰ ξεχνόντας τὰ παλιά.

Κύτταξε μὲ τὰ μάτια μου, ξάνοιξε μὲ τὸ φῶς μου,
 γείρε πᾶνον στὸ στήθος μου ν' ἀκούσεις ποὺ ἀντηχεῖ
 κάλεσμα μυστικῆς φωνῆς, μήνυμα τοῦ ἄλλου κόσμου
 κ' οἱ πόθοι σου θὰ νεκρωθοῦν, θὰ σβήσουν οἱ καημοί.

Μοῦ φέρνεις, σὺν ἀντίδωρο, τὴ φλόγα τὴν αἰώνια
 τόρα στὴ γλυκοπόδητη στιγμή τοῦ γυρισμοῦ.

Ἔσπερνα ἐγὼ κ' ἐθέριζα γὰρ σένα τόσα χρόνια
 κ' ἔνοιθα τὸν ἀπόκοσμο καημὸ τοῦ χωρισμοῦ.

Ἔσπειρα ἀγάπη καὶ χαρὰ, κ' ἐθέρισα τὴ θλίψη,
 τοῦ ἀνθρώπου τὴν καταδρομή, τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπονία,
 κ' εἶπα : — χαρὰ σὲ ὅποιον μπορεῖ στὴ Μοῖρα νὰ μὴ σκύψει. —
 Κι' ὅλους τοὺς πόνους δέχτηκα μὲ ἀράγιστη καρδιά.

Σὺν ξένος ἦρθες, ἀδερφέ. Τὸ σπῖτι μου δικό σου.
 Πόσο καιρὸ σὲ γνώριζα χωρὶς νὰ σ' ἔχω ἰδεῖ !
 Σὲ πρόσμενα γιατί ἔνοιθα πάντα τὸν ἐρχομὸ σου
 σὺν μυστικὸ προμήνυμα βιαστικὰ μὲς στὴν ψυχή.

(Λοῦνα, IV, 1910).

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΕΠ. ΘΡΟΜΠΟΥΛΟΣ

"ΚΙ ΕΙΠΕ Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΕΤΟΥΣΑ . . ."

ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΟ ΨΗΛΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ χήρα ἡ Σούλα, ἡ μορφονεῖα ἡ βασι-
 νισμένη, χήρα μαζί καὶ μικρομάννα, ἀφοῦ
 πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ παραιτήσῃ τὸ χωριὸ
 ποὺ τὴν ἔστειλε ἡ μοῖρα της νὰ γεννηθῇ,
 νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ παντρευτῇ, δὲν ἄρ-
 γησε καὶ νὰ κινήσῃ γὰρ τὰ πατρογονικά της
 χῶματα. Πίστρα ἀποφάσισε νὰ ρίξῃ πίσω
 της, ν' ἀφήσῃ στὰ πεθερικά της καὶ τὴ
 φτωχική της προῖκα καὶ τῆς μάννας τὴν
 πειδὸ φτωχικὴ κληρονομία. Μαύρισε ἡ καρ-
 διά της πειὰ δὲ συλλογιῶντανε πῶς ἄφινε
 στὰ ξένα καὶ τῆς μακαρίτισσας τὰ κόκκαλα.
 Παράπονο μικρὸ τῆς τόχε κ' ἐκείνης ἡ
 Σούλα, ποὺ δὲ θέλησε στὸ δικό τους τὸ χω-
 ριὸ νὰ τὴν παντρεύῃ. Δὲν τῆς ἔφτανε τῆς
 ἴδιας ποὺ τὴν ξορίσαν οἱ δικοὶ της ἀπὸ τὸ
 βουνίσιο καὶ λεβέντικο τὸ Πετροχώρι κά-
 του στὸν κάμπο τὸ βαρὺ, καὶ τὴ ρίξαν ἔτσι
 ζωντανὴ στῆς κόλασης τὰ βάσανα, παρὰ
 καταδικάσε καὶ τὴ φτωχούλα Σούλα στοῦ
 κάμπου τὴ σκλαβιά, στὴ φτώχεια καὶ τὴν
 ξενοδουλειά, καὶ τέλος τὴν παράδωσε, κορ-
 μάκι στεγνωμένο ἄγουρα, στοῦ γάμου τὰ
 πειδὸ βαριά δεσμὰ, χωρὶς τὸ θέλημά της.

Μὰ τοῦτο ἦτανε τὸ πειδὸ παράξενο· ἐνῶ
 ἡ μάννα της δὲν ἠθελε ποτέ, ὅσο ζοῦσε,
 ν' ἀκούσῃ γὰρ τὸ Πετροχώρι νὰ μιλᾷν —
 κ' εἶχε γι' αὐτὸ τῆς αἰτίες της — ἡ Σούλα
 ἀπὸ μικρὴ λαχταροῦσε γὰρ τὸ Πετροχώρι,
 χωρὶς καθόλου νὰ τὸ ξέρῃ, μήτε καὶ νὰ
 τόχε δῆ ποτέ, γὰρ τῆς γιαγιάς της τὸ χω-
 ριὸ ρωτοῦσε, τὸ χωριὸ τῆς ἄλλης Σούλας
 τῆς παλιάς, τῆς ξακουσμένης στὰ βουνά,
 καὶ στὰ καμπόχωρα κ' ὀλοῦθε.

Λίγες μέρες ἦτανε ποῦχε λευτερωθῆ ἀπὸ
 τὴ ζωὴ ὁ ἀρρωστιαρῆς ὁ ἄντρας της, κ' ἡ
 ζωὴ της εἶχε γίνει ἀβίσταχτη μέσ' τὰ πε-
 θερικά καὶ στὴν κακομοιριά τους. Ἡ ἀπό-
 φασή τῆς ἦρθε καὶ τῆς ἴδιας ξαφνικά, κάτι
 σὺν προσταγῆ τῆς μοῖρας της, κάτι σὺν
 πνέμα ποὺ τῆς κατέβηκε στὸ νοῦ ἀπὸ πάνου.

Ζαλώθηκε στὴν πλάτη τὰ λίγα της σκου-
 τιά, ἔκαμε μπρὸς στὰ στήθια της παράξενη
 μὰ κούνια γὰρ τὸ μωρό, καὶ κίνησε ἕνα
 ἀπόβραδο μουχρό. Ὀληνύχτα περπατῶν-
 τας, κ' ὄλο ἀνήφορο, ἔφτασε μὲ τὴν ψυχὴ
 στὰ δόντια, μὲ κομματιασμένα τὰ ποδάρια,
 στὸ χωριὸ τὸ Πετροχώρι, τ' ἄγουρο ξημέ-
 ρωμα.

Ἡ μάννα της εἶχε δοθῆ κ' ἐκείνη ἀθί-
 λητα σὲ ξένα χέρια, κ' ἄφησε μικρούλα
 νύφη τὸ ἔομο Πετροχώρι, στὰ κλάματα
 πνιμένη, μὲ τὸν πόνο νὰ τῆς σφιγγῇ τὴν
 καρδιά, μὲ μὴ σκεπτικὴ φροβέρα νὰ τῆς
 μαντεύῃ κάποια συμφορὰ. Ἀπὸ τότε τὰ-
 ξιμο κακὸ εἶχε κάμει ἡ μάννα ποτὲ νὰ μὴν
 ξαναπατήσῃ ἐκεῖ, στὸ Πετροχώρι, ὅπου κάθε
 λογιῆς φαρμάκι εἶχε γευτῆ, τὸν Γούρκο μὲ
 τὰ μάτια της τὸν εἶχε δεῖ σὰ Χάρο στὸ χω-
 ριὸ νὰ μπαίνει, καὶ τέλος τὰ παρθενικά της
 χρόνια ἀγέλαστα τάχε περάσει, ἐκεῖ ψηλὰ
 μέσ' τὰ βουνά, ὡς ποὺ νὰ μπῆ στὰ βάσανα
 τοῦ γάμου καὶ σ' ἄλλα χέρια νὰ παραδοθῆ.
 Ἔτσι, στὴν ξενιτειά εἶχε γεννηθῆ κ' ἡ
 Σούλα, κ' εἶχε μοιραστῆ τῆς μάννας της τὰ
 βάσανα, ὡς ποὺ παραδόθηκε κ' αὐτὴ στοῦ
 γάμου τὴ σκλαβιά, κ' ἀπὸ τότε δὲ γνώρισε
 μέρα γλυκεῖα.

Γιὰ τὸ χωριὸ τῆς μάννας καὶ γιὰ τῆς γιαγιάς τὰ πικραμένα χρόνια καὶ τὸ θάνατο, ἄλλο ἢ Σούλα τίποτε δὲν ἤξερε παρὰ ὅ,τι ἡ μάννα τῆς εἶχε μολογήσει. Μὰ ἦτανε κ' ἐκείνη, ἡ ἄχαρη, πολὺ λιγόλογη, αἰσθητὴ γυναῖκα, κ' οἱ περισιμένες πίκρες τῆς ἀναδίναν τὴν πληγὴ καὶ φέρνανε στὰ χεῖλη πειὸ πολὺ τὸ μοιρολόι καὶ τ' ἀνίθεμα στὰ περισιμένα της, παρὰ τὸ ξαναγύρισμα σ' αὐτὰ μὲ λόγια ποὺ νὰ χύνουν τὴ γλυκεῖα παρηγοριὰ στὴν ἔρημη τὴν καρδιά. Στρουφνὴ γυναῖκα, ποὺ ἡ δυστυχία τὴ ζάβωσε χειρότερα.

Ἔτσι ἡ χήρα Σούλα, ἡ φτωχή, εἶχε γιὰ τὸ Πετροχώρι μιὰν εἰκόνα μαύρη στὴν καρδιά βαθιὰ γριμμένη. Ἀφοῦ ὅμως ἔμεινε ἔρημη μὲ τὸ παιδί, ἀπὸ τὰ σκληρὰ συγγενικά τ' ἀντρός της κρεμισμένη, θάρρηνε εὐκόλα καὶ πίστεψε, πῶς ἐκεῖ στὸ Πετροχώρι θάταν πειὸ καλά, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα θαῦρισε δικό της σπίτι, κ' ἴσως καὶ μιὰ ζεστή καρδιά στοὺς χωριανούς ἀνάμεσα, ποὺ θὰ φυλάγαν τῆς γιαγιάς τῆς Σούλας τ' ὄνομα μ' ἀγάπη ἀκόμα καὶ θαῦρισε ἔτσι ἕνα ξαλιάρωμα ἀπὸ τὴ δική της κακὴ μοῖρα, ἀπὸ τῆς χηρείας τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἔρημιάν, μοῖρα πειὸ σκληρὴ γιὰ μιὰ γυναῖκα ποῦχει ἀπανογόμεν ἕνα μωρὸ παιδί. Ἔτσι ἔβαινε δύναμη στὸ δρόμο ἡ Σούλα, ἐνῶ τῆς μάννας της τὰ λόγια πάντα τῆς τριγυρίζανε τὸ νοῦ.

Καὶ τώρα, βγαίνοντας ἀπ' τὸ στενὸ φραγγι τ' ἀνηφορικό, ξανοίγοντας θαμπὴ προσπί τῆς τὴν εἰκόνα τοῦ χωριοῦ, σκόρπι τα σπύτια ἀνάμεσα σ' ὀλόρθα βράχια κ' ἀγριόδεντρα, νοιώθει μιὰ κρυάδα πάλι στὴν καρδιά τ' ἀστεῖρευτα παράπονα τῆς μάννας παίρνουνε πάλι ζωντανὴ πνοὴ καὶ τὴν τρομάζουν ἡ ἀνγερινὴ παγούρα τῆς περνάει τὸ κορμί, μὰ ἡ ἔννοια τοῦ παιδιοῦ ποὺ μελανιάζει ἀπὸ τὸ κρύο, μιὰν ὀρμὴ τῆς δίνει, ἀλαφρότερο τῆς κάνει τὸ περπάτημα, κ' ἡ ἀπόφασή της γίνεται πειὸ ξύστερη μὲ τὴν ἀγρὴ ποὺ σκάει. Πίσω ἀπὸ τῆς πλάτες ρίχνει, καὶ ξορκίζει ὅσα κ' ἡ ἴδια τράβηξε ἀμολόγητα στ' ἀντρός της τὸ χωριό, τοῦ γάμου τὴν ἐλπίδα ψελασμένη, τὴν ἀνάγκη τοῦ σπιτιοῦ, τὴ δουλειὰ τὴν ἄσπαστη τοῦ χωραφιοῦ, τὸ πέρασμα τοῦ Χάρου, καὶ τελευταῖα τοῦ Τούρκου τὴν τρομάρα τὴν καθήμερινή, ἀπὸ τὴ στιγμὴ

ποῦγινε τὸ Σήκωμα καὶ δούλευε τριγύρω τὸ κουφέκι. Ὅσο σιμώνει τώρα, βλέπει τὸ χωριὸ μικροστὰ της μ' ἀνυπόμονη ματιά, κ' ἕνα ξύπνημα χαρᾶς ἀκούει μαζί μὲ τὴ λαλιά τῶν πετεινῶν, καὶ νὰ τὴ ἡ Σούλα ἔφτασε καὶ μπαίνει στὸ χωριό, σὰ γνώριμο νὰ τῶχε ὁ νοῦς της καὶ σὰ νὰ τ' ἀποζητοῦσε ἀπὸ ἄμετρον καιρὸ.

Ὁ παππᾶς τοῦ χωριοῦ ἔλεγε ἀπὸ τὸ δρόμο τὰ τροπάρια τοῦ μοιρομυριστά, καὶ φτάνοντας στὴν ἐκκλησιὰ ἤρε μισάνοιχτη τὴν πόρτα καμμιὰ ὑποψία δὲν ἔβαλε, καὶ μὲ τῆς ψαλμοιδίης του μπαίνοντας ξύπνησε τὴ νεῖα γυναῖκα ἀποκοιμισμένη στὰ βημόθυρα, μὲ τὸ μωρὸ στὴν ἀγκυλιὰ παραδομένο στὸν ὕπνο του βαριά. Εἶπε ἀγαθὰ τὴν καλημέρα, καὶ τὴν ἄφησε καὶ ποῦτανε πεσιμένη λέγοντάς της νὰ μὴν παραχτῆ, γιατί φαινότανε κατάκοπη ἀπὸ δρόμο. Τέλειωσε ὁ παππᾶς τὴν πρώτη λειτουργία του σύντομα, χωρὶς κανέναν ἄλλον κλησιαστή, βγῆκε ὕστερα, τὴν πῆρε καὶ τὴν κἀθισε ἀπ' ὄξω στὸ πεζούλι, στ' ἀντήλιο τὸ ζεστό, κ' ἄρχισε νὰ τὴ ρωτᾷ, ἀφοῦ τῆς ἔδωσε ἕνα κομμάτι πρόσφορο καὶ κρύο νεράκι ἀπὸ τὴ βρύση. Τὴν ξαλιάρωσε κ' ἀπ' τὸ μωρὸ, ποῦπαιζε τώρα μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὸ φῶς καὶ κελαδοῦσε, ἀφοῦ χόρτασε τῆς μάννας τὸ βυζί.

Ἐκεῖ ἤρθαν καὶ καθίσανε λίγα γερόντια ἀκόμα τοῦ χωριοῦ καὶ μὲ χαρὰ τους τὴ γνωρίσαν.

— Ἀκούτε, ἡ θυγατέρα τῆς καίμενης τῆς συχωριανῆς μας τῆς Γιωργούς! Καλωσόρισε, παιδί μου, καλωσόρισε! ἔλεγε ὁ παππᾶς.

— Δὲ λές, παππᾶ, καὶ τίνος εἶν' ἐγγόνα; εἶπε ἕνας ἀπ' τοὺς γέρους.

— Ἄγια τὰ κόκαλά της! Προσκυνοῦμε τ' ὄνομά της! Τῆς Σούλας ἡ ψυχὴ, τῆς βάβας σου, παιδί μου, αὐτὴ εἶναι τώρα, μὲ τὸν πόλεμο, ποῦ μᾶς φυλάει τὸ χωριό, εἶπε ὁ παππᾶς. Ἀκούτε, Σούλα τὴ λέν καὶ τούτη Σημάδι ἀπ' τὸ Μεγαλοδύναμο! Τούρκος δὲ θὰ μπορέση νὰ μᾶς πατήση τὸ χωριό!

— Ἐκατὸ ντουρέκια, ἄς εἶν' καλὰ τὰ πηλιάρια μας, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ.

— Ἐέρεις, παππᾶ, πῶς τὸ χωριὸ μας δὲ φυλάγεται καλά; εἶπε ὁ πειὸ νεῖος ἀπὸ

τοὺς γέρους, μὲ πονηρὸ χαμόγελο· οἱ βίγλες σου ποὺ βάνεις στῆς κορφές ἀποκοιμῶνται...

— Πῶς; ρώτησε ὁ παππᾶς.

— Ἀφοῦ βρῆκε ἀνοιχτὸ δρόμο καὶ πέρασε καλὴν ὥρα ἡ χωριανὴ μας ἀπὸ δῶ...

— Καλὰ λές, θὰ πάρω μέτρα! εἶπε ὁ παππᾶς. Καὶ τώρα, τί καθόμαστε;

Οἱ γερόντιοι καταλάβαν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶχε φύγει μπροστινὸς πρωτότερα· σηκωθῆκανε καὶ δειξάνε τὸ δρόμο τῆς γυναῖκας. Τράβηξε πρῶτος ὁ παππᾶς, μὲ τὴ Σούλα στὸ πλάι του, καὶ τῆς μιλοῦσε κῶλα.

— Τὸ σπίτι σας, ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ συχωρέθηκε ὁ παπποῦς σου — στερνὸς ἀπ' τοὺς δικούς σου στὸ χωριὸ — κλειδωμένο τὸ φυλάμε· ἀνθρώπος δὲν πάτησε σ' αὐτό. Εἶναι ὅμως ἄδειο ἀπὸ τότε ποὺ ὁ μακαρίτης ὁ ἀντρός σου ἔστειλε καὶ πῆρε ὅλα τὰ πράματα. Δὲν ἄφησες στὸ χωριὸ τίποτε εἰδίγματα δικὰ σου;

— Πολλὰ τάχε πουλήσει, στὴν ἀνάγκη μας, εἶπε ἡ Σούλα· τ' ἄλλα τὰ παράτησα γώ, οὔτε καὶ τὰ θέλω. Ἐφυγα κρυφά, εἶδε ποῦ θὰ μ' ἀφίτανε νὰ φύγω; Θὰ μὲ κρατοῦσαν μὲ τὸ σταγιὸ τὰ πεθερικά μου. Περνοῦσα ἄσκημα πολὺ ἀντάμα τους.

— Τώρα σωθῆκαν τὰ δεινά σου! εἶπε ὁ παππᾶς. Θ' ἀποχτήσης τὰ συγγύρια ποῦ χρειάζεσαι. Ἐγνοια σου, καὶ θὰ ἰδῆς!

Τὸ μονοπάτι ὄλο κ' ἀνηφόριζε, καὶ σ' ἕνα γύριμά του, ἄξαφνα πυργώθηκε μπροστὰ τους ὁ γεροντόβραχος μὲ τὸ λευκὸ ἐκκλησιάκι σὰ σκουφὶ ἀπάνου στὸ κεφάλι του. Ὁ παππᾶς στάθηκε· ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλό του ἀμύλητος. Ἡ γυναῖκα ἔκαμε τὸ σταυρὸ της.

— Κάμε τὸ σταυρὸ σου καὶ γιὰ τῆς γιαγιάς σου τὴν ψυχὴ, παιδί μου! εἶπε ὁ παππᾶς ἐπίσημα. Ἡ μάννα σου, μωρὸ παιδάκι, ἀπὸ θάμα γλύτωσε, συχωρεμένη νάν' κ' αὐτὴ μικρούλα ποῦταν, ἔπεσε στὸ μαλακὸ χορτάρι, μὰ ἡ γιαγιά σου—νὰ τὴν ἡ ἀγραπιδιά! Καθὼς μπῆκαν οἱ Τούρκοι ξαφνικά στὸ χωριὸ μας—εἶναι τώρα σαράντα χρόνια καὶ περισσότερα— καθέννας τὴ ζωὴ του μοναχὰ γνοιαζότανε· ζορμπάδες ἦταν ἐκεῖνοι οἱ ἄπιστοι, κ' ἄρπάζαν ὅ,τι βρῆκαν, καὶ κᾶναν ὅλα τὰ κακά. Τοῦ χωριοῦ τὸ ψυχομέτρι, γιὰ καλὸ του, βρέθηκε στὴ δουλειὰ, καὶ στὸ χωριὸ ἦταν οἱ γριές κ' οἱ μικρομάν-

νες. Οἱ Τούρκοι μᾶς ξέρανε καλά, καὶ φυλάξανε νὰ βροῦν ἄδειο ἀπὸ τοὺς ἀντρες τὸ χωριό, καὶ βγαίτανε τὸ ἄχτι τους· σκλαβώσανε κ' ἄρπάζαν ἀνεμπόδιστα, χωρὶς νὰ κάνουνε μεγάλο σάλαγο. Τὸ σπίτι τὸ δικό σου—νὰ το!—πέφτει κάπως ξέχωρα ἀπὸ τ' ἄλλα, κ' ἐκεῖ ποῦ φάσκωνε ἡ γιαγιά σου τὸ μωρὸ, τὴ μάννα σου μαθές, βλέπει στὴν ἀλλὴ ἕναν Τούρκο...

Ἡ Σούλα ἔσφιξε τὸ παιδί στὴν ἀγκυλιὰ της κ' ὁ παππᾶς τὸ χάιδειρε μὲ τὸ σκληρὸ του χέρι. Ἔτσι μιλοῦσανε καὶ προχωροῦσανε.

— Σοῦ τάπε ἡ μάννα σου ποτέ; ρώτησε ὁ παππᾶς.

— Ἄκρες-μέσες, εἶπε ἡ Σούλα· τῆς κάτανε κακὸ νὰ τὸ λέγῃ τὴν πιάνανε τὰ κλάματα. Ὅλα της τὰ χρόνια δὲν ἦτανε πολὺ καλά στὰ φρένα της. Κ' ἐγὼ ἡ ἴδια δὲν τὴν ἄφρινα νὰ μοῦ τὰ μοιρολόγη. Κόμπος τῆς ἔρχότανε.

— Λοιπόν, ἔτσι ἀφοῦ ἄρχισα, ἄς σοῦ τὰ τελειώσω γώ... Στὴν ἀλλὴ της, καθὼς θέλησε νὰ τρέξῃ καὶ νὰ βγῆ, εἶδε ἄλλον Τούρκο. Ξέραν αὐτοὶ τὰ κατατόπια· εἶχαν ὀδηγούς, ποὺ τοὺς σκλαβώσανε σ' ἄλλο χωριό. Θέλανε νὰ πιάσουν τὸν παπποῦ σου, ποῦχε κάψει καρδιές τούρκικες. Κλέφτης παλιός. Γύρισε ἡ γιαγιά σου πίσω, κλείδωσε, ἔδωσε τὸ παιδί μὲ μιὰ παλιὰ καρπέτα μπρὸς στὰ στήθια της, ὕστερα κρεμάστηκε ἀπὸ τὸ μικρὸ χανιάτι κ' ἔπιασε τὸν ἀνήφορο. Ἀργὰ τὸ συλλογίστηκε, πῶς θὰ τὴν ἔβγανε τὸ μονοπάτι ἴσα στοῦ βράχου τὴν κορφὴ, καὶ τότε δὲ θὰ γλύτωνε· ἄλλο μονοπάτι ἀπὸ κειπέρα δὲν περνάει. Κάποτε τὸ θυμήθηκε· γύρισε πίσω, κατηφόρισε καμπόσο, ἀκροάστηκε μὲς τὸ σκοτάδι... βήματα, φωνές ἀνθρώπων ἀνεβαίναν. Ὑστερα μᾶς τὰ μολόγησε.

— Δὲ μὲ πιάνετε, σκυλιά! εἶπε, κ' ἔπιασε δεύτερα τὴν ἀνηφοριὰ.

Τρεῖς Τούρκοι τὴν πηγαίνανε χέρι-ποδάρι.

— Ὅχι, δὲ μὲ πιάνετε, σκυλιά! εἶπε πάλι.

Καὶ μπῆκε μ' ἀπόφραση στὴ φραγμένη ἀλλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς, ποῦναι σὰν καστράκι, κ' ἀκουμπᾶνε τὰ θεμέλια της ἴσα στοῦ βράχου τὸ στεφάνι ἀπάνου. Ἐχει ἡ ἀλλὴ μιὰ μπασιὰ μονάχη, μὰ δὲν κλείνει. Τρέχοντας βγῆκε πίσω ἀπὸ τ' Ἀγιοβῆμα—

εἶν' ἐκεῖ μικρὸ πορτίκι γὰρ νὰ χύνουν τὰ νερά—μόλις εἶχε τόπο νὰ πατήσῃ ἡ Σούλα στὴν κόψη τοῦ γκρεμοῦ. Στάθηκε καὶ περιμένε. Ἀπὸ τὰ δύο πλευρὰ τῆς ἐκκλησιᾶς κ' ἀπίνου ἀπὸ τὴ μάντρα, δυν' Τουρκαλίδες μὲ τ' ἄσκημα κεφάλια τους κινάξιν καὶ γελᾶνε.

— Δὲ μὲ πιάνετε ! εἶπε ἡ Σούλα.

Πήδησε ὄξω μὲ τῆς πλάτες, βλέποντας τοὺς Τούρκους ἑτοιμοὺς νὰ κρεμαστοῦν ἀπὸ τὴ μάντρα. Εἶχε τυλίξει τὸ παιδί μὲ τὴν παχειὰ καρπέτα· εἶχε αὐτὴ τὴν ἔγνοια ἢ μικροίτισσα . . .

— Τὴν προῶλλη Κυριακή, πού πήραμε τ' ἄρματα κ' ἀνοίξαμε ντοκρέκι, εἶπε ἓνας χωριάτης, κάναμε πρῶτα τὸ μνημόσυνο τῆς.

— Πού σταθήκαμε ; εἶπε ὁ παππᾶς. Ἄμα φύγαν οἱ Τούρκοι, τὴ βοήκαμε πεσμένη κίτου, μὰ δὲν εἶχε ξεψυχήσει· πέφτοντας, πιασιτῆκαν τὰ φουστάνια τῆς ἀπ' τὴν ξερὴ ἀγραπιδιά, ἐκεῖ ψηλὰ στὴ μέση τοῦ γκρεμοῦ, καὶ κόπηκε ἡ δορὴ τῆς· ὕστερα σκίστημε τὸ φουστάνι κ' ἔπεσε. Κ' ἔμεινε ἓνα κόκκινο κομμάτι ἀπὸ τὸ φῆρεμά τῆς κρεμασμένο ἐκεῖ, γὰρ χρόνια. Τόχαμε σὰν ἅγιο φλάμπουρο ἀπὸ τότε, καὶ μᾶς φύλαε τὸ χωριό.

— Κ' ἡ γιαγιά μου ; ρώτησε ἡ Σούλα.

— Δὲν τὴ σηκώσαμε ἀπὸ 'κεῖ ποῦπεσε. Μᾶς εἶπε λίγα λόγια, φίλησε τὸ παιδί, μᾶς εὐχήθηκε καὶ πέθανε. Τὸ παιδί δὲν εἶχε πάθει τίποτα· βροντήχτηκε πολὺ ἀπ' τὸ πέσιμο, μὰ γίνηκε καλά.

— Ποτὲ δὲ γίνηκε καλά ! εἶπε ἡ Σούλα. Καλύτερα νὰ μὴν ἔζηγε κ' ἐκείνη, δὲ θὰ μ' ἔκανε κ' ἐμένα . . .

— Ἄμωρτίκι νὰ τὸ λές, εἶπε ὁ παππᾶς γλυκά. Τὸ χωριὸ τώρα θὰ φροντίσῃ. . . Νά τες οἱ γυναῖκες, συγυρᾶνε μέσα. Ἔμπα, μὲ τῆς εὐκῆς μας, ἐσὺ καὶ τὸ παιδί.

— Ἔχεις κ' ἓνα λιγοστὸ χωράφι· τὸ χωριὸ θὰ τὸ δουλέψῃ τὴ φεινὴ χρονιά, καὶ βλέπουμε ὕστερα ! εἶπε ἓνας χωριάτης.

— Νά, ἦρθε καὶ τὸ γάλα, καὶ ἔσοτο φρομί ! εἶπε ἄλλος.

— Καὶ θὰ σὲ παντρέψουμε, μὲ τὸν καιρὸ ! εἶπε ὁ παππᾶς.

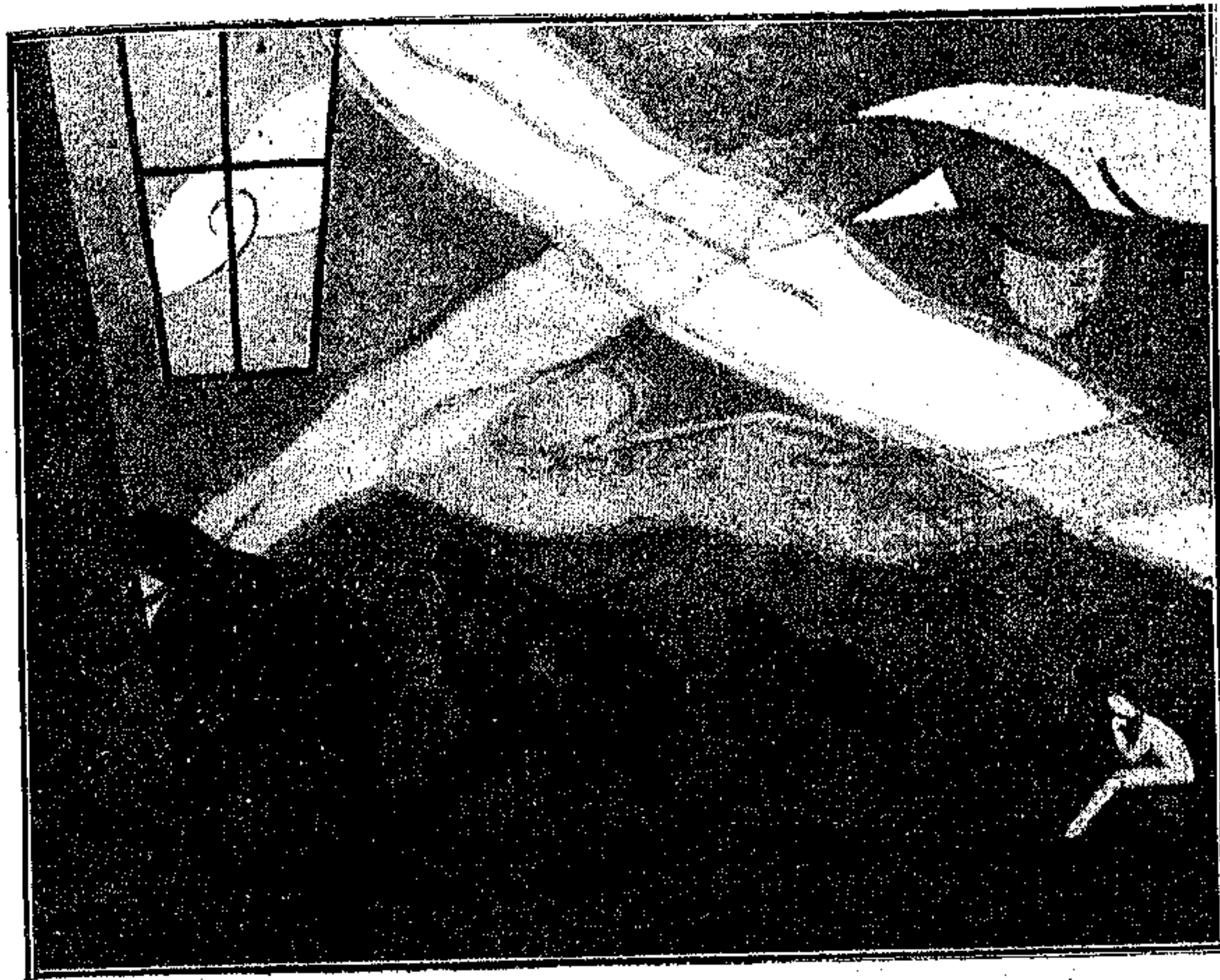
Καὶ τριβήχτηκε μὲ τὴ συντροφιά του.

— Καλῶς ἦρθες, καλῶς ἦρθες στὸ νοικοκυριό σου ! εἶπαν οἱ γυναῖκες στεκόμενες στὴν ξάπορτα.

Ἔτσι ἡ Σούλα, χήρα καὶ μικροίμνια, ἔκαμε τὸ γυρισμὸ τῆς στὸ χωριὸ τὸ πατρογονικό. Σὲ λίγες μέρες γνωρίστηκε καλὰ μὲ τὸ σπίτι, μὲ τὴ γειτονιά, μὲ τὴ βρύση, μ' ὄλο τὸ χωριό, καὶ τᾶβαλε μέσ' τὴν καρδιά τῆς. Ζωὴ καινούρια ἀρχίσανε νὰ τῆς χαρίζουν τὰ βουνίσια δεντρικά, τὰ γόργα-ρά νερά, τῶν βράχων τὰ ψηλῶματα μὲ τῆς δροσιᾶς ποὺ στέλνανε, μὲ τῆς καθάριας τους κορφῆς ποὺ κόβαν τὸν τριγύρω ἀέρα. Τὸ αἷμα τῆς ξυπνοῦσε τὸ πετροχωρίτικο, κ' ἔπαιρνε ἀπίνου τῆς γοργὰ ἡ γυναῖκα. Μαζὶ μὲ τὸ μωρό, συνήθιζε γὰρ ξύλα νὰ πηγαινῆ, γι' ἄγρια λάχανα, καὶ τᾶβλεπες αὐτὸ καινούριο αἷμα νὰ βυζαίνῃ ἀπ' τοῦ λόγγου τὴ βαθειὰ ἀγκαλιά, νὰ διώχνῃ ἀπὸ τὸ κορμὶ του τὴ χλωμάδα, χάρισμα κακὸ τοῦ μαρμαζιάρη κάμπου. Δώσανε στὴ Σούλα ἀκόμα μιὰ γαλατερὴ κατσίκια καὶ τὴν ἔσερνε 'κεῖ ποὺ γυροῦσε στῆς κακοτοπιές, καὶ μάθαινε ἀπ' τῆς ἄλλες τῆς συχωριανῆς τ' ἀντρύκεια τους τραγούδια, τῶν παλιῶν Κλεφτῶν τ' ἀκούσματα, κ' ἔκανε δικῆς τῆς ὅλες τοῦ χωριοῦ τῆς ἔννοιες, τῆς χαρῆς, τοὺς φόβους ἀπ' τοὺς Τούρκους ποὺ κιντυνεῖαν τὸ χωριό, γιὰ τὸ χωριὸ ἅπαντα τοὺς εἶχε στὸ κνηῖγι, μέρα καὶ νύχτα.

Ἡ σκλαβωμένη τῆς ζωὴ στοῦ κάμπου τὰ χωράφια, μὲ τ' ἀρρωστημένο τῆς παιδί νὰ σκουῖζῃ σὰν κοντάβι λιμασμένο γιὰ τῆς μάννας του τὸ γάλα, ποὺ δὲν εἶχε ἡμάννα νὰ τοῦ δώσῃ, τῆς ἐρχότανε στὸ νοῦ σὰν κάποια συφορὰ ποὺ πέρασε. Ἔτσι χαϊρόταν τώρα τριδίπλα τὴν καινούρια τῆς ζωὴ στὸ Πετροχώρι, τὴ φιλόξενή του ὑποδοχή, καὶ τ' ἄλλα του καλά. Καὶ πειὸ πολὺ ἀπ' ὅλα : οἱ Τούρκοι, ὅσο καὶ νὰ φοβερίζαν, τὸ χωριὸ ποτὲ δὲν τὸ πατήσαν, οὔτε κ' ἦταν ἄξιοι νὰ τὴν κάμουν τέτοια τους παληκαριά. Οἱ Πετροχωρίτες μάλιστα, τουφέκια διαλεχτά, πηγαίνανε μακρὰ νὰ τοὺς γυρεῦσουν, κάτου στὰ καμπισιά τὰ χωριά, καὶ δὲν τοὺς ἀρίνανε ἀναπνοιά, κ' ὕπνο δὲ χαρίζανε στὰ μάτια τους. Κ' ἐκεῖνοι, οἱ ἀφωρεσμένοι, ἐκεῖ ποὺ καίγαν καὶ σκλαβῶναν, ἓνα μονάχα εἶχανε φόβο, τὸ τουφέκι τὸ πετροχωρίτικο. Ὅμως καὶ μιὰ μεγάλη πνέαν ἐκδίχηση, στὸ Πετροχώρι ἰνάντια.

Τὴ νύχτα ἔνοιωθε κάποιο φόβο ἡ Σούλα· ὄχι ἀπὸ τοὺς Τούρκους φόβο, μὰ κάτι προῶμα ἀλλοιώτικο, ἀξεδιάλυτο, καὶ γιὰ νὰ

Π. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΝΟΣ

τὸ βγάινῃ ἀπὸ τὸ νοῦ τ' ἀπόδινε στὴ μοναξιά τῆς, νειὰ γυναῖκα καθὼς ἦταν, καὶ τὸ σπίτι ἔπειρε πιράμερο, στοῦ χωριοῦ τὴν πειὸ ψηλὴ ἄκρη. Δὲν εἶχε φόβο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅμως κάποτε, στὴ συλλογὴ τῆς ποὺ τὴν ἔρριχνε ἡ ἄγρια τῆς ἡ μοναξιά, παραδομένη στοῦ παιδιοῦ τὴν ἀγκαλιά, κ' ἴσως ἀπ' τῆς ἀγάπης του τὴν ἔγνοια, χάνοντας τὸν ὕπνο τὰ βαθιὰ μεσάνυχτα, συλλογιῶταν κάποτε τῶν Τούρκων τὴν τρομάρα, ποὺ φανῆκαν ἐκεῖ κάτω, στ' ἄλλο τὸ χωριό, μιὰ μέρα, πέφτοντας σὰν ξαφνικὴ κατεβασιά στὸν κάμπο ἀνάμεσα. Θυμῶταν τὴ σφαγὴ, τὴν ἀρπαγὴ, καὶ τὸ δικὸ τῆς γλυτωμὸ τὸν εἶχε ὠμὸ στὸ νοῦ τῆς· ὕστερα τὸ γυρισμὸ μέσ' τὰ καμένα καὶ γδυμένα σπίτια, τὰ κουφάρια τὰ πρησμένα . . . Ὅλα τὰ θυμῶτανε, τὴν ὥρα τούτη τὴ σιγαλινὴ, ποὺ λές κάτι νὰ γίνῃ περιμένει. Ἐνοιωθε σὰ μιὰν ἀνατριχίλα ξαφνικὰ νὰ τὴν περναῖ. Τραβοῦσε ἀπίνου τὸ σκουῖ γιὰ τὴν κρού-

νε, κ' ἔβγανε τὸ βυζὶ ἀπὸ τοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα. Ἔστηνε τ' ἀπρὶ κ' ἀκούγε . . . Τίποτε δὲν ἦταν . . .

Ἦσυχῃ, βαρειά εἶν' ἡ νύχτα. Ἰσκιους γεμάτο εἶναι τὸ σπίτι . . . Σαγριεμένη ἡ φαντασιά τῆς, σὰν τ' ὄνειριασμένο τὸ πουλί, τρέχει ἀπὸ τὴν τρομάρα τοῦ χωριοῦ τ' ἀντρός τῆς, ποὺ δὲν εἶναι καὶ τόσο μακρινή, πετάει καὶ γυρίζει γοργὴ στὸ Πετροχώρι, καὶ βρῖσκει τὴ γιαγιά τῆ Σούλα καὶ τὴν ἀκολουθεῖ στὸ γεροντόβραχο μὲ τ' ἄσπρο τὸ σκουφί. Τοῦ παππᾶ τὰ λόγια ξαφνικὰ βουίζουσε στ' ἀπρὶά τῆς, παίρνονε μιὰ ζωντανὴ λαλιά, κ' ἀκούει τοῦ χωριοῦ τὴ σαλαγὴ, ἀκούει σὰ μακρινὰ τουφέκια, βιαστικὰ τρεχάματα στὰ μονοπάτια κάτου . . . νὰ καὶ μιὰ γυναῖκα τρομερὴ κραυγὴ, καὶ νὰ ἡ γιαγιά ποὺ πέφτει, καὶ κρεμασμένη μένει ἀπ' τὴν ἀγραπιδιά, καὶ κλαίει, κλαίει μέσ' τὰ χορτάρια τὸ παιδί . . .

Μὰ κλαίει, ἀλήθεια, κλαίει τὸ παιδί δὲν

τὴν ἀφίνει καὶ ν' ἀκούσῃ... Ρίχνει πέρα τὰ σκεπάσματα, ἀκουμπάει στὸν ἀγκώνα κι' ἀπροάξιστα λαχταριστὰ. Μπορεῖ ἴσως νὰ κρυώνῃ, μὰ δὲ θὰ μπορέσῃ πιά νὰ κοιμηθῇ· θέλει φωτιὰ ν' ἀνάψῃ, καὶ τινάζεται ἔξω στὴν αὐλὴ νὰ πάρῃ ξύλα... Ἐκεῖ, τί εἶναι καίνο τὸ κακὸ μέσα στὸ Πετροχωριό; Χαλασμός ζώνει ὅλο τὸ χωριό, καὶ τὸ χωριό-σταῖς δρόμους χύθηκε καὶ τρέχει.

— Οἱ Τοῦρκοι!... ὅπως στῆς γιαγιάς μου τὸν καιρὸ! Κ' ἐγὼ πίστευα πὼς ἦταν ὄνειρο...

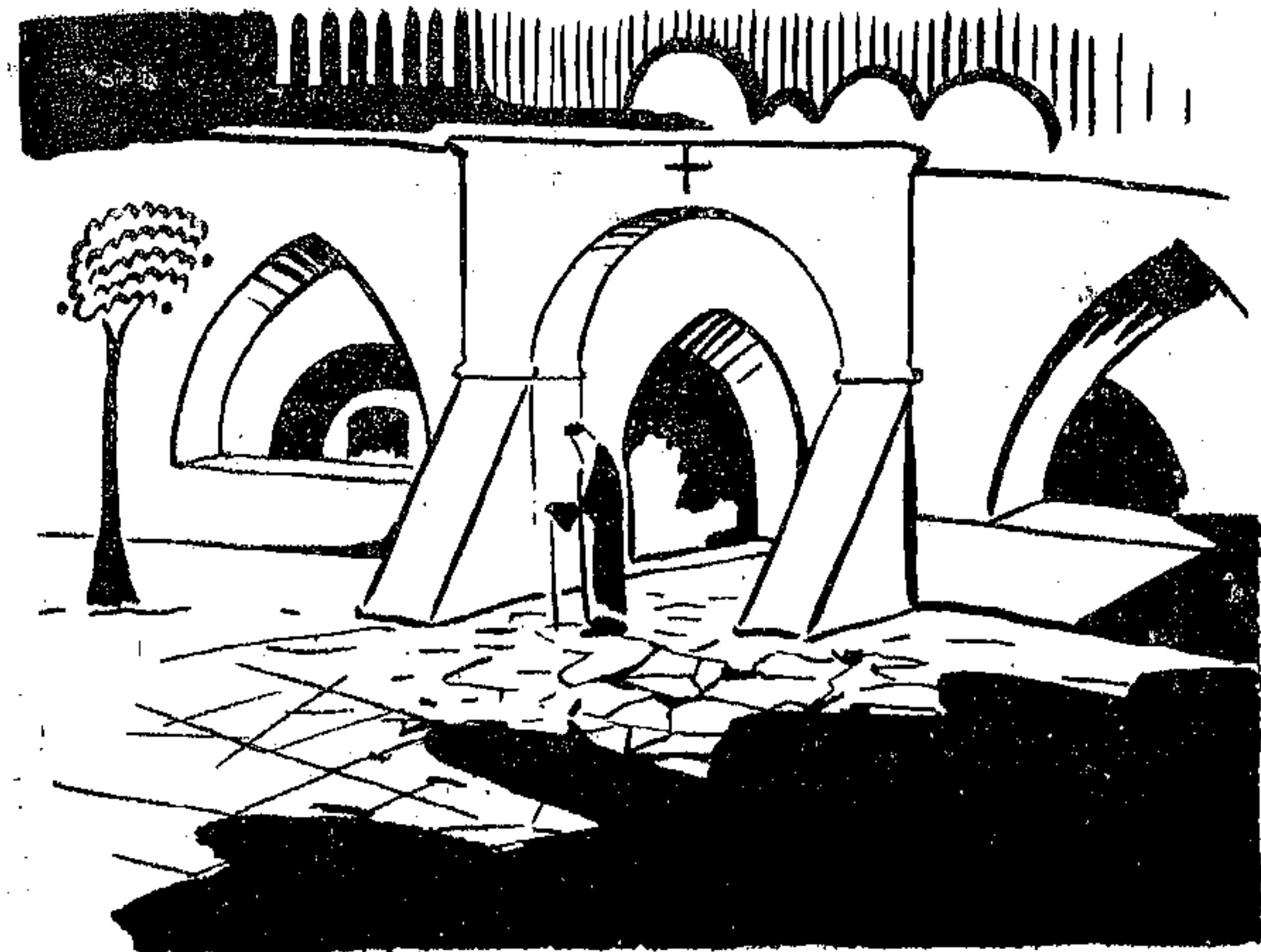
Ρίχνεται μέσ' τὸ σπίτι, καὶ κλειδαίνει καὶ σκύβει στὸ παράθυρο· πόλεμος στὸν παρκατόν δρόμο... Δουλεύει τὸ τουρφέκι στὰ καλά του ἐκεῖ. Κ' οἱ Πετροχωριῖτες πολεμῶν ἀπ' τὰ παράθυρα, ἀπ' ὀλοῦθε ἀντρες, γυναῖκες κρυτοῦν τὸν πόλεμο γερά. Βίνει σταυρὸ ἡ Σούλα· μένει ἔτσι ἄσειτη γιὰ μιὰ στιγμὴ στῆς συλλογῆς τῆς στάσης. Ἡ ἀπόφασί της ἡ στερνὴ, νὰ τῆ ἔρχεται, ἀνεβαίνει ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βάρη. Ἀρπάζει τὸ παιδί, ποῦ πιάει νὰ σκάσῃ ἀπ' τὸ κακὸ του· ἔχασε τὴ μάσκα ἀπὸ κοντὰ του, μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια του ἀγαθεύει τὸ σκοτάδι νὰ τῆ βρῇ· ἀρπάζει τὸ παιδί, τὸ ζώνει μπρὸς στὰ στήθια της, σκεπάζεται κ'

ἡ ἴδια μὲ τὸ σκέπασμα τὸ νταμποτό, κόμπο τὸ δένει, καὶ τινάζεται ἔξω στὸ δρομάκι. Ἀνθρώποι περπατῶν ἐκεῖ ἀνάλαφρα, σιγομιλῶν καὶ φτάνουν... Τοὺς ξανοίγει ἡ Σούλα κάτω ἀπ' τὴν ἀστροφραγγιά... Τοῦρκοι εἶναι! Μπαίνει στὸ σπίτι πάλι, καὶ κλειδώνει· τρέχει στὴν πίσω αὐλὴ· ὁ βρόντος τοῦ πολέμου εἶν' ἐκεῖ πειὸ ξάστερος· ὁ πόλεμος χοχλάζει σ' ὅλο τὸ χωριό. Γυρίζει, βγαίνει στὸ μικρὸ χαγιάτι, διασκελίζει καὶ βρῆσκαται στὸ πικρὸ δρομὶ. Μὲ τὴν παλάμη πνίγει τὸ κλάμα τοῦ παιδιοῦ, κι' ἀκούει... "Ὅλο κι' ἀνηφορίζει ὁ πόλεμος... Βαστῶν οἱ χωριανοὶ γερά, κι' ἀποτραβιῶνται, καὶ ζυγώνουν. Ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνὴ γεμάτη φόβο· ἦτανε κάποιος γειτόνισσας· τὸ γυιὸ της κράζει, καὶ περνάει σὰν τρομασμένο φάντασμα, καὶ δὲν ἀκούει τῆς Σούλας τῆ φωνή.

Τὶ νὰ κάμῃ, ποῦ νὰ βρῇ καταφυγή; Τῶν Τοῦρκων ἡ κατεβασιὰ ξαπλώνεται, σκεπάζει ὅλο τὸ χωριό... Τυφλὰ πιάνει ἡ Σούλα τοῦ βράχου τὴν ἀνηφοριὰ· μπαίνει στὸ μονοπάτι. Ὁ γεροντόβραχος μὲ τὸ λευκὸ του ἐκκλησιδάκι ἐκεῖ ψηλά τὴν περιμένει... Νά τῃ κ' ἡ ἀγραπιδιά.

— "Ὁχι, δὲ θὰ μὲ πιάσεις, σκυλιά...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΡΚΑΔΙ (*)

Στίχοι τοῦ κ. Τάκη Καλμούχου

Μιὰ μεγαλόσωμη, δυνατὴ, κατακόκκινη φοράδα μὲ μεταφέρει ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο στὸ μοναστήρι τ' Ἀρκαδιοῦ. Ὁ δρόμος εἶναι ἀνηφορικὸς, δύσβατος καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἀρκετὰ ἐπικίνδυνος.

Καὶ μπαίνω στὸ αἵματοβαμμένο φαράγγι τ' Ἀρκαδιοῦ, πλησιάζοντας ὀλοένα τὸν τόπο τῶν θρύλων, τῶν ἡρωισμῶν, τῆς φωτιάς, τοῦ σίδερου, τῶν στεναγμῶν καὶ τῆς πηγῆς τῶν αἱμάτων. Ξαφνικὰ ἀντικρίζεται πᾶνω στὴν κορφὴ ἑνὸς μικροῦ λόφου τὸ πολύγωνο «ὄστεοφυλάκιο» τῶν μαρτύρων τοῦ 1868, σὰν τρομερὸς πρόλογος καὶ σὰν τραγικὸς ἐπίλογος τῶν ὅσων μοῦ μέλλεται νὰ δῶ καὶ ν' ἀκούσω. Κι' ὕστερα τὸ μοναστήρι σκεπασμένο τώρα, μέσα σ' ἕνα σταχτι σύννεφο τῆς σιωπῆς, τῆς κατάνυξης, ἐ-

νὸς σκληροῦ ἀσκητισμοῦ. Καὶ στὸ νοῦ μου ἔρχεται τὸ ποιητικὸ σχέδιό μου τοῦ Σολωμοῦ:

Ἡ Κρήτη, λέγει, ἡ γῆ 'ναι τῆς Ἀντροῦας.
Γιὰ ξαναπῆς το, ἀντίλαλε ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ τὸ τραγικὸ δρᾶμα, σὰν εἰκόνα ζωντανή, κινούμενη, ξετυλίγεται μπροστὰ στὰ μάτια μου:

Ἡ ἐπανάσταση ἀνάβει στὰ Χανιά. Τὸ μοναστήρι τ' Ἀρκαδιοῦ, φωλιά τῶν ἐπαναστατημένων καὶ πύργος προστατευτικῶν ἀδυνάτων παιδιῶν καὶ γυναικῶν, ποῦ ἔχουν μαζευτεῖ μέσα ἐκεῖ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριά, τραβᾷ ἀγριεμένο τὸ βλέμμα τοῦ κυρίαρχου. "Ὅπου κι' ἂν εἶναι πολιορκιέται! Αὐτὸ τὸ περιμένουν περὶτρομοὶ οἱ κλεισμένοι. Ὁ Κορωναῖος προτείνει στὸν ἡγούμενο τὸ ἀμυντικὸ του στρατήγημα:

— Ἡγαύμενε, πρέπει νὰ διώξουμε τὰ γυ-

(*) Ἀπὸ σειρά ἀρθρῶν γιὰ τὰ Μοναστήρια τῆς Κρήτης.

Η ΖΩΗ

Ρέει σὰν ποτάμι ἡ Ζωὴ ἀπ' τὶς ἀνάβρες τοῦ βουνοῦ τὰ πηγαῖα νερὰ κυλάει, λευκοὺς πόθους κυλάει καὶ σκέψεις μαύρες καὶ στὸ νερὸ τὸ φῶς παιζογελάει. Κυλώντας ρέει ἡ ζωὴ σωπᾶν καὶ πᾶνε τὰ μυστικά της κυλᾶνε πλάϊ πλάϊ σὲν κυματάκια ποῦ λαμποκοπᾶνε. Τοῦ ἡλιοῦ, τοῦ φεγγαριοῦ, ὅλες τὶς ὥρες, μαρμαρυγὲς οἱ ἀντιφραγγιῆς σκορπᾶνε πᾶ στὸ νερὸ, ποῦ τῶφρασαν καὶ οἱ μπόρες καὶ χείμαρρος θολὸς τὸ παρασέρνει στὸν ποταμὸ, ποῦ ρέει μὲς ἀπ' τὶς χῶρες κι ὅλο πὶὸ χαμηλὰ τὸ δρόμο παίρνει. Ἔτσι εἶδα πρὸς τὴ θάλασσα ἀπ' τὸν ὄχθο τὰ μυστικά της ἡ Ζωὴ νὰ φέρνει

κι ἀκουσα τῶν κυμάτων τῆς τὸ ῥόχθο.

Μ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ναϊκόπαιδα από τη μονή, να ρίξουμε τους μεγάλους σιδηρούς, που χρησιμοποιούν ισχυρό προπέτασμα του έχτρου, να σκορπίσουμε τα μελίσιμα έξω από τα τείχη. — ζωντανά σφριματοκλέγματα — που θα καθιστηρήσουν για πολύ κ' επικίνδυνα την έφοδο του έχτρου . . .

Μα τα γυναικόπαιδα άρνιούνται ν' ανοίχτουν στα βουνά. "Αν είναι γραμμένο τους να μακελευριστούν, θέλουν να το πάθουν πλάι στους πολεμιστίδες.

Κι' ο ήγούμενος, από την άλλη μεριά, μαζί με τους συμβούλους του μοναστηριού, δέν εγκρίνουν το σχέδιο του Κορωνάου. Σ' αυτό το μεταξύ ο Μουσταφά - πιασάς στέλνει άγγελιοφόρους και ζητά την πιναχόση του μοναστηριού.

Ο ήγούμενος Γαβριήλ σφίγγει τις γραθιές του κ' άρνιείται. Κ' η πολιορκία στενεύει. Ο Μισιρλής περιμένει, με τη σπάθα στο χέρι, να ριχτεί ενάντια της μονής. Πίσω από τα τείχη βασιλεύει η άγωνία. Παντού άπλώνεται το βρώμιο χνώτο του θανάτου. Και μέσα στην όδύνη, σά σκληρή είρωγεία χύνεται το φώς μιας έλπίδας: Οι

πολιορκημένοι μαθαίνουν πως έρχονται επικουρίες από το Ρέθυμνο, το 'Αμάρι κ' από το Μυλοποτάμο.

Μα ο ουρανός δέν το θέλησε. Μια ραγδαία βροχή μπερδίζει τις επικουρίες να προχωρήσουν και να συντρέξουν τους πολιορκημένους. Κ' η φαρμακερή ζώνη στενεύει πότερο. Λίγο ακόμη κ' ο έχτρος ανοίγει τις βαρειές πόρτες των τειχών. Η μάχη έχει αρχίσει. Έννια βολές πέφτουν σάν κεραυνοί πάνω στην πρόσοψη της εκκλησιάς την ώρα που ο ήλιος φρίσσοντας γέρνει στη δύση. Τα παιδιά τρομοκρατημένα ρίχνονται στις άγκαλιές των μαννάδων τους. Το σύννεφο του θανάτου όλοένα φουσκώνει, βαθαίνει σά μολύβι πάνω από τις κεφαλές των κλεισμένων. Η Ρεθυμνιώτικη πόρτα των τειχών παθαίνει σημαντική φθορά. Τα τείχη αρχίζουν να υποχωρούν. Ένα μέρος γκρεμίζεται, αφήνοντας ελεύθερη την είσοδο στο θάνατο! Ο έχτρος πατεϊ τη μονή. Η σφαγή αρχίζει. Μοναχοί, άντάρτες, πολίτες αντιστέκονται. Σφάζουν και σφάζονται. Μα ο έχτρος είναι πολυάριθμος, δυνατός κ' αποφασισμένος να κρατήσει για τον έαυτό του την ύστερη λέξη. Ο ήγούμενος Γαβριήλ πετá μακριά το φυλαχτό του, που καθώς πιστεύει τον προφυλάει από τις σφαίρες του έχτρου, κ' άνεβασμένος στο πεζούλι μιας αύλης, πυροβολεί ενάντια των Τουρκαλάδων, προτείνοντας επιδειχτικά το στήθος του. Θέλει να πέσει, άφρου π'άσα έλπίδα χάνεται. Και πέφτει!

Τότε ένας Μεθόδιος, οίκονόμος, που μοιάζει καταπληχτικά με το Γαβριήλ, ζυγώνει ψύχραιμα το πτώμα του ήγουμένου, το γδύνει και φρεϊ ό ίδιος το αιματωμένο ράσο και τ' άσπρα του σιβάνια. Κι ο Γαβριήλ ανασταίνεται. Κι ο Μεθόδιος ξαναρχίζει να μίχεται σά Γαβριήλ.

Μέσα στην πυριτιδαποθήκη άλλο δράμα:

— Τι προτιμάτε, να σφαχτείτε σάν άρνιά από το τούρκικο γιαταγάρι, ή να βρήτε το θάνατο άπ' το δικό μου χέρι; ρωτά ο Κωσταντίνος Γιαμπουδάκος από το "Αδελε.

Κι βλοι, γυναίκες κ' άντρες, σκύβουν το κεφάλι και με φωνή τραχεία, ξαγριομένη άπαντούν:

— Ρίξε! . . . ρίξε! . . .

Ο προηγούμενος Γαβριήλ
(Σκίτσο από παλαιά έλαιογραφία).

Κι ο Γιαμπουδάκος ρίχνει! Ένας κρότος, που άκούστηκε, λένε, ως το Μεγάλο Κάστρο, το σημερινό 'Ηράκλειο, τριαντάζει το σύμπαν. Ένας μαύρος καπνός σκοτεινιάζει τα γύρω, ή μυρωδιά του μπαρουτιού ποτίζει τον άέρα, και μια γοερή κραυγή άνεβαίνει σά θυμιάμα μέσ' από τα έρείπια.

Το 'Αρκάδι κερδίζει έτσι μια περίβλεπτη θέση μέσα στην ιστορία του άνθρώπινου ήρωϊσμού και της ανθρώπινης άπόγνωσης.

Μα ή τραγωδία δέ σταματά ως εδώ. Μέσα στην Τράπεζα είναι κλεισμένα πολλά γυναικόπαιδα κ' άρκετοί πολεμιστές. Ο έχτρος χτυπά με λύσσα την πόρτα, προσπαθώντας να τη σπάσει. Γερή όμως αυτή αντιστέκεται. Δέ μένει παρά το ξεγέλασμα:

— Δώστε μας τα όπλι σας και θα σας αφήσουμε ελεύθερους, υπόσχεται ο έχτρος στους κλεισμένους, θέλοντας, ίσως, με την παράδοσή τους να προλάβει μια νέα σύγκρουση, που τ' αποτελέσματί της δέ θά 'ταν μονάχα εις βάρος των άμυνομένων.

Κ' οι κλεισμένοι πιστεύουν. Παραδίδουν τον όπλισμό τους από τα σιδερόφραχτα παράθυρα, ανοίγουν την πόρτα. Κι ο έχτρος, άγέλη πεινασμένων θεριών, όρμά πάνω στην άπροστάτευτη έκείνη άνθρώπινη μάζα και σφάζει, ξεσκίζει σάρκες, στραγγαλίζει, δαγκάνει, πίνει αίμα και ξερνά.

Το πάτωμα κ' οι άσβεστομένοι τοίχοι βιάφρονται μ' αίμα, οι μακρόστενες «τράπεζες» φορτώνονται με κατακοιματισμένα σώματα, παντού είναι σκορπισμένα χέρια, πόδια, κεφάλια, άντια και πληγωμένα παιδικά κορμιά.

Κι ο έχτρος καγχάζει, τέρεπεται, νιώθοντας την ψυχή του να χορεύει το μακάβριο χορό, παίρνοντας το ρυθμό του από τους μεταλλικούς χτύπους των σκαθιών και τους γόους των θυμάτων.

Και το 'Αρκάδι κερδίζει ακόμη μια σελίδα μέσα στην ιστορία των ανθρώπινων σφαραγμών.

Έπειτα . . . ένας σωρός τ'ά κόκκαλα των σφαγμένων μέσα σ' ένα πολύγωνο πυργόσκο, μνημόσυνα, στέφανα, τραγούδια προς τιμή τους από τη λαϊκή μούσα και τους ποιητές, και θρούλοι γύρω από τη δράση και το θάνατό τους. Κ' ή μαύρη με τις μώβ

Ο ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

γυρλάντες αύλαια πέφτει για να δώσει τέλος σέ μια από τις πιο φριχτές κ' άνατριχιαστικές τραγωδίες που γνώρισε ή Κρήτη στα χρόνια των επαναστάσεων.

II

Την ιστορία της μονής 'Αρκαδίου θα έπρεπε να χωρίσουμε σέ δυό έποχές. Στην προγαβριηλική και στη μεταγαβριηλική, άφρου ο ήγούμενος του 1866 σημείωσε, με την έν γένει δράση του, μιάν έποχή, κ' έφρόσον ύστερ' από την καταστροφή του 66 άρχισε μια καινούργια περίοδος για το θρυλικό μοναστήρι.

Γύρω από το δράμα της πολιορκίας του 'Αρκαδίου έχουν γραφτεί και λεχτεί άπειρες άνακριβείες, τόσο από ιστορικούς, όσο και από ποιητές. Πολλά γεγονότα άποδίδονται σέ κείνους που στάθηκαν ξένοι σ' αυτά, κ' άλλα πάλι ιστορούνται αυθαίρετα και μεροληπτικά για ώρισμένα πρόσωπα.

Σ' ένα τέτοιο σφάλμα έπεσε κ' ο 'Αχιλλέας Παράσχος, βάζοντας τον ήγούμενο Γαβριήλ να πυροπολεί με δαυλό στο χέρι την πυριτιδαποθήκη, ενώ ο ήρωας τούτου του γεγονότος ήταν, όπως είπαμε παρα-

πάνω, κάποιος Γιαμπουδάκος ἀπὸ τὸ χωριὸν Ἰδελε.

Μὰ καθὼς φαίνεται, ἡ ρομαντικὴ μοῦσα τοῦ Παράσχου, εὐκόλῃ σ' ἐμπνεύσει, πληρορροήθηκε τὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν πρόχειρη ἀπεικόνιση τῆς ὀλοκαυτώσεως πάνω σὲ πιῦτα καὶ πιατέλες, καὶ παρέσυρε τὸν ποιητὴ, πὺν ἂν μὲ τοὺς στίχους του :

Δρέψατε πάλιν, ἐρασταὶ εὐδαίμονες, γαρχίσσους εἰς τοῦ Μαῖου τοὺς φαιδρούς· κ' εὐώδεις παραδίστους

δὲν ἀδίκησε παρὰ μόνον τὴν ἐποχὴ πὺν ἀνθίζουσι οἱ νάρκισσοι, μὲ τὸ ἐπιγραμμα τοῦ:

«... Καὶ ἤδη, ἤδη ἔμβαιναν εἰς τὴν Μονὴν, ἀν- [τήχει]

Ὁ κράτος τῶν βημάτων των, ἐσεῖοντο οἱ τοῖχοι,
Ὅτε τὸ μαῦρον ῥάσον σου, Καλόγηρε, ἐπεφάνη
Καὶ εἶπες ἀνυψῶν δαυλὸν «Ἐλάτε, Μουσουλ- [μάνου!]

Ἐστάθης κ' ἐσταμάτησαν, σαρκάζων ἐθεώρεις...
«Τοῦρκου! κρυόνετε; Ἴδου πυρὰ νὰ θερμαν- θῆτε!»

Κ' ἡ χειρὸς πρὸς τὴν κυρίτιδα μὲ τὸν δαυλὸν κινεῖται.

Ἡ γῆ ἐσεισθή, ἔλαμψαν τὰ ὄρη καὶ οἱ λόγγοι
Κ' εὗρε τ' Ἀρκάδι ἀνωθεν νεφῶν τὸ Μεσσα- λόγγι.

ἀδίκησε τὸ γενναῖο Γιαμπουδάκο, πὺν μὲ τὴ χειρονομία του, ὄχι μόνον τὴν πατριωτικὴν, μὰ καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴν, ἔγραψε τὴν ὀραμιότερη σελίδα τῆς Ἀρκαδιώτικης τραγωδίας.

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἐρνέστος Νουνότ, καθηγητῆς τῆς γαλλικῆς γλώσσας καὶ ποιητῆς, σὲ βιβλίον του «Ἔργα ποιητικὰ» (1889), περιλαμβάνει μὰ τραγωδίαν μὲ τὸν τίτλον «Οἱ μίτριες τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου», πὺν ἐπανέθηκε μάλιστα στὴ Δ' Ὀλυμπιάδα καὶ πὺν εἶναι μὰ τὴν ἀλήθεια, μὰ δευτέρῃ τραγωδίᾳ, μὲ ἄλλη ὀλοκαύτωση τοῦ Ἀρκαδίου ἀπὸ τὸν ποιητὴ, πὺν ἂν ὄχι μὲ δαυλό, ὅμως μὲ τὴν πέννα σὲ χέρι ἀνατίναξε σὲν ἀέρα δ,ε ὄρθῳ ἔμεινε ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ.

Στὴν τραγωδίαν του ὁ Νουνότ ἔχει κάποιαν ἠρωίδα Ἐλένη, πὺν χτυπᾷ σὲ μάτι (!) τοῦ Δημακοπούλου, ὑπολογαγοῦ καὶ φρουροῦ τῆς Μονῆς, καὶ στὴν πὺν κρίσιμη στιγμήν τῆς πολιορκίας βάζει τὸν ταλαίπωρον φρουροῦ νὰ κίνει ἠρωτικὴν νεκροκλαυσίαν τῆς ἄμορφης Κρητικοπούλας.

Νὰ εἶνα μέρος ἀπὸ τὴν τραγωδίαν : Σικηνὴ τρίτη τῆς τρίτης πράξεως.

Δημακόπουλος

Κυρία, μόνη σεῖς ἐδῶ; Ἐμὲ δὲν θὰ ζητήτε!..

Ἐλένη

Ἐμᾶς, πλὴν μὴ σᾶς ἐνοχλῶ;

Δημακόπουλος

Ὀυδὸλως μ' ἐνοχλεῖτε.

Διάλογος πὺν σοῦ φέρνει σὲ νοῦ ἐπίσκεψη κυρίας σὲ γραφεῖο ὑπουργοῦ, μὲ σκοπὸν κάποιου ρουσφετιοῦ. Παρακάτω ἡ Ἐλένη λέει σὲ Δημακόπουλον :

Γνωρίζετε ὅτι ἐδῶ ἀτομικὴ δειλία δὲν ὀδηγεῖ τὸ βῆμα μου. Μόν' ἡ ἐλευθερία ἤναψεν εἰς τὸ στήθος μου ἀγνωστων αἰσθημάτων δυνάμεις, καὶ τὸ ἔλκος ὅπερ τῶν ἀδυνάτων. Συνήθροισα συντρίμματα θυμάτων ἀνθρωπίνων καὶ τὰ ὀδήγησα ἐδῶ διὰ πολλῶν κινδύνων κλπ.

Ὁ δὲ Δημακόπουλος ἀπαντᾷ στὴν κρητικὰ χωριωτοπούλα :

«Κυρία, ἂν ὑπέθετον δι τὴν ἐκτεθῆτε εἰς κίνδυνον, θὰ ἔφρουγον ἴσως πρὸ τῆς ἐσπέρας, ὅπως συνάξω δι' ὑμᾶς δυνάμεις πλειοτέρας κ' ἐν τῇ μονῇ φρουρῶν ὑμᾶς, τὴν μόνην μου [ἔλπίδα, νὰ ἐκδουλεύω ἐν ταυτῷ τὴν φίλην μου πατερίδα.

Καὶ στὰ ἐρωτόλογα αὐτὰ τοῦ κυρίου φρουροῦ, ἡ ἀσπλαχνὴ Ἐλένη ἀπαντᾷ μὲ τοὺς πυρακάτω σκληροὺς στίχους καὶ πραγματικὰ ἀμίμητους :

Ὁ ἄνδρες, ὄντως θαυμαστοί, εἰς συμφορὰς μυσίας δὲν λησιμονεῖτε κἂν στιγμὴν τὰς ἐρωτοτροπίας! Καὶ ἡ γυνὴ ἐνώπιον ὑμῶν ποτὲ δὲν παύει ὡς ἄλυμα ἐρωτικὸν τὰς φρένας σας νὰ ψαύῃ. Ἐξέλαβον ἄμως ὑμᾶς ὑπέροτραν τῶν ἄλλων. Νὰ ἀποδείξητε μὴ ζητεῖτε τὸ λογικὸν μου σφάλ- [λον!]

Κ' ἐξακολουθεῖ μὰ τόσο ἀνοστη ἐρωτολογία μετὰξὺ Δημακοπούλου καὶ Κυρίας (sic) Ἐλένης, τὴ στιγμήν πὺν ὁ θάνατος ἐτοιμάζεται νὰ ρίξει τὸ πελέκι του πάνω στὶς κεφαλὰς των.

III

Μπαίνοντας ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ βαρῶν ξώθυρα στὴν ἀυλὴν τοῦ μοναστηριοῦ, αἰσθάνομα ν' ἀναπνέω μέσα σὲ μίαν ἀπόλυτην μοναστηριακὴν ἀτμόσφαιρα. Ἐδῶ Ἀρκάδι εἶναι βέβαια εἶνα ἀπὸ τὰ λίγα ἑλληνικὰ μο-

ναστήρια, πὺν παρουσιάζει ἕνα ἐπιβλητικὸν, βαρῶν, μυστηριώδῳ οἰκοδόμημα, χτισμένον πάνω σὲ σχέδιο μεσαιωνικῆς μοναστηριακῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Στοιές, σκοτεινοὶ διάδρομοι, κωμαρωτὲς πόρτες, χαμηλὰ κ' ἀνήλια κελιά, γεροὶ τοῖχοι, σιδερένια διασταυρωνόμενα κίγκελλα. Καὶ πλάι σ' ὅλα τούτα, οἱ Πατέρες μὲ τὶς κάτασπρες γενειάδες, τὰ κρυτωμένα σώματα καὶ τὸ σιγανό, τὸ φοβισμένον κ' ἐυλαβικὸν περπάτημα. Ἐπειτα τὰ κατάμαυρα κυπαρίσσια, τὰ λιγοστὰ δέντρα τῆς αὐλῆς, τ' ἀχνοφωτισμένα παράθυρα τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τὸ ἀδιάκοπο μοιρολόι τοῦ γκιῶνι μου τονώνουν τὴν ἐντύπωση, μὲ μεταφέρουν ἀπὸ τὴν κοσμικὴν ζωὴν σὲν ἀποτραβηγμένο, ἤρεμο καὶ μονότονον βλο τοῦ μοναστηριοῦ, μὲ ὑποβάλλουν σ' ἕνα τέτοιο σημεῖον πὺν ἀναπολώ τὴν ἐλεύθερον ζωὴν τῆς πολιτείας, ὡς ἂν ἔχω ζήσει χρόνια πολλὰ σὲν ἀπόκοσμο τούτο περιβάλλον.

Τὸ μοναστήριον τ' Ἀρκαδιοῦ ἰδρύθηκε — πάντα σύμφωνα μὲ κάποιαν παράδοση — τὸν XII αἰῶνα, ἂν καὶ στὴν ἐπιγραφήν πὺν βρίσκεται στὴν πρόσοψη τοῦ ναοῦ, ἀναφέρεται ἡ χρονολογία 1586 ἢ ἄλλη κάλι παραδοση λέει πὺν τὸ μοναστήριον ἰδρύθησε κάποιος Βυζαντινὸς αυτοκράτορας, κ' ἀκόμη μὰ τρίτη ἀναφέρει ὡς ἰδρυτὲς του δυὸ μοναχοὺς μίαν σκήτην, πὺν ἀπεῖχε μισὴ ὄρα ἀπὸ τῆ σημερινῆς μονῆς κ' ὅπου ὑπάρχει ἀκόμη ἕνα ἐρημοκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

Μὰ ὁ Tournefort σὲ σπουδαῖον του βιβλίον «Relation d'un voyage du Levant» ὑποστηρίζει, μὲ κάποιαν ἐπιφυλακτικὴν πάντα, πὺν «... ὡς φαίνεται τὸ μοναστήριον αὐτό, πὺν εἶναι τὸ ὀραμιότερον καὶ τὸ πὺν πλούσιον ὄλων τῶν μοναστηριῶν τοῦ νησιοῦ, πῆρε τὸνομα τῆς ἀρχαίας πολιτείας Ἀρκαδίας», γὰ τὴν ὅποια ὁ Σενέκας, ὁ Πλίνιος — ὁ Tournefort ἀσφαλῶς θὰ ἐννοεῖ τὸ νεώτερον Πλίνιον, πὺν ἔγραψε μετὰξὺ ἄλλων καὶ μὰ σειρὰ «ἐπιστολῶν» πὺν ἀναφέρονται στ' ἀρχαῖα μνημεῖα — καὶ ὁ Estienne — πιθανὸν ὁ Γάλλος ἑλληνοεὶς καὶ λεξικογράφος Ἐρρίκος Estienne, πὺν πέθανε στὰ 1598 σ' ἕνα νοσοκομεῖον τῆς Λυῶν, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὰς του ἐρευνὰς — κάνουν μνεῖα.

Ἡ πρόσοψη τῆς ἐκκλησιᾶς παρουσιάζει

ἕνα μικτὸν ρυθμό. Ἐνῶ, λόγου χάριν, δίπλα στὶς δυὸ πόρτες ὑψώνονται ζευγαρωτὲς δυὸ κολῶνες κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, στὶς δυὸ ἐπάνω γωνιὰς τῆς πρόσοψης στέκουν δυὸ μικρὲς πυραμίδες, δίδοντας στὴν ὄλην ὄψη κάτι ἀπὸ τὸ γοτθικὸν ρυθμό. Καὶ ἀντίθετα διακρίνονται κοσμήματα μὲ σὲν Λουδοβίκου δεκάτου πέμπτου.

Ἡ «Γράπεζα»! Ἐδῶ πὺν διαδραματίστηκε ἡ φρικτὴ σφαγὴ τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν πολεμιστῶν. Μία μικρὴ, στενόχωρη πόρτα, πὺν ἀνοίγει μ' ἕνα τεράστιον, βαρῶντατο κλειδί. Στὸ ἐπάνω μέρος τῆς μικρῆς πόρτας, ξεχωρίζεται μὲ κόπο μὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τούτη ἡ ἐπιγραφή:

ΠΑΜΜΕΓΑ ΜΟΧΘΟΝ ΔΕΞΕ
Ο ΒΛΑΣΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΙΟ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ Ω ΜΑΡΙΑ ΦΙΛΤΡΟΝ
ΑΠΕΙΡΕΣΙΟΝ

σκαλισμένην στὰ 1670.

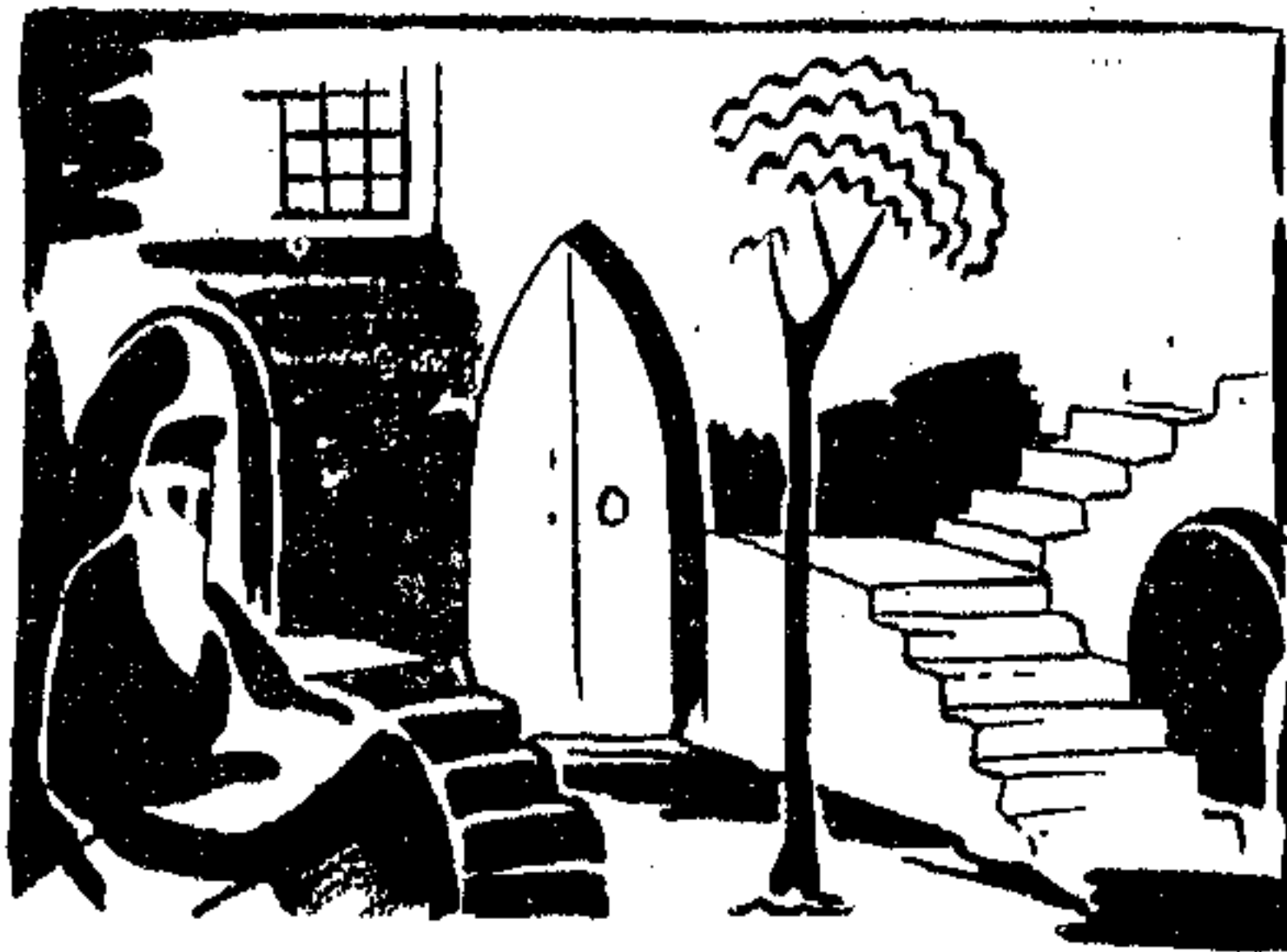
Μέσα ἐδῶ, τὸ κάθι τι πὺν ὑπάρχει ἀκόμη μὺ δίνει τὰ συναισθηματικὰ στοιχεῖα γὰ νὰ μεταφερθῶ ἐξηνταδυὸ χρόνια πίσω καὶ νὰ ζήσω τὴν τραγικότητα τοῦ γεγονότος, πὺν διαδραματίστηκε κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴ στέγη κ' ἀνάμεσα στὸς ἴδιους τούτους γερασμένους τοίχους.

Τὴν αἰθουσα γεμίζουν τρία μικρόστενα σαρακοφαγωμένα τραπέζια πὺν στρώθηκαν, μέσα σὲ μὰ στιγμήν, ἀπὸ ἀνθρώπινα κορμὰ καὶ πὺν τώρα, βαρεμένα κ' αὐτὰ ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ῥάθυμα καὶ κουρασμένα, ἀφήνουν νὰ τὰ φορτώνουν, τὴ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ, μὲ τὴν ἀφθονία τῶν ψητῶν κρεάτων, τοῦ κρισταρένιου ψωμοῦ καὶ μὲ τὰ μεγάλα δοχεῖα τοῦ κατακόκκινου ἀρκαδιώτικου κρασιοῦ. Στὸ βορεινὸν τοῖχον μένουν ἀκόμη ἀνοιχτά, πᾶν ἀδεια μάτια νεκροκεφαλῆς, τὰ τρία παράθυρα, ἀπ' ὅπου παραδώσανε οἱ αἰχμάλωτοι τὸν ὀπλισμό τους, καὶ σὲν νοτικὸν κρέμεται ἡ παλιὰ πόρτα τοῦ 1866, κατασημαδεμένη ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ βλήματα καὶ μ' ἀθιχτες τὶς πέντε βυζαντινὲς ροζέτες τῆς, ἕνη κ' αὐτὲς τοῦ περιστεμένου μεγαλείου τῶν παλιῶν καιρῶν.

Κ' ἔπειτα ἡ μισοερεπωμένη πυριτιδαποθήκη, γεμάτη τώρα μ' ἀγριόχορτα κ' ἀγκάθια.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἴστερ' ἀπὸ τὴν ὀ-

λοκαύτωση, οι Δυνάμεις καταδικάσανε την Πύλη να πληρώσει αποζημίωση στο μοναστήρι χίλιες λίρες, για να ξαναχτιστεί ή πυριτιδιποθήκη. Και στα 1870 άρχισε η ανοικοδόμηση. Μά σύμφωνα με μια κρατική διαταγή, σταμάτησαν την ανέγερση των πεσμένων τοίχων και της στοάς, για να μη χιάσει ο τόπος αυτός την ιστορική του σημασία, αφού, βέβαια, μόνο τα ερείπια θά μπορούσαν από παραστατικά ν' ανιστορήσουν το δράμα που παίχτηκε μέσα κει μια Τετάρτη του 1866.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

IV

Δεν θά 'ταν υπερβολή να πώ, ότι το 'Αρκάδι, παρ' όλες τις καταστροφές, αντικρύστηκε εθνοικά από την τύχη ως προς τη διάσωση των θησαυρών και των κειμηλίων του. Έτσι στο ηγουμενικό γραφείο, όπου και το σκευοφυλάκιο, φυλάγεται ένας μεγάλος πλούτος ιερών σκευών και άμφων, καθώς και το λάβαρο της Μονής, ξεθωριασμένο από τον καιρό και καταξερτισμένο από τις σφαιρές. Το λάβαρο τούτο βρέθηκε πολλά χρόνια ύστερ' από την ολοκαύτωση, όλωσδιόλου τυχαία, στα χέρια ενός Τούρκου απόστρατου αξιωματικού. Το ιστορικό της ευρέσεως του λαβάρου είναι άρκετά ενδιαφέρον, γι' αυτό δεν το νομίζω άσκοπο να το δώσω στη δημοσιότητα. Μά καλύτερα ως πάμε στο κελλί του πατρός - Τίτου, που

είταν — λίγος καιρός είναι που πέθανε από συγκοπή, καθάλλα στη φοράδα του — μια ζωντανή βιβλιοθήκη του μοναστηριού κι' ως αφήσουμε τον ίδιο να μάς αφηγηθεί το περιστατικό.

* * *

Είναι μια χειμωνιάτικη νύχτα. 'Οξω φυσά δυνατός βορειάς, κάνοντας τὰ δέντρα της αυλής να βουίζουν σαν ένα τεράστιο δάσος. Περνώ τη μεγάλη στοά των κλαούστρον με τὰ έφρτά γοτθικά τόξα και μπαίνω στο κελλί του πατρός - Τίτου. 'Η επίπλωσή του, ή ποικίλη βιβλιοθήκη του, οι φωτογραφίες με χρυσές πολύχρωμες κορνίζες, ή νοικοκυρωσύνη του κι' ο 'Εσταυρωμένος δίπλα στο φροντισμένο κρεβάτι, με κάνουν να πιστεύω πως βρίσκομαι στο δωμάτιο ενός πολιτισμένου αββά ή ενός κοσμοπολίτη πάστορα.

'Ο πατήρ - Τίτος, με την άσπρη μακρὰ γενειάδα του, τὸ βελούδινο καλογερικό σκουφί του και τὸ βυσσινί άλμπαγαδένιο άντερί του, άρχίζει τὸ ιστορικό της ευρέσεως τὸυ λαβάρου, αφηγούμενος τόσο συναρπαστικά, τόσο ευχάριστα, και κάνοντας τέτοιες χειρονομίες — ανάλογες με την αφήγησή του — που προκαλεί τὸ μεγαλύτερο δυνατὸ ενδιαφέρον, κι' όταν ακόμα λέγει για τὰ πιο άσήμαντα γεγονότα της ζωής του ή της ζωής των αδελφών του.

Κι' ο πατήρ Τίτος άρχίζει κατά ένα ούαιλδικὸ ή μπωντελερικό τρόπο :

«... ως σάς ειπον, — χωρίς να μου έχει πει — αγαπητέ μου φίλε, ή Μονή απέστειλεν αντιπροσώπους της εις την 'Ιεράν Σύνοδον τὸυ 1882, ή οποία συνήλθε εις τὸ Ρέθυμνον, τὸς μοναχὸς Συμεὼνα Γαβρᾶν και Παρθένιον Κανακάκην. 'Ο Συμεὼν ήτο ὑψηλοῦ αναστήματος, γενναῖος και ανθρωπος έξυπνος πολύ... Κατὰ την πρώτην ή την δευτέραν ήμέραν της Συνόδου, δυστυχῶς δὲν ενθυμοῦμαι καλῶς, πα-

ρητηρήθη ότι οί δύο αντιπρόσωποι της Μονής μας δὲν προσήρχοντο, μολονότι ή Σύνοδος ειχεν άρχίσει. Τούτο, ως αντιλαμβάνεσθε και ὑμεῖς, αγαπητέ μου φίλε, ενεποίησε λίαν κακήν εντύπωσιν εις τὸς συνοδικούς, οί οποιοι διαν αντελήφθησαν προσερχομένους πολὺ άργότερον τὸς αντιπροσώπους μας, ὅπως κοινῶς θά ελεγε τις, «τὸς ριχτήκανε άγρια». 'Αλλά!.. 'Αλλά!.. 'Ακούσατε», λέει ο πατήρ - Τίτος ὑψώνοντας τὸν τόνο της φωνής του, για να χρωματίσει ακόμα περισσότερο την αφήγησή του :- «- 'Αλλ' ο Συμεὼν ἐστάθη ὑπερήφανος πρὸ τῶν συνοδικῶν, ἔρριψε τὸ πάντοτε σπινθηρίζον βλέμμα του εις ὅλους, οί οποιοι — ἐλησιμόνησα να σάς εἶπω — ἐπίστευσαν ότι ή ἀπουσία, τὸσον τὸυ Συμεωνος ὅσον και τὸυ Παρθενίου, ὤφειλετο εἶτε εις ὀκηριάν εἶτε εις τὸ ότι θά ειχαν «μπλέξει» σὲ κάποιον οἰνομαγειρεῖον, και πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ο Συμεὼν ἔσυρε τὸ λάβαρον ἀπὸ τὸ ράσον του, λέγων με την βροντώδη φωνήν του :- «'Αργήσαμε γιατι ἔπρεπε ν' άργήσουμε». Καταλαμβάνετε, αγαπητέ μου φίλε, ὅποια ὑπῆρξεν ή κατάπληξις τῶν συνοδικῶν, βλεπόντων τὸν Συμεωνά να δεικνύει τὸ λάβαρον τὸυ 'Αρκαδίου! Διὰ γὰ μή σάς τὰ πολυλογῶ, ή Σύνοδος διέκοψε τὰς ἐργασίας της πρὸς τιμὴν της ευρέσεως τὸυ λαβάρου, ή ὅποια ἐφορτάσθη ως ἤρμοζεν...»

'Ο πατήρ - Τίτος στιματᾷ την ἐξιστόρηση, αφήνει μερικά σφαιρίδια τὸυ μαύρου κομπολογίου του να πέσουν, και ξαναρχίζει :

«Τίτι τρόπω, ὅμως, ο πατήρ - Συμεων κατώρθωσε ν' ανακαλύψει ποῦ ἐκρύπτετο τὸ λάβαρον ; 'ΕΙ τούτο θά σάς εἶπω τώρα και ακούσατε. Λοιπόν : Οί δύο αντιπρόσωποι της μονής μας ειχον ὑπάγει να γευματίσωσιν εις τι μαγειρεῖον, ὅπου, αγαπητέ μου φίλε, συνητήθησαν με άγνωστον τινα 'Οθωμανόν, ἀπόστρατον αξιωματικόν, ως λέγουν. 'Εγνωρίσθησαν, συνέφαγον και συνεζήτησαν περὶ της πολιορκίας και της ὀλοκαυτώσεως τὸυ 'Αρκαδίου, κατὰ την ὀποίαν ο Τούρκος αὐτός αξιωματικός ειχε λάβει ἐνεργόν μέρος, και ὅστις ειπεν εις τὸν Γαβρᾶν ότι ἐφύλαττεν εις την οἰκίαν του κάποιαν εἰκόνα — οὔτως ὠνόμασε τὸ λάβαρον — την ὀποίαν διήρπασε κατὰ την ἄλωσιν. 'Ο πατήρ - Συμεων, — ἐμπνεόμενος ἀπὸ

την θείαν χάριν, ἐζήτησε να ἰδῆ την ἐν λόγω εἰκόνα. 'Ο 'Οθωμανός, ὄχι μόνον δὲν ἔφερεν αντίρρησην, ἀλλὰ τὸν προσεκάλεσεν εις την οἰκίαν του, ὅπου, ως σάς ειπον, ἔκρυπτε τὸ λάβαρον. Και ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον. Οί δύο μοναχοι ήκολούθησαν τὸν Τούρκον, εις την οἰκίαν τὸυ ὀποίου εἰσήλθε μόνον ο Συμεων, ἐνῶ ο Παρθένιος, βηματίζων ἔξωθεν, εὑρίσκετο ἐν ἐπιφυλακῇ, διότι ἀμφότεροι ἐροβήθησαν μή τυχόν και ο άγνωστος Τούρκος ειχεν ἄλλους σκοπούς και μετεχειρίσθη ως δέλεαρ τὸ λάβαρον διὰ να τὸς παρασύρει και τὸς κακοποιήσει. 'Αλλ' ὄχι ! 'Ολίγην ὄραν άργότερον ἐζήρχετο ο Συμεων της οἰκίας, κρατῶν τὸ λάβαρον, τὸ ὀποῖον τὸυ ἐδώρησεν ο 'Οθωμανός, μή δυνάμενος να ἐκτιμήσει την ιστορικήν του αξίαν και, ως παραδέχονται, ἀπὸ ἐνθουσιασμόν διὰ την τυχαίαν γνωριμίαν του μεθ' ἐνὸς γενναίου αντιπάλου του, μετὰ τὸυ ὀποίου συνεκρούσθη κατὰ την σφαγὴν τὸυ 'Αρκαδίου».

Κι' ο πατήρ - Τίτος, χωρίς να περιμένει την εντύπωσή μου ἀπὸ τὴ διήγησή του, σηκάνεται, κρύβει τὸ μακρὸ κομπολόδι του μέσα στη βαθειὰ τσέπη τὸυ ράσου του, και βγαίνει ἀπὸ τὸ κελλί του για να ξαναγυρίσει σὲ λίγο κρατώντας ένα δίσκο με καφέ και γλυκό, και σιγοσημέλοντας :

Τάρπου, χόρευε και ἀγάλλου 'Ιερουσαλήμ τὸν Βασιλέα Χριστὸν θεασαμένη ἐκ τὸυ μνήματος ως νυμφίον προσεχόμενον...

Κι' ἔξω ακούγεται ο ἀέρας μουγγρίζοντας να γλυστρά πάνω στους τοίχους τὸυ μοναστηριού, σαν ένα τεράστιο φανταστικό φίδι.

V

Τὸ 'Αρκάδι κατατάσσεται μεταξὺ τῶν πλουσιωτέρων μοναστηριῶν της Κρήτης, κι' ή ἔσοδεία του — λάδι, σιτηρά, μέλι, τυρὶ — φτάνει σὲ μιὰ μεγάλη ποσότητα, ἀφοῦ μόνον ἀλευρι ἀποθηκεύει περισσότερες ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδες δικάδες τὸ χρόνο. Μά και τὰ ἔξοδά του, ἔξοδα παραστάσεως ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον, είναι τόσα, ὄστε στο τέλος τὸυ χρόνου να μένει χρέος στη μονή. 'Ιδιόρρυθμα, ἔχει μοιράσει ένα μέρος της χτηματικῆς του περιουσίας στους μοναχούς, ποῦ φροντίζουν για την καλλιέργειά της, ἐλεύθερος ο καθένας να φυτέψει ὅτι

θελήσει, αφού τό εισόδημα θὰ κριτηθεῖ ἀπ' αὐτὸν γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ Ἐκτός τοῦ-του οἱ μοναχοὶ παίρνουν ἓνα δεκαπεντά-δραχμο ἐπίδομα τὴν ἡμέρα κι' ἀκόμη δυὸ μικρὰ μαῦρα φοιμάκια — τοὺς λεγομένους «σεβεντιούκους» στὴ μοναστηριακὴ διαί-χτη — καὶ καθένας ἔχει δικαίωμα γὰ πάρεϊ περισσότερα ἂν φιλοξενεῖ ἀπὸ κελλί του κάποιον συγγενῆ του εἴτε ξένο.

Ἡ ἐργατικὴ κίνηση καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἀκόμη εἶναι μεγάλη, ἐφ' ὅσον τὸ ὑπηρετικὸ του προσωπικὸ φτάνει τὰ σα-ράντα άτομα. Μιὰ βόλτα, τὸ πρωί, στὰ «κελλαρικά» μοῦ ἔδωσε ἀκριβεστάτη εἰκόνα τῆς δουλειᾶς. Τὸ μεγάλο κελλαρικό, ὅπου κ' ἡ τράπεζα τῶν «δούλων», προσθέτει ἓνα ἰδιαίτερο χροῖμα στὴ μυστηριώδη μεσαι-ωνικὴ κωδίσταση τοῦ μοναστηριοῦ. Τερί-στις σὲ χῶρο, βυθισμένο σ' ἓνα μισοσκό-τιδο κι' ὅταν ἀκόμη ὁ ἥλιος μεσουρανεῖ, φωτιζόμενο μόνο ἀπὸ δυὸ «ἀνηφοράδες», μὲ τίς ἀρχλωτὲς κατάρυρες πόρτες του, ποὺ μπαίζουν στοὺς «μαγαζέδες» τῶν πα-τέρων, στὸ ζυμοκέλλι, στὴν ξυλαποθήκη, στὴν ψωμοθήκη, στὸ φουῦρο, καὶ στὸ μα-γειρεῖο μὲ τὸ λαβυρινθώδες τζάκι του, σὲ ὑποβάλλει ἔτσι, ὥστε συνεσταλμένος περι-μένεις ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ προβάλει ὁ Ἄρχοντας μὲ τὴ βελούδινη χρυσοστόλι-στη γκυλότι, τὸ ποικιλμένο ἀμπέχονο, τὸ σπαθὶ καὶ τὸ φτερό στὸ κικέλλο, μὲ τὴν ἀπαράιτη συνοδεία του, γιὰ νὰ ἐπιθεω-ρήσει τὴν ἀποθήκη τοῦ πύργου του...

Κ' οἱ δούλοι δουλεύουν ταχτικά, ἤσυχα, μὲ κάποιες κινήσεις γεμάτες ἀμεριμνησία, ἂν ὄχι νοσηρότητα. Πάνω σ' ἓνα μεγάλο τρα-πέζι, μὲ χοντὰ ἐλεφαντήσια πόδια, δυὸ γυρίζουν μαριόρηνους χειρόμυλους, ἀλέ-θοντας σβώλους ἀλατιοῦ γιὰ τὸ «μιτάτο», ἄλλοι κουβαλοῦν νερό, ἄλλοι ξύλα, ἄλλοι ζυμώνουν, μαγειρεύουν, καρφώνουν, καθα-ρίζουν κ' ἓνας γέρος σὲ μιὰ σκοτεινὴ γω-νια, μὲ φωτισμένο τὸ ρυτιδωμένο του πρό-σωπο ἀπὸ μιὰ ἥλιακὴ ἀχτίνα· ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν ἀνηφορά, σκαλίζει μιὰ μεγάλη κουτάλα σιγοψέλοντας:

Ὁ τῆς ψυχῆς ραθυμὴ νυστάξας, οὐ κέκτη-μαι, Νυμφίε Χριστέ, καιομένην λαμπάδα τὴν ἐξ ἀρετῶν, καὶ νεάνισιν ὁμοιώθην μοραῖς, ἐν και-ρῷ τῆς ἐργασίας ρεμβόμενος...

Ἐνῶ σὲ μιὰν ἄλλη γωνιά ἓνα τσομπανό-πουλο, ράβοντας τὸ ξηλωμένο στιβάνι του, τραγουδεῖ, ἔτοιμο νὰ σωπάσει μόλις ἀντι-κρύσει ἀπὸ μικρὰ κανένα μονιχό:

Ὡς εἶναι ἡ λεύκα λυγερὴ
καὶ τὸ καλάμι νιρότο,
ἔσο' ἀγαπῶ μιὰ κοπελλιά,
μὰ δὲν τὴν παίρνω φέτο.

Καὶ τὸ τραγοῦδι του, ἐλικρινέστατο, πι-θητικὸ, γεμίτο αἰσθημα, προσδοκία κ' ἐρω-τικὴ λαχτάρα, μυρῶνει τὴν ἀραχνιασμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ κελλαρικοῦ, σκορπίζεται σὰ χρυσὴ βροχὴ παντοῦ, κι ἐγὼ τὸ νοιώθω σὰν κρυστάλλινο νερὸ ξωτικῆς πηγῆς νὰ δροσιίζει καὶ ν' ἀνιερτερώνει τὴν ψυχὴ μου.

ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗΣ

Ο ΛΑΜΠΗΣ Ο ΚΟΛΥΜΠΡΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ξεκινήσαμε μὰεράκι καὶ πηγαίναμε πρῶτα. Φούσκωναν τὰ πανιά, φούσκωνε καὶ ἡ ριγωτὴ πουκαμίσα τοῦ Λάμπη τοῦ Κολυμπρῆ, καὶ τὸ τρεχαντήρι του ἔσκιζε τὰ νερά μὲ τέτια γληγοράδα, ποὺ λογαριάζαμε σὲ τέσ-σερις ὥρες νάμαστε μέσα. Εἴχαμε ξεμακρύ-νει ἀπὸ τὸ νησάκι καὶ βλέπαμε μὲ λύπη ὄλο καὶ νὰ μικραίνει τὸ φιλόξενο σπίτι, ποὺ ἀσπρίζε ἀκόμα μὲ τὴν πλατεῖά του τὰράτσα ἀπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ μέσα στὸν πλού-σιο σταχτοπράσινο ἐλαιῶνα.

Σὲ λίγο χάθηκε κι αὐτὸ καὶ μείναμε μὲ τὴ συντροφιά τοῦ καραβοκώρη.

Ὁ Λάμπης ὁ Κολυμπρῆς ἦταν ὀνομαστός σὸλο τὸ νησί γιὰ τὴ φλυαρία του. Τὸ καλὸ ἦτανε νὰ μὴν ἀρχίζε τίς ἱστορίες του, μὴ ἂν ἡ τόχη στάφερνε ζαβὰ καὶ τίς ἀρχίζε, ἦσανε χαμένος· θὰ τίς ἀκουεσ ὄλες μὲ τὴ σειρά δι-χως καμμιά διακοπή.

Μιλοῦσε γιὰ τὰ κυνήγια του στὴ στεριά, γιὰ τίς φουρτούνες, γιὰ τὰνέκδοτα τοῦ κόντε τοῦ σιδρ-Ἰζώρτζη, γιὰ τοὺς δαιμονισμένους, γιὰ τὴ σοδεῖα· ἔλεγε πὼς τὰ ψάρια ἔχουνε «νόημα» καὶ πὼς οἱ ἄνθρωποι εἶναι «σὰ ζᾶ».

Κι ὄλες του οἱ κουθέντες εἶχαν ἀναμεσὸ τους τόση σχέση, ὅση ἔχουνε ἡ μέρα μὲ τὴ νύχτα: ἀρχίζε δηλ. ἡ μιὰ ἐκεῖ ὅπου τέλειων ἡ ἄλλη.

Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδιζε τὸ Λάμπη τὸν Κολυμπρῆ νὰ τίς λέει ὄλες σφιχτοδεμέ-νες σὰ νάτανε μιὰ.

Ἐμεῖς τὸ ξέραμ' αὐτὸ καὶ περιμέναμε μὲ ἀνησυχία τὴ φλυαρία του. Μὰ σὰν ἐπίτηδες ὁ Λάμπης ὁ Κολυμπρῆς, καθησμένος στὴν πλώρη, κύτταζε ἀμίλητος κι' ἀφηρημένος τὸ φλόκο τοῦ καραβιοῦ του.

— Ἦ παγαπεῖ σήμερα, ποὺ ὁ Λάμπης δὲν ἔχει ὄρεξη γιὰ κουθέντα; ρώτησε ἡ μιὰ.

— Θέλετε νὰ σᾶς τὸν κουρδίσω; εἶπε ζωη-ρὰ ἡ Σία, ποὺ ἦτανε πατριώτισσά του καὶ

ἦξερε λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του. Καὶ πρὶν προφτάσουμε νὰ τὴν ἐμποδίσουμε:

— Ὡς τόσο, Λάμπη, κ' ἡ κοντέσσα καλὰ σοῦ τὴν ἐκατάφερε!

Τὸ πρόσωπο τοῦ Λάμπη, τὸ μαυρισμένο ἀπὸ τοὺς ἥλιους καὶ τυραγνισμένο ἀπὸ τίς ἀρμύρες, ἀγρίεψε ἀξαφνα καὶ τὰ γαλανά ξε-θαμμένα μάτια του ἀστραφχν παράξενα. Πε-τᾶχτηκε ὀρθὸς καὶ μὲ ἀπλωμένο τὸ χέρι κατὰ τὸ νησί:

— Ὅρσε στὰ μάτια της, φώναξε, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σας καὶ τὰ καμπαναριά. Μάγερας, Λάμπης ὁ μάγερας, μὲ τὸνομα! δὲν τῆς ἄρεσε «τὸ ἀφεντιάς» της.

«Κατεβαίνει μιὰ μέρα στὸ μαγειρεῖο μὲ τὴν ἀσπρη μοσκοβολισμένη ρόμπα της—ψυχὴ μου! σωστὸ τραντάφυλλο!—(καὶ τὰ μάτια τοῦ Κολυμπρῆ μισόκλεισαν ἀπὸ τὸ γλυκερὸ ξαναθύμημα).

«Μὲ κύτταξε ἀπὸ πάνω ἴσαμε κάτω μὲ τὰ καφτερὰ μάτια της· τότες δὲν ἦμουνα ἔτσι, ἦμουνα λεβεντόπαιδα: Λάμπης μὲ τὸνομα!

«—Καημένε Λάμπη, ἐσὺ δὲν εἶσαι γιὰ τὰ κάρβουνα: νάρθεις ἀπάνω στὶς κάμαρες.

«Ἀλάησε μὲ κείνη τὴν ψιλὴ φωνίτσα της, ποὺ γλυκοτρύπαγε ταῦτι σὰ μαλαματένια βε-λόνα.

«Ἀλλάζω φορεσιὰ καὶ γένομαι καμαριέρης.

«Μέσα-ἔξω ὁ Λάμπης στὶς κάμαρες, μέσα-ἔξω κ' ἡ κοντέσσα μὲ τίς ρόμπες της—ψυχὴ μου! μοσκοβολιά καὶ φρεσκάδα! Μιὰ μέρα ἡ κοντέσσα μέβαλε στὴν κρεββατοκάμαρα' (κι' ὁ Λάμπης ὁ Κολυμπρῆς στάθηκε λίγο, γιὰ νὰ νασάνει). Μὰ νάσου κ' ἔρχεται ἀξαφνα ὁ ἀ-φεντικὸς ἀπὸ τὸ ταξίδι· μπαίνει μέσα καὶ μὲ βλέπει.

«— Ἦ γυρεύεις ἐσὺ ἐδῶ;

«— Ἡ κοντέσσα μέβαλε νὰ ξεσκονίω τὴν κάμαρά της.

«Σούφρωσε τὰ φρύδια του ὁ κόντες.
«Ἀπὸ μάγερας, καμαριέρης! πολὺ τοῦ
καχοφάνηκε τοῦ σὺρ-κόντες.

«— Ἐδῶ σέβαλε; εἶναι γι' ἕσση σου ἐσένα
ἐδῶ; Πέτσιξ' τὴν ποδιά ἀμέσως, Λάμπη!

«Καὶ γιὰ νὰ τιμωρήσει τὴν κυρία, βάνει τὸ
χέρι στὴν τσέπη· νά! ἔτσι, σὺν καληώρα'
(κι' ὁ Λάμπης ἔκαμε τὸ κίνημα), καὶ μοῦ ἄ
φήνει δεκαπέντε τάλλαρα στὴν παλάμη.

«— Ἴδ' λοιπὸν καὶ γιὼ σὲ βγάνω ἀπὸ τὴν
ὕπερεια!»

«Ἀπὸ τότες ὁ Λάμπης ὁ Κολυμπῆς ἔγινε
θαλασσινοῦς.

— Κάπως ἀλλοιῶς τὴν λένε στὸ νησί τὴν
ἱστορία, εἶπε πειραχτικὰ ἡ Σία.

Ὁ Λάμπης ὕμωσε.

— Εἴτ' ἔτσι, εἴτ' ἀλλοιῶς, τὸ ἴδιο μοῦ κά-
νει! Μὰ καὶ σὺ, ἀρχοντοπούλα μου, μὴν τὰ
λές αὐτά, γιατί καλὰ τὴν ἐπαθες τὸ λοιπὸν
καὶ τοῦ λόγου σου τίς προάλλες μὲ τὸν Καρ-
τοῦτσο.

«Ἄμα μαθεύτηκε, τὸ λοιπὸν, ἀρχισε ὁ Κο-
λυμπῆς γιὰ νὰ βγάλει τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν
κοντέσσα, πὼς ὁ Καρτοῦτσοξ ξαναγύριζε στὸ
νησί μὲ καράβι δικό του, ἡ ἀρχοντοπούλα
κατέβηκε στὸ λιμάνι.

«— Δὲν κάνει, παιδιά, νὰ τότε φωνάζουμε
πιὰ μὲ τὸ παράδγαλμα, μιὰ καὶ τὸν πειράζει
τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ξέρουμε· δὲν εἶναι σωστό.

«Ἐμεῖς τὸ παραδεχτήκαμε· καὶ βέβαια,
ποῦ δὲν ἦταν σωστό, μὰ τὸ συνηθεῖο εἶναι
μεγάλο πρᾶμμα· ἔτσι τοῦ πιάσει τοῦ ἀνθρώ-
που τὸ παράδγαλμα, δὲν ξεκολλάει ἀπὸ πάνω
του μὲ τίποτι;· μήτε νὰ τότε μεταβαρτίσουμε
ἐκατὸ φορές.

— «Στὸ χέρι μας εἶναι, θέλησε ἡ ἀφεντιὰ
σου νὰ δασκαλέψει τοὺς θαλασσινοῦς, ἔταν ὁ
ἄνθρωπος θέλει...

«— Ἐννοια σου, ἀρχοντοπούλα, ἔλοι θὰ
πασκίσουμε καὶ κανέναν δὲ θὰ τοῦ τὸ ξαναπεί.

«Ἴδ' λοιπὸν, ὅπου λέτε... ξακολούθησε ὁ
Κολυμπῆς μὲ ἀγρία ὄρεξη νὰ μιλεῖ γιὰ τὸ
Γιάννη τὸ Μπαλῆ ἀπὸ τὸ Λογγό· τοῦδωκαν
παράδγαλμα Καρτοῦτσοξ, γιατί τὸπινε τὸ
κρασί μὲ τὸ καρτοῦτσο.

«Μὰ ὅσο γλυκορρούφαε τὸ πιτό, τόσο δὲν
ἐχώνευε τὸ παράδγαλμα κιθλο καὶ ἀναθε.

«Ὅπου κι' ἂν πῆγαινε, ὅπου κι' ἂν στέκον-
ταν, σηκώνονταν, κάθονταν: Καρτοῦτσο ἀπὸ
δῶ, Καρτοῦτσο ἀπὸ κεῖ. Δὲν ἦτανε ντόπιος,
ποῦ νὰ μὴ τὸν ἐκραζε Καρτοῦτσο. Ἴδ' ὄνομά του

λησιμονήθηκε κι' ὁ ἄνθρωπος κόντευε νὰ τρελ-
λαθεῖ.

«Μιὰ καὶ δυὸ, μπῆκε σ'ένα τρεχαντήρι καὶ
ξενητεύτηκε, γιὰ ναῦρει τὴν ἡσυχία του.

«Δούλεψε στὶς μαούνες, ὕστερα στὰ καρά-
βια, χτυπήθηκε μὲ τίς θάλασσες, μὲ τίς φουρ-
τούνες, κι' ἀπόχτησε δικό του καράβι μὲ σκαρὶ
τριεστίνικο.

«Μαθεύτηκε, τὸ λοιπὸν, ποῦ γύριξ' ὁ Γιάν-
νης Μπαλῆ, στὸ Λογγό μὲ τὸ καϊκι του.

«Ὅλοι κατεβήκανε νὰ τὸν δεχτοῦνε καὶ
πρώτη καὶ καλύτερη ἔφτασε νὰ τὸν χαιρετή-
σει ἡ ἀρχοντοπούλα, μὲ τὸνομά του δλάκερο,
φαρδύ-πλατὸ ἔτσι γιὰ παράδειγμα.

«— Καλῶς ὦρισες, Γιάννη Μπαλῆ, στὸ
Λογγό!

«ὦρατα! πολὺ ὦρατα! ἔλοι φχαριστηθή-
καμε· ὁ Γιάννης Μπαλῆς μόνο ποῦ δὲν τὴν
φίλησε τὴν ἀρχοντοπούλα· τοῦ ἤρθανε τὰ
δάκρυα στὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου κι' ἔδωκε
τὸ χέρι του στὴν ἀρχοντοπούλα.

«Μὰ δὲν τῆς ἄρεσε τοῦ λόγου της, νὰ στα-
θεῖ ἴσαμε κεῖ· θέλησε νὰ ρωτήσῃ καὶ τὰ
περσότερα.

«— Καὶ μὲ τί ἤρθες, μὲ τὸ... «καρτοῦτσο»;

«Ἄχ, χὰ! χὰ! ἀκόμα γελάει ὁ Λογγός.
Ἦθελε νὰ πεί: «μὲ τὸ καϊκι!».

«Αὐτὰ ποῦ λέτε μὲ τὸν Καρτοῦτσο. Μὰ ἐν-
νοια σου, δὲν εἶναι νὰ τότε λυπάται κανεὶς.
Πλερώνει ἀμαρτίες. Εἶναι βλάστημος πολὺ
βλάστημος. Τὸν καιρὸ ποῦ βάλανε τὸ στοί-
χημα μὲ τὸ Λῶλο τὸ Ρούφουλα, ποῖος θὰ πεί
τὴ μεγαλύτερη βλαστήμια, αὐτὸς τὸ κέρδισε
τὸ στοίχημα. Ἦτανε ἔλος ὁ Λογγός μαζω-
μένος στὸ καφενεῖο τοῦ Τρίκαρδου καὶ πα-
ράστεκε· πὲς ὁ ἕνας, πὲς ὁ ἄλλος, δὲν ἀφή-
κανε βλαστήμια ποῦ νὰ μὴ τὴν εἶπανε. Ἐ-
σεῖς δὲ θάσαστε ἀκόμα γεννημένες. Ὅπου
σηκώνεται ὁ Γιάννης Μπαλῆς, τότες δὲν τότε
λέγανε ἀκόμα Καρτοῦτσο, καὶ λέει: «Παίρ-
νω ἕνα βαρέλι, βάζω ἔλους τοὺς Ἅγιους μέσα
καὶ τάπα τὸ Χριστό!» Καὶ χτυπάει τὸ πο-
τήρι ἀπάνω στὸ τραπέζι μὲ δύναμη σὺν νά-
τανε ἡ τάπα τοῦ βαρελιοῦ. Ὅλοι σταυροκο-
πηθήκανε μὲ τρομάρα καὶ ὁ Μπαλῆς τὸ κέρ-
δισε τὸ στοίχημα· αἱ, αὐτὰ δὲ μένουν ἀπλή-
ρωτα· καὶ τὰ πλερώνει τώρα ὁ Καρτοῦτσοξ.

«Ἄμ, μὲ τὸν Παναγιῆ τὸ Μπουρδέτο πάλε,
τί ἔγινε λέτε μὲ τὸν Παναγιῆ τὸ Μπουρδέτο
καὶ τὸ Σπυρέτο τὸν Πέρδικα;»

Τώρα πιὰ δὲ θάπαυε ποτέ! Ἴδ' ἔξαμε κα

μὰς ἔπιασε στενοχώρια. Κυτταχτήκαμε μὲ
ἀπελπισία, μὰ τὸ βρήκαμε! Τοῦ Λάμπη τοῦ
Κολυμπῆ τοῦ μποροῦσανε πολὺ τὰ λεφτά.

— Λάμπη, παύεις νὰ σοῦ δώκιο ἕνα τάλ-
λαρο;

— Ἴδ' ἔες, ἀρχοντοπούλα μου, τὴ μιλιὰ
τὴν ἔδωκε ὁ Κύριος, δὲν ξαγοράζεται μὲ τὸ
τάλλαρο.

— Καὶ ταῦτιά ὁ Κύριος τ'ἔδωκε· εἶπε ἡ
ἄλλη. Πάρε τρία, ἕνα ἀπὸ καθεμιὰ μας, καὶ
σώπα.

Ὁ Λάμπης πῆρε τὰ τάλλαρα καὶ βουβάθηκε.

Ἴδ' ὁ τρεχαντήρι ἔσκιζε τὰ νερά, περνούσα-
με τώρα τὸ κανάλι. Ὁ ἄέρας δυνάμιονε καὶ τὰ
κύματα ἔλο καὶ πλήθαιναν κι' ἔκαναν τὸ τρε-
χαντήρι ν'ἀνεβοκατεβαίνει μὲ βαθὺ βουητό.

Ἡ Σία ἔβαλε πλώρη γιὰ τ' Ἀκρωτήρι,
κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, εἶχε ὁ Θεός, κατὰ τὸν
ἄνεμο ποῦ θὰ βρῖσκαμε.

Ὁ ἥλιος φλόγιζε τὰ πρόσωπά μας καὶ τὰ
χέρια μας, καὶ τὰεράκι ποῦ φούντωνε τὰ κύ-

ματα κι' ἔκανε τὸ τρεχαντήρι ν'ἀνεβοκατε-
βαίνει στὸ πέλαγο σὺν καρυδόφλουδα, δὲ μὰς
ἐφόδιζε· μὰς δροσολογοῦσε εὐχάριστα κι' ἡ
καθεμιὰ βυθίστηκε στὶς γλυκοσυλλογιές της.

Μὰ σὲ λίγο φούντωσε ἡ στενοχώρια τοῦ
Λάμπη τοῦ Κολυμπῆ.

Πῆρε τὰ κουτιά κι' ἔδερνε τὴ θάλασσα·
χτυποῦσε δυνατὰ τοὺς σκαρμούς μὲ μιὰ βα-
ρειὰ πέτρα, δίχως αἰτία· ἔτριβε μιὰ τσακμα-
κόπετρα ποῦ πέταγε σπίθες· ξεφουσοῦσε,
σηκώνονταν, κάθονταν. Ἄνοιγε τὸ στόμα
του νὰ μιλήσῃ, μὰ ἔβαζε τὸ χέρι στὴν τσέπη,
ἔπιανε τὰ λεφτά καὶ σύχαζε. Μὰ σὲ λίγο
φούσκωνε πάλε καὶ ξεφούσκωνε τὸ στήθος
του ἀπὸ τὴν πλήξη, ὅπως ἡ ριγωτὴ πουκαμῖσα
τοῦ ἀπὸ τὸν ἀγέρα.

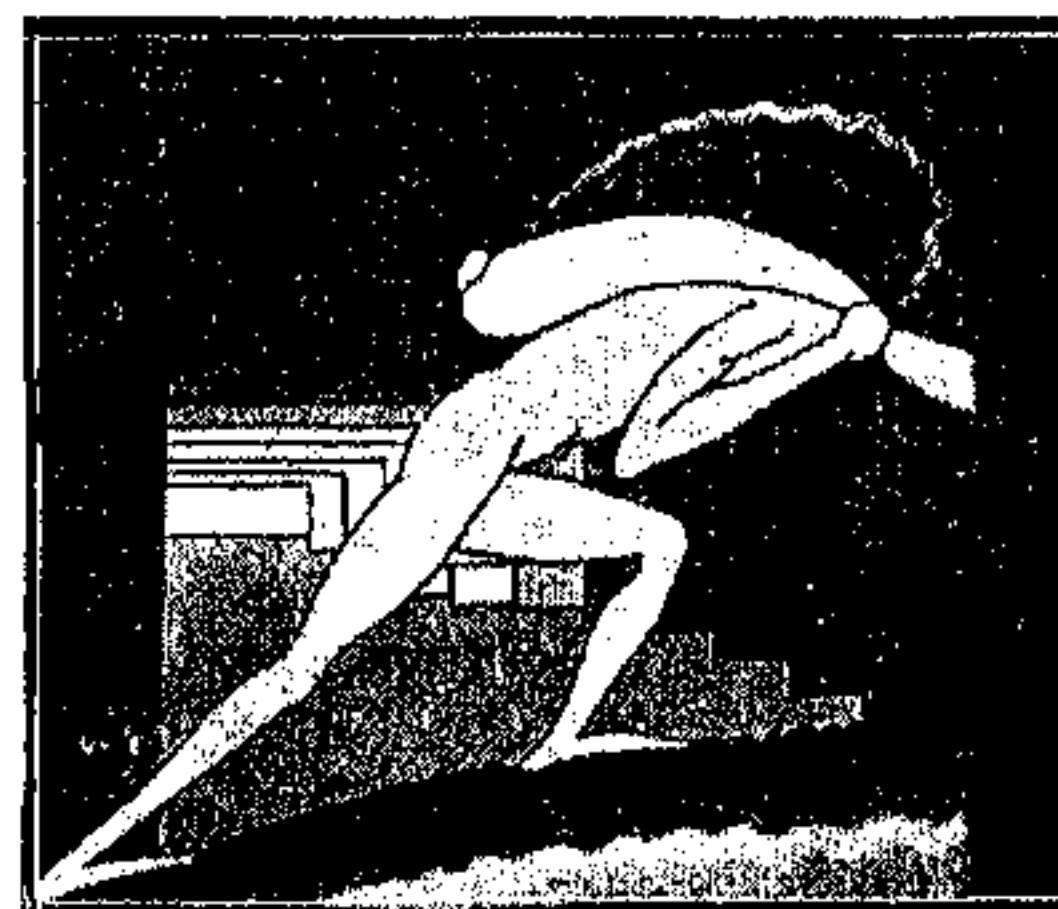
Στὸ τέλος δὲ βιάσταξε.

Σηκώθηκε ὀρθός, ἄρπαξε τὰ λεφτά καὶ
μὰς τὰ πέταξε στὰ πόδια.

— Πάρτε πίσω τὰ τάλλαρά σας! θὰ μι-
λήσω!

ΚΑΤΙΝΑ Γ. ΠΑΠΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Π. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΟΙ

ΕΡΓΑΣΙΑ

ENNY

ΔΙΗΓΗΜΑ

Κακκίω από ημίφως που βγαίνει από τεράστια γυάλινα στρείδια, από φωτεινούς σωλήνες σε περίεργα σχήματα, από μάτια εξωτικών θεοτήτων, από τερακόττες με φεγγερά ραΐσματα, από φιλντισένιες διαφάνεις ασπίδες, από την κοιλιά μπαλαχομένων πουλιών του Άλγεριου, κι' ένα σωρό ακόμη διακοσμητικούς εξωφρενισμούς, μέσα σε μια μικρή χαμηλοτάβανη σάλα με περιστύλιο, λότζες, κόρναρ, κώζυ. Μόλις διακρίνονται οι σιλουέτες των ανθρώπων στα τραπέζια, γύρω από ψηλά κρυστάλλινα ποτήρια, σαμπανιέρες, φρούτα, σερπαντίνες, λουλούδια.

Τα βιαστικά λιγνώνονται στην απόδοση του «θανάτου του κύκνου»: μια χορεύτρια τον έρμηνεύει στο μικρό τετράγωνο φωτεινό πάτωμα, που σαν βωμός της Ίσιδος ξεχωρίζει στη μέση του καμπαρέ. Κανείς δε μιλάει αυτή τη στιγμή Σιωπή, που μόνο κάποιος ήχος φιλιού θα την τερμάξει κι' ο μπάρμαν που στο βάθος παρασκευάζει ένα κόκτεϊλ.

Χειροκροτήματα, φως, ρεθεράνας, θόρυβος σιδερένιων λουκέτων που άδειάζουν από τσουβάλια — ή τσίζ, — τα μπουκάλια της σαμπάνιας με το άσπρο φουλάρι στο λαιμό τους υψώνονται από τους κάδους των να γεμίσουν μισοαδειασμένα ποτήρια ήχος από φίνι κρυστάλλα που συγκρούονται (έδω, στην υγεία σου, πρόζιτ, α βότρ σαντέ, ζαζνταρόθιε . . . Βαχέλλ), τα ζευγάρια που χορεύουν γεμίζουν το μικρό τετραγώνιο ή σξεφωνίστας μ' ένα μικροσκοπικό τενεκεδένιο καπελλάκι, κωμικά ταλαντευόμενο στο κούτελό του, ξεφουζά απεγνωσμένα ή πιανίστας — διπλωματούχος της βιομηχανικής χημείας από κάποιο επαρχιακό Πανεπιστήμιο της Γαλλίας, άποτυχημένος στη ζωή του — παίζει με το χιλιόμετρο, μ' ένα τσιγάρο που σδυσμένο κρέμεται στην ά-

ριστερή γωνιά του χείλους του: μια ξανθούλα ξεφωνίζει και βγάζει το σκαρπίνι της (κάποιος θα την ξενύχιασε) και πάει κουτσαλοντας στη λότζα της, ενώ πετάει μια βρισιά σε ακατάληπτη γλώσσα, πάντως σλαδική: ένα ντεκολτέ προβάλλει στην είσοδο συνοδευμένο από ένα φράκο: ο μάιτρ τρέχει να τους οδηγήσει: ένα ποτήρι σπάει: μια σερπαντίνα στο φύσημα ενός κάποιου ξετυλίγεται γαργαλιστικά στο λαιμό μιας μικρής που άποκοιμήθηκε ζαλισμένη επάνω στο τραπέζι: μια κούκλα, πεσμένη με το κεφάλι κάτω και τα πόδια ψηλά, κυττάει μ' έναν βλέμμα περίεργο, λοξό, ελεγκτικό: μια επαρχιώτισσα νεόπλουτη, που την συνοδεύει ο άντρας της, φλερτάρει άγρια μ' ένα καθηγητή του πανεπιστημίου που ενοχλείται κι' αλλάζει θέση: ένας Αμερικάνος προσπαθεί να μάθει Έγγλέζικα σε μια Πολωνέζα: ο «σασέρ» με το κόκκινο καλπάκι στο χέρι, δίνει ένα μπιλλιετάκι σ' έναν κύριο που ανοίγει τα μάτια από έκπληξη διαβάζοντάς το: ένας ροδοκόκκινος γέρος στο καλοκομμένο σμόκιν σ' αφήνει να καταλάβει πως «το γήρας ξέρει μ' δέν μπορεί, κι' ή νεότης μπορεί, μ' δέν ξέρει»: ένας κύριος πίνει μονάχος κι' είναι τόσο στριμωγμένος στον τοίχο, που λές πως σε λίγο θα εξαφανιστεί πίσω απ' την ταπεσαρία, αν δέν προλάβει να τον κατκλιή ή μελαγχολία του: κλήροι μοιράζονται για μιά λοταρία, ο μάιτρ αναγγέλλει με τον τηλεβόα το προσεχές νούμερο:

— La belle Azais dans ses danses excentriques !!!

Ημίφως πάλι. Η Άζαίς χορεύει τον έξωτικό χορό της. Η νέα που με συνοδεύει είναι γοητευτική. Δέν είναι καινούρια μου γνωριμία, έν τούτοις όμως μου είναι έκτα-

τως ένδιαφέρουσα, γιατί μόλις τώρα μου ήλθε ή επιθυμία να την κατακτήσω. Είναι έξυπνη, είναι ώραλα. "Εως τώρα είμαστε άδιάφοροι φίλοι. Απόψε θέλει Ίσπανικό κρασί. Τι: Τα τρία Μ., Ω Θεέ μου, τί έμπνευσις! Μαλάγα, Μαρσάλα, Μαδέρα. Πίνουμε το περίεργο αυτό μίγμα της ιδιοτροπίας της, σερβιριζόμενοι από τρία μπουκάλια που οι λαιμοί τους, υψωμένοι παράλληλα, μου θύμισαν τα φουγάρα ενός έργουστασίου χημικών προϊόντων που είχα επισκεφθή πρό πέντε έτων στη Φραγκφούρτη. Λοιπόν το γεγονός αυτό μ' έκανε να την λατρεύω. Η Άζαίς χορεύει άκόμα, μ'α προτιμούμε τα θέληγτρα μιας καλοσερβιρισμένης «άσιέττ άγκλαίς». Η συνοδός μου λέγεται "Εννυ. Είναι μαννεκέν. Αυτό δέν μ' ένδιέφερε ής τώρα. Μ' απ' αυτήν τη στιγμή μ' ένδιαφέρει πολύ. Μπορούσε να είναι κάτι άλλο. Έχει τρόπους, είναι ραφινάτη, διαβάζει πολύ, μιλά τρεις γλώσσες. Πολύ χαριτωμένη, πολύ παιδί, τάγια άφθογη, γούστο περίφημο, τρομερά εθιμη και τρομερά λυπημένη. Έχει κάτι, κάτι βαθύτερο, κάτι έσωτερικώτερο, μ'α ρωμαντική μελαγχολία, έναν άπραγματοποίητο αίσθηματισμό, μ'α φιλοσοφική ένατένιση. Αξίζει χωρίς να το ξέρη. Η "Εννυ πρέπει ν' αλλάξει ζωή: Δέν είναι άξια της άκατάστασίας της, που την κάνει επιτόλαιη χωρίς να είναι. "Εννυ, μικρούλα μου άγαπημένη, δόσε μου το χέρι σου, άφησέ μου το με πίστη και μ' έμπιστοσύνη, γίνε το τρυφερό πλάσμα στη στοργή μου, δόσε μου την εθιμή να μ' άφήσω να χαθής ποτέ . . . Μ'α πώς να της τά πω όλα αυτά: δοκιμάζω χίλιους τρόπους, προσπαθώντας να βρω τα λόγια που θα την έκαναν να με πιστέψη, μ'α άδύνατο. Θα γελάση. Θα γελάση, γιατί δέν είναι κουτή να δώση προσοχή σε φλυαρίες που συχνά λέγονται. Κ' είναι άδύνατο να καταλάβη πώς θα της τά πω με ελικρίνεια.

— Τι έχετε;

— Σκέπτομαι.

— Α . . . όχι μελαγχολίες.

— Κάθε άλλο . . . σκέπτομαι κάτι καλό για σ'ας.

— Ούφ, δέν είσθε καθόλου πρωτότυπος. . . έλατε να χορέψουμε.

Δέν τώλεγα: είναι άδύνατο. Μ'α μήπως έχει πιδ δικιο: ω οι αιώνιες ουτοπίες που με βασανίζουν! . . . Χορεύουμε. Ξαφνικά στα-

ματά. Κάποιον είδε. Χαιρετά από μακριά γελιώντας. Φωνάζει την άνθοπόλιδα και της άδειάζει το πανέρι, ρίχνοντας τα λουλούδια στο τραπέζακι της γωνίας που κάθονται γνωριμίες της. Ζηλεύω Ζηλεύω τρομερά. Δέν έχω καιμιάν άξίωση, αλλά έπρεπε ναχη περισσότερη λεπτότητα, περισσότερη διαίσθηση. Μήπως το κάνει για να μου κεντήση τη ζήλεια: αυτό τουλάχιστο θάταν ευχόριστο . . . Δέ βαρύνει! . . . πέρνω την άπόφαση να είμαι εθιμος και περιποιητικός μαζί της, να μην ξανασκεφθώ π'α τίποτε γι' αυτήν. Της φωνίζω έναν «ντανσέρ» του καταστήματος. Τον δέχεται ευχαρίστως. Χορεύει μάλιστα άμέσως μαζί του. Την βλέπω μ'αλλον ευχάριστα τώρα: μάλιστα μου φαίνεται συμπαθητικός αυτός ο «ντανσέρ». Ποιος ξέρει που βρέθηκε κι' αυτός έδω πέρα: Είναι ξένος . . .

— Είσθε Άργεντινος;

— Όχι, Βραζιλιανός.

Βραζιλιανός! Έγια φαντάσου . . . Ξαφνικά θυμάμαι πώς σαν ήμουνα παιδάκι, ο πατέρας μου ήταν μέλος μιας διεθνούς έπιστημονικής έταιρίας που είχε άντεπιστέλλοντας απ' όλον τον κόσμο, κι' έπερνα τον κατάλογο και ζητούσα άνταλλαγή γραμματοσήμων με τα μέλη που ήσαν στις πιδ μακρυνές πολιτείες. Έτσι είχα άλληλογραφία και μ' ένα γιατρό στη Βραζιλία. Που να φανταζόμουν τότε πώς την άνάμνηση αυτή θα την ξανάφερα μπρός στα μάτια μου ύστερα από είκοσι χρόνια, ένα άποκρηάτικο βράδυ, σ' ένα καμπαρέ, ανάμεσα στην "Εννυ και σ' έναν άγνωστο Βραζιλιανό, έξ επαγγέλματος χορευτή . . .

— Είσθε από τον Άγιο Παύλο μήπως;

— Άκριβώς . . . έχετε πάει στη Βραζιλία;

— Καθόλου, μ'α ήξερα έκεί ένα γιατρό, τον κύριο Μέλο Μπαρέττο. Τον γνωρίζετε;

— Θεός μου, γι'α φαντασθήτε! . . . πέθανε, ξέρετε . . .

"Ηπιαμε ένα ποτηράκι εις άνάμνησιν του θείου, και τούσφιξα το χέρι. Η "Εννυ πέταγε σερπαντίνες, γελούσε με τον κόσμο, χτύπαγε παλαμάκια, ξεφωνίζε, έκανε γκριμάτσες και τετραγώνιζε τα χείλη της. Ο «ντανσέρ» μ'ας άπεχαιρέτισε ευγενικώτατα και άπεσούρη. Τον ζητούσαν από άλλο τραπέζι. Ο μάιτρ άνήγγειλε την κλήρωση της λοταρίας. Κυττάξαμε τα νούμερά μας. Κοιτιγόν. Σφυρίχτρες, ροκάνες, μπαλλόνια, περικεφα-

λαίες χάρτινες, πολύχρωμες, μύτες κωμικές, σκορπίστηκαν παντού κι' άλλαξαν την ύψη του περιβάλλοντος και των πελατών. Η Έννυ έβουρθε δαιμονιωδώς και την έχαιρόμουν. Μου είχε βάλει στο κεφάλι ένα χάρτινο φέσι, κι' απέναντί μου ένας πρώην ύπουργός, που φορούσε μια χάρτινη κωμικότητα μύτη, με κυττούσε ξεκαρδισμένος στα γέλια. (Γιος Ιοί. Ο πρώτος αριθμός έμεινε για το τέλος. Ένα μικρό, καθαρό, ζωντανό γουρουνάκι με κόκκινο λαμποδέτη. Το κέρδισε μια κυρία. Το γουρουνάκι γρουλλίζει τρομερά στην άγκαλιά της τυχερής και τα κορίτσια τρέχουν να το φιλήσουν για γούρι. Μια νεαρή Ρουμάνια διαμαρτύρεται με παράπονο, γιατί είχε προσέσθηση πώς θα κερδίσει αυτή το γουρουνάκι. Καθώς περνά από μπρός μας σχεδόν δακρυομένη, η Έννυ κάτι της λέει ρωσικά. Η Ρουμάνια κάθεται μαζί μας.

— Δεν έχω ποτέ τύχη, μς λέει. "Έτσι ήμουν πάντα. Με βλέπετε χορεύτρια έδω πέρα; Ε λοιπόν, εγώ είμαι άνηψιά του Μπαρμπέσκο, που ήταν ύπασπιστής του βασιλέως, αλλά... τί να σας τά λέω τώρα... στην υγεία σας... Ίν σνατάτε!

Ψοκούπισε ένα δάκρυ, ήπιαμε κι' έφυγε. Η ώρα είναι πολύ προχωρημένη. Το βα-ε-θιέν έχει σταματήσει. Κοντεύει να ξημερώσει. Κι' όσοι έμειναν, έμειναν. Στην αρχή είμαστε όλοι σοβαροί, Τώρα, όλοι εύθυμοι, ελεύθεροι, ανεπιφύλακτοι. Και το crescendo της άξεγνοιασίας αυτής είναι γενικό, γιατί κανένας καινούριος που νάχη πιη λιγώτερο δεν έρχεται πιά. Είμαστε κι' όλος γνώριμοι αναμεταξύ μας. Τα γκαρσόνια μς μιλούν με οικειότητα κι' ο μάιτρ, πολύφροντις κι' έπαγγελματικός μέχρι πρωτύτερα, έχει πάρει την μειλιχίότητα του οικοδεσπότη. Απορούμε μάλιστα γιατί δεν κλείνει την πόρτα του μαγαζιού του, για να μην ταραξή κανένας ξένος την «έντιμιτέ» μας. Το άλκοδλ που στην αρχή τόσο έπιφυλακτικά, με το μικρό του δαχτυλάκι, ανασήκωνε τη μάσκα μας, τώρα μς την έχει όλοτετα πετάξει. Ο μάιτρ, στα κέφια του, χορεύει ένα κωμικό χορό για να διασκεδάση τους θαμώνες. Οι άδέξιες κινήσεις του προκαλούν γέλια. Η

χειρονομία του είναι πολύ ύποχρεωτική κι' η πελατεία συνοδεύει με παλαμάκια το ρυθμό του χορού του. Μια άρτίστα, ένθουσιασμένη, προσφέρεται, εις ανάμνησιν κάποιας περασμένης στιγμής της, να χορέψη γυμνή. Τα φώτα χαμηλώνουν πολύ και, μς στο κοκκινοπράσινο σύθαμπο, τρέμουν οι εύχυμοι καρποί του στήθους της, ή σάρκα, το κύμα της ζωής. Κι' οι μικρούλες καρδιές τάκ-τάκ, τάκ-τάκ, τάκ-τάκ, τάκ-τάκ, τάκ-τάκ, τάκ-τάκ, δουλεύουν ψύχραιμα κι' εύσυνείδητα, μ' έλη την κούρασή τους απ' τη σαμπάνια, το κρασί, τα λικέρ. "Έτσι ψύχραιμα κι' άπροειδοποίητα θα σταματήσουν κάποια φορά και θα μς αφήσουν άκίνητους για πάντα, καθώς την κούκλα πούναι πεσμένη με μια στάση έκπληξως στα πόδια του άντικρυνού τραπέζιου.

— Έννυ, στην υγεία σας...

Πώς την αγαπώ, πώς την αγαπώ... Μ' αποφασίζω να μην της πω πια τίποτε. Κρατώ μια τελευταία άρνητική έλπίδα, πώς ίσως να με καταλάβαινε, αν προσπαθούσα. "Έτσι, δεν θαχω ποτέ την άπογοήτευση μιας προσπάθειας που δεν έγινε, δεν θακούσω ένα «όχι» στην έρώτησή μου, αφού δεν πρόκειται να την κάνω... Τα φώτα ανάβουν πάλι κι' ο θόρυβος ξανρχίζει. Η Έννυ είναι πιο τρυφερή μαζί μου, μα το άποδίδω στο ό,τι είναι ζαλισμένη. "Αν δεν ήταν, θα εξακολουθούσε να ενδιαφέρεται για όλον τον κόσμο. Ψευδίσθησις... Ένας κύριος άγνωστός μου μς πλησιάζει, μιλεί στην Έννυ, μου τον παρουσιάζει, και σηκώνεται να χορέψη μαζί του. Είναι κουτό, εν τούτοις ύποφέρω... γυρίζει, κυττώ το ρολόι μου...

— Έφτά παρά τέτταρτο... έξω έχει ξημερώσει, φεύγουμε;

— Όπως θέλετε...

Της κρατώ το πανωφόρι...

Στ' αυτοκίνητο, της πιάνω το χέρι...

Δε λέει τίποτε... ούτε ναί, ούτε όχι...

Βάζω τα χέρια μου στις τσέπες...

Σε λίγο την αφήνω στην πόρτα του σπιτιού της...

"Ω, αν μπορούσες να με καταλάβης," Έννυ!..

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

ΡΑΒΕΝΝΑ — Ένα προβαζαντινό μουσικό

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

ΟΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

— ΦΕΡΡΑΡΑ —

Ένας δρόμος φαρδιάτος, δυσανάλογος με την έκταση της πόλης, ένας δρόμος μοντέρνος μεγαλούπολης, μου έδωσε για μια στιγμή την εντύπωση πως είχ' έγκαταλείψει το παρελθόν. "Αλλ' η Φερράρα δεν έχει τίποτε άλλο μοντέρνο απ' αυτό το δρόμο, κι' ο δρόμος αυτός οδηγεί στην κεντρική πλατεία, ή οποία καταλαμβάνεται όλόκληρη από το αρχαίο καλάνι των Δουκών της Έστις. "Ό,τι κατέστρεψε ο καιρός άνοικοδομήθηκε, και έτσι το καλάνι αυτό δεσπόζει ακόμα σήμερα άπάνω στη Φερράρα με τον τετράγωνο ακυθρωπό, δεσποτικό, άπειλητικό κι' άπόρθητό του όγκο. Η κατοικία των Δουκών της Έστις δεν είναι ένα καλάνι ύπου οι Ίσχυροί άπολαμβάνουν με άσφάλεια τους καρπούς της νίκης τους: είναι ένα φρούριο. Οι άσσηροί, κοκκινωποί τοίχοι του δεν στολίζονται με φαιδρές, ξεχειλισμένες διακοσμύσεις: τα παράθυρά του είναι μικρά, χωρίς εξώστες και περιτριγυρίζεται όλόκληρο από βαθιές τάφρους γεμάτους νερό, πάνω στους οποίους είναι ριγμένες γέφυρες που σηκώνονται με άλυσσίδες.

Στο ταξίδι μου ανά την Ίταλία, ίσαμε

τη Φερράρα, δεν είχα δει παρά την άποκρουστάλλωση της χαρούμενης προσπάθειας που έχει πεποιθήση ότι θα φθάσει στο σκοπό, ή και της ίκανοποίησης εκείνων που αναπαύονται πια στο τέρας. Στη Φερράρα μου άποκαλύφθηκε ή τυρραμισμένη και τρικυμισμένη ψυχρόνθεση των φεουδαρχών και των άρχηγών της Έκκλησίας, που πολεμούσαν άνήμερα κάθε μέρα με τους λατινικούς φεουδάρχες και με τους έσωτερικούς αντίπαλους, που περικυκλωμένοι από συνωμοσίες, συνωμοτούσαν και οι ίδιοι, που φλογίζονταν από άπεριορίστες φιλοδοξίες, που διαρκώς καταχτούσαν κι' άμύνονταν, που πέθαιναν συχνά δολοφονημένοι, ή όταν εξορίζονταν, επανέρχονταν θριαμβευτάι, που δεν δίσταζαν, ακόμα κι' όταν μόνο ύποπτεύονταν έναν κίνδυνο, να χύσουν άφθονο το αίμα κι' αυτών των πιο στενών συγγενών τους για να στερεώσουν την έξουσία τους. Στη Φερράρα μου άποκαλύφθηκε ο δογματικός αναβρασμός μιας εποχής, από την όποια άναπήδησε εξαγνιστική ή Άναγέννηση της Τέχνης, που την βοήθησαν και προστάτησαν άνυπολόγιστα αυτοί οι ίδιοι οί ήμιβάρβαροι φεουδάρχες. Η άνήσυχη ψυχή τους διαψάσε για μια έπίδειξη

και για μια ανάσπασή βέβαια όχι έντελως συνεκτική, αλλά με μια διαίσθηση, ασφαλέστερη από την επίγνωση, ένιωσαν πώς ή σκοτεινή ζωή τους είχε ανάγκη από μια δικαίωση κι από μια απολύτρωση, κι ότι το ξεπέραςμα αυτό, μια πού και ή θρησκεία μέσω των οργάνων της εκκλησίας, είχε αναμυχθεί στις ύλιστικές διαμάχες, θα τους το έδειδε μόνον ή Τέχνη. Μάντεψαν ότι όσα και αν ήταν ή δύναμή τους, δεν ήταν αρκετή για να τους επιβάλλει ολοκληρωτικά, όπως το επιθυμούσαν, στους συγχρόνους τους, και πολύ λιγότερο στους ερχόμενους, και ότι έπρεπε να περιβληθούν και με την λαμπρότητα της Τέχνης. Κι' ότι μέσα από την αγριότητα της ζωής τους αγάπησαν παράφορα την Τέχνη και της πρόσφεραν ένα μεγάλο μέρος της ενεργητικότητάς τους, διακρίνοντας ακόμα μια φορά την τιάνεια όρμη του ανθρώπου προς την εξέλιξή του.

Το κατόρθωμα της Αναγέννησης που άτλωνε πάλι στον κόσμο το θαύμα, του όποιου ύψηξε πριν φανερώσει ή Ελλάδα, το ένιωσαν πολύ περισσότερο μέσα στα αίματά της πύθη της Φερράρας παρά μέσα στη Βενετία. Στη Βενετία έχει πιά ολοκληρωθεί και παρουσιάζεται στατικό, στη Φερράρα το παραχολούθησα από γίνεσθαι, στο σιγανό του ανάβλημα από μια φαινομενικά αντίθετη ζωή.

Ποίν έπισκεφθώ τις πλούσιες συλλογές κομποτεχνιμάτων και πινάκων των Δουκών της Έστις, θέλησα ακόμα να διαπερισθώ ολοκληρη από την τραγική πνοή της ζωής τους.

Περιπλανήθηκα μια ώρα γύρω από τα διάφορα παλάτια τους που έχτισαν σε όλη τη Φερράρα. Τα παλάτια αυτά τους φιλοξενούσαν στις περιόδους της σχετικής ήρεμίας και δεν έχουν το άγροχο, έξυπναστικό ύφος του φρουρίου τους. Αλλά και τα παλάτια αυτά εκδηλώνουν πώς οι κύριοί τους και σεις ώρες της νηνεμίας δεν ήταν ποτέ άταραχοι. Τίποτε το επιπόλαιο, το ανάλαφρο, το ανοιχτό, δεν διασπείρει την αίσθησή τους των προσώπων. Είναι χλιαμένα από βαριούς λίθους και ή διακόσμηση τους περιορίζεται στο σκάλισμα αυτών των ογκόλιθων. Στο ένα παλάτι όλοι οι ογκόλιθοι είναι λαξεμένοι σε σχήμα διαμαντιών, κι' ονομάζονται το παλάτι των διαμαντιών. Μά τα διαμάντια αυτά δεν αστράφτουν, δεν αναδίδουν καμιά άλλη λάμψη από τη λάμψη της ακλόνητης σταθερότητάς τους.

Κύτταξα μια ώρα το άγαλμα του Σαβοναρόλα σε μια κεντρική επίσης πλατεία, του δραματιμένου αυτού φανατικού μοναχού, ο όποιος εξώρμησε από τη Φερράρα για να καυτηριάσει τη ζωή που είχε ξεφύγει από τον προσορισμό της, και ό όποιος κήκε ζωντανός στη Φλωρεντία. Δεν είχε νοιώσει ότι ή ζωή άδευε προς μια απολύτρωσή της, δεν είχε νιώσει το μεγάλο μυστικό της Τέχνης. Πίστρευε ακόμα στη θρησκεία και πώς μόνο ή θρησκεία μπορούσε να εξαγνίσει. Δεν επικοινωνήσε με τον παλμό της εποχής του, και ή εποχή του τον τιμώρησε. Μά κι' αυτός με το δικό του τρόπο, και με δ-λες του τις δυνάμεις, επιθύμησε, τόσο ώστε να

πεθάνη για αυτό, την υπεροχή του ανθρώπινου πνεύματος.

Βυθίσθηκα προπάντων μέσα στις φυλακές που καταλαμβάνουν όλα τα υπόγεια του καλατιού-φρουρίου, και προστά στις όποιες οι τρομερές φυλακές της Βενετίας φαίνονται χαρούμενες, φωτεινές και φιλόξενες. Κατέβηκα τρία κατομάτα κάτω από τη γή, πέρασα δυο σιδερένιες πόρτες με ασήκωτες άμπαρες, και βρέθηκα μέσα σε ύγρα, κρύα, γυμνά κελιά, τα όποια δεν φωτίζονται καθόλου από το ανεπαίσθητο φέγγος της μέρας που φθάνει ίσαμε αυτά μέσα από έπτά ανηφορικές άκρες στενών, σιδερένιων παραθύρων. Φοβήθηκα σαν να ήμουν ή ίδια φυλακισμένη εκεί μέσα, και κύτταξα με αγωνία τον άθωο φύλακα. Τα κελιά αυτά δεν έκλεισαν μέσα τους μόνον ανώνυμους συνομώτες με άγνωστες μορφές που μοιραία θα με άφηναν κάπως πιο άδιάφορη ή φρίκη τους συγκεντρώνεται γύρω από δυο σιές που πλανούνται μέσα στην αποτροπιαστική παγωμένη νύχτα τους. Η Παριζίνα Μαλιτέστια, που μια εικόνα της μου την έδειξε εύθραυστη, λεπτή και τρυφερή, σαν να ζητά την στοργή για να ζήσει, αγάπησε κι' ό άντρας της, ο Δούκας της Φερράρας, άφρου την απομόνωση έκείνη και τον έραστή της για τρεις μέρες σε δυο χωριστά κελιά, θέσπιζε ένα νόμο που καταδικάζει σε θάνατο τους μοναχούς της Φερράρας, και ή Παριζίνα και ό έραστής της αποκεφαλίσθησαν μέσα στα μαρτυρικά κελιά τους. Θα δέχθησαν το θάνατο σαν απολύτρωση!

Όταν βγήκα στον ήλιο, ανέπνευσα με αγάπη τον άέρα της εποχής μας που αναντίρρητα έξευγένισε τον άνθρωπο και έπείσπασε κάποια κειθαρχία στις απολυταρχικές όρμες κ' εκδικήσεις του. Η συγκεκριμένη όρμος αυτή όπτασία του έρωτα και των φόνων, που δεν είχαν διαδραματιστεί στη φαντασία ενός ποιητή αλλά στην πραγματικότητα, με είχε πιά έντελως εισαγάγει στην άτμόσφαιρα, μέσα στην όποια άναβλάστησε θριαμβική ή Τέχνη.

Οι παλιές σάλες των συνοφρουμένων σκληρών παλατιών περιέχουν άφθονα έργα Τέχνης. Οι Δούκες της Έστις συγκέντρωσαν με στοργή τα έργα καλλιτεχνών όλης της Ιταλίας και ύπεστήριξαν ένθερμα τους καλλιτέχνες της Φερράρας. Κι' αυτοί, όπως κι' ό Γκάβτο, άναζητούν τον άνθρωπο, αλλά τον έχουν κίόλας πολύ περισσότερο άνακαλύψει. Η διάθεσή τους είναι ακόμα μυστικόπαθη, αλλά δεν είναι πιά έκστατική. Κι' ό άνθρωπος που άνεκάλυψαν είναι ένας άνθρωπος τυραννισμένος, τα πρόσωπα των Άγίων και των Αρχόντων γαληνεύονται από το θείο όραμα, μά τα σώματά τους συσπάζονται κι' υποφέρουν. Κι' άπάνω στην πάλη αυτή οι ζωγράφοι της Φερράρας, σε να προμάντεψαν τη χαρά που πλησίαζε έχυσαν χρώματα φωτεινότατα και καθαυτό λυδένια, χρώματα στιλπνά.

Ποίν άποχαιρέτησα τη Φερράρα, θέλησα ν' άποκομίσω μια τελευταία εικόνα της ζωής της και πήγα στον τάφο της Λουκρητίας Βοργίας. Μήπως δεν είναι και οι διακοσμήσεις των τά-

φων εκδηλώσεις ζωής; Άλλ' ό τάφος της Λουκρητίας Βοργίας είναι σχεδόν άνεκρατος. Ταπεινά κι' άσήμαντος, κρύβεται σ' ένα μοναστήρι καλογερωών που ύπακούει σε άβύτη-ρότατους κανόνες. Οι δυο καλογερές που μου άναίξαν την πόρτα, ύστερα από άρκετή ώρα άνεμονής, είχαν το πρόσωπό τους βαρεία σκεπασμένο μ' ένα άδιαπέραστο μαύρο ύφανμα. Το ίδιο ύφανμα έκρυβε και τα χέρια τους και τα πόδια τους. Δεν καθόρθωσα να διακρίνω ούτε μια γραμμή τους. Στάθησαν αίνιγματικές στο πλάι μου, κι' άκουσα μια φωνή από την όποια είχαν καταρθώσει ν' άφαιρέσουν κάθε χρωματισμό, και ή όποια άντηχούσε έντελώς άπρόσωπη.

Με διαπέρασε ένα ρίγος. Οι δυο αυτές καλογερές μου άντιπροσώπευσαν το μυστήριο. Είναι βέβαια πιθανό ότι, αν έπρεπε το πέπλο, δεν θ' άντίκρυθα παρά δυο άσήμαντες, κοινές μορφές. Μά το πυκνό βέλλο κεντά τη φαντασία. Φαντάσθηκα σκλαβωμένα όρατα νάτα ν' άγνωστον ν' άποινάξουν δεσμά. Οι δυο καλογερές συνταυτίσθησαν μέσα μου με την ψυχή της Αναγέννησης την εποχή που, φρουμένη σ' έναν κόσμο σκοτεινό, πάλευε να εκδηλωθή και να διαπιστώσει την όμορφιά που όραματιζόνταν, και είταν άγνωστη ή έκβαση της προσπάθειάς της.

— PABENNA —

Οι εκκλησιές δεν είναι πιά μακρόστενες, δεν διασχίζουν σαν καράβια το έδαφος, και δεν τεντώνονται προς τα ύψη είτε με γοθικές αιχμές, είτε με καμάρες που όλοένα στενεύουν καθώς άνεβαίνουν. Οι εκκλησιές έχουν στρογγυλευθεί. Οι στέγες τους σκεπάζονται από καγονικού; θόλους. Η Ραβέννα, κι' αν κλείνει μέσα της τον τάφο του Dante, που όσο κι' αν είναι άσήμαντος και ίσως κι' άσχημος ως τάφος, συγκλονίζει βιθύματα, γιατί τον περιβάλλει και τον ξεπερνά ή αιωνιότητα της ποιήσης, ή Ραβέννα άνήκει στο Βυζάντιο. Κύτταξα για ώρα τα περίφημα βυζαντινά μωσαϊκά του Σάν Βιτάλε: τον Ίουστινιανό και τη Θεοδώρα. Άναγκάσθηκα να διαπιστώσω ακόμα μια φορά ότι δεν ύπάρχει μέσα μου ή δυνατότητα να συγκινηθώ από τη βυζαντινή τέχνη, ακόμα κι' όταν την άνεικρύξω στην τελειότερή της μορφή.

Τα βυζαντινά μωσαϊκά δεν έχουν παρά μόνο μια διακοσμητική όμορφιά. Η διακοσμητική αυτή όμορφιά είναι βέβαια ύπεροχη. Οι συνδυασμοί των άστραφτερών, ανατολικών χρωμάτων είναι έξαίσιοι, και τα σχήματα, μέσα στα όποια άποκρυσταλλώθηκαν τα άλύγιστα σώματα και οι σχηματοποιημένες έκφράσεις, επιβάλλονται. Άλλ' οι Βυζαντινοί καλλιτέχνες δεν θέλησαν συνειδητά να είναι μόνο διακοσμητικά. Από την έκλογή των θεμάτων, κι' από μια άποτυχημένη κάποτε δοκιμή να κινήσουν τα πρόσωπά τους, διακρίνεται πώς φιλοδόξησαν να συλλάβουν τη ζωή και να εκφράσουν την πίστη. Μά δεν το κατόρθωσαν και δεν επέμειναν. Η άπόσταση που χωρίζει την πρόσθεση από την εκδήλωση, και ή όποια δεν

δονίζεται κι' από καμιά τυραννισμένη προσπάθεια να ύπερκενηθεί, προσδίνει στη βυζαντινή τέχνη μια ένυχλητική ρηγή στάσιμότητα, και την στερεί από κάθε προέχταση, από κάθε δημιουργικό παλμό, κι' από κάθε ποίηση.

Ύπάρχουν στο Ραβέννα μερικές παλαιότερες εκκλησιές από το Σάν Βιτάλε: το Μαυσολλείο της Πλάουιδας, και το Βαπτιστήριο, που διακοσμούνται από βυζαντινά, ντόπια μωσαϊκά. Οι ψηφιδωτά εργάζονταν στη Ραβέννα και πριν κατακτηθούν από τους Βυζαντινούς και ύποταχθούν στην τεχνουργία τους, και έτσι εξηγείται ίσως ή ανάπτυξη της ψηφιδωτής τέχνης στη Ραβέννα. Βρήκα ένα έδαφος πρόσφορο. Τα ντόπια ψηφιδωτά άναγνωρίζονται εύκολα από τα βυζαντινά. Όχι μόνο γιατί τα πρώτα, όπως τονίζουν οι όδηγοί, μεταχειρίζονται το σκούρο γαλανό χρώμα για φόντο και χρησιμοποιούν διακριτικά το χρυσό, ενώ τα δεύτερα άπλώνουν σ' ένα χρυσό φόντο μια πλησιονή χρωμάτων όπου κυριαρχεί το πράσινο. Τα έντόπια μωσαϊκά διαφέρουν προπάντων γιατί όλα τα πρόσωπα σ' αυτά άγωνίζονται να κινήθούν και να ζήσουν. Ο Χριστός δεν είναι σ' αυτά όπως στα βυζαντινά μια στερεοποιημένη έπιφανειακή μορφή, χωρίς όγκο, άπαράλλαχτη με τη μορφή όλων των άγίων και των βασιλέων είναι ένας σχηματισμένος άντρας με τη δική του ξεχωριστή προσωπικότητα.

Βέβαια ή τεχνική των ντόπιων μωσαϊκών είναι πολύ άφελής και δεν κατορθώνει παρά να υποδείξει το περιζόμενό τους, οι Βυζαντινοί καλλιτέχνες είναι πολύ πιο φθασμένοι, πιο σίγουροι, και πιο ίκανοποιημένοι, μέσα στην έλλειψη άπωτέρων πόθων και για αυτό άλλωστε και ύπερίσχυσαν. Η ένδόμυχη πνοή δεν είταν άκόμη άρκετά δυνάμωμένη για να άντισταθεί στην άπατηλή λάμψη της διακοσμητικότητάς τους. Μά στην εκκλησία του Άγίου Απολλινάριου, όπου οι δύο τρόποι συνυπάρχουν, κυριάζοντας τα άνεκραστα όμοιομορφα πρόσωπα της έπίσημης βυζαντινής πομπής, τα τυλιγμένα όλα σε ένδυμασίες που πέφτουν με τις ίδιες πτυχές, και τα πρόσωπα της άρχιτεχνημένης με παιδικότητα ντόπιας σύνθεσης, που προσπαθούν το καθένα να διαφοροποιηθούν από το άλλο και που δεν σκεπάζονται αλλά μόνο συμπληρώνονται από τα κειματιστά ρούχα τους, στερέωσα την πεποίθησή μου ότι οι βυζαντινοί δεν ύπέρξαν ποτέ ίκανοί να κληρονομήσουν τους άρχαίους. Άντλησαν γνώσεις από τους άρχαίους, άλλ' οι γνώσεις αυτές έμειναν μέσα τους στεγρές.

Άλλοι ήσαν έτοιμοι να δεχθούν δημιουργικά το άρχαίο θαύμα και να το άνανεώσουν. Άλλοι άκουσαν το συστατικό μυστικό του: πώς πολύ περισσότερο από μερικές άριτες μορφές, τις όποιες μοιραία θα άπονέκρωνε μια μίμηση, άποκάλυψαν στον άνθρωπο τη δύναμή του και την έλευθερία του να μετασυσώση τη ζωή του, να έμπνευσθή απ' αυτήν για να την άναπλάσει. Κι' αν θέλουμε σήμερα οι νεόελληνες να συμπεριληφθούμε στην άένναο καταχτητική πορεία της ανθρωπότητας, κρέπεται να πλη-

πιάσουμε εκείνους που συνέχισαν και συνεχίζουν την εξέλιξη: τους δυτικούς λαούς.

Το κέντρο της ανάπτυξης έφυγε σήμερα κι από την Ιταλία. Και πάλι ακούσθηκε η βαθύτερη φωνή της τελειότητας: καμιά προσκόλληση σ' αυτήν δεν θα την φθάσει. Εάν δεν δομηθεί κανένα: αδιάκοπα προς τις απάτητες κορφές, σταματημένος στο ύψος της κορυφής δεν θα ανταρκώσει τίποτε άλλο παρά τον κατήφορο. Ο άνθρωπος πρέπει πάντα να γυρεύει άπροκατάληπτα και με αγνότητα τον μεταβλητό εαυτό του τον δονημένο από την εποχή του, κι αυτόν να αναζητεί να προσβάλλει. Ο βυζαντινισμός και πάλι υπερονικήθηκε. Σοφειοποιηθήθηκε ο μεγάλος κίνδυνος της σκλησίας που έκλεινε μέσα της ή Αναγέννηση. Η Αναγέννηση, όλοκληρώνοντας ό,τι είχε να πει και να δείξει, το εξήγησε: κάθε άμεση συνέχιση στην κατεύθυνση που άνοιξε θα στριφογυρίσει σε μια άγονη, ακαδημαϊκή επανάληψη σύγχρονα ή Αγαγέννηση αγνόησε πολλούς κόσμους. Περιορίστηκε σε λίγες προσωπογραφίες, και προπάντων σε θρησκευτικά θέματα, και όσο κι αν τα ανέμωνε ο κάθε καλλιτέχνης: και δεν τα θεωρούσε παρά ένα μέσο για να αναπαριστήσει, ανεξάρτητα από κάθε ρεαλιστική πεζότητα, τη γύρω του πραγματικότητα, και τον εαυτό του, περιόριζαν τις αποδόσεις του. Η Αναγέννηση αγνόησε τη Φύση, αγνόησε τις πολύπλευρες και πολυσύνθετες διεξόδους. Οι σημερινοί καλλιτέχνες θαυμάζουν την Αναγέννηση, αλλά συγκινούνται πολύ βαθύτερα από τη δροσερή, ύποβλητική φαντασία των primitives, ή όποια ακριβώς γιατί δεν είχα να εκφραστεί, δεν δεσμεύονταν από καμιά ανάγκη έκλογής και σύνθεσης, κι ανακαλύπτουν μέσα σ' αυτή τις απεριόριστες δυνατότητες και το σπέρμα όλων των άνησυχιών τους.

Οι σημερινοί καλλιτέχνες αποτινάζουν πολλά σχήματα δονημένα από ζωή κι αλήθεια, όταν πρωτοδημιουργούνταν, μα που κατήντησαν σήμερα καλούπια της ρουτίνας. Η ίδια Αναγέννηση τους έμψυξε το δικαίωμα και την υποχρέωση να την ξεπεράσουν, και τους ένθαρσύνει στο σκληρό αγώνα τους. Την εποχή που ή Ελλάδα, βυθισμένη σε παρακμή, αντιπροσωπεύονταν από τη χρυσοποικιλτή επιφάνεια χωρίς βάθος και καμιά του Βυζαντίου, ή Αναγέννηση συγκέντρωσε, μετουσίωσε και μεταβίβασε τη ζωή. Η Αναγέννηση, ύστερα από την αρχαία Ελλάδα, διαπιστώνει στον άνθρωπο ότι ή όδυνηρή προσπάθειά του δεν είναι άσκοπη γιατί μπορεί κάποτε να είναι Νικητής.

Στη Ραβέννα επικράτησε το Βυζάντιο, και ή Ραβέννα είναι σήμερα μια πόλη νεκρή. Έπαρκει για να δείξει πόσο πιο πρωχική και ξεπεσμένη θα ήταν σήμερα ή ανθρωπότητα, αν ή Δύση δεν την είχε αναπτρώσει. Τίποτε δεν συνδέει και δεν ώραιοποιεί τη Ραβέννα με τις άλλες Ιταλικές πόλεις. Οι στενοί της δρόμοι σφίγγονται από σπύτια αστόλιστα, κοινά, άπρόσωπα. Μοιάζουν με τα ασήμαντα μνημεία ενός νεκροταφείου, το όποιο όλοι οι νεκροί δεν θα είχαν ποτέ επιθυμήσει κι ούτε καν όπο-

πτευθεί μια όποιαδήποτε επέκταση. Καμιά συλλογή, κανένα ζωγραφικό έργο δεν τη χρωματίζει. Δεν τη δονίζει ή ανάπτυξη κανενός έρωτος τρυφερού ή έστω και τραγικού. Δεν έδωσε πνοή σε κανένα ποιητή. Ο σκυθρωπός Δάντης την επισκέφθηκε, άλλ' ήρθε στη Ραβέννα μόνον όταν ή Φλωρεντία τον έξορισε, και ήρθε για να πεθάνει από τους πυρετούς των έλδων της.

Βέβαια ή Ραβέννα φιλοδοξούσε στα τελευταία χρόνια να αποκτήσει και εκείνη ένα μουσείο. Άλλ' όποιος δεν προσφέρθηκε στην ώρα της πρόσκλησης και έρχεται άργα και τελευταίος, θα μείνει πάντα ταπεινωμένος. Το μουσείο της Ραβέννας δεν επιδεικνύει παρά έργα που τά μουσεια των άλλων πόλεων δεν θα τα είχαν ούτε καν προσέξει.

Μόνο σε μια αίθουσα με σταμάτησε ένα άγαλμα. Η Αναγέννηση, σαν για να εκδηλώσει τον άσυγκράτητο χυμό της, εισέδωσε, έστω και μόνο με ένα έργο, και στην κλεισμένη χώρα που την είχε εκδιώξει.

Είναι το άγαλμα ενός έφηβου του Γκουιδαρέλλου Γκουιδαρέλλι, που δολοφονήθηκε γιατί σκέφθηκε να σκοτώσει τον Καίσαρα Βοργία. Το στόμα του μισοανοίγεται μικρό σαν για να έξομολογήσει την άπειρή του θλίψη ήμα ένωσε να του αφαρπάζεται βίαια ή ζωή, που την άγασσε και που την ήθελε ένδοξη' μα στο σόμα του, το άρμονικό κάτω από την πανοπλία, στα χέρια του που κρατούν ένα σπαθί, χωρίς πιά να το σφίγγουν, στην όλη του έκφραση έχει άπλωθεί μια γαλήνη. Δεν τον ταράζουν πιά ούτε σχέδια συνομοσιών. Όνειρεύεται πώς οι περιπέτειες και οι νεκροί δεν σκοτώνουν τη ζωή. Η ζωή έξακαλουθεί...

— PIMINI —

Διέσχισα την Πινέττα, το πυκνό δάσος των ψηλών και φουντωμένων πεύκων που έχουν τις ρίζες τους μέσα στα έλη, όπου ο Βύρων καλπάζοντας άπάνω στο άλογό του προσπαθούσε για λίγο να αναπαύσει την τρικυμισμένη του ψυχή. Είδα στο Οδημίνο το βαρύ, σταχτι κάστρο των Μοντεφέτρων να στηρίζεται άπάνω σε όλοκληρο έναν λόφο και να δεσπόζει όλων των λόφων της περιφέρειας' περιφέρθηκα μέσα στις άπεραντες σάλες του που ή κάθε μια θα ήταν άρκετή για να χωρέσει όλον τον πληθυσμό του δουκάτου, και που θα χτίσθηκαν έτσι μεγάλες για να περιλάβουν το πλήθος των κομποτεχνιμάτων και των έκλεχτων εικόνων κι άγαλμάτων που είχαν συγκεντρώσει οι Άρχοντες. Ένας νεκρός Χριστός του Jean Bologne μου ούρλιαζε τον άβάσταχο σωματικό του πόνο τον όποιο δεν άνάπαυσε ούτε ο θάνατος, και τον όποιο δεν παρηγόρησε καμιά έλπίδα. Στους πρόκοδες του κάστρου άπισκέφθηκα το σπίτι του Ραφαήλου, το όποιο επισκευασμένο διατηρείται άπαράλλαχτο όπως ήταν την ήμέρα που γεννήθηκε ο Ραφαήλ. Μόνο στους τοίχους έχουν κρεμασθεί αντίγραφα όλων των εικόνων του ζωγράφου.

Άνέβηκα άσθμαίνοντας έναν άνήφορο σζε-

δόν κάθετο, για να φθάσω στο Άγκιόρι που στάθηκε στο μεσαιώνα και δεν σάλασε πιά. Οι κάτοικοί του μένουν μέσα σε ψηλά χωρίς παράθυρα σπίτια, των όποιων άζώμα και ή πέτρα μοιάζει ξεφτισμένη, κυκλοφορούν μέσα σε έλικοειδείς δαιδαλώδεις δρόμους, πάντα ο ένας πίσω από τον άλλο, γιατί στους δρόμους αυτούς δεν χωρούν να συμβαδίσουν δύο, άναπνέουν τον άέρα του; σε μικροσκοπικές πλατείες από τις όποιες βλέπει κανένας τον ουρανό σαν μέσα από πηγάδι. Περισσότερο άζώμα από το μεσαιωνικό χαρακτήρα της κομποπόλης, μου έκανε έντύπωση ή βροχία των κατοίκων. Τόση άκαθαρσία δεν ήταν δυνατή να άνήκει μόνο σε μια γενιά! Κάθε Άγκιαριανός έχει κληρονομήσει όλη την άπλυσία όλων των προγόνων του, και τη φέρνει άπάνω του σαν άλλεπάλληλους τίτλους άγένειας.

Πέρασα από την «Άνεξάρτητη» Δημοκρατία του Σάν Μαρίνο. Φωλιασμένη άπάνω σ' έναν άπόκοιμο ν' αλχημικό άπ' όλες τις πλευρές του βράχο, άπ' όπου έχει κανένας πραγματικά την έντύπωση ότι θα δει στην πεδιάδα να περνούν έπαίτες και τροβαδούροι, δεν αντιλαμβάνεται πώς υπάρχει μόνο χάρις στη διασκεδασμένη άδιαφορία που προκαλεί στον άλλο κόσμο. Πιστεύει ακόμα πώς είναι άπόρθητη... Οι ένδεκα χιλιάδες κάτοικοί της, μόλις σάς μιλήσουν σάς έξυμνοδν την ανεξαρτησία τους. Την παραμονή από την ήμέρα που πέρασα, είχαν εκλέξει τους δύο Προέδρους της Δημοκρατίας τους που διατηρούν την έξουσία έξη μήνες, και ύστερα δεν μπορούν να ξαναελεγούν για τρία χρόνια... Η πολιτεία γιόρταζε την έκλογή δίνοντάς της έναν τόνο γεγονότος κοσμοϊστορικού.

Έφθασα στο Ρίμινι αναζητώντας τη Φραντσέσκα. Άλλά τη Ρίμινι άποτελεί μια παράδοξη έξαιραση: δεν διατήρησε τίποτε παλαιό, τίποτε άλλο παρά τα έντελώς έρειπωμένα τείχη ενός κάστρου. Η Φραντσέσκα δεν άναζει μέσα σ' αυτά. Η Φραντσέσκα ζει μόνο στους στίχους του Dante.

Η προσωπικότητα του Ρίμινι περιορίζεται στην κοσμική άμμουδιά του' στην έξαιρία άμμουδιά του. Το Λιό της Βενετίας με είχε ά-

πογοητεύσει, όπως όλη ή Βενετία. Όφείλει τη φήμη του στο ότι υπήρξε ή πρώτη κοσμική άμμουδιά, το πρώτο κέντρο ήμυγμυκίων επιδείξεων. Σήμερα όμως που κάθε χωριό κοντά στις θάλασσες και στους ώκεανούς, κι ακόμα κι άπάνω στα έλβετικά βουνά, έχει το παραθαλάσσιό του και το παραλιμάνι του, το Λιό της Βενετίας διατηρεί από τη φήμη του μια άσφυκτική συσσώρευση καμινιών που σκεπάζει έντελώς την άμμο του. Όταν έφθασα στο Ρίμινι, ή σαιζόν είχε τελειώσει' ο κόσμος είχε φύγει. Είδα μισοστά σε μια άπεραντη άπλωμένη άπαλή άμμουδιά τη θάλασσα' όλο θάλασσα. Και ξεφυγα από το παρελθόν.

Στις παλιές Ιταλικές πόλεις ή ώραιοποιημένη ζωή δεν πεθαίνει' δεν σκύβει κανένας άπάνω σε νεκρούς γιατί άπ' όλα τα κλεισμένα παλάτια κι άπ' όλους τους τάφους άντηχει σαν έγεστήριο ο ύμνος στην ανθρώπινη δημιουργικότητα. Κι όμως... Κι όμως... Όταν έμποτίσθηκα από τη μαγεία, ήρθε ή στιγμή που με δυσφόρησε ή έλλειψη του παρόντος.

Έν τούτοις ή Ιταλία ζει. Βέβαια ζει. Άναζητεί, προσπαθεί, αγωνίζεται. Άλλά τις έξωτερικεύσεις αυτής της προσπάθειας δεν κατόρθωσα να τις δω. Δεν θέλω να πιστέψω ότι οι μονότονοι αναρρήμητοι έριπτοι Βίχτορ Έρμανουήλιδες, και οι σκαρφαλωμένοι σ' ένα βράχο Γαριβάλδηδες που σε μια πλατεία κάθε πολιτείας κυττάζουν... τί μουστάκια τους, εκδηλώνουν τη σημερινή ψυχοσύνθεση και γυλισθησία της Ιταλίας. Δεν θέλω να πιστέψω ότι και το χειμώνα, όπως το καλοκαίρι, δεν λειτουργεί κανένα ενδιαφέρον θέατρο. Η ζωή κάπως θα άποκρυσταλλώνεται σε μορφές που να τη διαπιστώνουν. Άλλά για τον περαστικό ταξιδιώτη οι μορφές αυτές δεν είναι τόσο επιβλητικές ώστε να τις διακρίνει, προπάντων όταν τον άποξενώσει ή άγνοια της γλώσσας. Και έτσι στις περιπλανήσεις μου μέσα στις στοιχειωμένες πολιτείες των άναμνήσεων, δεν με πέρασε ποτέ ή άτιμόσφαιρα που έβγαινε από μέσα από τους τάφους' με πέρασε όμως βαριά ή άτιμόσφαιρα που έπερτε άπάνω τους και που δεν μπορούσα να την αισθανθώ συντονισμένα...

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Η ΦΥΓΗ

Διήγημα αισθητικόν. Συνιστάται ιδιαιτέρως
στις κυρίες με «Ψυχή».

Τὸ ἀγεράκι φυσούσε μόλις. Ἐτρέχε πάλιν στή θάλασσα, ἀγγίζε τὸν ἐλιώνα, τὰ φύλλα μουρμουρίζαν, ἔκαναν ποίηση. Ὁ ἥλιος τοῦ καλοκαιριοῦ χυμοῦσε κι' αὐτὸς παχύς, στοιβάζονταν ἕνα μπῶι πάνου ἀπ' τὰ μετανοημένα μικρὰ κύματα, ἕνας καφτὸς αἰθέρας ἔτρεμε καθαρὰ σὺν τῷ πουλί πού ζυγίζει. Στὸ βάθος, ἡ Ἀνατολή σχεδίαζε φργοῦρες πού ἀλλάζαν, ἀνησυχούσαν κι' ἐσθηναν. Τὶς ρουφοῦσε ὁ θολὸς αἰθέρας, τὸ πουλί.

Ἡ μικρὴ ξανθὴ κυρία τ' ἀπομεσήμερο μπήκε μὲς στὴ βάρκα. Ὁ φίλος κάθησε πλάι της. Ἀπὸ πάνω τους μιά ἀσπρη τέντα. Στὸ βάθος, πάνου στὸ διάκι, δυὸ χέρια μαῦρα, παλιόπετσα, τσακισμένα, καθόλου ἀνήσυχτα. Καὶ κάτι ἀκόμα πάνου ἀπ' τὰ ψιλά μάτια τοῦ γέρου θαλασσινοῦ, στὸ διάκι, τὰ φρύδια δὲ λυγίζουν ἀπὸ καμιάν ὀργή· εἶναι εὐτακτοὶ μαθηταί.

Ἡ βάρκα τραβᾷ γιὰ τὴ Νεάπολη, ἕνα ἀκρογιάλι τρία μίλια ἀπ' τὴ Μυτιλήνη. Ἡ μικρὴ κυρία εἶναι ξαπλωμένη, δὲ μιλά.

Ὁ ἄντρας ἀνακατώνει νευρικὰ τὰ χέρια του μὲς στὴ θάλασσα. Σὰ νὰ θέλει νὰ δώσει μιά κίνηση. Μὰ πειθαρχεὶ γρήγορα τὸν ἀντρισιμὸ τοῦτον πού πάει ἀνώφελος. Ἀνασάλνει δυνατὰ.

— Εἶμαι χαρούμενος, λέει συγκινημένος, σιγά.

Ἡ νέα γυναίκα κοιτάζει σ' ἕνα σημεῖο ἀφηρημένα, πίσω ἀπ' τὰ ἰκανοποιημένα χέρια πάνου στὸ διάκι.

— Ἴσως νὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀργοπορήσουμε «αὐτὸ» ἀκόμα, ἀγαπημένε μου, μουρμουρίζει. Εἶναι δειλία, ἔτσι πού τρέχουμε νὰ πιάσουμε τὸ τέλος.

— Μὰ τί λές! τί λές! διαμαρτύρεται ὁ ἄντρας πυρώνοντας δλοένα. Εἶναι ἀρκετὸ πού

τὸν σεδαστήκαμε τόσο (ἔλεγε γιὰ τὸ σῆζυγο). Δειλία εἶναι μὲς σὲ τοῦτα τὰ νεῦρα, πού τεντώνουν ἀπ' τὴν ἐπιθυμία.

Χώνει τὰ νύχια του μὲς στις χοῦφτες. Ἡ γυναίκα κάνει ἕνα χαριτόδωτο κίνημα στὸν ἀγέρα μὲ τὸ χέρι.

— Μὰ κοίταξε, λοιπόν! τὸν βιάζει νὰ προσέξει. Κοίταξε λίγο κάτου ἀπ' τὸ φλοῦδι! Στις ἐπιθυμίες μας, ἀκόμα καὶ τότες πού νικοῦμε, πού τις ἐκπληρώνουμε, δὲν ὑπάρχει ἀπολύτρωτη. Σὲ κάθε κίνημα νὰ καταχτήσουμε τὴ χαρὰ, δὲν ὑπάρχει, παρὰ ὁ πανικός, μιά σιωπηλὴ τραγωδία: ἡ φυγή.

— Μὰ τί εἶναι αὐτὰ! ὁ ἄλλος δὲν καταλαβαίνει. Ἐδῶ πάμε νὰ κυνηγήσουμε εὐτυχία μὲς στὸ δάσος. Εἶναι τόσο ἀπλό! Τὴ βαστοῦμε μὲς στις χοῦφτες μας, ἐδῶ, τὴ ζωὴ...

— Ἀχ! τὸν κόβει τὸ χαριτόδωτο κίνημα. Ἡ διαφορά εἶναι ἴσα-ἴσα τούτη. Δὲν τὴ βαστοῦμε ἐμεῖς τὴ ζωὴ. Αὐτὴ μὲς ἔχει τσακίσει μὲ τοὺς συνδυασμούς της: κι' ἐμεῖς δὲ σταθήκαμε περήφανα, τρέχουμε ἀπὸ δειλία νὰ φκιαξοῦμε νέους συνδυασμούς, νὰ τὴν ἰκετεύσουμε...

Ἐνα πουλί περνᾷ νὰ προσθέσει τρία ἀποσιωπητικὰ στὴν ἰκεσία. Μιά χαρούμενη τσιρίδα κρεμιέται βιαστικὰ μὲς στὸν ἥλιο καὶ χάνεται.

— Ἐνα πουλί! λέει στὸν προηγούμενο μελαγχολικὸ τόνο ἡ κυρία.

Ἐνδιαφέρεται.

— Ποιὰ πουλιά σ' ἀρέσουν; τὸν ρωτᾷ.

Τοῦτος δὲν ἔχει σίγουρη γνώμη ποιὰ πτηνὰ προτιμᾷ. Δὲν τὸ μελέτησε ἀκόμα.

— Κάποτε, συνεχίζει ἡ κυρία, (εἶταν τότες πού τρελλαινόταν μὲ τις ἐπαναστατικὰς ἰδέες, μάλιστα τὰίξε ἕνα λυκόσκυλο ρούσικο, νᾶχει

ἐπαφὴ μὲ τὴ Ρωσία). Τότες εἶχα μνία μὲ τὰ πιδ ἐρωτόληπτα πουλιά, τὰ καστροπούλια. Μοῦ ἄρεζε νὰ ἐπεμβαίνω στὴν ἑπιπασμένη ἐρωτικὴ ζωὴ τους — γέμιζα ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς κυριαρχίας, γιατί τὴ ζωὴ τὴ σταμ τοῦσα στὴν πιδ ἀσυγκράτητη σπατάλη...

— Ὠχ! καστροπούλια! διακόπτει ὁ ἄντρας περιφρονητικὰ. Μονάχα μὲ λίγη σάλτσα, τσιγαρισμένα, ἔ, κάτι γίνεται.

— Ἐ, μὰ ὄχι! πέρνει νεῦρο τὸ χαριτόδωτο κίνημα. Αὐτὸ δὲ θὰ εἶχε σημασία! Τὰ πιανα στὰ ξόδεργα, ὕστερα τὰδαζα ἕνα σὲ κάθε κλουδί, πολλὰ κλουδιά σὲ μιά μικρὴ κάμαρη. Παρακολουθοῦσα, στιγμὴ μὲ στιγμὴ, τὴν ἀγωνία νὰ εἶναι ξεμοναχιασμένα, καὶ τόσο σιμά...

— Ἐπειτα; ρωτᾷ ὁ ἄντρας, χωρὶς κατάπληξη.

Ἡ κυρία θὰ ἤθελε νὰ σταματήσει ἐκεῖ τὸ πεζὸ ποίημα μὲ τὰ καστροπούλια.

— Ἐπειτα... φυσικά...

— Μὰ τί τὰ κάνατε ἔπειτα; ἐπιμένει ζωηρὰ ὁ ἄλλος.

— Ἐ! ἀγανακτεῖ τὸ θηλυκὸ. Φυσικά δὲν τὰ φυλάγαμε γιὰ ντόλια...

Ὁ ἄντρας κάνει πονηρὰ μιά χειρονομία πού σημαίνει:

— Τὰ μασοῦσατε, λοιπόν, ἔτσι;

— Ἐ ναί! (Τὸ μοιραῖο εἶναι ἀμείλιχτο. Πρέπει νὰ φυλλορροήσει τὸ ποίημα). Ναί.

— Λοιπόν! φωνάζει ὁ ἄντρας. Ἐγὼ φτᾶνω κατ' εὐθείαν σ' αὐτὸ τὸ τέλος, χωρὶς ἄλλες «ἐπεμβάσεις». Κι' ὄχι νὰ πεις στὸ φτερό: Μόλις καθήσει τὸ πουλί στὸ δέντρο, μπᾶμ καὶ κάτου. Τί χρειάζονται τ' ἄλλα;

— Εἰςουν πάντα τροχὺς, ἀγαπημένε μου, (τὸν κοιτάζει ὡς τόσο τὸ θηλυκὸ τρυφερὰ μὲς στὰ μάτια). Δὲν ἔμαθες...

Δὲν τὸ ἀποτελεῖώνει. Μήπως σ' αὐτὴ εἶναι ξεκαθαρισμένο μέσα της; Μονάχα τοῦτο εἶταν καθαρὸ σὺν ἀνάγκη; Τὰ πράγματα σκέτα εἶναι σκληρὰ καὶ πεζά. Οἱ γλύκες μ' ἕναν ἀγαπημένο στὸ δάσος, νὰ πιάνεις καστροπούλια νὰ τὰ φᾶς μὲ σάλτσες, ὄχι! Χρειάζεται νὰ δώσεις σ' ἕλα τοῦτα τὰ σάλια-μπάλια μιά δεύτερη προσωπικότητα, κάτι πού θὰ εἶναι προσφορά δική σου ἐλότελα στὴ ζωὴ. Νὰ τὰ ντύσεις—ἔτσι περίπου γίνεται μὲ τοὺς ξυπόλυτους θεατρίνους πού βγαίνουν στὴ σκηνὴ ντυμένοι πρίγκηπες.

Ὁ ἄντρας σιωπᾷ. Πότε ν' ἀράξουν νὰ

τελειώσει ἐπὶ τέλους ἡ εἰσαγωγή. Κοιτάζει ἀψηλᾷ. Ἐνα σύννεφο τρέχει. Ἡ θάλασσα εἶναι γαλάζια, ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀτέλειωτος. Ἡ κυρία σηκώνει ἐπίσης τὰ μάτια. Μένουν λίγο ἔτσι. Ἰστερα ἐκείνη λέει:

— Θὰ ἤθελα νὰ φυλάξω αὐτὸν τὸν ἀγέρα πού ἀκούμπησαν τὰ μάτια σου.

Μὰ ἕνα γρήγορο φύσημα φουσκώνει τὸ πανί. Ἡ βάρκα γέρνει ἀπότομα, κι' αὐτὴ, ἀπραετοίμαστη, μπήγει μιά τσιρίδα:

— Ἀχ!

Κάνει νὰ πιαστεῖ, νὰ μὴ γείρει. Ἐκεῖ σύριζα στὴν πλώρη, μιά λουρίδα εἶναι φρεσκοδαμένη, κόκκινη. Ἡ χοῦφτα χώνεται στις μπογιές. Ἐνα νεώτερο ἄχ. Ἀσυλλόγιστα, γεμάτη ἀηδία σέρνει τὰ δάχτυλα κάπου ἐκεῖ στὰ σανίδια, κοντὰ στὰ κουπιά, νὰ τὰ σκουπίσει. Οἱ κόκκινες δαχτυλιές προχωροῦν ἀκάνονιστα, ὕστερα σταματοῦν. Ὁ ἄντρας τρομαγμένος βγάζει τὸ μαντήλι του, σφουγγίζει βιαστικὰ τὰ δάχτυλα, πολὺ, ὕστερα τὰ φιλά.

Κοντεύουν ν' ἀράξουν. Ἐδῶ ἡ στεριά κάνει μιάν ἀγκαλιά, δὲ φυσᾷ. Ἡ βάρκα ἔχει σχεδὸν σταματήσει, πηγαίνοντας πολὺ σιμά στὴν ἀκρογιαλιά. Ἡ γυναίκα κοιτάζει στὸν πάτο. Ξεχωρίζει ἕνα ἀκίνητο πράμα.

— Τὸ βλέπεις; ρωτᾷ τὸν ἄντρα.

Αὐτὸς λέει μονάχος: ὁ Θεὸς βοηθός. Τί τέξεται; Γνέφει ὑπομονητικὰ.

— Τί λέγαμε πρὶν; (θυμᾶται τὸ θηλυκὸ τὰ περὶ «δειλίας» καὶ τὰ λοιπὰ). Τούτη, λοιπόν, ἐδῶ εἶναι εὐτυχία καθαρῆς μορφῆς μὲς στὴ ζωὴ. Ὅλες μου, τελευταία, οἱ σπουδὲς ἐκεῖ μὲ ἔφεραν: ἡ ἀκίνησία. Νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμε καὶ νὰ μὴν ἀντιδρωμε, ναί, ἀγαπημένε μου.

Τὰ δυὸ χέρια, τὰ παλιόπετσα, στὸ διάκι, σαλεύουν. Τὸ ἐρείπιο σκύθει, ἀδιάφορα, νὰ δεῖ στὸν πάτο.

— Τ' εἶν' αὐτὸ, γέρο Σταμάτη; ρωτᾷ μελαγχολικὰ ἡ κυρία.

— Οὐμ, γρύλλος. λέει ὁ γέρος ἡσυχᾶ. Γρύλλος. Μαθὲ, ἀδικφόρετα πράγματα, ἔξηγά.

Πφ! Ἐνα δεύτερο κίνημα νὰ διώξει ἡ κυρία κάτι ἀπ' τὸν ἀγέρα.

Τὸ μέρος πού θὰ βγοῦν, κοντεύει. Ὁ ἄντρας εἶναι δλοένα πιδ ἀνυπόμονος. Βαστᾷ ἕναν σακαρμό. Φέρνει μὲ νεῦρο τὸ χέρι του μιά πίσω, μιά μπρός, ὁ σακαρμὸς ἔχει ἀρχίσει νὰ σαπίζει, κρᾶχ, ράγισε. Καὶ τὸ θηλυκὸ, ὅσο ἡ τελευταία λέξη τῆς δειλίας, τῆς φυ-

γῆς, πλησιάζει, λιγοστεύει τὴν ποίηση, στὸ μούτρο της καὶ στὰ χεῖλια. Τὰ μάγουλα πυρώνουν. Ὡρες, ὦρες τρέμει. Ἕνας σπασμός. Δὲ λέει πιά τίποτα.

Ἀχοστέρνουν στὴ Νεάπολη. Πέφτει μὲς στὰ δυνατὰ χέρια τοῦ ἀρσενικοῦ νὰ τὴ βγάλει ἔξω. Τότες ἀστραψε σὰν ἀστραπή, βγήκε ἀπ' τὴ ζωὴ της σκέτῃ, γεμάτῃ γνησιότητα, αὐτὴ μονάχη, τινάχτηκε μὲς στὸν ἀγέρα, ἀδυσώπητα σὰν ἓνα μαχαίρι ποὺ πέφτει, καὶ λερή: μιὰ ματιά.

II

Ἰκεῖ στὴν ἀκρογιαλιά, ἦταν ἓνα μικρὸ καφεναδάκι. Παραπέρα ἓνας καλαμιώνας. Στὴ ρίζα, ἐκεῖ στίς καλαμιές, κοιτάζαν τὴ θάλασσα τέσσερα μάτια. Δυὸ γυναῖκες, δὲ μιλοῦσαν. Τὰ μούτρα εἶναι σκληρὰ κι' ἀχαμνά, παλιόπετα, ἢ ἴδια πᾶστα σὰν τὰ χέρια στὸ διάκι. Δὲν ἔχουν ἔκφραση, λίγη κίνηση ποὺ θὰ εἶχε προσωπικότητα, ἓνα ἐνδιαφέρον. Γιὰ τοῦτο προσθέτουν μονάχα ἀρνητικά, μιὰν ἀντίδραση στὴ χαρῆσσα κι' ἐκφραστικὴν ἀτμοσφαῖρα. Τὴ διακοσμοῦν.

Ἡ μεγαλύτερη εἶναι ἀψηλῆ, ἢ ἄλλη χαμηλότερη. Βλέπουν τὸ ζευγαράκι ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὴ βάρκα. Τὰ τέσσερα μάτια τραδιοῦνται, μιὰ, ἀπ' τὴ θάλασσα καὶ τοὺς παρακολουθοῦν ποὺ χάνονται στὸ μικρὸ δάσος. Ἰστερα ἢ ἀψηλῆ κοιτάζει πολλὴ ὥρα τὴ βάρκα. Ξαφνικά, τὰ μάτια της τεζέρνουν, ἀρπᾶ τὸ χέρι τῆς ἀλλήνης καὶ τὸ σφίγγει.

— Θέλεις νὰ γλυτώσουμε; τὴ ρωτᾷ μὲ λγωνία. Νὰ γλυτώσουμε;

Ἡ μικρὴ τὴν κοιτάζει. Εἶναι τόσο σίγουρη πὼς αὐτὸ δὲ γίνεται.

— Νὰ πάμε σὲ κανένα χωριό; λέει ἡσυχα. Ἐ! Μιὰ μέρα, δυὸ, τὴ γλυτώνουμε. Τὴν τρίτη, εἴμαστε πιασμένες. Τὰ μούτρα μας . . . μοιάζουν μὲ τὸν ἄλλον κόσμον μαθὲ;

— Μωρέ, ἔλα σοῦ λέω! φωνάζει ἢ ἄλλη ὀλοένα ἀναμένη ἀπ' τὸ σχέδιο ποὺ καλλιεργεῖται στὸ νοῦ της. Αὐτὴ τὴ φορὰ γλυτώνουμε! Γλυτώνουμε! Μιὰ καὶ καλὴ ἀπ' τὰ νύχια της!

Μιὰ ἐνθύμηση τρέχει μὲς στὰ δόντια της, τὴ μασσᾷ, μὰ δὲν τὴ λέει, τὴ φτεῖ μὲ λύσσα.

— Τὴ σκρόφα! μουρμουρίζει μονάχα. Τὰ μάτια ξεχνοῦν τὴ διακοσμητικὴ, ἀπ' τὴν ὀργὴν γυαλίζουν, μιὰ γλήγορη σπίθα μὲς στὴν ἀχλιά; πέρνουν ἔκφραση ὅπως τὰ πτηνὰ ποὺ ἀδουν, οἱ χαρτάτες κυρίες κι' ἄλλα

πολυτελὴ μαραφέτια. Ἀρπᾶ τὴν πιὸ μικρὴ, τρέχει στὴν ἀραγμένη βάρκα. Σκουντουφλᾷ σ' ἓνα βῖβλο. Πέφτει. Σηκώνεται. Λίγο αἷμα καὶ χώματα.

— Μπάρμπα! φωνάζει στὸ γέρο Σταμάτη. Μᾶς κάνεις μιὰ βόλτα;

— Γιατί ὄχι; Νὰ πληρώσετε μονάχα.

Τοῦ δείχνει ἓνα χαρτί, δυὸ τάλλητρα. Ξανοίγουνται ὀλοένα κατὰ τὸ πέλαγο. Τὰ γεράκι, ὅσο ὁ ἥλιος πέφτει, φυσᾷ γενναῖα, δευτερόπριμα γιὰ τὴν ἀντολή. Πότε, πότε ψιχάλες, ἀπ' τὰ κύματα χτυποῦν τὰ μούτρα τους. Ἀνασαίνουν δυνατὰ. Ἡ θάλασσα εἶναι γαλάζια ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀτελείωτος. Ἀνασαίνουν δυνατὰ. Ἕνας γλάρος βούτηξε καὶ χύθηκε πάλι μὲς στὸν ἀγέρα. Ἡ νέα αἰσθησι, ἓνα πουλι ποὺ τινάζεται, λεύτερο, ἓνα σύννεφο τρέχει, ἢ θάλασσα δὲν τελειώνει, ἢ νέα αἰσθησι πέφτει ἀνάμεσά τους σιωπηλὴ καὶ κυρίαρχη. Τὶς ἀπομονώνει, ὅπως γίνεται μὲ κάθε δύναμη ποὺ στέκει ὄξυ ἀπ' τὴν ἀντοχή μας.

— Εἶναι καλὰ . . . μουρμουρίζει μὲ φόβο ἢ μικρὴ. Εἶναι τόσο . . . Σὰ νάμαι μονάχη.

Ποῦ πᾶν; Τὸ ξέχασε. Ἡ ἄλλη τοιμουδιά. Ὀλοένα τὴν πλημμυρίζει αὐτὸ τὸ νέο, μὰ τούτῃ δὲν τρέμει. Χτυπᾷ νευρικὰ τὰ ποδιάρια της, σκουπίζει λίγο αἷμα ποὺ ἔχει τρέξει στὸ γόνατο. Γυρίζει καὶ βλέπει πίσω, νὰ καρπαῖρει σὰν πόσο νὰ ἔχουν ἀλαργέψει.

— Δουῦλες εἴσαστε; ρωτᾷ ὁ γέρος.

— Ὅχι. Πρόστυχες, λέει ἀδιάφορα ἢ μικρὴ.

— Ἄ! ἄ! κάνει ὁ βαρκάρης σὰ νὰ κατὰλαβε τὸ σῶμα, καὶ συμμαζεῦεται, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἀπὸ ντροπὴ. Ἀπ' τὰ «σπίτια»;

— Ναι, ἀπ' τὰ σπίτια, «Ἱερόδουλες», ἐξηγᾷ.

— Ἐ, νὰ ποὺ σὰς ἀφήνουν νὰ σεργιανᾶτε. Συμπεραίνει: πᾶ νὰ πεῖ, καλὰ εἴσαστε.

— Τὸ σκάσαμε, τὸν κόβει ἀμέσως ἢ μικρὴ. Ἐνδιαφέρεται. Γιατί; Γιατί;

— Χτὲς λιγοθύμησε, δείχνει τὴ μεγάλη. Εὐλο, ξύλο, καὶ γὼ ἀπόκανα, μὰ τούτῃ θὰ τὴν ἀφήσουν στὸν τόπον καμμιᾶν ὥρα. Ἡ πατρώνα, ντέ!

— Ἐ, καὶ δὲ φεύγετε ἄλλοῦ; κάνει ἀπορημένος ὁ γέρος.

— Ἐμ, τὸ χρέος; Εἶναι στὴν πατρώνα, ἴσαμε τὰ μπουόνια, μπάρμπα. Καὶ μεῖς ὅλες μας. Δὲ γίνεται! Δὲ γίνεται!

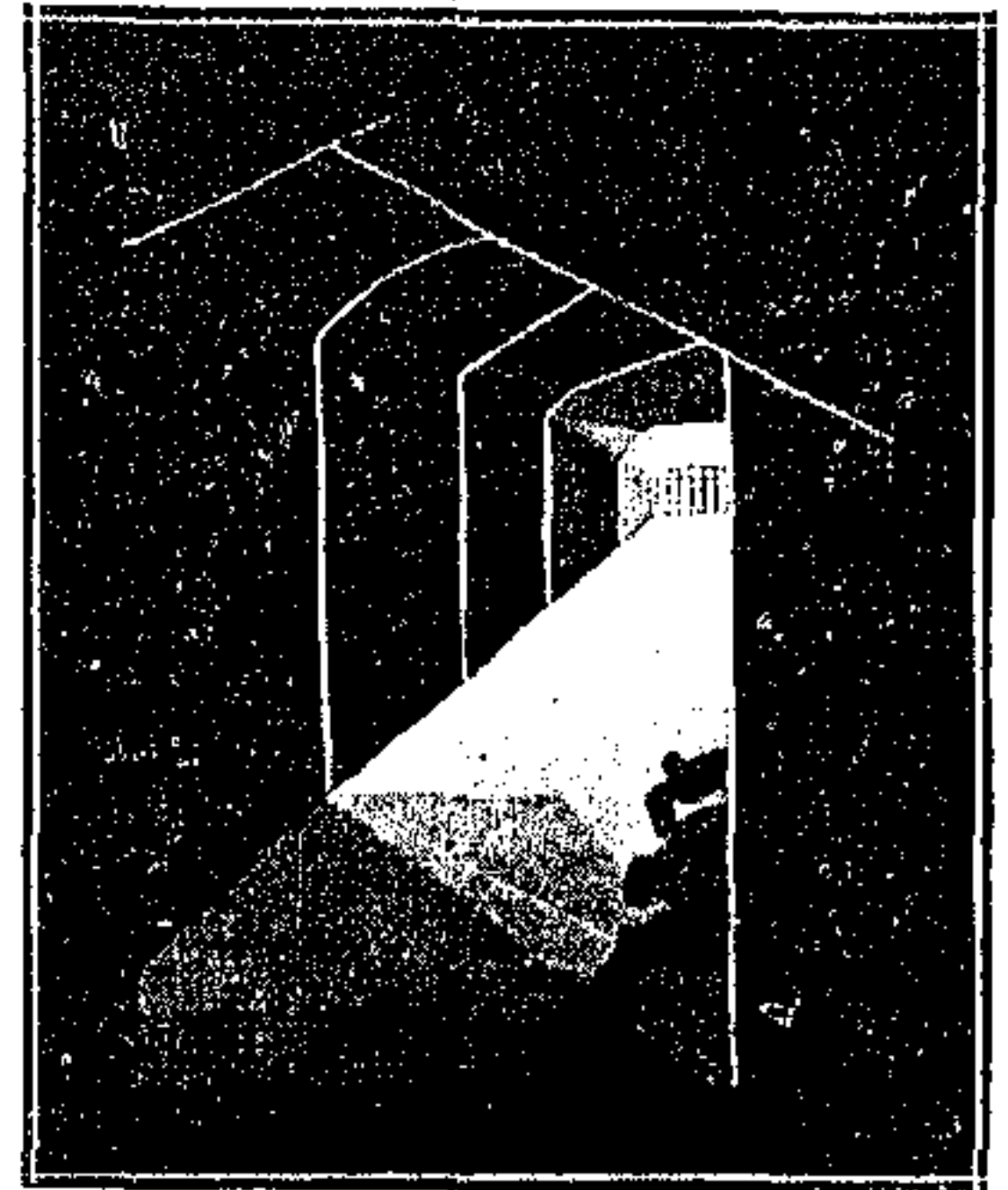
Δὲ γίνεται. Τὸ λέει πολλὰς φορὰς σὰ νὰ

εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ πιστέψει καλύτερα, νὰ μὴ ἀμφισβᾷ. Κάθε μέρα ἀπαράλλαχτα, λέει. Εὐλο. Ἡ πατρώνα λυσσάζει, κεσάτις, ἀπὸ ποῦ θὰ πάρω ἐγὼ τὸ χρέος; ἀνερωτιέται. Κι' ὅσο γὰ τούτῃ ἐδῶ, πρέπει νὰ τὴν ταγίζει κιόλας. Γιατί, σὰ νὰ τέλειωσε πιά γιὰ τὴν, τυχαίνει τέσσερες μέρες, πέντε μέρες, σειρὰ μιὰ βδομάδα, τίποτα! . . . Οἱ πελάτες ἔρχονται, φεύγουν, μέρες ἀράδα, ἓνας δὲ βρίσκεται γιὰ τὴν.

Τὰ διηγᾶται ἡσυχα, ἀπλᾶ, εἶναι ἓνα παιδί, σὰν παραμῦθι. Τὴν ἄλλη σὰ νὰ τὴν ἔχει ξεχάσει πὼς εἶναι μπροστά. Μὰ θέλει νὰ φλυαρήσει ἀκόμα μὲ τὸ παραμῦθι, τί λογιά εἶταν τὰ χάλια αὐτῆνης καὶ δὲν τὴν πιάναν. Τέτες μονάχα γυρίζει στὸ μέρος της, θέλει νὰ τὴ δείξει, μὰ σὰ νὰ τὸ προσέχει ξαφνικά, κατεβάζει τὸ μούτρο ὅπως ἓνα φοβισμένο ζῷο. Ἡ ἀψηλῆ στηλιώνει ἀπάνου της μιὰ σίγουρη, περήφανη ματιά. Τὰ κόκκαλα στὸ μακρὸ μούτρο πετάγονται, σὰ νὰ τὰ ἔχουν σπρώξει ξεπίτηδες μὲς ἀπ' τὸ στόμα. Τὰ χεῖλια της σαλεύουν ὅπως δυὸ μακρουλά βρώμια σκουλήκια μελανὰ, εἶναι μισοξεπλυμένα ἀπ' τὴ μπογιά. Τὰ μάγουλα πέφτουν μέσα ὁ ζῆρας πειράζονται, σὰν κινηθοῦν οἱ μασέλες, κι' ἔπειτα πάλι συχάζουν, σὰ νάκαναν τὸ καθήκον τους. Μονάχα τούτῃ ἢ περήφανη ματιά. Ξεχειλίζει ἀπ' τὶς μικρὲς βαθουλωμένες κόχες, πετάγεται μὲς ἀπ' τὰ δυὸ κόκκαλα ποὺ ἔχουν σπρώξει ὄξυ τὰ μάγουλα, εἶναι μιὰ οὐσία καθαρὴ καὶ βάρβαρη.

Ἡ μικρὴ βαστᾷ χαμηλωμένο τὸ κεφάλι μπρὸς σὰ τούτῃ τὴν ἀξιοπρέπεια. Τοιμουδιά. Ἡ ματιὰ γυρίζει ἄλλοῦ. Κάπου μὲς στὴ βάρκα στέκεται. Προσέχει ἓνα μεγάλο χαρτόνι τυλιγμένο. Ἀπλώνει τὸ χέρι της, τὸ ξεδιπλώνει. Μιὰ φωτογραφία, ἓνα πρόσωπο νέο, μιὰ γυναῖκα. Τὰ μαλλιά εἶναι ξανθὰ, μικρὰ μικρὰ κύματα, δυὸ ἡμέρα καταγάλανα μάτια, κάπου ἐκεῖ πίσω τους εἶναι ὁ Θεός, τὸ μικρὸ πρόσωπο εἶναι δροσερὸ καὶ λεῖο, εἶναι ἀνοιξη. Ἡ νέα κυρία εἶχε ξεχάσει τὸ πορτραῖτο της. Εἶταν κι' αὐτὸ ὑπολογισμένο: θὰ τοῦ τὸ ἐχάριζε. «ἐνθύμιον, ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα ποὺ ἱκετεύσαμε μαζὶ τὴ ζωὴ». Ἡ ἀψηλῆ δὲ ρωτᾷ, τὸ κοιτάζει. Τὰ δάχτυλα τὸ σφίγγουν πιὸ πολύ, ὀλοένα. Ἡ περήφανη ματιὰ τριγυρίζει πάνου σ' αὐτὸ τὸ γλυκὸ εὐτυχισμένο πρόσωπο πιὸ ἀγρια, σὰ νὰ βρήκε ἓνα θύμα καὶ τὸ φέρ-

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Π. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΛΟΥΒΙ

νει βόλτα. Βγάζει νευρικὰ τὴ μπογιά της γιὰ τὰ χεῖλια; στέκεται. Σέρνει μὲ πῖκα μιὰ κόκκινη λουρίδα στὸ λεῖο μάγουλο, ἄλλη μιὰ κι' ἀπ' τὴν ἄλλη, ὑστερα δυὸ τρεῖς ἀτεχνες μαῦρες γραμμὲς κάτου ἀπ' τὰ μάτια, ἐκεῖ κάτου ἀπ' τὸν ἡσυχάζοντα Θεό.

Τὸ γλυκὸ πρόσωπο ἔχει παραμορφωθεῖ: τὸ ἓνα μάτι ἔχει στενέψει, κοιτάζει λοξά, σὰν κινέζικο: ὡς τόσο ἢ μικρὴ τούτῃ τρυπίτσα λάμπει.

Ἡ μικρὴ μπηγεί τὰ χάχανα ἀπὸ χαρὰ. Ἡ ἄλλη κοιτάζει μιὰ—ποῦ νὰ τραβήξει νέες γραμμὲς, νὰ ταραχτεῖ ἢ γαλήνη τελειωτικά. Τότες ὁ γέρος ποὺ δὲν προσέχει τί γίνεται, σὰ νὰ συνήρτε, λέει δυνατὰ:

— Ἐ! πολυανοιχτήκαμε! Γυρίζουμε πίσω.

Τί; Ἡ ἀψηλῆ παρατᾷ τὴ φωτογραφία. Πιετιέται ὀλόρτη.

— Τί; κάνει συνεφέρνοντας.

— Γυρίζουμε, κόρη μου, ἀπαντᾷ ὁ γέρος ἡσυχα, καὶ σεῖς θὰ πάτε πίσω. Πέρασε ἡ ὥρα.

Τὸν κοιτάζει «θὰ πάτε». Αὐτὸ τὸ θά, εἶναι στέρεο σὰν τὴ μοῖρα. Τεντώνει τὸ ἀδύνατο μακρουλὸ χέρι.

— Ἰσα! τοῦ λέει ἀπειλητικά.

Ὁ γέρος δὲν καταλαβαίνει.

— Αὐτὸ εἶναι ἡ Ἀνατολή, κάνει δυνατὴ. Παλαδιώθηκες;

Μὰ τὸ χέρι δὲν κατεβαίνει: θὰ νυχτώσει, θὰ τοὺς πετάξει κάπου ἐκεῖ σ' ἕνα μέρας καὶ θὰ φύγει.

— Θὰ πάρεις ἔ, τι ἔχουμε ἐγὼ καὶ τούτη, κάνει βραχνιασμένα, σ' ἕναν τόνο πού πάει νὰ παρακαλέσει, μὰ ἡ ἱεσσία χάνεται μονομιάς καὶ πάλι ἡ βάρβαρη ματιά ἀστράβει: ἴσα!

Ἡ μικρὴ μπήγει μιὰ φωνή.

— Εἶσαι μὲ τὰ καλά σου; τῆς πιάνει τὸ χέρι. Θὰ μᾶς σφάξουν!

Μὰ ὁ γέρος δὲν τὸ πιστεύει πὼς σοβαρεύεται. Κάνει νὰ μολάρει τὴ σκότα, νὰ βολτάρει. Τότες ἡ ἀψηλὴ χυμὰ ἀπάνου του. Τὸν πιάνει ἀπ' τὴν καναβέτσα. Τὸν τινάζει δλάκερο, μιὰ, δύο, ἔχει γονατίσει πάνου στὴν πλώρη, μιὰ λουρίδα μαλλιὰ πέφτουν στὴν πλάτη τῆς. Ἦ ἀχαμνὸ γερωντάκι τινάζεται, βλαστημὰ, σκρόφα. Ἡ ἀψηλὴ γλιστρά, πέφτει, κι' ἔτσι πού γέρνει μπρούμυτα, τὰ νύχια τῆς σέρνουνται στὸ μούτρο του. Τοῦτος κάνει νὰ ὠφελῆται ἀπ' τὴν εὐκαιρία, νὰ βγάλει τὸ διάκι του νὰ χτυπήσει, μὰ τότες χυμὰ ἀπάνω του κ' ἡ μικρὴ. Τούτη σκατισμένη, ἡ πάλη τὴν ἔχει ἀνάψει, βλέπει τὴ συντροφισσα πού λυγίζει, χυμὰ. Ἡ ἄλλη προφταίνει νὰ σηκωθεῖ. Τὸν χτυποῦν κ' οἱ δύο, ἡ λύσσα τρῖζει στὰ δόντια, σὰ νὰ εἶναι κόκκαλα.

— Μωρὲ θὰ γλυτώσουμε! Νὰ γλυτώσουμε! μουγκρίζει ἡ ἀψηλὴ ἔξω φρενῶν.

Τελείωσε. Τὰ ἱκανοποιημένα παλιόπετσα, τὰ χέρια του, πέφτουν ἀποκαμωμένα. Εἶπε, καλὰ. Στενάζει. Τὸ λίγο αἷμα κατεβαίνει, μπλέκει μὲς στὰ γένια του, δὲν ἔχει σημασία, λίγη τρίτη ποιότητος αἷμα, περισσότερο, λιγώτερο... Σκουπίζει τὸ ἰδρωμένο κούτελο μὲ τὸ μανίχι του, φέρνει τὸ διάκι πάρα δῶ, ντρέτα γιὰ τὴν Ἀνατολή. Τὸ πανὶ μπατάρισε μιὰ, δύο φορές, ἕνας βουβὸς θόρυβος, πλάφ: ἡφυγή.

Ἔνα σύννεφο περνᾶ ἀργό. Γιὰ λίγο φράζει τὸν ἥλιο, οἱ ἄκρες του λάμπουν τόσο, σὰ νὰ ρουφοῦν ἔλο τὸ φῶς πού πάει νὰ ξεφύγει. Ἡ θάλασσα γίνεται πιὸ βαθιά. Κ' οἱ τρεῖς δὲ μιλοῦν. Ἐλὸς ἡ μικρὴ κοντεύει τὴν ἄλλη πού εἶναι σκυμένη, ἀμίλητη, τῆς πιάνει τὸ χέρι μὲ φόβο.

— Σὲ πέρασε; τὴ ρωτᾶ σιγά.

Τὸ μάγουλο τινάζεται ἀπὸ ἕνα γλήγορο,

νευρικό σπασμό, πάλι ἡσυχάζει. Ἐπειτα ὁ σπασμὸς ταραίζει τὸ ζερβὶ χέρι, σὰ νὰ εἶχε πάρει τὸ σύνθημα. Τίποτα ἄλλο.

— Σύχασε, μουρμουρίζει ξανά ἡ μικρὴ. Μπορεῖ νὰ μᾶς λυπηθεῖ ὁ Θεός.

Τὸ σύννεφο πέρασε. Ἡ Ἀνατολὴ ἀντίκρου, ὀχτῶ μίλια ἄλγαρα, γυαλίζει. Ἡ μικρὴ ρίχνει τὰ μάτια τῆς νὰ δεῖ καὶ τότες σὰ νὰ συνέρχεται ξαφνικά, μπήγει μιὰ φωνή.

— Δὲ θέλω! Δὲ θέλω! Θὰ μᾶς ξεμπερδέψουν! φωνάζει γεμάτη τρόμο.

Τὴν κουνᾶ μὲ δύναμη, παρακαλεῖ, πού πᾶν; Τὰ Τουρκιὰ θὰ τίς σφάξουν. Κ' ὕστερα τὸ ξαναλέει— ἔχει ὁ Θεός. Μπορεῖ νὰ ξαναπιᾶσει δουλιὰ, γιὰ, νὰ κοιτάξουν νὰ μπαρκάρουν κρυφὰ σὲ κανέν' ἄλλο λιμάνι, μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ἕνας νὰ τὴν τραθήξει ἀπὸ κει μέσα: αἴντε.

Πολεμὰ νὰ τὰ πιάσει ἔλα, ὄσα δὲ γίνονται, νὰ τὴ συγκινήσει.

Φωνάζει ἀδιάκοπα. Θὰ μᾶς σφάξουν. Μὰ ἡ ἄλλη, ἐξαντλημένη, δὲ μιλά. Μιὰ στιγμή μονάχα κάνει νὰ γυρίσει προσέχει κάτι δαχτυλιές. Εἶναι κόκκινες, ἀνοίγει τὰ μάτια ὀλοένα, εἶναι κόκκινες σὰν αἷμα. Συγκρούεται. Ἡ μικρὴ ἀπελπισμένη κάνει μιὰ τελευταία προσπάθεια.

— Ἐγὼ πέφτω καὶ πνίγουμε! φωνάζει. Καλύτερα!

Πάει νὰ δώσει κίνηση στὰ λόγια τῆς ρίχνει μὲ δύναμη τίς πλάτες πίσου, σίγουρη πὼς εἶναι ὁ σκαρμὸς. Μὰ ὁ σκαρμὸς ἔχει ραγίσει, καὶ μιὰν ἄλλη δύναμη, πρὶν, ἔχει ἐκφραστεῖ κει πάνου κρᾶχ, ἔσπασε τὸ κορμὸ ἔχασε τὴν ἰσορροπία του. Λίγο ἀκόμα καὶ θ' ἀναποδογύριζε μὲς στὴ θάλασσα.

— Μπάρμπα! μπάρμπα! φωνάζει τὸ μικρὸ ζό. Ἐγὼ θὰ γυρίσω. Δὲ θέλω!

Ἰκετεύει, χτυπᾶ τὰ ποδάκια τῆς ἀπ' τὴν ἀγωνία: Γλύτωσέ με! Ὁ ἔχτρος ἄλλαξε. Βλέπει τὴν ἀψηλὴ μὲ μιὰ ἀγρία ματιά, τινάζεται ὀλόρτη, οὐρλιάζει:

— Παλαβὴ! Παλαβὴ!

Κι ὅπως αὐτὴ ἀκινητεῖ μὲ τὰ μάτια τρομαγμένα, χαμένα πάνου στίς κόκκινες δαχτυλιές, χυμίζει, τὴν ἀρπᾶ ἀπ' τὰ μαλλιὰ, ἔξω φρενῶν, τὴν κουνᾶ ἐδῶ, ἐκεῖ, μιὰ, δύο, τὴ χτυπᾶ στὸ κεφάλι, λυσσασμένα, ἀπανωτά. Ἡ ἀψηλὴ κάνει μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια νὰ φυλαχτεῖ, μὰ δὲν ἔχει πιά δυνάμεις. Ἰσιρρίζει ἀπ' τὸν πόνο μονάχα, δυνατὰ.

Ὁ γέρος ξυπνᾷ μονομιάς. Ἀμολέρνει γλήγορα τὴ σκότα, τραβᾷ τὸ διάκι νὰ γυρίσουν πίσω, τώρα πού εἶναι αὐτὸς δὺο μὲ ἕναν. Ἡ μικρὴ χάνει τὴν ἰσορροπία, πέφτει κάτω, μὰ δίνει κουράγιο στὸ γέρο: ἴσα, ἴσα νὰ γυρίσουμε! Ἡ ἄλλη ἀκούγει τὸ πανὶ πού μπατέρνει βουβὰ, πλάφ, μιὰ βουὴ γυρίζει μέσα τῆς, κάνει νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι ψηλά, μὰ δὲν τὸ κατορθώνει, ἡ πτώση πιά ἔχει ἔρτει, ἔγυρε. Ἔνα χοντρὸ δάκρυο ἀτάθηκε, μιὰ, πάνου στὸ πεταμένο κόκκαλο τοῦ προσώπου, συλλογίστηκε τὸ δάκρυο, τράβηξε πὺδ κάτω. Τὸ κεφάλι ἔγυρε πὺδ πολὺ.

Ὀλοένα πλησιάζουν πίσω στὴν ἀκρογιαλιά. Δὲ σηκώνει τὸ κεφάλι. Ἀνάρια, ἀνάρια οἱ πλάτες τινάζονται ἀπ' τὰναφυλλητό.

— Σιώπα τώρα, τί κλαῖς; τὴν κοντεύει δειλὰ ἡ μικρὴ. Πολεμὰ νὰ βρεῖ μιὰ δικαιολογία, νὰ ἡσυχάσει τὸν ἑαυτὸ τῆς, πού φταίει, γιὰ τὴ χτύπησε.

— Τὸ συνηθίζει νὰ κλαίει, λέει στὸ γέρο, ἀκόμα καὶ σὰ δὲν τὴ χτυποῦν. Γιὰ... γιὰ τὴ ξαίρει τούτη πόττε κλαίει ὁ ἀνθρώπος, — ἔμαθε, μικρὴ, γράμματα...

» Ἐ! ἰήκω! τὴ χτυπᾶ ἀργότερα στὸν ὦμο. Γιὰ δὲς, κοντεύουμε.

Σηκώνει τὸ κεφάλι. Θέλει νὰ σκουπίσει τὰ μάτια. Στὸ μπράτσο, ψηλά, εἶναι τυλιγμένο ἕνα βρώμικο μαντήλι. Τὸ λύνει διακρίνονται στὸ κρέας καθαρὰ τὰ δόντια ἀπὸ μιὰ λυσσασμένη δαγκαματιά, χτές Σκουπίζεται. Κοιτάζει τὴ στεριά. Ὑστερα γυρίζει πάλι τὰ μάτια στὴ βάρκα. Κάπου κει στέκει. Μιὰ μικρὴν ἐνθύμηση, εἶναι τὸ πορτραῖτο. Ἀπλώνει τὸ χέρι, τὸ κοιτάζει, τὸ κοιτάζει. Ἡ μικρὴ τρυπίτσα κει πίσου ἀπ' τὰ βλέφαρα λάμπει πάντα χαρούμενα. Τὰ μάτια τῆς πλημμυρίζουν. Πιάνει τὸ μαντήλι μὲ προσοχή, κι ἔτσι πού εἶναι βρεμένο ἀπ' τὰ δάκρυα, σκουπίζει ἀπαλὰ τὴ φωτογραφία νὰ φύγουν οἱ μπογιές πού εἶχε σῦρει κει πάνου. Μὰ τὸ πρᾶμμα γίνεται χειρότερο, ξαπλώνουν. Τὸ ἀφήνει. Καὶ πάλι τὰ δάκρυα ἀρχισαν νὰ τρέχουν.

Θέλουν λίγα μέτρα νὰράξουν.

— Ἐ! ἦρταμε, λέει ὁ γέρος.

Τότες ἡ ἀψηλὴ γυρίζει καὶ τὸν κοιτάζει ἴσα στὰ μάτια. Στὸ μάγουλό του φαίνεται καθαρὰ τὸ αἷμα ἀπ' τὴν πάλη, πού εἶχε ξεραθεῖ. Τοῦ δίνει τὸ βρεμένο βρώμιο μαντήλι.

— Σκουπίσου, μπάρμπα, τοῦ λέει σιγά. Ὁ γέρος τὴν κοιτάζει κι αὐτὸς μὲς στὰ μάτια, ἡμέρα.

— Σιώπα, κόρη μου, λέει ἡσυχᾶ.

Βγήκαν. Μὲς στὰ παλιόπετσα τὰ χέρια του τὸ μαντήλι ξεχάστηκε ὁ γέρος σκουπίζεται μ' αὐτό. Ὑστερα τὸ ξεδιπλώνει, ἀργά, νὰ τὸ στεγνώσει. Ἐκεῖ δίπλα εἶναι ἡ φωτογραφία. Τὸ ἀπλώνει πάνω τῆς, δύο τρία λιτρίδια στὴν ἀκρη, νὰ μὴ φύγει.

Ἀναφαν τὰ φῶτα, τὸ ζευγαράκι ἦρτε. Φεύγουν. Ἡ κυρία θυμᾶται τὴ φωτογραφία. Τὴ βλέπει. Πάει νὰ τὴν πάρει. Πιάνει τὸ ὑγρὸ μαντήλι.

— Οὐφ! ἀηδιάζει. Τί εἶναι τοῦτο;

Κι ἔτσι πού τὸ βαστά μὲ τὰ νύχια τῆς, τάρπα ὁ ἀγέρας.

— Μὴ! φωνάζει ἀγρία ὁ γέρος.

Μὰ τώρα πιά, πάει στὴ θάλασσα. Ὁ γέρος κοιτάζει πίσου. Κάπου κει στὸ κούτελό του μιὰ μικρὴ ἀταξία τὸ φρύδι, ὁ μαθητῆς, ἔχει λυγίσει.

— Εἶδες, τελείωσε, λέει ὁ ἀντρας. Εἶσαι πικραμένη;

Θέλει νὰ πεῖ ναί, μὰ ξαφνικά τὸ θυμᾶται.

— Ἡ φυγή... ἡ φυγή... μουρμουρίζει, εἶναι αὐτὴ πού τελείωσε... Ἦρέπει νὰ εἶμαστε χαρούμενοι.

Στάθηκε λίγο ἴσα, νὰ δώσει ἕναν τόνο χαρούμενο στὴν ὑπαρξή τῆς. Μὰ δὲ βᾶσταξε.

— Ν' ἀκουμπήσω, λέει σιγά.

Ἐγυρε νικημένη τὸ κεφάλι στὸν ὦμο του.

Στὴ στεριά οἱ δύο γυναῖκες προχωροῦν πλάι σιωπηλὲς γιὰ τὴ Μυτιλήνη. Ὁ δρόμος εἶναι ἔρημος σ' ἕνα μακρυνδὸν κάδο ἕνα φῶς ἀνάβει καὶ πάλι χάνεται. Μιὰ στιγμή ἡ μικρὴ λέει, σὰ νὰ τὴν ἀπασχολοῦσε πολλὴ ὥρα:

— Ἀλήθεια, ἀφοῦ εἶταν νὰ γυρίσουμε... ἀφοῦ εἶταν... Τί φύγαμε;...

Γιὰτί φύγαν; Τιμουδιά. Προχωροῦν πάλι βουβὲς ἕνα διάστημα.

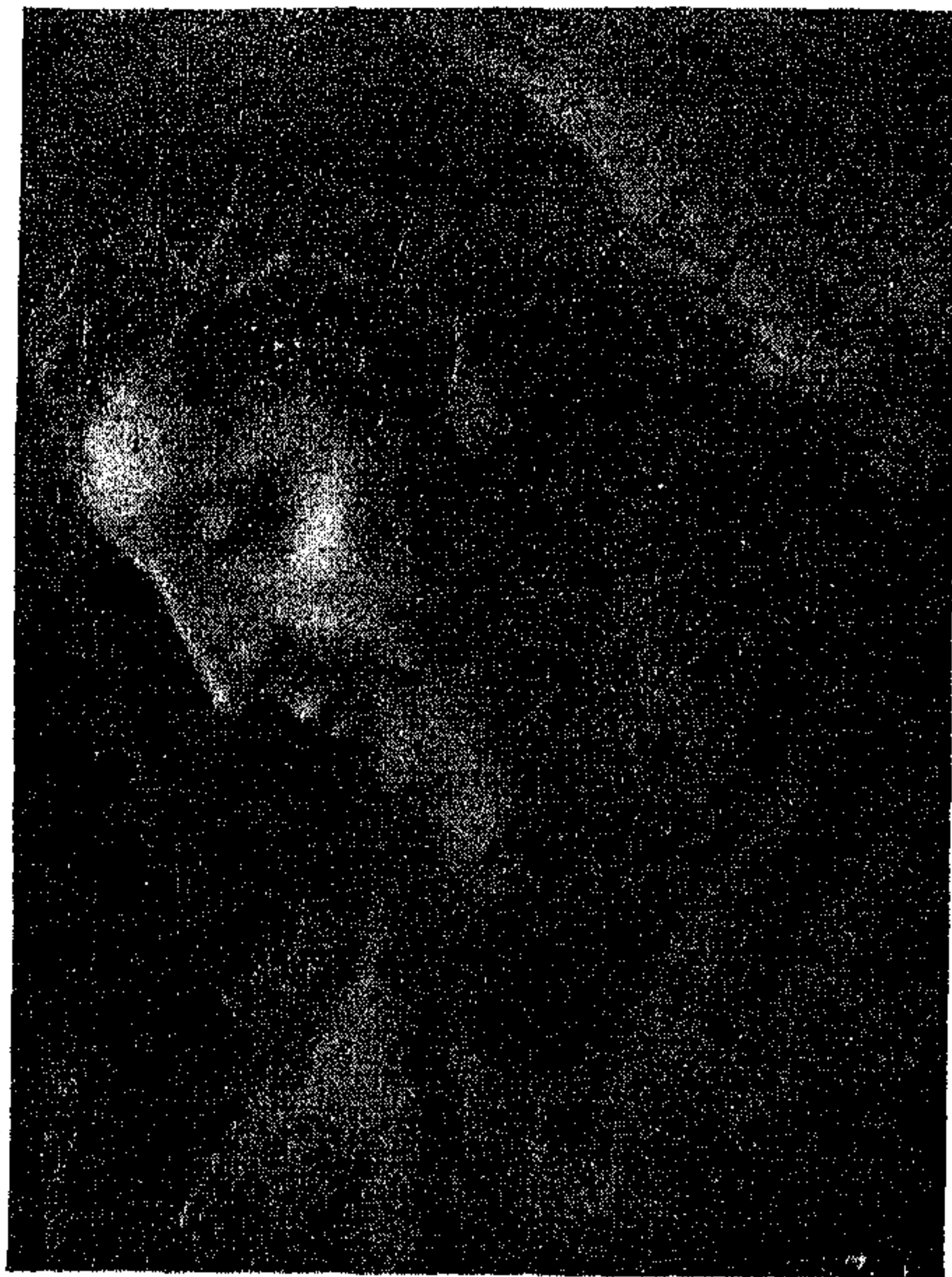
Ἡ μικρὴ ρωτᾶ ξανά:

— Θέλεις νὰ μὲ βαστάξεις;

Γνέφει ξερά μὲς στὴ νύχτα.

— Ὁχι.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι λαμπρός, βαθύς, μιὰ ἀτελειωτὴ ἔκταση γεμάτη μικρὰ-μικρὰ φωσάκια πού κάνουν τζά, ἡμέρα καὶ ἀθρὰ σὰ δάκρυα—μιὰ τύφλα. Ἔνα ἀστρο ἔπεσε.

Δ. ΠΕΛΕΚΑΣΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Μίμηση του τρόπου του Θεοτοκοπούλου—όχι αντίγραφο έργου του—από την έκθεση στο «'Ασυλο Τέχνης».

Ο ΧΙΜΑΙΡΟΚΥΝΗΓΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΣΙΣΣΙΠΗ

—GEORGE CRAM COOK (*)

— Νά . . νά σκεφθῶ ! ψιθύρισε.

Και χωρίς καμμιάν άλλη δικαιολογία, πρὸς μεγάλην ἐκπληξή τῆς ὀμήγουρης, σηκώθηκε κι' ἔφυγε θορυβημένος.

Ὁ ἐπίλογος αὐτῆς τῆς ἱστορίας ἦταν πῶς τὴν ἄλλη μέρα ἔφταξε ὁ παππᾶς στὸ σπίτι τους.

—Ὁ κύριος Κούκ, εἶπε, δὲν πρέπει νὰ ξαναμιλήσῃ στὸ γιατρό γιὰ μακάβριες συντροφίες. Φυσικὰ ὅλα αὐτὰ χθὲς ἦταν ὠραία, κοντὰ στὸ ποτάμι, και ὁ γιατρός εἶχε συγκινηθῆ πού τὸν διάλεξε μεταξὺ ὄλων τῶν ἄλλων. Ἀλλά ἔχει οἰκογένεια, ὑποχρεώσεις, εἶναι ὁ γιατρός τοῦ χωριοῦ. Δὲν εἶν' ἐλεύθερος νὰ πεθάνῃ.

— Μπα ! ἔκανε ὁ Τζιγκ ἐλαφρά, φοβήθηκε :

Ἀλλά κυττώντας τὸ βράχο ψηλά, γίνηκε σκεπτικός.

— Τὶ ὠραῖος τάφος θὰ ἦταν ! ψιθύρισε.

Μιά βδομάδα ἔπειτα, ἀκουσαν ἓνα χαρούμενο :

— Κύριε Κούκ !

Ἦταν ὁ Ἀνδρέας, ὁ ταβερνάρης τῶν Δελφῶν. Ξεπέζεψε ἀπ' τὸ μουλάρι και πήρε ἓνα κανάτι κρασί πού εἶχε φέρει μαζί του.

— Ἀπ' τοὺς Δελφούς ! εἶπε μὲ τόνο θριαμβευτικό.

Ἦταν σκάνδαλο νὰ πίνουν κρασί ἀπ' ἄλλο χωριό. (Κάθε χωριάτης οἰκτίζει τὸ κρασί τῶν ἄλλων χωριῶν). Εἶχε πολλὰ παράπονα. Τὶ ἔκαναν ἐκεῖ : Ὅλοι τους περίμεναν στοὺς Δελφούς. Ὁ ἴδιος, ὑποθέτω, περισσότερο ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους— εἶχε χάσει τὸν καλύτερο πελάτη του. Ἐπαιρνε ὕψος προστατευτικό.

— Τὶ λένε : Θὰ κτίσῃς ἓνα τάφο στὴν Ἀγόριανη και θὰ πάρῃς τὸ γιατρό μαζί σου ; Μὰ δὲν ἀνήκεις στὴν Ἀγόριανη. Ἀνήκεις στοὺς Δελφούς. Δὲν εἶν' ἔτσι, κυρία :

Τοῦ εἶπαν πῶς δὲ θὰ ξαναγυρίζανε στὰ Καλάνια, γιατί εἶχε πολλὰ ἔντομα κι' ἔπειτα οἱ κλέφτες ! Ἀλλωστε θέλανε νὰ γνωρίσουν κι' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἴσως θὰ καταυλίζανε στὸν Ὀλυμπο, ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι. Ἀλλά τὰ ἔλεγαν αὐτά, χωρίς νὰ τὰ πιστεύουν εἰ ἴδιοι. Στὰ Καλάνια εἶχαν γνωρίσει τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς στὸ ἀσύγκριτο περιβάλλον τῶν πεύκων και τῶν προβάτων. Εἶχαν μείνει στὴν καρδιά τους, σὰν μιὰ δαση φωτεινὴ και παραδείσια. Γι' αὐτὸ δὲ χρειάστηκε πολλά, γιὰ νὰ τοὺς πείσῃ ὁ Ἀνδρέας. Ἀλλά, ἐνῶ ετοίμαζαν τὶς ἀποσκευές τους, λάβανε μιὰ σημεῖωση τοῦ Δήμου :

«Νὰ μᾶς ἐπιστρέψετε τὸ σκυλί. Δὲ θὰ τοῦ κάνῃ καλὸ τόσο ψηλά και τὸν χρειάζομαι γιὰ τὸ κυνήγι».

Αὐτὸ τὸ σκυλί, ὁ Τοπόπης καθὼς τὸ φωνάζανε, τὸ εἶχε μαζέψει, κουταδάκι ἀκόμα, ὁ Τζιγκ ἀπ' τὸ δρόμο. Ἦταν πεινασμένο, ἀδύνατο, φτωχασμένο. Ὁ Δήμος οὔτε γύριζε νὰ τὸ δῇ. Ὁ Τζιγκ τὸ πήρε, τὸ περιποιήθηκε, τὸ γιάτρεψε, τοῦ ἔμαθε διάφορα παιχνίδια. Ἦταν πιστὸ κι' ἔξυπνο σκυλί. Γίνηκε ὁ φίλος τοῦ σπιτιοῦ. Ὅταν ἔλαβαν τὸ γραμματάκι τοῦ Δήμου, γίνανε ἔξω φρενῶν.

— Τώρα τὸ σκέφτηκα !

Δὲν τὸ εἶχαν μεγαλώσει κι' ἀγαπήσει γιὰ νὰ τοῦ τὸ δώσουν νὰ τὸ ψοφήσῃ ἀπ' τὴν πείνα και τὸ ξύλο.

Κλειδώνοντας τὸν Τοπόπη μὲ τὴ Νέλλα, ὁ Κούκ κι' ἡ γυναίκα του, κατέβηκαν στοῦ Δήμου. Τοῦ ἔδωσαν νὰ καταλάβῃ πῶς ἡ ἀπαίτησή του δὲν εἶχε καμμιά πιθανότητα νὰ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ πραγματοποιημένο και τέλος.

πραγματοποιηθῆ. Τὸ βράδυ ὁ Δῆμος στὴν πλατεία τίναξε τὴν τραχηλιά του. Οὐ! οἱ Ἀμερικάνοι! Ἀκόμα κ' οἱ γυναῖκες δείχνουνε τοὺς γρόθους καὶ ἀπειλοῦν πῶς θὰ σκοτώσουν ἕναν τίμιον ἄνθρωπον, μόνο καὶ μόνο γιατί τόλμησε νὰ ζητήσῃ τὸ σκύλο του. Τι μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς με τέτοιους ἀνθρώπους ἐπικίνδυνους; Νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ κάνουν β,τι θέλουνε, εἶναι ἡ μόνη λύση...

Στὰ Καλιφόρνια ἡ ζωὴ πῆρε πάλι τὸν ἀπλὸ καὶ παιητικὸ ρυθμὸ τῆς. Ἔβλεπαν πᾶσαι καὶ μιὰν ὑπερήτρια μαζί τους, πρόσφυγα ἀπ' τὸν Πόντο, ποὺ τὴ λέγανε Θεοδώρα. Ἦταν ἀπλοϊκὴ καὶ παράξενη. Μιὰ μέρα εἶπε τῆς Νέλλας πῶς τὴ νύχτα δὲν ἀνάδαν ἀρκετὰ μεγάλες φωτιές.

— Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι κάτω στὴν κοιλάδα, δὲν εἶναι παρά ψωρο-Ρωμιοί, κί' ἔμωσ ἔχουν μεγαλύτερες φωτιές ἀπὸ σὰς τοὺς πλούσιους Ἀμερικάνους!

Γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσουν, «οἱ πλούσιοι Ἀμερικάνοι» γύριζαν τὸ βουγὸ μαζεύοντας ξηρὰ ξύλα. Ὁ μύχιος σκοπὸς τῆς Θεοδώρας ἦταν νὰ πηδᾷ πάνω ἀπ' τὴ φωτιά, κί' ὅσο πιὸ μεγαλύτερο ἦταν τὸ ἐμπόδιο, τόσο ἱκανοποιόταν γιὰ τὸ κατόρθωμά της. Ἦταν σὰν κάποια τρελλὴ ἱεροτελεστία, λέει ἡ κ' Γκλάσπελ, ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτα δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὴν ἐμποδίσῃ. Ἐπειτα καθότανε κί' αὐτὴ γύρω ἀπ' τὴ φωτιά καὶ τοὺς διηγότανε παράξενες ἱστορίες τοῦ χωριοῦ της, ποὺ ἦταν πέρα ἀπ' τὸ Βόσπορο. Ἱστορίες ἐξ Ἰσοῦ ἐνδιαφέρουσες μετὰ τις Χίλιες καὶ Μιὰ Νύχτες. Τὸ ἀστεϊότερο ἦταν πῶς τις πίστευε. Σὲ μερικές ἀπ' αὐτὲς ὁ Ἰζιγκ ἀναγνώριζε ἀρχαιότατους μύθους τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοτε τοὺς περιέγραφε τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ της στὸ σπιτάκι τους, κάτω ἀπ' τὴ μεγάλη συκιά, ἢ πῶς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν σκοτώσει τὸν πατέρα της κ' εἶχαν στείλει τις γυναῖκες πέρα ἀπ' τὸ λιοστάσι καὶ τ' ἀμπέλι τους, πρόσφυγες, σὲ μιὰ χώρα ποὺ δὲν ξέρανε. Ἀκόμα κί' ἔπειτα, ποὺ καθένας εἶχε πλαγιάσει στὴν καλύβα του, ἡ Θεοδώρα ἐξακολοῦθησε τις διηγῆσεις της, ποὺ τις ἔκοβε ἐξαφνα ἕνας δαιμονισμένος κρότος τενεκέδων. Κανεὶς ἔμωσ δὲν ἀνησυχούσε. Ἦταν τὰ ποντίκια ποὺ εἶχαν ἀνεβεῖ στὸ κρεβάτι της, καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὰ φυγαδέψῃ, ὅχι μόνο με κρότους, ἀλλὰ καὶ με κινήσεις νὰ πᾶνε «στοῦ Διαόλου τὴ μάνα». Πολὺ συχνὰ ἐπίσης ἐκλαιε τὴ νύχτα.

Δὲν ἦταν ἔμωσ ἡ Θεοδώρα ὁ μοναδικὸς ἐχθρὸς τῆς ἡτυχίας τους. Πολλὲς φορές ἔνα ἡχηρὸ τράνταγμα τῶν πιαιτικῶν τοὺς ἔκανε ν' ἀναπηδῆσουν στὸν ὕπνο τους. Ἦταν ἡ κατόικια τοῦ Θανάση ποὺ εἶχε μπῆ στὴν... κουζίνα τους. Ἡ ὁ Τοπόπης ἀρχίζε τὸ γαύγισμα. Οἱ κλέφτες, ἴσως:

— Ἀκουσες τίποτα; ψιθύριζε ἡ Νέλλα.

— Τίποτα, τίποτα, ἀποκρινόταν ἡ κ' Γκλάσπελ, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ, μαζί μετὰ τὴ Νέλλα, καὶ τοὺς φόβους της. Κάποια σαῦρα θὰ γλύστρησε κάπου...

Ὅλα βυθίζοντανε πάλι στὴ μεγάλη σιωπὴ τῆς νύχτας. Μόνο ὁ ψίθυρος τῶν πεύκων καὶ τῶν προβάτων ἀκουγόταν. Ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν στέγη τῶν καλυθῶν, τ' ἀστρα λάμπανε καθαρά μετὰ γαλάζιες ἀνταύγειες.

«Ἄ! ἦταν πολὺ ὠραία γιὰ νὰ φοβηθῆ κανεὶς!»

Ὁ Ἰζιγκ περιγράφει τις μέρες καὶ τις νύχτες τῶν Καλιφορνιῶν σὲ γράμμα πρὸς ἕνα φίλο του.

«Τὰ κουδούνια τῶν ἀρνιῶν ἀρχίζουν τὴ μεγάλη, γλυκεῖα μουσικὴ τους. Ὁ βοσκὸς προσπαθεῖ με σὺρλιάσματα ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς λύκους. Προχτές δέσαμε τὰ τραύματα ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ τὸν μισόφαγαν τὰ σκυλιὰ. Πέρασ εἶχαμε περιποιηθῆ τὸν ἰδιοκτήτη τῶν σκυλιῶν ποὺ εἶχαν πληγώσει οἱ λησταὶ τοῦ βουνοῦ μας. Κοιμάμαι, ἐνῶ τρεῖς σκύλοι φυλάγουν τὸ πρωτόγονο κατάλυμά μας. Κοντὰ μου ἔχω ἕναν αὐτόματο φανὸ κί' ἕνα περὶστροφο.

«Διαβάζω τὸν Εὐριπίδη καὶ σκέπτομαι τί θὰ μπορούσα κί' ἐγὼ νὰ γράψω στὸν καιρὸ μου.

«Ἀκούω κάθε μέρα ἀπ' τοὺς φίλους μου τοὺς βοσκούς, μιὰ γλώσσα ποὺ μοιάζει ἐκπληκτικὰ μετὰ τοῦ Ὀμήρου. Μόνο ποὺ», παρατηρεῖ ὁ μεγαλοφυῆς αὐτὸς χιμαιροκυνηγός, «δυστυχῶς δὲ βρίσκω πιά κανένα θέλγητρο σ' αὐτὸν τὸν ποιητὴ μετὰ τὰ γάντια. Ἐξακρίβωσα ἐπὶ τόπου ὅτι ἡ ποιησὴ του δὲν εἶναι καθόλου πρωτόγονη. Ἦταν ὁ αὐλικὸς ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του, μιὰς ὑπερπολιτισμένης ἐποχῆς, ὁ ὁμηγετὴς τοῦ πρώτου τυχόντος, φτωχοῦ ἢ πλούσιου, ἀρκεῖ γὰρ τοῦ πρόσφερνε ἕνα καλὸ γεῦμα. Κί' ἐπειδὴ οἱ πλούσιοι εἶχαν περισσότερὰ μέσα ἀπ' τοὺς φτωχοὺς, ἦταν ὁ ὁμηγετὴς τῶν πλουσίων.

«Τὰ αὐτοβιογραφικὰ ἀποσπάσματα ποὺ ἀ-

νεύραν οἱ ρηξικῆλευθοὶ σοφοὶ μας, δίνουν μιὰν ἀπολύτως ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ συναδέλφου μας ποὺ ἔζησε πρὶν 2700 χρόνια. Ἦταν ἕνας καὶ μόνος, ὅπως εἶμαι κί' ἐγὼ, μετὰ τὴ διαφορά πῶς εἶχε περισσότερη ἱκανότητα στὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἀρετῶν, μετὰ τις ὁποῖες τὸν προέκρινε ἡ φύση σύμφωνα μετὰ τὰ γούστα τῆς ἐποχῆς του. Ἀκούγοντας τὴ μουσικὴ τῶν κουδουνιῶν καὶ τις φωνές τῶν βοσκῶν ποὺ μιμοῦνται τοὺς λύκους — τῶρα ἡ μιὰ γίνεται πολὺ δυνατὴ — ἀσχαλοῦμαι πολὺ λιγώτερο μετὰ ποιητὰς σὰν τὸν Ὀμηρο, καὶ περισσότερο μετὰ τὴ ζωὴ ποὺ εἶχε γύρω τοῦ καὶ δὲν κατόρθωσε νὰ περιγράψῃ. Καὶ οἰκτιρῶ ἐπίσης τὸν ἑαυτὸ μου, ποὺ δὲ μπορῶ νὰ γράψω καλύτερα γι' αὐτὴ τὴ ζωή.»

Αὐτὲς οἱ σκέψεις, ὅσο τολμηρὲς κί' ἂν εἶναι, δικαιολογοῦνται στὸ περιβάλλον ποὺ γεννήθηκαν. Ἡ ζωὴ τοῦ βουνοῦ μετὰ τὴν ἀγρία καὶ γοητευτικὴ ἐμφάνιση τῆς φύσης, τις ἡλιόλουστες μέρες καὶ τις νύχτες ὄλο ποιήση καὶ ἱερὸ δέος, μετὰ τοὺς ἀπλοὺς καὶ γραφικὸς τρόπους τῶν βοσκῶν ποὺ παίζουν τὴ φλογέρα, μέσα στὰ πρόβατά τους, στίς βουνοπλαγιές, τις χωρικές ποὺ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου, ἀπὸ μάννα σὲ κόρη, μάθανε νὰ κλώθουνε, ἔπαιρνε τὴν ἐπισημότητα ἱεροτελεστίας. Τὰ ὠραιότερα βιβλία χάνανε τὴ γοητεία τους μπρὸς στὸ ζωντανὸ βιβλίο ποὺ ἀνοιγόταν στὰ μάτια τοῦ Ἰζιγκ. Νὰ ἕνα θέμα γιὰ γράψω. Τὸ ἔπος τῆς ἀπλῆς, ἀγνῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ. Ἀλλὰ ὁ Ἰζιγκ δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ἱκανότητα, ἴσως γιατί εἶναι ὑπεράνθρωπη. Ὁ ἴδιος τ' ἀποδίδει στὴν ἡλικία του. Κί' ἀλήθεια δὲν αἰσθάνεται τὸ σφρίγος ποὺ εἶχε μιὰ φορά. Ἐχει ἀδυνατίσει πολὺ. Τὸ φαί τοῦ ἐμπνέει κόρο. Ἄφησε γένι κί' αὐτὸ τὸν δείχνει γέρο. Εἶναι κατάλευκο, ὅπως καὶ τὰ μαλλιά του

«Ἄς μεγαλώσει ἐλεύθερο», ἔλεγε, «τῶρα ποὺ εἶμαστε στὸν Παρνασσό. Ἀργότερα βλέπομε...»

Τοῦ ἀρεσε ὑπερβολικὰ. Καθόταν ὠρες καὶ τὸ χτένιζε μετὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, καὶ ἡ γυναῖκα του τὸν ἔλεγε ματαιόδοξο. Εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλείψει τὸ Εὐρωπαϊκὸ ντύσιμο. Μετὰ τὸν Ἡλία Σκαρμούχη εἶχαν κατέθει μιὰ μέρα στὴν Ἀράχωβα κί' ὅταν γύρισαν, φοροῦσε φουστανέλλα, τσαρούχια, φέσι. Κρατοῦσε μιὰ μεγάλη γλίτσα καὶ, καθὼς ἦταν ψηλὸς καὶ κατάλευκος, θύμιζε στὴν κ' Γκλά-

σπελ ἀρχιερεὰ κάποιας λησμονημένης θρησκείας.

— Δὲ θέλω νὰ ζήσω πέραν τοῦ ἐρωτικῶ ἐνστικτοῦ, εἶπε ἕνα βράδυ στὴ γυναῖκα του.

Ἦταν ἄρρωστος, αὐπνος. Στὴ μελαγχολία τῆς σιωπῆς εἶχε αἰσθανθεῖ τὸν ἑαυτὸ του μόνο, ὅχι ἀρκετὰ ἀγαπημένο, σὲ νὰ μὴν κρατιόταν ἀπὸ τίποτα σ' αὐτὸ τὸν κόσμο.

— Ἐμεῖς ποὺ εἶμαστε τόσο τρελλοὶ ἐρασταί...

Δὲν ἦταν λοιπὸν αὐτὸ κάτι, ποὺ ἔπρεπε νὰ δεχτοῦνε γιὰ φυσικὸ; τοῦ ἀποκρίθηκε ἡ κ' Γκλάσπελ. Ἐπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια συμβίωση, κάτι φεύγει; ἀλλὰ μήπως γι' αὐτὸ ἐκτα εἶναι χαμένα; Μήπως δὲν δημιουργεῖται κάτι νέο;

Δὲν τὸν ἐνδιαφέραν αὐτὰ. Ἦταν ὁ ἐραστής. Στὴν ἀγάπη ὀλοκληρωνότανε ὁ ἑαυτὸς του. Χωρὶς ἔρωτα δὲν ἦταν ὁ George Cram Cook, ἀλλὰ τὸ φάντασμα του.

— Ποῖος ξέρεῖ πόσον καιρὸ θὰ εἶμαστε ἐκπλωμένοι στοὺς τάφους μας... εἶπε μελαγχολικὰ.

Στίς στιγμὲς ἔμωσ τῆς αἰθρίας, οἱ νεανικοὶ ἐνθουσιασμοὶ τοῦ ξαναδυναμώνουν. Θέλει νὰ γράψῃ τὴν ἀπλὴ καὶ μεγάλη ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ Παρνασσό, σ' ἕνα δράμα, ἢ μάλλον σὲ μιὰ τριλογία.

Τὸ πρῶτο μέρος εἶναι χίλια χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν «ὑπερπολιτισμένον» Ὀμηρο. Τόπος: Ἡ βουνοπλαγιά κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους τῶν Δελφῶν. Ὁ κορμὸς ἑνὸς μεγάλου πεύκου. Μιὰ καλύβα μετὰ κλαδιὰ πλεγμένη σὰν καλάθι. Λίγο χαμηλότερα, ἕνα πετρενιο ἀλώνι: τὸ πάλκο τῆς σκηνῆς. Δεξιὰ ἕνας βράχος, σὲ βωμὸς. Στὸ βάθος, ἀντιμετωπίζοντας τὴν ἀτραπὸ, ἕνας ἄλλος βράχος, πελώριος. Στὴ βάση του, μιὰ μεγάλη μαύρη σπηλιά, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἕνα μονοπάτι καὶ κατηφορίζει στὴν ἀτραπὸ.

Οἱ ἥρωες: ἕνας Κάιν καὶ ἕνας Ἀβελ. Ὁ Σά, ὁ Κάιν, εἶναι γεωργός. Ὁ Ἀβελ, ὁ Ἀβελ, εἶναι βοσκός. Ἡ Νάιθ, ἡ γυναῖκα τοῦ Σά, δείχνει στὴ γυναῖκα τοῦ Ἀβελ νὰ φαίνει. Ἐνα παιδί ρίχνει πέτρες στὰ πτυλιά. Διακόπτει ἔμωσ τὸ παιχνίδι του, γιὰ νὰ σύρῃ ἕνα πρόβατο ἀπ' τὸ ποδάρι. Ὁ Ἀβελ τὸ παίρνει στὸν ὤμο καὶ τὸ φέρνει στὸ βράχο γιὰ νὰ τὸ θυσιάσῃ. Λέει, κυττάζοντας τὸν ἀδελφὸ του:

— Ἡ προσφορά μου . . .

Παίρνει τ' ἀρνὶ πίσω ἀπ' τὸ βράχο καὶ τὸ ρίχνει κάτω, γὰρ νὰ τὸ δέσῃ. Ἐπικαλεῖται τὸ Θεὸ. Ἡ οἰκογένεια εἶναι γύρω ἀπ' τὸν ἀρχηγό. Προσεύχεται μαζί του. Ἐπειτα ὁ πατέρας βγάζει τὸ μαχαίρι, τὸ φέρνει στὸ λαιμό, ἀλλὰ σταματᾷ καὶ βγάζει τὸν κολλᾶρα μὲ τὰ κουδούνια.

— Φιλιππὸν κουδουνάκια, λέει ὁ γεωργός.

Ἔνα παιδάκι κλαίει μὲ λυγμούς.

— Δὲ θὰ ξανακούσωμε πιά τὴ μουσικὴ τῶν κουδουνιῶν του . . .

— Λοιπὸν δυσανασχετεῖς, γιατί θυσιάζωμε στὸ Θεὸ ἐκεῖνο πού περισσότερο ἀγαπάμε;

Ἄλλοι κλίνουν τὸ κεφάλι μπρὸς στὸ ἀπάνθρωπο δόγμα.

Οἱ θεαταὶ βλέπουν τίς κινήσεις τοῦ Ἀζ, πού σφάζει τ' ἀρνί.

Ὁ Σά κοττάζει τὸ αἷμα πού τρέχει.

— Δὲ μ' ἀρέσει τὸ αἷμα, λέει.

Μιά λάμψη, χωρὶς βροντή.

— Βλέπομε, ἀλλὰ δὲν ἀκούμε. Εἶναι τὸ χαμόγελο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Σά παίρνει ἀπ' τ' ἄλωνα τὴν προσφορά τοῦ σταριοῦ καὶ τοῦ τριφυλλιοῦ. Μιά λάμψη καὶ μιὰ υπόκλιση βροντή. Ἡ θεϊκὴ δυσσάρεσκεια.

Ἀζ. — Ροῦχα, φαί, κμπούτσια, ἔλα ἔρχονται ἀπ' τὰ πρόβατα. Καὶ τὰ πρόβατα δὲν τρώνε τὸ στάρι . . .

Σά. — Ἐγὼ ἔκανα τὴν κρεββατή. Μιά μόνιμη κατοικία. Ἐξημέρωσα τὸν ἀκατολκῆτο τόπο, γὰρ νὰ ζήσουν ἀνθρώποι. ἔχομε ψωμὶ

Ἡ θεϊκὴ δυσμένεια ξυπνᾷ μέσα τοῦ αἰσθημάτων μίσους. Ὁ πατέρας τους τὸν κατηγοροῦν ὅτι ζηλεύει τὸν ἀδελφὸ του. Τότε ἐκεῖνος, πού εἶχε κάνει τὴν ἀγρία γῆ ἡμερῶν, κτυπᾷ τὸν Ἀζ στὸ λαιμὸ μὲ τὸ δρεπάνι.

Καθὼς πέφτει νεκρός, ὁ πατέρας καταριέται τὸ Σά, ἐπικαλούμενος τὸν κεραυνὸ νὰ πέσῃ πάνω του. Πραγματικῶς ἀκούεται μιὰ βροντή. Ὁ Σά προκαλεῖ τὸν κεραυνό. Οἱ ἄλλοι μένουν ἔντρομοι, γιατί ὁ Θεὸς δὲν τὸν τιμωρεῖ.

Σ' ἔλο τὸ δράμα, γυναῖκες κλιώθουνε, πρόβατα περνᾶνε.

Ἡ δευτέρη πράξη, ἡ μέρος, εἶναι στὴν ἀκμὴ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας. Στὴ θέση τοῦ βωμοῦ μὲ τίς προσφορὰς τῶν ἀρνιῶν καὶ τοῦ αιταριοῦ, εἶναι τὸ Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνα. Ὁ Ἀλκιβιάδης κι' ὁ Σωκράτης ρω-

τᾶνε τὴν Πυθίαν. Καθὼς οἱ δύο αὐτοὶ Ἀθηναῖοι κάθονται, ἀτενίζοντας τὴ μοῖρα πού τοὺς περιμένει καὶ πού εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκούγονται τὰ κουδούνια τῶν ἀρνιῶν πού πίνουν νερὸ στὴν Κασταλία. Ἔνα ἀγοράκι ρίχνει πέτρες στὰ πουλιά.

Γυναῖκες κλιώθουνε, πρόβατα περνᾶνε.

Τὸ τρίτο μέρος εἶναι σύγχρονο ἢ περὶ τοῦ 1893. Στὸ χωριὸ πού εἶχαν χτίσει στὰ ερείπια τοῦ Μαντείου. Ὁ βράχος τῆς Πυθίας, πού ἦταν ὁ πρωτόγονος βωμός, ἔχει ξεριζωθεῖ. Τὸ παλιὸ ἄλωνα εἶναι κενό. Στὸ ἔδαφος πού σκεπάζει τὴν Ἱερὴ Ὀδὸ, χωριάτες χορεύουνε. Στὸν ἱερὸ περίβολο, εἶναι τώρα ἡ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ μὲ τοὺς καφενέδες. Ἔνα παιδί ρίχνει πέτρες στὰ πουλιά. Καθὼς οἱ ἀρχαιολόγοι κι' οἱ ἐργάτες ἀρχίζουν νὰ γκρεμᾶνε τὰ σπίτια γὰρ νὰ βγάλουν τὰ ερείπια τοῦ Ναοῦ, δύο ἐπισκέπτες, σύγχρονοι φιλόσοφοι, μιλάνε, γιὰ τὴ ζωὴ.

Οἱ γυναῖκες κλιώθουνε, τὰ πρόβατα περνᾶνε.

Ὅπως στὶς ἀρχαῖες τραγωδίες, τὸ παρνασιακὸ τρίπτυχο θὰ διακοπτόταν ἀπὸ χοροὺς καὶ τραγούδια.

Ὁ Τζιγκ διηγῆθηκε στὸν Ἡλία Σκαρμούχη, μιὰ μέρα πού ἦρθε νὰ τοὺς ἐπισκεφτῆ, τὸ σχέδιό του. Θὰ ἦταν αὐτὸς ὁ πρωταγωνιστής. Ὁ Ἡλίας ἐνθουσιάστηκε. Ἐστρεξε ἀμέσως καὶ τὸ δίδωσε στοὺς Δελφούς. Κι' ἔταν γύρισαν, τὸ φθινόπωρο, στὸ χωριό, τοὺς περικύκλωσαν ὅλοι οἱ χωριάτες, ἔξαλλοι κι' ἐνθουσιασμένοι, νὰ μάθουν τὰ καθέκαστα. Ὅλοι θέλανε νὰ λάβουν μέρος κι' ὁ Τζιγκ δὲν ἀρνιότανε τίς ὑπηρεσίες κανενός.

Γενικῶς ἐκεῖνο τὸ φθινόπωρο, τὸ τελευταῖο τοῦ Τζιγκ, εἶταν τὸ ωραιότερο πού περᾶσαν ποτέ. Κάθε πρωὶ πηγαίνανε μὲ τοὺς χωριάτες στὰμπέλια, ὅπου πατοῦσαν τὰ σταφύλια καὶ διασκεδάζανε τρελλά. Τὸ βράδυ, γύριζαν ὅλοι μαζί, ἀτελείωτῆ εὐθυμῆ συνοδεία, μὲ στεφάνια ἀπὸ ἀμπελόφυλλα, σὺν κάποια ἀργοπορημένη ἀρχαία πομπή.

Ὅταν τέλειωσαν τὰ κρασιά, ἕνας χωριάτης, ἔξαιρετικῶς εὐχαριστημένος ἀπ' τὴ συγκομιδῆ, ἔδωσε ἕνα μεγάλο γλέντι στοῦ Ἀνδρέα, στὸ ὄπισθο, φυσικῶς, ὁ Τζιγκ ἦταν πρῶτος. Ἡ κ. Γκλάσπελ, ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ σαλονιοῦ, παρακολούθησε τὸ μεθύσι καὶ τὴν ὀχλαγωγία. Παίζανε Χορεύματα. Τραγουδοῦσανε. Ἦταν κάπως νευρική. Δὲν τῆς ἄρεσε ὑπερβολικῶς νὰ ἀισθάνεται τὸν Τζιγκ

Ἡ Κούκ στὴν ταβέρνα τοῦ Ἀνδρέα, στοὺς Δελφούς.

μεθησόμενο. Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν τρομερῶς κουρασμένος. Ἴσως καὶ νὰ ἤθελε νὰ γυρίσῃ σπίτι, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ φύγῃ, μὲς στὴ διαβολικὴ παννυχίδα. Ἐστειλε τὸ Θανάση νὰ τὸν φωνάξῃ νὰ φάῃ, ἀλλὰ γύρισε ἀπρακτός. Τότε ἀποφάσισε νὰ πιάῃ ἡ ἴδια νὰ τὸν πάρῃ. Ἡ φασαρία κόπασε μιὰ στιγμή, καθὼς φάνηκε στὴν πόρτα τῆς ταβέρνας.

— Εἴμουν ὀλημέρα μοναχῆ, Τζιγκ, εἶπε. Δὲ θέλεις νάρθῃς νὰ μοῦ κρατήσης συντροφιά, πού θὰ φάω;

Ἐκεῖνος σηκώθηκε, σὺν ἀποχαυνωμένος, καταλαβαίνοντας μὲ δυσκολία τὰ λόγια τῆς.

— Μπᾶ, Σουζάννα . . ., εἶπε, κι' ἔπειτα: Εἶναι ἡ Σουζάννα . . .

Τῆς πήρε τὰ χέρια, παράξενα. Ἀργότερα τῆς εἶπε πῶς τὴν εἶχε ξεχάσει ὀλίγον ἐκεῖνη τὸ στιγμή. Εἶχε τὴν ἐντύπωση πῶς καθόταν στὴν ταβέρνα ἀπὸ πόλυν καιρὸ — ἀπὸ πάντα, κι' ὁ ἐρχομὸς τῆς τὸν εἶχε ξαλαφρώσει.

Ἀλλὰ ἔταν γύρισαν σπίτι καὶ κάθισαν νὰ φᾶνε, ὁ Τζιγκ τὸ μετάνοισε. Τὸν περίμενε ἕνα καλὸ τραπέζι κι' εἶχε ἐγκαταλείψει τοὺς φίλους του, πού ἴσως δὲ θὰ τρώγανε ἀπόψε. Ὅταν τοῦ εἶπαν πῶς δὲν εἶχαν ἀρκετὸ φαί, ἀποκρίθηκε πῶς αὐτὸ δὲν πείραζε διόλου. Θὰ τρώγανε ἔτι βρίσκανε. Καὶ πραγματι-

κὰ πῆγε καὶ κουβάλησε ἔντεκα ἀνθρώπους.

Εἰς ἀνταπόδοση, ὁ Ἡλίας Σκαρμούχης τοὺς κάλεσε σὲ γεῦμα κάτω ἀπ' τὰ πεῦκα. Ἐκεῖνη τὴ μέρα ἦταν ἡ τιμητικὴ τοῦ ἀρνιοῦ στὴ σούβλα καὶ τῆς ρετσίνας. Τὸ βράδυ στήσανε χορὸ στὸ σεληγνώφωτο. Στὴν ἐπιστροφή, μπήκαν στὸ χωριὸ ἐν πομπῇ. Ὁ Ἡλίας προπορευότανε κρατώντας στὴ γλίτσα του ἕνα κεφάλι ἀρνιοῦ Ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν μιὰ παρανομία, γιατί ἐκεῖνο τὸν καιρὸ εἶχε κηρυχτῆ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Οἱ δημόσιες συναθροίσεις ἀπαγορευόταν. Ἐνας ἀξιωματικὸς ἦρθε ἀπ' τὴν Ἀμφισσα γι' ἀνακρίσεις. Στὶς ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν τὸ γλέντι πήρε μορφή βασιλικοῦ κινήματος. Εὐτυχῶς, γράφανε, κατεστάλη!

Ὁ Τζιγκ πού ἔπαιρνε τακτικῶς τ' ἀθηναϊκὰ φύλλα, εἶδε μ' ἐκπληξῆ τίς διαστάσεις πού εἶχε πάρει ἐν' ἀθῶο γλέντι. Ἀλλ' ἦταν τὸ λιγώτερο. Οἱ καιροὶ ἦταν τόσο χαλεποὶ γιὰ τὴ χειμαζόμενη Ἑλλάδα! Οἱ Ἑλληνίδες μητέρες, μ' ἕνα γράμμα τους στὸν τύπο, ἔκετεύανε τίς πολιτικὲς μερίδες νὰ παύσουν τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸ. Ὁ Τζιγκ συγκινήθηκε τόσο, πού ἔγραψε τὸ ἀκόλουθο γράμμα στὸν «Ἐλεύθερο Τύπο»:

«Ἐγὼ, Φιλέλλη, ζώντας μεταξὺ σας, εἶμαι βαθεῖα συγκινημένος ἀπ' τὴν παράκληση

τῶν Ἑλληνίδων, γὰρ νὰ παύσῃ νὰ τρέχῃ τὰ δελφικὰ αἶμα.

» Ἡ σύγκλησής μου εἶναι τόσο βαθύτερη, ὅσο βλέπω πὼς εἶναι ἡ Ἑλλάδα, πού τόσο λεπτομερῶς μελετιέται κι' ἀγαπιέται, ἐκείνη πού ἀλληλοσπαράζεται σ' ἐμφύλιες ἐριδες. Ἐνας Ἑλληνας θεατρικὸς συγγραφέας, συντηρητικὸς, ἔγραψε ἓνα ἔργο καὶ ἀπευθύνεται στὶς γυναῖκες ὡς στὴν τελευταία σάνιδα σωτηρίας.

» Εἶδα αὐτὸ τὸ ἔργο, τὴν *Δυσιστράτη* τοῦ Ἀριστοφάνη, πρὶν δέκα χρόνια σ' ἓνα θέατρο τῆς νέας Βαβυλώνας — στὴ Νέα Ὑόρκη.

» Καὶ βγήκα ἀπ' τὸ θέατρο κλαίγοντας.

» Ἐκλαίω, γιατί τὸ ἔργο ἦταν τόσο ὠραίο καὶ δὲν εἶχε εἰσακουσθῆ.

» Ἐὰν οἱ Ἕλληνες τοῦ 420 π. Χ. εἶχαν ἀκούσει τίς γυναῖκες τους, ἔχι στὴ φαντασία τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα — καὶ διακόπτανε τὸν ἀδελφοκτόνο πόλεμο, ὁ κόσμος, ὁ κόσμος τῆς πενιχρῆς Βαβυλώνας μου, θὰ εἶχε κληρονομήσει τὴ θερμὴ κι' ἀγνή ἑλληνικὴ ὠραιότητα τοῦ Ἀριστοφάνη, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Εὐριπίδη, τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς Σαπφῆς.

» Ἐὰν 2340 χρόνια πρωτότερα, τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνη, πού ἦταν μιὰ παράκληση, εἶχε εἰσακουσθῆ, ἐὰν οἱ γυναῖκες εἶχαν ἀνταποκριθῆ στὸ αἶσθημα τοῦ ποιητοῦ, τότε ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀμερικὴ, σήμερα θὰ ἦταν ἐδραιωμένες ἔχι στὴ Ρωμαϊκὴ δικονομία καὶ τὴν τάξη καὶ στὸν ἀνήθικο ἱμπεριαλισμὸ, ἀλλὰ στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὴν ποίηση, τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐλευθερία.

» Ἄν οἱ ἀρχαῖες Ἑλληνίδες εἶχαν δειχθεῖ ἀντάξιες τοῦ Ἀριστοφάνη, τότε ἐγώ, γεννημένος στὶς ὄχθες τοῦ Μισισσιπί στὴ Μεσόγειο Ἀμερικὴ, δύομιση χιλιετηρίδες ἀργότερα, θὰ εἶχα ζήσει σ' ἓναν κόσμον ἀντάξιο τῆς ἀνθρωπότητας.

» Νά, τί αἰσθάνθηκα ὅταν εἶδα στὴ Νέα Ὑόρκη τὴν *Δυσιστράτη* τοῦ μεγάλου Ἀριστοφάνη.

» Ἐκλαίω, γιατί ἡ μεγάλη αὐτὴ πιθανὴ ὠραιότητα εἶχε καταστραφεῖ. Ἐκλαίω γιὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου πού εἶδε κ' εἶπε: « Ἄς μᾶς σώσουν οἱ γυναῖκες μας! »

» Καὶ δὲν τοὺς ἔσωσαν.

» Ἡ ἱστορία θὰ ἐπαναληφθῆ;

» Ἡ μήπως ὁ λόγος τῶν μαινάδων αὐτῶν τῶν κακῶν ἀδελφῶν θὰ εἰσακουσθῆ; »

Ἦταν γραφτὸ οἱ συγκινήσεις νὰ μὴ παύσουν ἔκεινο τὸ φθινόπωρο. Ἐνα πρωτὶ, ὁ Θανάσης ἀργοῦσε νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν καφέ. Ἀνθρωποὶ μιλοῦσαν στὴν κουζίνα. Ὅταν τοῦ ζητοῦσαν ζεστὸ νερό, ἔφερε κόκκαλα στὸν Ἰοπόπη κι' ἀντιθέτως. Μόνον τὸ μεσημέρι ἐδέχθη νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν τρομερὴ εἶδηση. Ἐξῶ ἀπ' τὰ Καλάνια ὁ γιὸς τοῦ Δημήτρη Κουμπῆ εἶχε αἰχμαλωτισθῆ ἀπ' τοὺς ληστές. Γυρεύανε πενήντα χιλιάδες δραχμὲς λύτρα. Βιαστικά, ὁσ-ὁσο, ὁ τραγικὸς πατέρας ξεπούλησε τ' ἀρνιά του, γιὰ νὰ μαζέψῃ τὸ ποσό. Ἐκείνη τὴν ἐβδομάδα, λέει ἡ κ. Γκλάσπελ, τὸ κρέας πουλιότανε γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί. Στὴ μακρόχρονη πάλη, οἱ κλέφτες εἶχαν νικήσει. Ὁ Δημήτρης ἔστειλε τὰ λύτρα στὸ ὠρισμένο σημεῖο, ψηλά στὸν Παρνασσό.

— Ἦώρα, εἶπε ὁ ἀπεσταλμένος στοὺς κλέφτες, ὁ Ἀλέκος μπορεῖ νὰρθῆ μαζί μου.

— Θάρθη τὸ βράδυ, τοῦ ἀποκριθῆκαν.

Ἀλλὰ ὁ Ἀλέκος δὲ φάνηκε οὔτε τὸ βράδυ, οὔτε τὴν ἄλλη μέρα. Ἡ ἀγωνία στοὺς Δελφούς εἶχε κορυφωθῆ. Κάθε μέρα κυττάζανε τὸ μακρὸ ἀνηφορικὸ μονοπάτι, ἀπ' ὅπου θὰ κατέβαινε ὁ Ἀλέκος. Οἱ γυναῖκες ξενοχτοῦσανε κλαίγοντας, κι' ὁ Δημήτρης, δυὸ κάτια, περνοῦσε ἀπ' τοὺς δρόμους μὲ κατεβασμένο κεφάλι, γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ τ' ἀρνιά του πού κρεμόντανε στὰ τσιγκέλια τῶν χασαπιῶν. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Ἀθηνῶν εἶχε παύσει νὰ ὑφίσταται γιὰ τοὺς Δελφούς. Τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας ἦταν: Θὰ παίρναν οἱ λησταὶ τὰ χρήματα καὶ θὰ κρατοῦσαν τὸν Ἀλέκο;

Ἀλλὰ οἱ μέρες περνοῦσαν, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Μιὰ μέρα ὁ Ἰζιγκ ἔβγαλε λόγο στὸ καφενεῖο.

— Εἶναι ἀπίστευτο, εἶπε, πὼς ἐπιτρέπομε σὲ ὀχτὼ-ἐννιά ἀνθρώπους νὰ τρομοκρατοῦν ἓνα ὀλόκληρο βουνό. Ποῦ εἶναι οἱ ἄνδρες τῆς Ἀράχωδας; Οἱ ἄνδρες τῆς Ἀγόριανης κ' οἱ ἄνδρες τῶν Δελφῶν; Ἡ χωροφυλακὴ ἴσως νὰ μὴν ξέρῃ τὸ βουνό. Ἀλλὰ ἐμεῖς γνωρίζομε τὸν Παρνασσό. Ἄς πᾶμε νὰ σώσωμε τὸν ἀδελφὸ μας, τὸν Ἀλέκο τῶν Δελφῶν.

Ὁ Θανάσης κ' οἱ ἄλλοι, πού φοβόνταν γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ Ἰζιγκ, προσπάθησαν νὰ τὸν διακόψουν.

— Θὰ τὸ πληρώσῃς ἀκριβά, τοῦ ψιθύριζαν.

— Θὰ πληρώσω; φώναξε ἄγρια. Αἶ, ναι;

εἶμαι ἔτοιμος νὰ πληρώσω. Πρὸς, πᾶμε!

Ἀλλὰ τότε ἡ ἴδια ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλέκου τὸν παρακάλεσε νὰ σταθῆ. Ἴσως μ' αὐτὰ νὰ τὸν βασάνιζαν περισσότερο πάνω στὸ βουνό.

Ἡ Νέλλα θέλησε νὰ πάῃ αἰκότροφη σ' ἓνα ἀμερικανικὸ παρθεναγωγεῖο τοῦ Π. Φαλήρου. Ἡ κ. Γκλάσπελ θὰ τὴ συνόδευε στὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἰζιγκ εἶχε ἀποφασίσει νὰ μείνῃ στοὺς Δελφούς. Ἀνασκαλεύοντας τὰ χαρτιά του, πρὸς μεγάλη του ἐκπλήξη, εἶχε ἀνακαλύψει ἓνα σεβαστὸ ἀριθμὸ παιημάτων πού ἔγραφε συνήθως τὴ νύχτα, χωρὶς κἄν νὰ τὰ ξαναδιαβάσῃ. Θὰ καθόταν νὰ τὰ κατατάξῃ, νὰ τὰ τακτοποιήσῃ. Τὴν τελευταία στιγμὴ, ὅταν εἶδε τὸ αὐτοκίνητο πού εἶχε ἔρθει γιὰ νὰ πάρῃ τὴ γυναῖκα καὶ τὴν κόρη του, τὸ μετάνιωσε. Εἶπε στὸ Θανάση νὰ πακετάρῃ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους, γιατί θὰφευγε καὶ κείνος. Ἀλλὰ ἦταν ἀργά. Χρειαζόνταν ὥρες γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, καὶ βιαζόνταν νὰ φύγουν. Ἡ διαδρομὴ μέσα στὸ βουνό ἦταν τόσο μεγάλη. Προσπάθησε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅλ' αὐτὰ, ὁ Κούκ δμως θύμωσε μὲ τὸ Θανάση στὰ γερά. Ἦξερε πὼς αὐτὸ πού ζητοῦσε ἦταν ἀκατόρθωτο, ἀλλ' ἀντιλαμβανόμενος ἔξαφνα πὼς οἱ δυὸ ὑπάρξεις, γιὰ τίς ὁποῖες εἶχε πραγματικὴ λατρεία, ἀπομακρυνόνταν, πὼς θὰ ἔμενε μόνος, μόνος μὲ τὸν ἐφιόλτη τῶν γερατειῶν, τὸν εἶχε πιάσει κάτι σὰν ἀπόγνωση. Τίς εἶδε νὰ φεύγουν, μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα. Ἀλλὰ δὲν τὰ πέρασε πολὺ ἀσχημα. Ἦρθαν δυὸ νέοι ἀμερικανοί, ἐλκυσθέντες ἀπὸ τὴ φήμη τῶν σχεδίων τοῦ Ἰζιγκ γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου στοὺς Δελφούς. Ὁ Θανάσης ἐξευμένισε τὸν κύριό του ἐτοιμάζοντας γιὰ τοὺς ξένους του φαγιά μὲ τὸν κλέφτικο τρόπο. Διάφοροι πειμένες λάβαιναν μέρος στὰ γεύματα, πού γρήγορα παίρνανε μορφή πανηγυριοῦ. Τὰ τελευταῖα κατορθώματα τῶν ληστῶν κἄνκανε δραματικὴ τὴν ἀτμόσφαιρα. Κ' οἱ τρεῖς μαζί ἐπισκεφθῆκαν τὸ θέατρο τῶν Δελφῶν, ὅπου ὁ Ἰζιγκ εἶχε ἀνακαλύψει ἓναν ὑπόγειο διάδρομο κάτω ἀπ' τὴ σκηνή, ἔπειτα τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία. Ὁ Ἰζιγκ μάλιστα τόσο πολὺ ἐνθουσιάστηκε ἀπ' τὸ ὠραίο καὶ ἄγριο ὄρεινὸ περιβάλλον, πού συνέλαβε τὴν ἰδέα νὰ γίνῃ μοναχὸς κι' ἔκανε τὴ σχετικὴ

αἴτηση ἀμέσως. Ἐντωμεταξύ, ὡστόσο ἀποφασίσῃ τὸ συμβούλιο τῆς μονῆς κι' ὁ ἐπίσκοπος Ἀμφίσης, στρέφει τὴν προσοχὴ του στὰ διαρκῶς ἀγανατεύοντα καὶ τραγικὰ χρονικὰ τοῦ ληστρικοῦ βίου.

Ἐὶς κεφάλι τοῦ Καστρίτη, γράφει, στὴν κ. Γκλάσπελ στὴν Ἀθήνα, εἶναι τώρα στὴ Λειβαδιά. Μετρήσανε ἐξήντα χιλιάδες δραχμὲς ἀμοιβή σ' ἓνα πρώην ληστή, Καραμπούχο.

Ὁ Καστρίτης πέθανε τὴν περασμένη ἐβδομάδα ἀπὸ γάγγραινα, συνεπεία ἐνὸς παλιοῦ τραύματος. Ξεφύγησε ἔπειτα ἀπὸ δέκα μέρες πυρετὸ στὴ στρουγκα τοῦ Κλέωνα, ἐνὸς καταικῆ, μιὰ ὥρα ἀπ' τὴν Ἀράχωδα, πάνω στὸ βουνό.

Ὁ Κλέωνας εἶχε ἀνακαλύψει τρεῖς φอรὲς τὸν Καστρίτη μὲ τὴ γυναῖκα του, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὸν προδώσῃ κι' ἔμενε φαινομενικὰ φίλος του. Ὅταν ὁ Καστρίτης πέθανε στὴ στάνη του, ὁ Κλέωνας κατέθηκε στὴν Ἀράχωδα, στὸ σπίτι τοῦ Καραμπούχου, πού ἦταν παλιὸς ἐχθρὸς τοῦ Καστρίτη. Ἐκεῖνος πῆρε ἀμέσως τὸ ντουφέκι του γεμισμένο μὲ μπαρούτι γιὰ τοὺς λαγούς, πῆγε μὲ τὸν Κλέωνα στὸ μαντρί καὶ τράβηξε στὸ κεφάλι καὶ στὸ στήθος τοῦ ληστάρχου. Ἐπειτα πῆγε τὸ κεφάλι στὴ Λειβαδιά, κῆρε τὴν ἀμοιβὴ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴ μοιράστηκε μὲ τὸν Κλέωνα.

Αὐτὰ εἶναι ἓνα μέρος ἀπ' τὰ νέα τῶν Δελφῶν, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἔφυγες. Ὁ Ἀλέκος δὲν γύρισε ἀκόμα ἀπ' τὸ βουνό (δὲν γύρισε ποτέ).

Τὸ γράμμα τοῦ George Crain Cook στὸν Ἐλεύθερο Τύπο, πού παρακαλοῦσε νὰ εἰσακουσθῆ ἡ ἐπίκληση τῶν μητέρων γιὰ τὴν κατάπαυση τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, ἔκανε ἐντύπωση στοὺς Δελφούς. Μοῦ προτεινάνε νὰ μ' ἐκλέξουνε Πρόεδρο τῆς Κοινότητος. Ἀποκριθῆκα ναι, ἂν δεχτοῦνε τὸ πρόγραμμά μου: Θέατρο στοὺς Δελφούς. Ἄν αὐτὸ γίνῃ, θὰ χρειασθῆ νὰ μείνωμε ἐδῶ πέντε χρόνια καὶ ἀκριβῶς πουλοῦν ἓνα σπιτάκι στὰ Κατσικάδικα γιὰ διακόσια δολλάρια.

Ἐγράψῃ ἡ τηλεγράφησε, ἂν θέλῃς νὰ γίνῃς συνιδιοκτῆτρια ξενοδοχείου στὴν Κασταλία (σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ Θανάση), διευθύντρια τοῦ θεάτρου τῶν Δελφῶν καὶ δημαρχίνα, ἢ ἂν προτιμᾶς νὰ μείνῃς ζωντοχήρα ἐνὸς καλογήρου τοῦ Προφήτη Ἡλία. Δὲν μπορεῖς νὰ γίνῃς καὶ τὰ δύο, γι' αὐτὸ ἀ-

παράοισε ἀμέσως, γιατί τὰ γεγονότα τραβᾶνε τὸ δρόμο τους.»

«Ὁχι ὁμῶς καὶ τόσο γρήγορα, ὥσο τὸ Πέλει. Ὅταν γύρισε ἡ κ. Γκλάσπελ ἀπ' τὰς Ἀθήνας, δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα τίποτα. Ἀλλοῦστε ἔπεσε ἄρρωστη μὲ γρίππη. Ὁ Τοπόπης ἐπίσης δὲν ἦταν καλά.»

«Γρήγορα», τοῦ ἔλεγε ἐκείνη. «θὰ γίνωμε καλά καὶ θὰ πάμε πάλι μαζί στὸ ἀρχαῖο μαντεῖο...»

Ἐπειτα ἀπὸ λίγες μέρες, πραγματικῶς ἡ κ. Γκλάσπελ πῆγε στὰ ἐρείπια, ἀλλὰ ὁ Τοπόπης δὲν τοὺς συνόδευε. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς γεροντότερους χωρικούς, πού ζοῦσαν στὸ παλιὸ χωριὸ πρὶν καταδαφισθῆ, εἶχαν ἔρθει μαζί μὲ τὸν Ἰζίγκ. Εἶχε τέλος ἀποφασίσει νὰ γράψῃ τὸ μεγάλο παρνασιακὸ δράμα του καὶ ἤθελε νὰ καταστρώσῃ τίς λεπτομέρειες τῆς σκηνης τῶν ἀρχαιολόγων, πού κάτω ἀπ' τὰ καταδαφισμένα σπίτια φέρνουν εἰς φῶς τὸ θρυλικὸ μαντεῖο. Πῆγαν σ' ὅλα τὰ μέρη ἀναδημιουργώντας μὲ τὴ φαντασία τους καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἰσχυρῶν περιγραφῶν τῶν συντρόφων τους, τὰ σπιτάκια τῶν παλιῶν Δελφῶν, τοὺς δρόμους καὶ τὰ μονοπάτια πού εἶχαν σθῆσει. Ἐδῶ, πάνω στὴν Ἱερὴ Ὀδὸ, ἦταν τὸ καφενεῖο, πῶς ψηλά οἱ γυναῖκες ἔκαναν τὴ μπουγάδα τους· κάτω ἀπ' τὸ τεῖχος ἢ πλατεῖα, ὅπου οἱ νιοὶ κι' οἱ νιὲς χορεύανε τίς γιορτές. Στὸ θέατρο, στὸ στάδιο, παντοῦ, εἶχε ἀνθίσει, πρὶν λίγα χρόνια, μιὰ ταπεινὴ κι' ἀσθενικὴ πολίχνη, πού τὴν εἶχε κατασυντρίψει ἡ πνοὴ τοῦ μεγάλου ἐνδοξοῦ παρελθόντος. Ὁ Ἰζίγκ τώρα, ἔλληνας μὲς στὰ ἑλληνικά του ρούχα, προσπαθοῦσε ἕνα λεπτὸ ν' ἀναστηλώσῃ τὰ σκοτεινὰ ἐρείπια. Ἐπειτα, κουρασμένος ἀπ' τὴ μελαγχολικὴ κι' ἀγωνη προσπάθεια, ξαναγύρισε στὸ Μαντεῖο, γιὰ νὰ καλέσῃ ἐκείνους πού τὸ εἶχαν χτίσει. Σκαρφάλωσε στὸ ἄντρο τῆς Πυθίας, μέσα στὰ ψηλά χόρτα πού εἶχαν φυτρώσει πάνω στὰ συντρίμμια τῶν λησμονημένων εἰδώλων, κι' ἔψαυσε μὲ τὰ χέρια τοὺς βράχους πού εἶχαν αἰσθανθεῖ τὴν ἐπαφὴ τῶν μυστηριωδῶν κι' ἐκπληκτικῶν ἱερειῶν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὅταν γύρισαν στὸ σπίτι, βρήκαν τὸν Τοπόπην πῶς ἄρρωστο ἀπὸ ποτὲ. Διάφορες φήμες πού ἐπαγαλάμβανε ὁ Θανάσης, τοὺς ἀνησυχούσαν πολύ. Φαίνεται πῶς ὅλα τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ εἶχαν μόρβα. Ψοφοῦσαν σὰν μύγες. Εἰς ἐπίμετρο, ὁ καιρὸς βέβληκε στὴ

βροχή. Οἱ δρόμοι εἶχαν γεμίσει λάσπες. Οἱ Δελφοὶ εἶχαν γίνει πένθιμοι σὰν νεκροταφεῖο. Ὑπῆρχαν στιγμὲς πού συλλογιζόταν: «Ἦ γυρεύουμε ἐδῶ πέρα;»

— Μένουμε τόσες ὥρες στὸ σκοτάδι, παρακατιόταν ὁ Ἰζίγκ.

Καὶ παραδοκοῦσε τίς στιγμὲς—τόσο ἐφήμερες—πού ὁ ἥλιος, νικητῆς, ἔδιωχνε τὸν ἐφιάλτη τοῦ χειμῶνα. Καὶ στὸ σκύλο, ἢ λιακάδα φαινόταν νὰ δίνῃ καινούργια ζωὴ.

— Ευπνὸ Τοπόπη, ἔλεγε ὁ Ἰζίγκ συγκινημένος, ξέρεις πῶς ὁ ἥλιος σοῦ κάνει καλὸ καὶ χαίρεσαι ὅταν ἔρχεται.

Ὅταν πέρασε ἡ 21 Δεκεμβρίου, ὁ Κούκ αἰσθάνθηκε μιὰν ἀνακούφιση. Οἱ μέρες θὰ μεγάλωναν πάλι. Ἡ κ. Γκλάσπελ, γυρίζοντας ἀπ' τὴν Ἀθήνα, εἶχε φέρεи μαζί της τὸν Ἀριελ, ἢ Ζωὴ τοῦ Σέλλεϋ, πού μόλις εἶχε βγεῖ στὸ Παρίσι. Αὐτὰ τὰ βράδια, πρὶν τὰ Χριστούγεννα, καθησμενοὶ στὴν τραπεζαρία, κοντὰ στὴ φωτιὰ, διάβαζαν τὴ ζωὴ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἐνδυμῶνα. Γραμμὲν ἄπλά, ἡ ἱστορία τοῦ Σέλλεϋ ἔπαιρνε μιὰ ἐσώτερη μυστικὴ ζωὴ. Ὁ Ἰζίγκ γινότανε ὄνειροπόλος. Μιλοῦσε γι' αὐτόν, σὰν γιὰ κάποιον πού μπορούσε νὰ εἶχε γνωρίσει, καὶ ὁ ὁποῖος ἴσως θὰ εἶχε ἀντιμετωπίσει προβλήματα ὅμοια μὲ κείνα πού ἀπασχολοῦσαν τὸν ἴδιο. Ἐπειτὰ τὸ θέμα πέρασε στὴ Μαίρη Σέλλεϋ μὲ τὸ μωρὸ της καὶ μὲ τὴν κακία πού τοὺς εἶχε περιβάλλει. Ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ κατλάβουν, ἄρχισαν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἐξῶ ὁ ἀέρας οὐρλιαζε. Εἶχαν τὴν ἐντύπωση πῶς βρισκόταν στὴν καρδιὰ τοῦ Παρνασσοῦ. Θυμόνταν ἄλλες μέρες, κάτω ἀπὸ ἕνα ἄλλον οὐρανὸ. Πῶς εἶχαν ἐρωτευτεῖ. Πῶς εἶχαν ζήσει μαζί. Ἐνωμένοι στὸν ἀγῶνα καὶ τὴν προσπάθεια γιὰ ὠραιότερα ἰδανικά. Ἐπειτὰ ἀπὸ χρόνων συμβίωση, δυὸ σύζυγοι εἶναι κάπως δύσκολο νὰ καθήσουν νὰ κουβεντιάσουν, νὰ ἐπικοινωνήσουν ψυχικά. Συνήθισαν νὰ παίρνουν ἕνα σωρὸ ζητήματα ὡς δεδομένα. Ἀλλὰ ἀπόψε ὁ Ἰζίγκ καὶ ἡ Σουζάννα, στὴ δίνη τῆς νύχτας, ἴσως γιατί ἦταν ἡ τελευταία φορὰ, εἶχαν ξαναγίνει ἐρασταί, λεπτοὶ καὶ θερμοὶ συνάμα, μ' ἀνατάσεις καὶ τρυφερότητες ὅλο νεανικὴ δροσιά. Ἡ ὥρα εἶχε περάσει. Ἡ κ. Γκλάσπελ ἔφερε πράγματα ἀπ' τὴν κουζίνα γιὰ λίγο κακάο.

Ἐπειτὰ ἔδωσε γάλα μὲς στὰ χέρια της στὸν Τοπόπη. Ὁ ἄρρωστος τοὺς δὲν μπορούσε

νὰ τὸ πιῇ τώρα πῶς ἀπ' τὸ πιάτο καὶ ἦταν ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ φάῃ κάτι. Ὅταν σηκώθηκε, τὸ βλέμμα της συνάντησε τοῦ Ἰζίγκ.

— Δὲ θὰ ξαναγίνῃ καλά, Σουζάννα, εἶπε.

— Ὁχι, οὐτ' ἐγὼ ἐλπίζω πῶς θὰ γίνῃ.

Μιὰ παύση. Ἐπειτὰ ὁ Ἰζίγκ:

— Θὰ εἶναι σκληρότερο, ὅταν θὰ πρόκηται γιὰ ἕναν ἀπὸ μᾶς.

Τῆς ἔσφιγγε τὰ χέρια.

— Πῶς θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε, συνέχισε μ' ἀγωνία, πῶς θὰ μπορέσωμε;

— Μὰ — Ἰζίγκ... ψιθύρισε ἐκείνη μὲ στενοχώρια.

— Ζήσαμε τόσον καιρὸ μαζί, πού γίναμε ἕνα. Πῶς μπορεῖ τώρα ὁ ἕνας μας νὰ φύγῃ;

Ὁ ἄλλος; Ἦ θὰ γίνῃ, αὐτὸς ὁ ἄλλος;

Ἐκρυψε στὰ χέρια τὸ πρόσωπό του κι' ἔπειτα, σηκωνόμενος, σὰ νὰ τὸν ἐπνιγε κάποιος ἀπαίσιο προαίσθημα, εἶπε βιαστικά, μὲ μιὰ προσπάθεια νὰ φανῇ ἀδιάφορος:

— Ὅσο γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ταφῆς, ἀν καὶ δὲν εἶναι πολὺ σπουδαῖο, θὰ ἤθελα νὰ τὸ κανονίσω μιὰ γιὰ πάντα. Δὲ νομίζεις πῶς ἐδῶ στοὺς Δελφοὺς θὰ ἦταν τὸ καλύτερο μέρος; Ἦ ξέρω, δὲ σ' ἀρέσει ὁ τρόπος πού κρατοῦνε ἐδῶ τὸ νεκροταφεῖο, μὰ σκέψου τὸ παρελθὸν του. Ξέρεις κανένα ἄλλο μέρος στὸν κόσμον, πού νὰ ἔχῃ τόση ὁμορφιά;

Καὶ περνώντας τὸ χέρι του γύρω της, ἔξακαλοῦθησε:

— Ξέρεις τί θὰ ἐπιθυμοῦσα; Ἦ ἐπιθυμῶ ἀληθινά; Μπορῶ νὰ τὸ πῶ σ' ἐσένα. Θὰ ἤθελα νὰ θαφτοῦμε ὅλοι μαζί, σὺ κι' ἐγὼ κι' ὁ Νέζερ (ἕνας ἄλλος σκύλος τοῦ Πρέβιντσαουν) κι' ὁ Τοπόπης.

Φοβισμένη ἡ κ. Γκλάσπελ ψιθύρισε:

— Ἰζίγκ, Ἰζίγκ...

— Ἐ, ἔ, εἶπε ἐκείνος τρυφερά. Μὴν τρομάζης. Μὴν τρομάζης. Αὐτὰ τὰ πράγματα θὰ συμβοῦν μιὰ μέρα...

Τὴν τελευταία μέρα τοῦ χρόνου (ἡ Ἐλλάδα δὲν εἶχε ἀκόμα ἀσπασθεῖ τὸ Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιο) ὁ Τοπόπης, βλέποντας λίγον ἥλιο νὰ γλυστρά ἀπ' τὸ παράθυρο, βγήκε ἀπ' τὸ σπιτάκι πού τοῦ εἶχε φτιάσει ὁ Ἰζίγκ γιὰ προφύλαξη ἀπ' τὰ ρεύματα, καὶ κάθησε στὴ λιακάδα.

— Ἀγαπᾷ τὸν ἥλιο, παρατήρησε ὁ Κούκ, καὶ σὲ λίγο θὰ εἶναι στὸ σκοτάδι!

Περπατοῦσε στὸ δωμάτιο νευρικά. Μιὰ στιγμὴ στάθηκε:

— Ἦ εἶν' αὐτὸ; εἶπε στὴ γυναῖκα του μὲ μεγάλη ἀμηχανία. Ἦ συμβαίνει; Δὲν εἶναι τὸ τέλος γιὰ σένα, γιὰ μένα; Τότε, γιατί αἰσθάνομαι τέτοια ἀπελπισία;

Τὸν πῆρε καὶ βγήκαν. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ πάῃ ἀπ' τὸ μέρος τοῦ Μαντεῖου.

— Νὰ πάμε ἄλλοῦ, σήμερα...

Βγήκαν ἀπ' τοὺς Δελφοὺς, τοὺς ἀφήσαν πίσω, σὰν νὰ ἔφευγαν γιὰ πάντα. Σιωπηλοὶ. Καθένας μὲ τίς σκέψεις του Ἐπειτὰ ὁ Ἰζίγκ διέκοψε τὴ σιωπὴ. Ἦθελε νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὸν ἴλιγγο πού τὸν ἔσερνε καὶ τὸν ἐπνιγε.

— Ἦ εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πού ὀνομάζουμε ζωὴ; Ἀπὸ πού ἦρθε; Ποῦ πάει; Ὅλο αὐτὸ τὸ παρελθὸν τῆς ζωῆς δὲν εἶναι, παρὰ κάτι τυχαῖο—μιὰ στιγμὴ; Μόνον ἐδῶ, στὴ γῆ, ἄρχε συνέδη; Καὶ ὅταν ὅλοι πεθαίνουν, γιατί καθένας θὰ πεθάνῃ, δὲν ὑπάρχει κάπου φῶς;

Τώρα μιλοῦσε βιαστικά, μὲ πάθος.

— Ὁ ἥλιος λοιπὸν δὲν εἶναι, παρὰ μιὰ ἀλαμπη πού σθῆγει; Ὅλο τὸ ἀνεξιχνίαστο σύμπαν εἶναι λοιπὸν κάτι πού δὲν ὑφίσταται; Δὲν εἴμαστε, παρὰ μέρος μᾶς φωτεινῆς στιγμῆς, κι' ἔπειτα πάλι τὸ σκοτάδι καὶ τὸ κρῦο κι' ὁ θάνατος γιὰ πάντα, παντοῦ; Ἦ μήπως τ' ἀστρα πού βλέπομε ἔχουν πάνω τους κι' αὐτὰ μιὰ σκέψη; Θάπρεπε νὰ μᾶς στείλουν μήνυμα. Ἔτσι θὰ πεθαίναμε μὲ λιγώτερο φόβο—αὐτὸ τὸ φόβο πού ἔχομε πῶς ἡ ζωὴ μας σθῆγει μὲ τὸ θάνατο!

Ἦ ἔξαψη εἶχε κοκκινίσει τὸ πρόσωπό του. Ἦ τὰ μάτια του λάμπανε.

— Δὲν ἔχομε κανένα Ευγέιη νὰ μᾶς βοηθήσῃ αὐτὴ τὴ φορὰ, παρατήρησε μελαγχολικά.

Εἶχαν γυρίσει σπῆτι καὶ πῆγαιναν ἀπ' τὴ μιὰ κἀμαρα στὴν ἄλλη, μ' ἀμηχανία. Γιὰ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα, ὁ Ἰζίγκ ἀνοίξε τὸ Φαῖδωνα τοῦ Πλάτωνα, νὰ διαβάσῃ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτη. Ἦ φωνὴ του, λέει ἡ κ. Γκλάσπελ, εἶχε γίνει βαθεῖα κι' ἐπιβλητικὴ, ὅταν ἔφτασε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ μελλοθάνατου· ἀλλὰ ἔξαφνα πέταξε τὸ βιβλίο παρατηρώντας:

— Μερικὲς φορὲς θὰ ἦταν τρομερὰ ἀνιαρὸς, ὁ δόλιος!

Κάποιος εἶχε μπεῖ στὴ διπλανὴ κἀμαρα. Ἦ Ἐλλη, μιὰ φιληνάδα τῆς Νέλλας.

— Σουζάννα, εἶπε ὁ Τζιγκ, πήγαινε μὲ τὴν Ἑλλη σπιτι της.

Ἐκεῖνη δὲν εἶχε ὄρεξη, ἀλλὰ ὁ Τζιγκ ἐπέμενε τόσο, πὺ στὸ τέλος ἐκλίνε τὸ κεφάλι.

— Σὲ παρακλῶ, ἔξω ἀπὸ δῶ, ὡσότου ἔρθω καὶ σὲ πάρω.

Ὅταν πῆγε, φαινόταν τρομερὰ κουρασμένος.

— Ἐν τάξει, εἶπε. Δὲν εἶχε καθόλου συνείδηση. Ὁ Θανάσης μὲ βοήθησε. Τὸν θάψαμε στὸ μέρος πὺ ἀγαποῦσε, στὰ χόρτα. Κύλησα μιά μεγάλη πέτρα πάνω ἀπ' τὸ μνήμα...

Μόλις μπορούσε νὰ μιλήσῃ ἀπ' τὴν κούραση.

— Ἄς μὴ φάμε ἀπόψε, εἶπε.

Ἄλλὰ ὁ Θανάσης τοὺς εἶχε ἐτοιμάσει τόσο ὠραία πράγματα, πὺ δὲν μπορέσανε ν' ἀντισταθεῖνε στὸν πειρασμό. Ἐπειτα ὁ Τζιγκ θέλησε νὰ παίξουν πόκερ. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺ ἐπαίξαν μαζί. Κι' ὁ Θανάσης ἤθελε νὰ τὸν μυσῶν. Ἡ ἀφέλεια καὶ τὰ λάθη του τοὺς ἔκαναν νὰ γελάσουν. Ἄλλὰ ἔξαφνα ὁ Τζιγκ ἀπλώσε τὸ ἓνα χέρι του πάνω στὸ τραπέζι.

— Ποτὲ δὲν αἰσθάνθηκα τόσο κουρασμένος στὴ ζωὴ μου, εἶπε.

Τὸν βοήθησαν στὸ κρεβάτι του. Ἀργότερα, τὴ νύχτα, ἡ κ. Γκλάσπελ ξύπνησε μὲ τὰ βογγητά του.

— Δὲν ξέρω, τῆς εἶπε, ἂν ὁ ἀέρας σήμε-
ρα τ' ἀπόγευμα φλόγωσε τὸ πρόσωπό μου, ἢ ἂν ἔχω πυρετό.

Ἐκεῖνη προσπάθησε νὰ τὸν πείσῃ πὺς ἦταν ἐξαντλημένος ἀπ' τὴ συγκίνηση, τὴν ἐντατικὴ σκέψη, ἔλα.

... Ἐξω τὸ χιόνι ἔπεφτε. Εἶχε σκεπάσει τὸν τάφο τοῦ Τοπάκη.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωτὶ, ὁ Τζιγκ δὲ θέλησε νὰ σηκωθῇ.

— Νομίζω πὺς εἶμαι κρυωμένος, εἶπε.

Τὸ χιόνι ἔπεφτε συνεχῶς. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν εἶχαν ἀρχίσει χιονιές, ὁ Θανάσης κι' ἡ γυναῖκα του μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ κ. Γκλάσπελ σκέφτηκε πὺς θὰ διασκέδαζε πολὺ ὁ Τζιγκ νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τοὺς δῇ. Ἀλλὰ πρὸς μεγάλη της ἐκπλήξη, ἐκεῖνος ἀρνήθηκε.

Ὁ γιατρός ἐπιβεβαίωσε τὴ διάγνωση τοῦ Κούκ. Γρίπη. Χρειαζότανε κρεβάτι.

Μιά ἀπ' τίς πιδ εὐχάριστες ἐκπλήξεις τῆς ἀρρώστειάς του, τοῦ τὴν ἔκαναν μιά μέρα τὰ

νυφάνια τοῦ Θανάση. Ἐφεραν σ' ἓνα κουτί ἓνα μαῦρο πουλί.

— Τὸ πουλί τοῦ κ. Κούκ, εἶπαν.

Τὸ πουλί πὺ εἶχε ἐξημερώσει ὁ Τζιγκ στὰ Καλάνια. Εἶχε γίνει παροιμιώδες σ' ἔλα τὸ χωριό. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Θανάση, πὺ καθόταν στὸ ἴδιο σπιτι, στὸ πάνω πάτωμα, εἶχε ἀνοίξει τὸ περασμένο βράδυ τὸ παράθυρο καὶ εἶχε μπεῖ.

— Θὰ ἔκανε, φαίνεται, λάθος τὰ παράθυρα, εἶπαν τὰ παιδιά.

Ἄν καὶ ἡ κ. Γκλάσπελ εἶχε ἀμφιβολίες, ὁ ἀντρας της τ' ἀναγνώρισε ἀμέσως. Ὅταν τὸ φώναζε, ἐρχόταν εὐθύς.

— Ἦξερε πόσο εἶμαι ἀρρωστος, εἶπε, καὶ ἦρθε νὰ μὲ δῇ.

Γιὰ πιότερη ζεστασιά, τὸν εἶχαν μεταφέρει στὴν κάμαρα τῆς κ. Γκλάσπελ κι' ἐκεῖνη κοιμόταν στὴν τραπεζαρία πὺ ἦταν δίπλα. Ὅταν ἔφευγε τὸ βράδυ ὁ Θανάσης, τὴν ἐπιαναν φρικτοὶ πανικοί. Μόνη μὲ τὸν ἀρρωστο! Χωρὶς κανένα νὰ τὴ βοηθήσῃ, σὲ ὦρα ἀνάγκης. Πήγαινε, ξεκλείδωνε τὴν ξύπορτα γιὰ νὰ δῇ ἂν εἶχε ἀκόμα φῶς τὸ ἀντικρινὸ καφενεῖο, ἂν περνοῦσε κανένας στὸ δρόμο.

Μήνυσε στὸ γιατρό τῆς Ἀμφισσας. Κι' ἐκεῖνος ἀποφάνθηκε πὺς ἦταν γρίπη.

— Μὰ γιατί παραληρεῖ τὴ νύχτα;

— Τὰ γιατρικά, ὁ πυρετός. Αὐτὸ συμβαίνει καμμιά φορὰ, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ γιατρός.

Πραγματικὰ δὲν περνοῦσε νύχτα χωρὶς παραλήρημα. Γιὰ τὸν Ἀγαμέμνονα, τίς στιγ-
λες τοῦ Παρθενῶνα καὶ γιὰ ἓνα σωρὸ ἄλλα πράγματα, Κι' αὐτὸ τὸν ἐξαντλοῦσε τόσο!

— Ἐλα, Τζιγκ, τοῦ ἔλεγε ἡ γυναῖκα του, καθησμένη δίπλα του, μὴ σκοτίζεσαι τόσο γιὰ τὸν Ἀγαμέμνονα.

— Ὡ, ἀφῆσέ με στ' ὄνειρο, τῆς ἀπαντοῦσε δταν ἔπαιρνε συνείδηση. Εἶναι πολὺ καλύτερα ἔτσι...

Ἀργὰ τὴ νύχτα, δταν ἡ κ. Γκλάσπελ πήγαινε στὴν κουζίνα γιὰ τίποτα, ὁ κόσμος, χιονισμένος καὶ σκοτεινός, πὺ ἀπλωνότανε πέρα ἀπ' τὸ παράθυρο, τὴν ἔκανε ν' ἀπορῇ. Τῆς φαινόταν ἀπίστευτο πὺς βρισκόταν ἐκεῖ. Ἐδαζε κι' ἄλλα ξύλα στὴ φωτιά καὶ καθησμένη κοντά, ἄκουε τὸν Τζιγκ πὺ μιλοῦσε ἑλληνικά. Ἐνα σωρὸ σκέψεις τὴ βασάνιζαν. Καὶ μιά ἐπιθυμία. Νὰ ἦταν στὴν Ἀθήνα. Σὲ μιά κλινική.

Ἐνα πρωτὶ, ὁ Τζιγκ δὲ μπόρεσε νὰ πιῇ νερό

— Ἴσως μόνο ἂν ἦταν τῆς Κασταλίας... εἶπε.

Ἡ κ. Γκλάσπελ ἄρπαξε ἓνα κανάτι κι' ἔτρεξε στὴν Κασταλία. Ὁ ἀρρωστος ἤπιε σιγά-σιγά τὸ νερὸ τῆς ἐνδοξῆς πηγῆς.

— Ὡ, σοῦ εἶμαι τόσο εὐγνώμων, εἶπε. Ἦ ὠραῖο νερὸ. Εἶναι τὸ ὠραιότερο πράμμα τοῦ γνῶρισα στὴ ζωὴ μου...

Ἐνα βράδυ, τὴν ἄλλη μέρα πὺ ἦρθε ἡ Νέλλα ἀπ' τὸ Π. Φάληρο, ὁ Τζιγκ εἶχε τρομερὴ αἱμορραγία. Τηλεγράφησαν ἀμέσως στὸ Νῆαρ Ἦστ Ρήληφ κι' ἔστειλαν ἓνα γιατρό. Ὁ Δρ Μάρδεν, ἀφοῦ ἐξέτασε τὸν ἀρρωστο, ἔδειξε τὰ νύχια του. Εἶχαν μαυρίσει.

— Ἀπὸ πότε; ρώτησε τὴν κ. Γκλάσπελ.

Εἶχε πλύνει πρὶν λίγη ὦρα τὰ χέρια του, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τίποτα. Ὁ γιατρός τὴ ρώτησε διάφορα ἄλλα πράγματα. Μήπως ὑποπτευότανε καμμιά ἐστία μόλυνσεως; Ἡ φωνὴ του διακοπτότανε ἀπ' τὸ χερμόσυνο θόρυβο τῶν Χριστουγένων. Κι' ἔξαφνα ἡ κ. Γκλάσπελ θυμήθηκε τὸν Τοπάκη. Αὐτὸ ἔκανε τὸ γιατρό σκεπτικὸ.

— Λοιπόν; ρώτησε τέλος ἐκεῖνη.

Τὴν κύτταξε μὲ κάποια ἀμηχανία. Δὲ μπορούσε ν' ἀποφάνθῃ. Ὑπῆρχαν συμπτώματα μόλυνσεως. Ἴσως νὰ ἦταν τύφος. Δὲ μπορεί κανεὶς νὰ εἶναι βέβαιος σὲ τέτοιες περιστάσεις. Πάντως εἶχε μιά συμβουλή νὰ τῆς δώσῃ: Νὰ μηνόσῃ τὸ πιὸ ἀνετὸ αὐτοκίνητο πὺ μπορούσε νὰ βρεθῇ, καὶ νὰ ἐπαιρνε τὸ Τζιγκ, ἀκόμα καὶ μὲ κίνδυνο θανάτου.

Ὁ Θανάσης ἔμπαινε ἐκεῖνη τὴ στιγμή.

— Πρέπει νὰ διασκεδάσωμε τὸν κ. Κούκ. Νὰ τοῦ πέρωμε μουσική, νὰ τοῦ μιλήσωμε γιὰ τραγούδια καὶ χορὸ.

— Αὔριο τὸ πρωτὶ φεύγομε γιὰ τὴν Ἀθήνα, Θανάση.

Τοῦ κόπηκε ἡ φωνὴ του. Μόλις μπόρεσε ν' ἀρθρώσῃ ἓνα: Ὡ!

Ἡ κ. Γκλάσπελ πέρασε ὅλη τὴ νύχτα πακετάροντας τὰ πράγματά τους καὶ περιποιαμένη τὸν Τζιγκ, προσπαθώντας προπαντὸς νὰ μὴν ἀντιληφθῇ πὺς θὰ τὸν σήκωναν ἀπ' τὸ κρεβάτι του γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὴν Ἀθήνα, ἔπειτα ἀπὸ ἀτελείωτες ὥρες διαδραμῆ μέσα στὸ βουνό, ἀρρωστο καθὼς ἦταν, τόσο ἀρρωστο, πὺ καὶ τὰ ροῦχα του ἀκόμα τὸν πονοῦσαν.

Στίς 9 ἔγειρε λίγο νὰ ἡσυχάσῃ, κι' δταν τὴ χαραυγὴ ξαναγύρισε στὸ πλευρὸ τοῦ Τζιγκ,

μὲ φρίκη εἶδε στὸ δέριμα του κάτι μεγάλες ρόδινες κηλίδες.

Ὁ Θανάσης ἔτρεξε γιὰ τὸ γιατρό. Ὅταν ἦρθε, τοῦ ἐπίασε τὸ σφυγμό. Ἐπειτα πέρασε στὴν τραπεζαρία. Κύτταξε τὴν κ. Γκλάσπελ κουνώντας τὸ κεφάλι.

— Δὲ μπορείτε πιά νὰ φύγετε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἴσως νὰ περάσῃ τὴ μέρα, ἀλλὰ δὲ θὰ βγάλῃ τὴ νύχτα.

Κι' δταν ἐκεῖνη, ἔξαλλη, τὸν ρώτησε ἂν δὲ μπορούσε πιά νὰ γίνῃ τίποτα, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα, πρόσθεσε:

— Πεθαίνει τώρα...

* *

«Ἐνα πράμμα μόνο ἔδειχνε», γράφει ἡ κ. Γκλάσπελ, «πὺς ἴσως ὁ Τζιγκ εἶχε καταλάβει τὸ τέλος του. Εἶπε:

«— Πλατεῖα Μιλλίγκαν...

«— Ναι, ἀποκρίθηκα' ἐκεῖ πὺ κατοικοῦσαμε.

«— Ἀλλὰ δὲν ξέρω, εἶπε (καὶ τώρα μόλις μπορούσε νὰ μιλήσῃ), δὲν ξέρω ἂν θὰ ξαναγύρισω πίσω στὴ Νέα Ὑόρκη.

«Μὲ κύτταξε, μὲ τὸν τρόπο πὺ εἶχε νὰ διαβάξῃ τίς σκέψεις τῶν ἄλλων. Ἐπρεπε νὰ πῶ κάτι.

«— Κι' ἂν δὲν πᾶμε, ἀποκρίθηκα, ἴσως εἶναι γιατί δὲ θέλομε νὰ πᾶμε. Ἴσως εἶναι καλύτερα ἐδῶ.

«Φάνηκε σὸν νὰ τοῦ ἄρесе ἡ ἀπάντηση.

«— Ναι, ἴσως... ψιθύρισε...

«Τὸν περισσότερο καιρὸ ἦταν ἀναίσθητος ἀλλὰ μπορούσα κάπου-κάπου νὰ τὸν ξαναφέρνω στίς αἰσθήσεις του. Τὰ βλέμματά μας διασταυρωνόνταν. Αἰσθανόμουν πὺς δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάνω αὐτό, γιὰ νὰ μὴν ἀντιληφθῇ τὴ φρικτὴ ἀλήθεια. Κι' ὅμως ἤμουν σὸν ἔνοχη' ὁ Τζιγκ πὺ σ' ἔλη του τὴ ζωὴ εἶχε ἀναμείνει τὸ θάνατο, τὸν εἶχε τέλος πλησιάζει καὶ δὲν τόξερε. Σ' αὐτὸν συνέβαινε «τὸ μεγάλο γεγονός» πὺ εἶχε ἀτενίσει ὅλη του τὴ ζωὴ, καὶ ὅλοι τὸ ξέρανε ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο.

«Ὁ γιατρός μὲ εἶχε ρωτήσῃ ἂν θὰ παραμέναμε στοὺς Δελφούς. Εἶπε πὺς πρέπει νὰ ξέρῃ. Ἦταν χωριό. Τὰ πράγματα δὲν γίνονται ἐδῶ ὅπως στὴν πόλη—ὅσο γρήγορα χρειάζεται. Εἶπα πὺς δὲν θὰ φεύγαμε ἀπ' τοὺς Δελφούς καὶ τοὺς ἄφησα κάλλε φροντίδα. Καὶ ἐνῆ ὁ Τζιγκ ζοῦσε ἀκόμα, ἀρχισαν τίς

προετοιμασίες για κείνα που θα γινόνταν μετά. Κι' ίσως θά του έκανε ευχαρίστηση, αν ήξερε πώς οι χωρικοί του ετοίμαζαν τα πρόματα γι' αυτόν.

«Κάθε Χριστουγεννιάτικη κίνηση είχε πάρει στους Δελφούς. Δέ μπορούσαμε να κρατήσουμε έξω απ' το σπίτι τους χωρικούς και τους ανθρώπους που είχαν τρέξει στη Βλιθερή είδηση. Ο Ήλιος Σκαρμούχης ήταν στον κήπο με τα πρόβατά του. Η οικογένειά του του έστειλε μήνυμα, κι' άκουσε τα πρόβατά του κι' έτρεξε. Με το πρόσωπο πλημμυρισμένο από δάκρυα, θέλησε να μπη στο δωμάτιο του Τζιγκ. Ο Θανάσης θέλησε να τον εμποδίσει. Ο κ. Κούκ έπρεπε να έχη ήσυχια.

«— Ήσυχια; φώναξε ο Ήλιος. Τι πειράζει ή ανησυχία τώρα πιά;

«Και μπήκε μέσα βίαια. Κάθισε στα πόδια του κρεβατιού μιλώντας στον Τζιγκ μ' ένα τρόπο που φαινόταν πολύ αρχαϊκός.

«Τα μεσάνυχτα της δεύτερης μέρας ο Τζιγκ, ο οποίος είχε μεγάλη στενοχώρια, έπεσε πίσω στα μαξιλάρια του. Η αναπνοή του γίνθηκε πιά σιγανή. Και ήρθε μιά στιγμή που δεν ανέπνευσε πιά.»

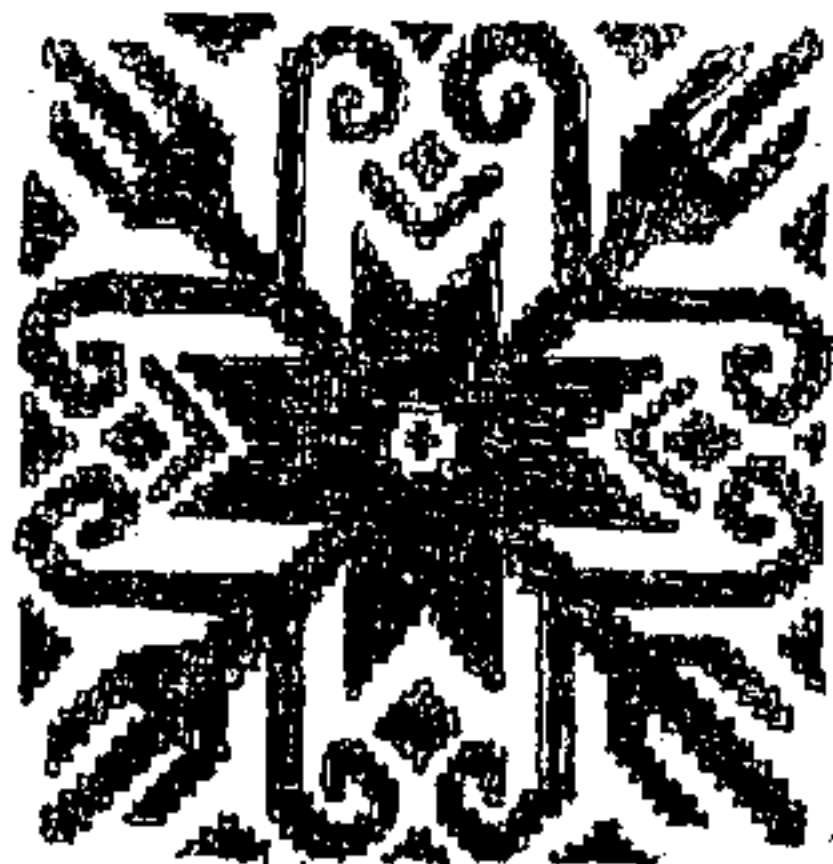
«Αργότερα ο Δρ Μάρδεν κι' άλλοι γιατροί αποφασίησαν πως ο Τοπόπης του είχε μεταδώσει τη μόλυνση. Το σκυλί είχε μάλιδα, μιάν αρρώστια των αλόγων που προσβάλλει τις αμυγδαλές και τ' αναπνευστικά όργανα. Σε μερικές περιπτώσεις μεταδίδεται στους σκύλους και πολύ σπανίως στους ανθρώπους.

«Ίσως γι' αυτό και να είχε διαλέξει τον George Cram Cook.

* * *

Οι Δελφοί αποδώσανε στον πεθαμένο ποιητή τιμές βασιλικές. Μες στα έλληνικά του ρούχα, άσκέπαστο, έλα το χωριό τον έφερε στην ορθόδοξη εκκλησιά, χωρίς καν να σκεφθή κανείς πως ίσως άνηκε σ' άλλο θρήσκευμα. Στον τάφο του, κατόπιν αιτήσεως των Έλλήνων ποιητών, στήσανε μιά κολόνα απ' τα έρείπια του Μαντείου, τιμή που δεν άπήλαυσε ακόμα κανείς, και στο στάδιο και στο θέατρο αναβιώσανε με τις ευγενικές του προσπάθειες, οι αρχαίες εορτές. Αλλά, συγκινητικώτερο απ' όλα, είναι ή λατρεία που έχουν οι χωρικοί στη μνήμη του. Έγινε μύθος, πέρασε στα δημοτικά τραγούδια. Το βράδυ διηγούνται στις στάνες, γύρω απ' τη φωτιά, πως ο κύριος Κούκ έχτιζε τοίχους στα Καλάνια και τους έκανε ισχυρούς κι' ώρλιους, αν και μιά μέρα θά τάφηνε και ή άφευγε· πως έσωσε τον Τοπόπη απ' τα νόγια του Δήμου, τον δίδαξε και θυσίασε τη ζωή του για να τον κάνει καλά· πως έπιασε φίλια μ' ένα πουλι και το πουλι αισθάνθηκε πως ήταν άρρωστος κι' ήρθε να μείνη μαζί του ως το τέλος· πως γνώριζε τα καττόπια του αρχαίου μαντείου, πως άγαπούσε τις έλληνικές λέξεις κι' έκανε θεατρικά έργα της ζωής τους, καθώς πίναν όλοι μαζί στο Ύντρεα, — κι' ένα σωρό άλλες αναμνήσεις τόσο πιά συγκινητικές, όσο είναι άπλουστερες.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΕΙΝΟΓΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Τις λίγες ημέρες που έμεινα στο Παρίσι, λίγο μπόρεσα να ιδώ το Νάνη. Γιατι τον περισσότερο καιρό τον πέρασα με την κόρη μου και με το γαμπρό μου. Εκεί, βλέπετε, ήταν ανάγκη να είμαι. Μπόρεσα ωστόσο να βεβαιωθώ πως ο γιός μου εξακολουθούσε τη σχετικώς φρόνιμη ζωή που έκανε και στη Βενετία. Όχι μόνο είχε αφήσει το τραλό εκείνο κυνήγι των γυναικών, παρά και μελετούσε νομικά! Έπρεπε, ήθελε να πάρη ένα δίπλωμα, για ν' ακολουθήση το φανταχτερό στάδιο που ποθούσε. Τελος πάντων, δεν ξέρω πως και γιατί, άλλ' από τότε που τον λύπησε τόσο ή ιστορία του Αντζολου, ο Νάνης άλλαξε πολύ. Θάλεγες πως του κόπηκε άπτόμα ή όρεξη για τρέλες και δέν του ξαναγύρισε πιά τόσο δυνατή.

«Όσο μιά μέρα, στο Παρίσι, τον άπάντησε με μιά μικρούλα, όμορφη και κομψή. — Κοκοτίτσα είναι αυτή; τον ρώτησα μιά στιγμή, που την άφησε για να μιλήσουμε.

— Όχι, όχι, μου άποκρίθηκε ζωηρά. Είναι κορίτσι... κόρη μιάς Ίταλίδας κυρίας που καθόμαστε στην Ίδια πανσιόν.

— Και τί τη θέλεις μαζί σου;

— Έτσι... είμαστε φίλοι.

Μου φάνηκε παράξενο. Ο Νάνης άγαπούσε τώρα κοριτσάκια. Γιατι αυτή ή κόρη της Ίταλίδας θάταν μόλις δεκαπέντε χρονών!

Μην είχαν, αλήθεια, μόνο φίλια;

Αιγάκι άπιστευτο. Έπιρομένη θά την είχε, ή θά προσπαθούσε να την κάνει.

Αλλάξε γούστα λοιπόν ο Νάνης; Και ήταν από τώρα τόσο κουρασμένος, γερασμένος;

Μιά τέτοια άλλαγή μου ήταν θλιθερή, μου φαινόταν σύμπτωμα άσχημο...

Τους τρεις μήνες που άκολούθησαν, δέν συνέβηκε τίποτα έκτακτο.

Η Κιάρα μου έγραφε ταχτικά. Αλλά για τον άντρα της δέν μου έλεγε παρά ή καλό, ή τίποτα. Μόνο μιά φορά μου παραπονέθηκε πως «άρχισαμε τα ίδια». Έπειτα πάλι μιλά.

Ανησύχησα και την ρώτησα. Δέ μου έγραψε. Πέρασαν σχεδόν δέκα μέρες χωρίς να λάβω γράμμα της Φοθήθηκα, δέν ήξερα τί να υποθέσω. Και σχεπτόμουν πάλι να πεταχτώ στο Παρίσι για να ιδώ.

Εύτυχώς με ήσύχησα ένα γράμμα του Νάνη. «Έίχε ιστορίες πάλι με τον άντρα της ή Κιάρα — μου έγραφε —, μιά τα ξανάφτιασαν». Και το ταξίδι μου αναβλήθηκε.

Όταν, άξαφνα, ένα ώρατο... βράδυ, γυρίζοντας στο σπίτι, βρισκω εκεί την Κιάρα την Ίδια!

Έπεσε στην άγκαλιά μου κλαίγοντας και φωνάζοντας:

— Μ' έδιωξε!.. Με χτύπησε και μ' έδιωξε!.. Δέν είχα να κάνω άλλο, παρά να φύγω!.. Κ' ήρθα σε σάς...

— Σε χτύπησε;.. Σήκωσε χέρι άπάνω σου;.. Έφτασε ως εκεί;..

— Ναι, ναι!.. Τι μπορούσα πιά να κάνω, όταν άρχισε και να με δέρνει;..

— Α, μιά έκामες πολύ καλά!.. Πολύ καλά!

Κι ενώ επιδοκίμαζα έτσι την κόρη μου, τί θυμόμουν, τί συλλογιζόμουν, νομίζετε; Το Βεδουίνο εκείνο, που, όταν, μιά μέρα, γύρισε στο ταχυτήρι του ή κόρη του, παραπονούμενη πως ο άντρας της της έδωσ' ένα μπάτσο, της έδωσε άλλον ένα κι αυτός, λέγοντας: «Πήγαινε να του πής, πως, αν εκείνος χτύπησε την κόρη μου, εγώ χτύπησα τη γυναίκα του».

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο.

Κι επιτέλους ἐγὼ θυμήθηκα κάτι σχετικό. Ἄμ' ὁ ντὲ Ἄμ' τοῖς, στὴ γέφυρα τοῦ Λονδίνου, μπροστὰ στὸ θέαμα τῆς μεγαλύτερης ἀνθρωποφυλιάς τοῦ κόσμου, ποὺ θυμήθηκε τὸ... βιβλίο ποὺ κάποιος φίλος του τοῦ εἶχε πάρει δανεικὸ κι ἀγύριστο; Παράξενο τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου...

Μ' ἀπ' ἔλα τὰ μυαλὰ ποὺ γνώρισα στὴ ζωὴ μου, τὸ πιὸ παράξενο μοῦ φάνηκε τὸ μυαλὸ αὐτοῦ τοῦ Ἄρη Μακεσίνη, ὕστερ' ἀπὸ τὶς διηγήσεις ποὺ μοῦ ἔκαμε ἡ Κιάρα. Ἀκατανόητο!

Θυμᾶστε τὰ κλάματά του, τὴ μετάνοια του, τὴ συντριβὴ του, τὶς ὑποσχέσεις του, σὲ μένα καὶ στὴ γυναῖκα του; Ἔ, δὲν πέρασε μήνας κι ἔγινε πάλι σκυλὶ, θηρίο ἀνήμερο. Ἐφτασε νὰ πῆ μιὰ μέρα τῆς Κιάρας:

— Καὶ τί μοῦ κουβάλλησες ἐδῶ τὸν πατέρα σου; Ἐνόμισες πῶς θὰ τὸν φοβηθῶ;

Ἐίχε ξαναρχίσει τὴν «καλλιτεχνικὴ» ζωὴ του, χειρότερη, ἀπαισιότερη παρὰ ποτέ. ἔκανε καὶ δυὸ καὶ τρεῖς ἡμέρες νὰ φάῃ στὸ σπῆτι του. Ὅπως ὁ ἴδιος διηγόταν στὴ γυναῖκα του μ' ἕναν κυνισμὸ ἀπερίγραπτο, ξενυκτοῦσε πότε στὴν γκαρσονιέρα κανενὸς ἀπὸ τοὺς παστρικοὺς τοῦ ἐκείνου φίλου, τοὺς βαμμένους, πότε στὸ σπῆτι καμμιάς μεγάλης κοκότας, θεατρίνας ἢ χορεύτρας, πότε στὸ μέγαρο τῆς κοντέσσας του, ποὺ ὁ ἀντρας τῆς εἶχε φύγει στὴν Ἑλβετία.

Τελευταία, ἡ κοντέσσα πήγαινε, σὰν καλὴ φίλη, καὶ στὸ σπῆτι τους, στὸ Πασσύ. Ἡ Κιάρα, ὑπομονητικὴ, τὴ δεχόταν ἕσο καλύτερα μποροῦσε. Πάντα ἔμως τοῦ Ἄρη τοῦ φαινόταν πῶς τῆς ἔκανε μούτρα... Κι' ἔταν ἐφευγε ἢ ἐρωμένη, γκρίνιαζε τὴ γυναῖκα του φοβερὰ. Ἀπὸ τέτοια αἰτία εἶχε γίνει, ὕστερα ἀπὸ πολλές, κ' ἡ τελευταία μεγάλη σκηνή. Ἡ κοντέσσα εἶχε πᾶει μιὰ μέρα κι ὁ Ἄρης εἶχε τὴν ἀξίωση νὰ τὴν κρατήσῃ ἢ γυναῖκα του στὸ τραπέζι. Καὶ χωρὶς νὰ τῆς τὴ φανερῶσῃ μὲ κανένα τρόπο. Φυσικά, ἡ Κιάρα δὲ μπόρεσε νὰ τὴ μαντέψῃ. Κ' ἡ κοντέσσα ἔφυγε, κι ὁ Ἄρης ἔγινε ἐξωφρενῶν:

— ΓΙΑΤΙ, ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΜΟῦ ΤΗ ΔΙΩΞΗΣ; Ζηλιάρη;

— Ἐγὼ;... τὴν ἔδιωξα ἐγὼ;...

— Ἐσύ, ναί! Δὲν τῆς εἶπες νὰ μείνῃ, νὰ φάμε μαζί.

— Μὰ... ἄς μοῦ τῆλεγε, ἄς μοῦ τὸ ψιθύριζες, ἄς μούγενες...

— Σοῦ τὸ εἶπα ἀπὸ χτές.

— Δὲν μοῦ εἶπες λέξη.

— Σοῦ τὸ εἶπα!...

Αὐτὴ ἦταν ἡ φιλονεικία: «Σοῦ εἶπα—δὲν μοῦ εἶπες». Ὁ Ἄρης, φαίνεται, θὰ ἐνόμιζε πῶς τῆς εἶπε, καὶ λυσσοῦσε ὅταν ἡ Κιάρα ἐπέμενε νὰ τὸ ἀρνῆται. Αὐτὴ πάλι ἦταν βέβαιη πῶς δὲν τῆς εἶπε τίποτα. Ἐπιτέλους φουρκίστηκε καὶ τοῦ φώναξε:

— Μὰ καὶ νὰ μοῦ τῆλεγε, δὲ θὰ κρατοῦσα τὴν ἐρωμένη σου. Κι ἀφοῦ εἶσαι τέτοιος, ἄμα ξανάρθῃ, θὰ τῆς κάμω μούτρα.

Ὁ Ἄρης ἀρχισε τότε τὶς βρισιές. Ἀκράτητη πιά, στὸν ἴδιο τόνο τοῦ ἀποκριθῆκε κ' ἡ Κιάρα. Τότε τὴν ἔδειρε. Καὶ τῆς εἶπε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπῆτι του—ποὺ ὅμως ἦταν δικό της—, γιὰτὶ δὲν τὴν ἤθελε πιά, δὲν τὴν ἀνεχόταν.

— Τώρα φεύγω, τῆς εἶπε. Κι ἂν σὲ βρῶ ἐδῶ, ὅταν γυρίσω, θὰ σὲ σκοτώσω!

Ἡ Κιάρα ἔκαμε ἀμέσως τὴν ἀπίφασή της. Ὄχι πῶς φοβήθηκε μὴ τὴ σκοτώσῃ. «Μακάρι νὰ μὲ σκότωνε!» σκέφτηκε μάλιστα, στὴν ἀκελπισιά της. Ἀλλὰ ἔδλεπε πῶς εἶχαν φτάσει στὸ ἀπροχώρητο. Ἡ συμβίωσή τους θάταν ἀδύνατη. Ὁ Ἄρης δὲν ἀνεχόταν πιά τὴ γυναῖκα του. Κι ἔπρεπε νὰ τοῦ ἀδειάσῃ τὴ γωνιά.

Μάζεψε γρήγορα-γρήγορα τὰ πράγματά της, ἔστειλε στὸ ταχυδρομεῖο ἕνα γραμματάκι γιὰ τὸ Νάνη, πῆρε τὸ σιδηρόδρομο κι ἔφτασε στὴ Βενετία.

— Μὰ, καημένη, τῆς εἶπα, δὲν πήγαινες στοῦ Νάνη, νάρθῃτε τουλάχιστο μαζί;...

— Τὸ σκέφτηκα, μοῦ ἀποκριθῆκε. Μὰ φοβήθηκα τὴν ἐπέμβασή του. Ὁ Νάνης δὲν ξέρεῖ τὰ καθέκαστα. Θὰ τὰ μάθαινε τώρα, ἂν πήγαινε στὸ σπῆτι του, λέγοντας «μ' ἔδιωξε ὁ ἀντρας μου!». Καὶ θὰ συνέβαινε ἐν' ἀπὸ τὰ δυὸ: ἢ θὰ τσακωνόνταν πάλι, ποὺ δὲν τῆθελα, ἢ θὰ μᾶς τάφτανε, ποὺ δὲν τῆθελα χειρότερα. Γιατὶ, ἐγνοεῖς, ἡ συμπιλίωση θάταν πάλι προσωρινή, ὅπως ἐκείνη ποὺ μᾶς ἔκαμες ὅταν ἤρθες. Κι ἐγὼ, πατέρα, βαρέθηκα πιά. Ὁ, τι γίνῃ τώρα, ἄς γίνῃ. Ἄν θὰ σὰς εἶμαι βάρος, ἐνόχληση, μελέας, ἀφήσατε με νὰ μῶ σ' ἕνα μοναστήρι. Ἡ νὰ πᾶω νὰ ζῆσω μόνη μου. Ὁύτε νὰ μὲ ξαναπαντρεύετε θὰ σὰς ζητήσω... τίποτα!... Δὲν κυνηγῶ πιά εὐτυχία, γιὰτὶ ξέρω πῶς δὲ θὰ τὴν βρῶ ποτέ, πουθενά. Νὰ ζῆσω μόνο. Τίποτ' ἄλλο...

Κι ἀναλύθηκε πάλι σὲ κλάματα.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ πλήγωσαν βαθιά. Κι ἔβαλα ἔλε μ' ἐπὶ τὴ δύναμη, γιὰ νὰ παρηγορήσω τὴν ἀπελπιμένη μου κόρη.

— Ἐσύ; τῆς εἶπα, ἐσύ;... Καὶ τί ἀνάγκη ἔχεις; Εὐθύς, μόλις πάroume τὸ διαζύγιο, θὰ σὲ ξαναπαντρέψω. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ ὄχι μὲ ποιητὴ, οὔτε μὲ ζωγράφο. Τοὺς εἶδαμε τοὺς «καλλιτέχνες», φτάνει πιά! Θὰ σοῦ δώσω ἕναν ἀνθρωπο σὰν καὶ μένα, σὰν τὸν ἀδερφό σου. Καὶ θὰ σὲ προικίσω διπλά καὶ τριπλά. Καὶ—ποῦ εἶσαι;— χωρὶς ἀγάπες! Τὸν ἀν-

τρα σου θὰ τὸν ἀγαπήσης, ἀφοῦ τὸν πάρῃς. Κι αὐτὸς τὸ ἴδιο. Τοὺς εἶδαμε δὲ αὐτοὺς ποὺ σ' ἀγαποῦσαν χρόνια καὶ ποὺ ἔλεγαν πῶς εἶσαι ἡ Μία τους κ' ἡ Μόνη... Ἐγνοῖα σου, Κιάρα, καὶ θὰ εὐτυχῆσῃς, θὰ εὐτυχῆσῃς... Ἐγὼ σοῦ ἐγγυῶμαι γι' αὐτὸ...

Τάλεγ' αὐτὰ, τὴν ἐσφιγγα στὴν ἀγκαλιά μου, τὴ φιλοῦσα στὰ δακρύβρεχτα μάγουλά της, προσπαθοῦσα νὰ τὴν κάμω νὰ αἰστανθῆ τὴν προστασία μου καὶ νὰ πιστέψῃ στὴν εὐτυχία ποὺ τῆς ὑποσχόμουν.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Β' ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ [ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ—ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ] ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ»,

Μὲ τὴν προκήρυξή της στὸ τεῦχος τῆς 15 Λυγούστου 1928 ἡ «Νέα Ἑστία» ἐζήτησε θεατρικὸ ἔργο ὁποιοδήποτε εἶδος, ποὺ νὰ στέκεται καλά στὸ θέατρο, ἀλλὰ ποὺ νὰ ἔχη καὶ λογοτεχνικὴ ἀξία. Τὸ βραβεῖο θάταν τὸ καίσιμο τοῦ ἔργου στὸ Θέατρο Κυβέλης κατὰ τὴ θερινὴ περίοδο τοῦ 1929. Ἀτυχεῶς οἱ κριταί, ἀπὸ τὰ ὑποβληθέντα 47 ἔργα, δὲν βρῆκαν κατάλληλο παρὰ μόνο ἕνα, ἀλλὰ κ' αὐτὸ δὲ μπόρεσε νὰ παιχθῆ, γιὰτὶ ὁ πρῶτος γυναικεῖος ρόλος δὲν ἦταν γιὰ τὴν Κυβέλη κ' ὁ θίασός της, κατὰ τὴ θερινὴ περίοδο τοῦ 1929, δὲν εἶχε ἄλλη γυναῖκα, —μὴν Ἀλλίκη Θεοδορίδου π. χ., ἢ μὴν Ἐλένη Παπαδάκη, — ἱκανὴ νὰ ποδώσῃ τὴν πολὺ νεαρὴ τραγικὴ ἡρωίδα. Ἀκόμα, ἐν' ἄλλο ἔργο κρίθηκε ἀνεκτὰ θεατρικὸ—εἶχε μάλιστα καὶ ρόλο λαμπρὸ γιὰ τὴν Κυβέλη, —ἀλλ' αὐτὸ πάλι δὲν εἶχε τὴν ἀνάλογη λογοτεχνικὴ ἀξία καὶ συνεπῶς δὲν μποροῦσε νὰ παρουσιασθῆ ὡς βραβευμένο σ' ἕνα διαγωνισμὸ τῆς «Νέας Ἑστίας».

Φτωχὰ λοιπὸν τ' ἀποτελέσματα τοῦ θεατρικοῦ μας διαγωνισμοῦ! Φαίνεται ὅτι ζήτησαμε κάτι, ἂν ὄχι ἀδύνατο, τουλάχιστο δυσκολώτατο. Καὶ γιὰ νὰ ἰδῆ κανεὶς ἀμέσως ὅλη τὴν δυσκολία του, —καὶ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν κάποι: οἱ τόσοι ἀποτυχημένοι, —ἀρκεῖ νὰ κοῦμε ὅτι, ἂν στὸ διαγωνισμὸ μᾶς ὑποβάλλονταν τὰ θεατρικὰ ἔργα ποὺ παίχτηκαν αὐτὸ τὸ καλοκαίρι στὰ Ἀθήνας, κανένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Αἰωνία Ζωή», δὲν θὰ κρίναμε μετὰ ἀξιο νὰ παιχθῆ, παρὰ μὲ μεγάλες ἐπιφυλάξεις. Θὰ πῆ λοιπὸν ὅτι ἀπὸ νέους, ἀπὸ ἀγνωστούς συγγραφείς, ζήτησαμε κάτι ἀνώτερο κ' ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ προσφέρουν συνήθως οἱ παλιοὶ κ' οἱ γνωστοὶ Ἄλλ' κ' ἔτσι ἔπρεπε. Γιατὶ ποῖός ἦταν ὁ σκοπὸς μας, ἡ ἐλπίδα μας, ὅταν προκηρύξαμε ἕνα τέτοιο διαγωνισμὸ; Νὰ παρουσιάσουμε ἕνα ἀγνωστο θεατρικὸ συγγραφέα μ' ἕνα τέτοιο πρῶτο ἔργο, ποὺ νὰ κάμῃ αἰσθησι, ποὺ νὰ

ἐγκαινιάσῃ ἕνα ἔνδοξο στάδιο, ἂν ὄχι καὶ μιὰ νέα ἐποχὴ, ποὺ νὰ μείνῃ, ἔτσι ἢ ἄλλιως, στὴν ἱστορία τοῦ Θεάτρου. Ὅπως π.χ. ἔμειναν οἱ «Πετροσχάρηδες», τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Χόρν, ἢ «Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς», τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Καπετανάκη. Νέοι κ' ἀγνώστοι δὲν ἦταν κ' αὐτοί, ὅταν, κατανικόντας τὶς δυσκολίες, τόσα ἐμπόδια, κατόρθωσαν νὰ ἐμφανισθοῦν; Ἀλλὰ, καθὼς φάνηκε, ἀντίμετα, στοὺς σημερινούς νέους ἢ ἀγνωστούς, ποὺ θελήσαμε νὰ τοὺς εὐκολύνουμε, δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ Χόρν ἢ Καπετανάκηδες... Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο συνετέλεσε ἰσως στὴν ἀποτυχία τοῦ διαγωνισμοῦ μᾶς: ὁ ἔρος διὰ τὸ ἔργο θὰ παιζόταν σὲ θέατρο ὁρισμένο. Ἦταν τὸ Θέατρο Κυβέλης, ἀλλὰ τὸ ἴδιο κ' ἂν ἦταν τῆς Κοσμοπόλῃ ἢ τοῦ Ἀργυροπούλου. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ κάμε μερικὸς νὰ μὴν ὑποβάλλουν ἔργα, ποὺ δὲν τὰ ἔκριναν κατάλληλα γιὰ ἕνα θέατρο τοῦ ἀθηναϊκοῦ «βουλεβάρτου». Ἐπειτα, κ' ἀπ' αὐτὰ ποὺ ὑποβλήθηκαν, ἕνα-δυὸ θὰ μποροῦσαν νὰ σταθαῖν σὲ ἄλλα θέατρα, εἴτε λαϊκότερα, εἴτε καὶ τῆς πρωτοπορείας. Ὅπως-δήποτε, ὁ ἀπολογισμὸς τῶν ὑποβληθέντων 47 εἶναι αὐτός:

- Α'. — Ἔργον «ἀνάξια λόγου» κατὰ τοὺς κριτάς, ὄλωσδιόλου ἀδόκιμα, ἀτεχνα ἢ κακότεχνα:
1. — Ἡ Θυσία τοῦ Νεκροῦ, δρᾶμα τετραπρακτον.
 2. Κι' ὁ κόσμος δὲν τῶμαθε, δρᾶμα σὲ τρία μέρη.
 3. — Ἐκδίκησις, δρᾶμα σὲ τέσσερες πράξεις.
 4. — Μοντέρνα Ζωή, δρᾶμα σὲ μέρη τρία.
 5. — Μάτω, δραματικὸ εἰδύλλιο σὲ τρεῖς πράξεις. (Ἐμμετρο. Ὁ συγγραφεὺς σημειώνει: «Οἱ σκηνεὶς ἀσυνάριστοι μεταξὺ τους, στὸ Πάποβο, τὸ 1920». Τὴν αὐλαία τὴν ὀνομάζει «σκέπαστρο τῆς σκηνῆς».)
 6. — Ἀληθοίς, δρᾶμα, πράξεις τρεῖς.

Τὸ Σεματωενθήμερον

- 7.— *Ἡ πενία τέχνας*, δράμα εἰς τρεῖς πράξεις.
- 8.— *Τὰ προουπεῖα ἀλλάζουν*, δράμα σὲ τρία μέρη.
- 9.— *Ροδίτικα Καλοκαίρια*, δράμα σὲ τρεῖς πράξεις.
- 10.— *Πονεμένες ψυχές*, δράμα σὲ τέσσερα μέρη.

- Β'.— Έργα ποῦ μαρτυροῦν κάμπο Λογοτεχνικό τάλαντο, ἀλλὰ καὶ ποῦ δείχνουν μεγάλη ἀπειρία καὶ ἀγνοία τῆς σκηνῆς :
- 11.— *Ὁ φαῦλος κύβλος*, τρίπρακτο δράμα.
- 12.— *Ξανοίγει κάπου ὁ οὐρανός*, θεατρικὸ ἔργο σὲ τρεῖς πράξεις.
- 13.— *Πῶς ἀλλάζουν*, κωμῳδία τρίπρακτη.
- 14.— *Μοῦμιες*, θεατρικὸν ἔργον εἰς πράξεις τρεῖς.
- 15.— *Τὸ Διαμαντένιο Στῆγμα*, δράμα σὲ τρία μέρη.
- 16.— *Ἀδελαῖς*, δράμα (ἑμιστρω) εἰς τρεῖς πράξεις.
- 17.— *Ράντα ἢ Τσιγγάνα*, δράμα εἰς πράξεις τρεῖς.
- 18.— *Αἷματος φωνή*, δράμα εἰς πράξεις τρεῖς.
- 19.— *Ἐξόριστη τῆς Ζωῆς*, τετράπρακτο δράμα.
- 20.— *Τὸ Ἡμερολόγιον*, σύγχρονη εἰδυλλιακὴ κωμῳδία εἰς πράξεις τρεῖς.
- 21.— *Ὀριστικὴ διάλυση γαμπροῦ καὶ φαρμακείου*, τρίπρακτη κωμῳδία.

- Γ'.— Έργα ποῦ δείχνουν ἀνώτερο τάλαντο ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ ἀρκετὴ γνώση τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ δὲν εἶναι παρὰ προσπάθειες ποῦ μὲ κανένα τρόπο δὲν φθάνουν στὸ σκοπὸ τους :
- 22.— *Ἡ Ἀμαρτωλὴ ποῦ ξαναγύρισε*, οἰκονομικὸν δράμα σὲ τρία μέρη.
- 23.— *Καθὼς τὰ φύλλα στὸ βορεῖα*, δράμα σὲ πράξεις τρεῖς.
- 24.— *Ἐξέλιος*, δράμα εἰς πράξεις τέσσερες.
- 25.— *Τὸ γέλιο*, δράμα σὲ πράξεις τρεῖς.
- 26.— *Ἡ νέα ἐφευρέσεις*, κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξεις.
- 27.— *Γιατί!* δράμα σὲ τέσσερα μέρη.
- 28.— *Δικαστικὴ πλάμη*, δράμα σύγχρονο.
- 29.— *Ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος*, σὲ τρεῖς πράξεις.
- 30.— *Ὀπτασία*, δράμα σὲ πράξεις τρεῖς.
- 31.— *Κασναβάλλι ἀποκριᾶς*, πράξεις τρεῖς.
- 32.— *Τὰ γυρισμένα στέφανα*, δράμα σὲ τέσσερες πράξεις. (Ἀνάπτυξη δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, χωρὶς καμμιά σχεδὸν δημιουργία).
- 33.— *Ἡ μόδα ἀπ' ἀλάργα*, δράμα σὲ τρεῖς πράξεις.
- 34.— *Ἡ πεταλούδα στὴ φλόγα*, τρίπρακτο κοινωνικὸν δράμα («μὲ ἀξίωσι σατίρας» σημαίνει ὁ συγγραφεὺς).

- 35.— *Ἡ Ἥτοια*, σὲ πράξεις τρεῖς.
- 36.— *Ἡ Ἀνοχή*, τρίπρακτος comédie.
- 37.— *Σούτ!* νὰ μὴ τἀκούσουν τὰ κορίτσια, τρίπρακτη κωμῳδία.
- 38.— *Νίνα Φανέλη*, δραματικὴ κωμῳδία σὲ πράξεις τρεῖς.

Α'.— Έργα ποῦ ξεχωρίζουν καὶ γιὰ τὴν ἐμπνευσή καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεση, καὶ μποροῦν ἔτσι νὰ θεωρηθοῦν δόκιμα, ἄρτια, ἀλλὰ ὄχι καὶ τόσο ὥστε νὰ ποῦμε ὅτι εἰν' ἐκεῖνο ποῦ ζητήσαμε :

- 39.— *Ἡ γοητεία*, δράμα εἰς τρεῖς πράξεις.
- 40.— *Ἡ Ἀνοχή*, τρίπρακτη comédie (ἡρώνημο, ἀλλὰ ἀσχέτο μὲ τὸ ὕμ' αριθ). 38.
- 41.— *Ἡ Χρυσαιοῦσα*, δράμα σὲ τρεῖς πράξεις, στήν ἐποχὴ ποῦ μιλοῦν τὰ παραμῦθια.
- 42.— *Ἡ Ἀπεργία*, δράμα σὲ πράξεις τρεῖς.
- 43.— *Γιὰ τὸ ψωμί*, τρίπρακτο λαϊκὸν δράμα (αὐτὸ θὰ παιζόταν μ' ἐπιτυχία σ' ἓνα λαϊκὸν θέατρο).
- 44.— *Στὸν κατήφορο*, δράμα σὲ πράξεις τρεῖς.
- 45.— *Δεσμοί*, θεατρικὸ ἔργο σὲ πράξεις τρεῖς.
- 46.— *Ἡ παραγνωρισμένη*, τρίπρακτο δράμα. (Αὐτὸ θὰ παιζόταν στὸ Θέατρο Κυβέλης, ἂν ἦταν κάποις λογοτεχνικώτερος γραμμένα. Ἰδεοτική, καὶ ἡ κατασκευὴ του, θεατρικῶς, εἶναι καλὴ, καὶ ἡ ὑπόθεσις ἀληθινὴ καὶ δραματικῆ).
- 47.— *Ἀνθοῦλα Βαλίδη*, τρίπρακτο δράμα. (Τὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα. Ἐκτακτο μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι. Ὅσοι καὶ καινούργιο. Ἔχει ὅμως λεπτότητα, εὐγένεια, σερωτό διάλογο καὶ δραματικὴς σκηνὲς ποῦ συγκινοῦν βαθύτατα. Τὸ ἔγραψε μιά κόρη μὲ πραγματικὸ τάλαντο : ἡ δ. Ἰωάννα Γ. Μπονκουβάλα. Ἡ «Νέα Ἑστία» ἐπιφυλάσσει νὰ παρουστήσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο, όταν ὁ θίασος τοῦ Θεάτρου Κυβέλης θὰ ἔχη τὸ κατάλληλο πρόσωπο γιὰ τὴν ἡρωίδα. Σὲ ἄλλο θίασο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δώσῃ, γιατί ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς ἐγίνε ὕστερ' ἀπὸ συνεννόησι καὶ συμφωνία μὲ τὸν κ. Κ. Θεοδορίδη, διευθυντὴ τοῦ ἀνωτέρου Θεάτρου, ποῦ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ διαβάσῃ ὅλα τὰ ἔργα. Ἀπ' αὐτὰ ἔκρινε ἄξια νὰ παιχθοῦν τὴν «Παραστρατισμένη» καὶ τὴν «Ἀνθοῦλα Βαλίδη». Γιὰ τὸ πρῶτο, οἱ ἄλλοι κριταὶ εἶχαν ἀντίρρηση, καὶ εἶπαμε γιὰ τοῦτο λόγῳ. Γιὰ τὸ δεύτερο ὅμως συμφώνησαν ὅλοι.)

Τὰποτελέσματα αὐτὰ βγήκαν ἐπὶ τῆ βῆσει γραπτῶν ἢ προφορικῶν ἐντυπώσεων τῶν κριτῶν πρὸς τὸν εισηγητὴ, ἀπὸ τὸ διάβασμα κάθε ἔργου. Τὰ γάξια λόγου διαβάσθηκαν μόνο ἀπὸ ἓναν ἢ ἀπὸ δύο. Κριταὶ ἦσαν οἱ κκ. Κ. Θεοδορίδης, Ἄλκη; Θεούλος, Κ. Οἰκονομίδης καὶ Γρ. Ξενόπουλος, εισηγητῆς. Ὁ κ. Μελάς, ἂν καὶ στήν ἀρχὴ εἶχε δεχθεῖ, κατόπι, μὲ τίς ἀσχολίες του στήν «Ἐλευθέρα Σκηνή», δὲν μπόρεσε νὰ λάβῃ μέρος.

Ὁ εισηγητῆς
ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥ ΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Σημεῖα τῶν καιρῶν

Σ' ἓνα περιοδικὸ ποῦ τὸ βγάζουν νέοι, δημοσιεύθηκε ἓνα σημεῖωμα μὲ τὸν τίτλο «Μετανοιωμένες Μαγδαληνές». ποῦ λέει κάκολουθα :
 «Ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν Ψυχάρη, σὴν ἐξούσε, δὲν ἄφηγαν εὐκαιρία νὰ μὴ τὸν βροῖσουν χυδαϊότατα, ἀντιδρώντας ἔτσι στὸν ἀγῶνα του τὸν ἐθνοσωτήριον, τώρα ποῦ πέθανε, παρουσιάσθηκαν σὰ νέες Μαγδαληνές μετανοιωμένες, γιὰ νὰ ἐξάρουν τὸ μεγάλο του ἔργο καὶ νὰ ἐγκωμιάσουν τὴν ἐγκαρτέρησή του. Ἔτσι ἔδειξαν τὴν ἀστάθεια καὶ τὴν μικρότητά τους».

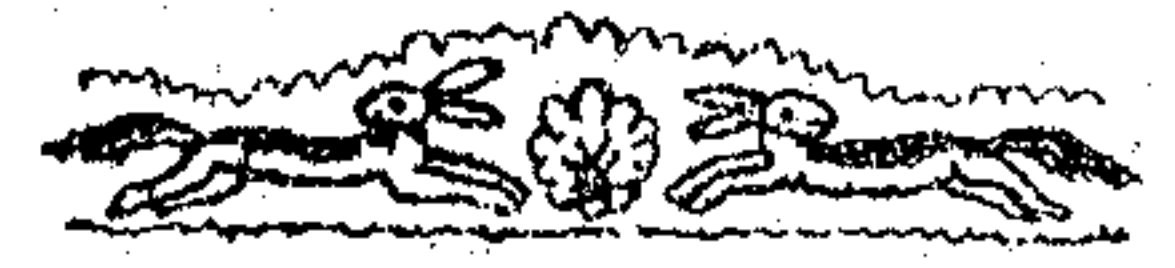
Εἶδατε σεῖς τίποτα τέτοιο ; Ἐμεῖς, ἀπειροπείρας, εἶδαμε πὸς καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμα ποῦ ὑποστήριξαν, ζώντας τοῦ Ψυχάρη, τὸν Δημοτικισμὸ καὶ ἦταν ἐξάρχῃς ὀπαδοὶ τῆς ἰδέας του, δὲν ἐδίστασαν καθόλου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀρχηγοῦ, γὰ διατυπώσουν ὅλες τους τίς ἐπιφυλάξεις καὶ νὰ δείξουν τὰ, κατὰ τὴ γνώμη τους, τραπὰ τοῦ αυτεήματος. Στὸ τεῦχος τοῦλάχιστο τῆς «Νέας Ἑστίας» τὸ ἀφιερωμένο στὸν Ψυχάρη, οἱ ἐπιφυλάξεις αὐτῆς εἶναι τόσο πολλῆς, ὅτε ἔν' ἄλλο περιοδικὸ τ' ὀνόμασε... ἑβραϊστικῶ, — ἀλλὴ ἀνοησία καὶ αὐτή, γιατί ποτὲ ἡ κριτικὴ δὲν χάνει τὰ δικαιώματά της, καὶ καμμιά κρίσις δὲν εἶναι βροϊαία, — καὶ ἔν' ἄλλο κάλι περιοδικὸ ἀτόρησε πὸς δημοσιεύσαμε μαζί τόσα διαφορετικῆς καὶ ἀντικρουόμενες γνώμες, σὰ νὰ ἦταν δυνατό νὰ περιορισθοῦμε στοῦς ἐντελῶς ὁμῶνιμοὺς, ἢ σὰ νὰ ὑπῆρχαν καὶ δύο μόνο ποῦ νὰ συμφωνοῦν σ' ὅλες τίς λεπτομέρειες τοῦ ψυχαρικοῦ συστήματος ! Τὸ βέβαιον, ὅπως δῆποτε, εἶναι, ὅτι κανένας ἀπὸ ἐκεῖνοὺς ποῦ ἐβραϊσεν χυδαϊότατα τὸν Ψυχάρη ὅσο ζούσε καὶ ἀντιδρούσαν ἔτσι στὸν ἐθνοσωτήριον ἀγῶνα του, κανένας δὲν ἔλλαξε γνώμη, κανένας δὲν εἶπε ἀντιθέτα μετὰ τὸ θάνατό του. Ἐμειναν σταθεροὶ καὶ οἱ διώχτες ὅπως καὶ οἱ ὀπαδοί. Καὶ ὅμως ὁ ἀρθρογράφος τοῦ περιοδικοῦ τῶν νέων ἐξακολουθεῖ :

«... ἂν ὁ Ψυχάρης ἦταν δυνατό νὰ ξαναγυρίσει στή ζωή... πὸς θὰ ξετίναξε (τοῦς ὄψιμους) αὐτοῦ; ἐγκωμιαστές τοῦ ἔργου του), δείχνοντας συνάμα ποιοὶ παλιάνθρωποι θέλουν νὰ περνοῦν γιὰ πνευματικοὶ ἡγέτες καὶ πρωτόπαροι στὸν κακόμοιο τόπο μας...»
 Αὐτὸ ἦταν ὅλο ! Γιὰ νὰ βροῖσουν παλιάνθρώπους, καὶ χωρὶς κανένα λόγο, τοῦς πνευματικὸς ἡγέτες ! Πῶς σὰς φαίνεται αὐτὸς ὁ τρόπος, αὐτὴ ἡ γλῶσσα ; Σημεῖα τῶν καιρῶν βέ-

βαια. Μπορεῖ ὅμως νὰ στηριχθῆ καμμιά ἐλπίδα σὲ νέους, ποῦ μιλοῦν σήμερα ἔτσι καὶ ποῦ φιλοδοξοῦν νὰ γίνουν ἀγριο πνευματικοὶ ἡγέτες αὐτοὶ ; Ἀς λένε ὅτι θέλουν οἱ ὑπερασπιστές τους, — γιατί ἔχουν, δυστυχῶς, καὶ ὑπερασπιστές, — γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ ἀναστάσις, γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῶν ἥρων, γιὰ τὴν πτώσις τῶν ἀξιών καὶ γιὰ τὴν καταπάτησις μερικῶν προλήψεων, ποῦ ἄλλη φροῦ λέγονταν εὐπρέπεια, σεβασμὸς, σεμνότης, εἰλικρίνεια, δικαιοσύνη !... Νέοι ποῦ σκέπτονται καὶ μιλοῦν ἔτσι, δὲν θὰ κάμουν τίποτα ποτὲ ! Οἱ αἰσιόδοξοι γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μόνο στήν κατοπινὴ γενεὰ μποροῦν νὰ ἐλπίζουν : σὰ παιδιά ποῦ δὲν ἄρχισαν ἀκόμα νὰ γράφουν, νὰ βγάζουν περιοδικὰ καὶ νὰ βροῖζουν παλιάνθρώπους τοῦς ἡγέτες... Ξ.

Ἡ Λογογραφία τοῦ κ. Μαρίνη

Ἀγαπητή μου «Νέα Ἑστία»,
 Διάβασα τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Ν. Α. γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μαρίνη «Ἀντίλαλοι ἀπ' τὸ χωριὸ μας» καὶ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ πῶ δυὸ λόγια, ὄχι σὴν εἰδικός, γιατί τέτοιος δὲν εἶμαι, μὰ σὴν ἄνθρωπος κοινὸς ποῦ διαβάσει καὶ σκέπτεται.
 Ὁ κ. Ν. Α. ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου δὲν ἔχει κανένα σκοπὸ, γιατί πρῶτα, πρῶτα, δὲν ὑπάρχει ἀναγνωστικὸ κοινόν, ποῦ θὰ ἐνδιαφερόθῃ γι αὐτό. Καὶ ὅμως. Ὅσο βαστοῦσε ἡ δημοσίευσή του στή «Ν. Ἑστία» δὲν φαντάζεστε μὲ τί εὐχαρίστησι τὸ παρηκολούθησα. Ὅχι ἀπὸ ἐξωτερικὴ ὑποβολή, εἴτε ἀπὸ οἰκτιρμοῦ, ἢ ἀπὸ καμμιά ὑστερικὴ ἐκδήλωση ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ, μὰ ἀπὸ ψυχικὴ ἀνάγκη. Ἡ ἡσιόδεια ἀκριβῶς γαλήνη καὶ ἡ ἀπλότη; τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, ποῦ, πιστεύατέ με, παρ' ὅλες τίς προόδους καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ μέσα, εξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται σὲ πρωτόγονη κατάστισι στίς ἐπαρχίες μας, μοῦ ἀνακούφιζε τὰ τεντωμένα ἀπὸ τὴν πολὺμορφὴ ζωὴ μας νεῦρα.
 Ὑστερα τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μαρίνη δὲν στερεῖται διόλου ἀπὸ λογοτεχνικὴ χάρι. Ὁ γρήγορος ρυθμὸς του συμφωνεῖ μὲ τὸ μοντέρνο γράψιμο. Μερικῆς μάλιστα σελίδες του ἔχουν ἔξοχα λογοτεχνικὰ μοτίβα.
 Μὰ ἐκτὸς ἀπ' ὅλα αὐτὰ, καὶ θεωρητικὰ φαντάζομαι, ἀντιθέτα πρὸς τὸν κ. Ν. Α., ὅτι ὅλες οἱ ἐπιστῆμες ἔχουν σήμερα τὴν τάσι νὰ ἐκλαϊκευθοῦν. Σ' ὅλες τίς γῶρες σήμερα οἱ ἐπιστῆμες καὶ ὅλοι γενικὰ οἱ κλάδοι τοῦ ἀνθρώπινου

ἐπιστητῶν γίνονται νὰ γίνουν κτήματα ἐκδότη-
ρον κοινοῦ. Κι' ἐκδίδονται καθημερινὰ τέτα
βιβλία. Ἐξετάζοντας κι' ἅλ' αὐτὴ τὴν ἄποψη
τὸ ζήτημα, νομίζω ὅτι ὁ κ. Μαρίνης μᾶς ἔδωσε
ἕνα ἔργο ἔξοχο γενικά. Εἶναι ἕνα βιβλίον δρασερῶ
καὶ διαβάζεται εὐκόλα. Ἐνα βιβλίον ἐπιστημο-
νικό, ἐκλεκτικὸ καὶ συγχρόνως λογοτεχνικό.

Με ἀγάπη
Ἄθηναι
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΟΥΡΤΗΣ

Καλοκαιρίνειος καὶ Σαββίδειος. — Πάδοβα
καὶ Παβία.

Ἀξιότιμοι κ. Σερόπουλε,

Στὸ σημερινὸ τεύχος τῆς «Νέας Ἐστίας» πα-
ρατηρῶ τὰ ἑξῆς:

Ἡ φιλία συγγραφέως τῆς «Σκλάβας» λέγεται
Βικτωρίνη Κυριάκου Μηροστάκη, το γένος Κυ-
ριακοῦ, κι' ὄχι Βικτωρία. Τὸ ἔργο τῆς:—ὄχι σ'
ἄμειγλῆ Κριτικὴ διάλεκτο, γιὰ τὴν ἰστορικοὺς
εἶναι Πολίτισμα—δὲν βραβεύτηκε στὸν Καλο-
καιρίνειο, μὴ στὸ Σαββίδειο. Μεγάλῃ διαφορᾷ,
γιὰ τὸν Καλοκαιρίνειο βραβεύονται οἱ νεώ-
τεροι στεφανήφοροι Ἀντωνιάδης. (Σημ. N.
Ε. Εἶναι κι' ἑξαιρέσεις βέβαια.)

Σὰ μελετητῆς τοῦ Σολωμοῦ, παραξευτέστα
διαβάζοντας τὴν ἐντυπώσεις τῆς κ. Θρούλου ἀπ'
τὴν Πάδοβα. Ζήτησε σὶδ' ἐκεῖ Πανεπιστήμιον
ἔχον τοῦ Σολωμοῦ, ἐνῶ ὁ Ζακόντιος ψάλλει
σπούδας στὴν Ραβία τῆς Lombardia (κόντ'
στὸ Μίλανο) κι' ὄχι στὴν Ραδονα. Γιὰ τὴν ἐ-
κεῖ ζωὴν τοῦ ἔχει γράψει ὁ ἑλληνοστῆς καθη-
γητῆς τῆς Ραβία G. Canna: Uno studente
dell' Università di Pavia nell' anno 1815 -
1818 - στὴν ἐπετηρίδα τοῦ Παν. τῆς Ραβία
τοῦ 1896 = 1897, καὶ ὁ ἴδιος Per la solennità
centenarie da celebrarsi nella città di Zanze
in onore dell' insigne poete Greco Dionisio
Solomos . . . σὰ πρακτικᾶ τῆς Ἀκαδημίας
τῆς Λομβαρδίας τοῦ 1899.

Με σεβασμὸν κι' ἐκτίμησιν
N. B. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Συγκινητικὴ Δωρεὰ

Ὁ κ. Ἐρνέστος Πάπς (Παπασταματίου μετ'
τὸ ἑλληνικὸν τὸ ὄνομα), διακεκριμένος δικηγό-
ρος, ἀπὸ χρόνια ἐγκαταστημένος στὸ Ντερότε
τῆς Ἀμερικῆς, ἐχάρισσε στὸ Φιλολογικὸν Σύλλο-
γον Παρνασσὸ μιά πολυτίμη βιβλιοθήκην ἀπὸ
χρησοδεμένα ἐπιτήδεα βιβλία φιλολογικὰ καὶ
νομικὰ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ μιά σπα-
γία, δυσεύρεστη σκερὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Νο-
μοθεσίας.

Ἀλλὰ γιὰ τὸν Παρνασσὸν κι' ὄχι τὴν Ἑ-
θνικὴν Βιβλιοθήκην ἢ τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βου-
λῆς; Ἀπλούστατα, γιὰ τὸ πτωχὸν παιδί, ἀπὸ τῆ
Βελβεντὸ τῆς Μακεδονίας, ὁ κ. Παπασταμα-
τίου ἐμίσηε τὰ πρῶτα γράμματᾶ σὺς Ἀθήνας,
σὴν Σχολὴν τῶν Ἀπόρων τοῦ Παρνασσῶ. Οὕτε
ντρέπεται, βλέπετε, νὰ τὸ θυμᾶται, νὰ τὸ λέ-

γῆ καὶ νὰ τὸ δείκνῃ μετ' ἡμῶν εὐγνωμοσύνην.
Ὁ ἴδιος, θυμώμενος πάντα τὰ πρῶτα δύ-
σκολα χρόνια τῆς βιοπάλης, ἐχάρισσε γενναίω
παιδί, γιὰ νὰ ἰδρυσθῆ στὴν ἰδιαιτέρα του πα-
τρίδα ἡμιγυμνάσιον μετ' οὐκοτρόφειον γιὰ τέταρον
παιδί.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἐπιθεώρηση καὶ Ἐπιθεώρησις

Θέατρον Μαρίας Κοτοπούλη, Θίασος Ἐλευ-
θερῆ Σκημῆς. Ἀριστοφάνη ΟΡΝΙΘΕΣ, δια-
σκευὴ Δ. Κουκούλα.

Τί ἔγραψε ὁ Ἀριστοφάνης; Φάρσες, κωμω-
δίας, σάτιρας, ἢ ἐπιθεωρήσεις; Νομίζω ὅτι κά-
ποια δειλία προσετὰ σὺς ὑποτιμημένους λέξεις,
ἀνακαταμένῃ μετ' ἀρκετὴν εὐδωλολατρεῖαν, μᾶς ἐρ-
ποδίζει νὰ δώσωμε στὸν Ἀριστοφάνην τὸ χαρι-
ζητικὸν ποῦ τοῦ ἀριολοῖ. Ὁ Ἀριστοφάνης
εἶναι ἕνα: ἐπιθεωρησεγράφος, ἀλλὰ μεγαλο-
φυῆς, γιὰ τὴν εἶχε καὶ δυνάμεις καυστικῶν σατι-
ριστῶν καὶ ἀναπόσεις λυρικοῦ ποιητῆ.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ ἀποτε-
λεῖται ἀπὸ μιά ἐπικαιρικὴ εἰρωνεία, ἢ ὁποῖα
ἐκασε, φρουρῶν, νὰ διασκεδάσῃ τὸ σημερινὸν θεα-
τῆ, κι' ἀκόμα καὶ νὰ τὸν ἐνδιαφέρει ὅτι περισ-
σότρως σκηναὶ τῶν κωμωδιῶν τοῦ ἔγειναν ἀκα-
τανότηες γιὰ τοὺς μὴ εἰδικὰ μορφωμένους, ἂν
δὲν συνοδεύονται μετ' σχολία, τὰ ὁποῖα, βέβαια,
δὲν μποροῦν νὰ παρακολουθοῦνται σὺς θέατρον.

Ὁ κωμικός συγγραφέας γενικά εἶναι καταδι-
κασμένος ἀρκετὰ γρηγορᾶ νὰ παύσῃ νὰ ἔχει
ἀλήθειαν. Τὸ γέλιο δὲν εἶναι ἐκδήλωσις τοῦ βα-
θύτερου αἰσθητικῆς — ἢ μεγάλης χαρᾶς εἶναι
βουβή —, ἀλλὰ μονάχι τῆς διασκεδάσεως. Καὶ ἡ
διασκέδασις, σὰν κάθε διάθεσις ἐπιφανειακῆ, ἔχει
ἀνάγκη, γιὰ νὰ προκληθῆ, νὰ ἐρεθισθῆ ἀπὸ ἄ-
φορμὰς πολὺ συντονισμένους μετ' εἰς στιγμιαίας
ἀπαντήσεως. Τὸ κωμικὸν στοιχεῖον τοῦ Ἀριστο-
φάνη ἀπέβλεπε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σὺς νὰ
προκαλέσῃ τὸ γέλιο. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ὕ-
πηρε ἐκδοκός. Σ' ὅλον τὸ ἔργο του θ' ἀνα-
ζητήσωμε τὸν κάκον ἕνα ὁλοκληρωμένον χαρα-
χτήρα, ἢ ἔστω καὶ τύπον. Δὲν θὰ συναντήσωμε
οὔτε ἕνα πρόσωπον, ποῦ ἔχοντας συγκρατήσῃ
μέσα του διάφορα στοιχεῖα τῆς καθημερινῆς
ζωῆς, ἐπιβάλλεται μετ' ὑπεροραματικὴν ἐξο-
κωμῆσιν τοῦ ζωτικότητος. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν
ἐπλάθει ἀνθρώπους. Κουνοῖσες ἀπάνω στὴν σκη-
νῆν ἀνδρῶν καὶ, ἢ σκιᾶς, χωρὶς προσωπικότητος,
μετ' ὁ σκοπὸν νὰ ἐκφράσῃ μῆσον αὐτῶν τὴν δικήν
του σαρκαστικὴν παρατηρήσειν γιὰ τὰ γύρω
του ἔκτροπα. Καὶ οἱ παρατηρήσεις του αὐτῆς
ἀπέβλεπαν πολὺ περισσότερο σὺς νὰ γελοῖ-
σονται, παρά σὺς νὰ χτίσονται. Ὁ Ἀριστοφάνης
φαίνεται βέβαια νὰ ἐπιθύησε μιά ἐπιστροφὴν
σὺς χρόνους πρᾶσιμους, ποῦ εἰσάγεε νὰ τοὺς
φαντάζεται πῶς ἠθικοὺς καὶ καλύτερους, καὶ
γι' αὐτὴν τὴν ἐπιστροφήν ν' ἀγωνίσθησεν. Ἀλλ'
ἅμα ἐμβαθύνομε σὺς ἔργο του, εὐκόλα διακρί-
νομε, πῶς τὸ κύριον ἐλατήριον τῆς δημιουργίας
του δὲν εἶταν ὁ πόθος τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἡ

πίστις σ' αὐτὴν. Ὅ,τι τὸν ἐνδιέφερε, εἶταν ν'
ἀποκαλύψει καὶ νὰ καυτηριάσῃ καὶ προπάντων
νὰ εἰρωνευθῆ τις σύγχρονους τοῦ ἀπρέπεις κι'
ἵτι στραβὸ ἔβλεπε γύρω του. Μεταχειρίσθηκε
τὸ παρελθὸν καὶ τὸ ἐξυψώσε, προπάντων γιὰ τὴν
ἐπερε καίποιον νὰ στηριχθῆ, γιὰ τὴν ἐπερε νὰ
προβάλλῃ καὶ μιά ἀξία ἀπέναντι τῆς ἄρνησις,
καὶ προτιμοῦσε, μὴ ποῦ ὁ σκοπὸς του δὲ εἶταν
νὰ δημιουργήσῃ, νὰ πατήσῃ στερεὰ σ' ἕνα ἔ-
δαφος κι' ὅλας γνωστὰ, παρά νὰ ριχθῆ τολμη-
ρὰ καὶ ρομαλέα σ' ἐπικίνδυνους μελλοντικὸς
δραματισμοῦς. Ἀσχολήθη μετ' ἐπικαιρικῆς λε-
πτομέρειας καὶ ποῦθεν δὲν συνέθεσε ἕνα
κόσμον.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ εἶναι,
κατὰ συνέπειαν, σήμερον νεκρὸ. Νεκρὰ εἶναι ἐπί-
σης καὶ τὰ περισσότερα πνευματικὰ ἀστεία,
γιὰ τὴν, καθὼς εἶναι ὑπερβολικὰ χονδροειδῆ καὶ
βάνουσα, σήμερον, ἀντὶ νὰ μᾶς διασκεδάσονται,
μονάχι μᾶς προσβάλλονται. Ἐνδιαφέρουν μονάχι,
γιὰ τὴν δείχνουν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅταν δὲν
μετουσιάζονταν ἀπόλυτα σὺς κόσμους τῆς Τέ-
χνης, δὲν εἶταν στὴν καθημερινὴν τῶν ζωῆν, ἢ
ὁποῖα ἀντιπροσωπεύεται πολὺ πιστότερα στὴν
κωμῆδιαν παρά στὴν τραγωδίαν, τόσο πολιτισμέ-
νοι, ὅσο μᾶς ἀρέσει νὰ τοὺς φαντασθῶμε. Τὸ
κωμικὸν στοιχεῖον τοῦ Ἀριστοφάνη πιστοποιεῖ
ὅτι ἔχομε σημαντικὰ ἐξελιχθῆ καὶ ξελεπτυνθῆ.

Ἐντούτοις τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνη διατη-
ρεῖ μὴν ἀναντιρρητὴν ἀξίαν καὶ ζωντάνειαν. Τὸ
ὀφείλει σὺς στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα, ἀσφαλῶς,
τὴν ἐποχὴν ποῦ πρωτοπαρουσιάσθη ὁ Ἀριστοφάνης
τὴς κωμωδίας του, θὰ θεωροῦνταν διακοσμῆσι-
κὰ καὶ δευτερεύοντα: σὺς λυρικοὺς τῶν παλαιῶν
καὶ στὴν ἀρτια ἀρχιτεχνονικὴν του. Εἶναι ἀλή-
θεια ὅτι, τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην, τὸ σχῆμα τῶν ἐρ-
γῶν εἶταν στερεότυπον, καὶ ὅτι οἱ ἀνθρώποι δὲν
εἶταν ἀρκετὰ ἀνήσυχτοι, γιὰ νὰ πισθοῦν ἀπὸ
τὴν στερεοτυπία αὐτῆ καὶ νὰ ἐξαντλήσονται ἀμέ-
σως ὅλας τῆς τὴς δυνατότητας. Ἡ ἀρτια ἀρχι-
τεχνονικὴ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐργῶν δὲν
ἐπιβάλλεται σὰν ἕνα προσωπικὸν κωμικὸν
τοῦ καλλιτέχνου. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοφάνης, ὅσο κι'
ἂν δὲν δημιούργησε τὸ χτίσιμο τῶν ἐργῶν του,
κινήθηκε ἐλεύθερα, ἐμπνευσμένα, καὶ στερεὰ
μέσα στὴν παράδοσιν, κ' ἐνῶ στὴν ἀνάπτυξιν
τοῦ θέματος του διασκορπίσθηκε σ' ἐρημίτες
λεπτομέρειας, ἐκλίσειν πάντα σὺς μιά ἀστήρη συν-
θεσὴν τῆ βασικῆς ἐπίθεσιν ποῦ συγκεντρώνει ὅλας
αὐτῆς τῆς λεπτομέρειας. Ὁ Ἀριστοφάνης μᾶς
μεταφέρει, σὰν ποιητῆς, σ' ἕνα φανταστικὸν ὁ-
λοκληρωμένον περιβάλλον καὶ μόνον ἀφοῦ φθῆ-
σει ἐκεῖ, πλανιεῖται σπασμωδικὰ μέσα σὺς γεγο-
νὸτᾶ πολὺ περιωρισμένα, στερεωμένα ἀπὸ κάθε
προέχουσα καὶ προσκολλημένα σὺς μιά πολὺ πε-
ριωρισμένη καὶ στενήν καθημερινότητα.

Ὁ Ἀριστοφάνης παραδίδει ἕνα ἰδανικὸν πλαι-
σιον κωμωδιῶν. Γιὰ νὰ μὴν ἀπογυμνωθῆ αὐτὸ
τὸ πλαίσιον ἀπὸ κάθε περιεχόμενον, καὶ προπάν-
των γιὰ ν' ἀντιληφθῆ τὸ πολὺ ἀνίδεον κοινὸν
τὴν πραγματικὴν διπλὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀ-
ριστοφάνη καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ οὐσιαστικὰ μετ'
τὸν Ἀριστοφάνην ποιητῆν κ' ἐπιθεωρησεγράφου,
εἶναι ἀνάγκη ὅλα τὰ ἐπικαιρὰ μέρη ν' ἀνα-

νοηθοῦν, νὰ συγχρονισθοῦν, νὰ ξαναγραφοῦν.
Μέσα στὸ φανταστικὸν περιβάλλον τῶν κωμω-
διῶν τοῦ Ἀριστοφάνη, ποῦ διατηρεῖται αἰώνιον,
πρέπει νὰ ξαναγυροῦν μιά σημερινὴ ἐπιθεωρή-
σις. Ἀπὸ τῆς σατιρικῆς σκηναὶ τοῦ Ἀριστοφάνη
μποροῦν νὰ διατηρηθοῦν μόνον ἐκεῖνες ποῦ
ἔχουν μιά κάποια καθολικότητα, ἀλλὰ κι' αὐ-
τῆς ἐπίσης πρέπει νὰ συγχρονισθοῦν.

Ὁ κ. Κουκούλας, ποῦ διασκεύασε τὴς Ὀρνι-
θες, κατάλαβε ὅτι μιά πιστὴ μετάφρασις δὲν θὰ
εἶταν ἀρκετὴ γιὰ ν' ἀποδώσῃ τὸ νόημα τοῦ
πρωτοτύπου. Ἀυστηρῶς τὸ συνεδηγοποιήσῃ μετ'
δειλίας. Δὲν τόλμησε νὰ τὸ διασκεύασῃ ριζικὰ.
Πρόσθεσε μόνον σ' ἐλάχιστοι σημεία μέσα σὺς
κεῖμενον μερικὸς ὑπαινεγμοῦς γιὰ σύγχρονους γε-
γονότᾶ κα' αὐτοὶ οἱ ὑπαινεγμοὶ εἶναι οἱ μόνου
ποῦ διασκεδάσονται τὸ σύγχρονον κοινόν. Ὁ κ.
Κουκούλας ἴσως νὰ μὴν εἶχε ἄδικον νὰ εἶναι
συντηρητικὸς σ' ἕναν τοπον, ὅπου οἱ κριτικοὶ
δὲν κατανόησαν ὅτι, τότε ἀγαπᾶ καὶ σέβεται
καθένας τοὺς παλιούς συγγραφείς, ὅταν παρα-
δέχεται τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, ὅταν προσπαθεῖ
νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, νὰ τοὺς ζωντανέψῃ καὶ νὰ
τοὺς πλησιάσῃ σὺς μᾶς, ὅταν μένει πιστὸς στὴν
οὐσία τῶν ἐργῶν τοῦς κι' ὄχι σὺς νεκρὸν γράμ-
μα του. Οἱ περισσότεροι κριτικοὶ χαρακτηρί-
σαν ἀσβεστῶς τὴς δειλίας ἐπεμβάσεις τοῦ κ. Κου-
κούλα. ἴσως ὁ κ. Κουκούλας νὰ μὴν εἶχε ἄ-
δικον νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸς, ἀλλὰ πολὺ φο-
βῆσθαι ὅτι τὸ κοινόν θὰ πληῖσθῃ στὴν παράστα-
σιν τῶν Ὀρνιθῶν καὶ θὰ ἀισθανθῆ τὸν Ἀρι-
στοφάνην ἐντελῶς ἕξενον.

Διόβασα τὴν διασκευὴν τῶν Ὀρνιθῶν ἀπὸ τὸν
κ. Zimmer ποῦ εἶχε πέρσει καταπληκτικὴ ἐπι-
τυχία σὺς Παρίσι. Ὁ κ. Zimmer κατήρησε
ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον κεῖμενον κάθε τι ποῦ δὲν μπο-
ρεῖ νὰ ἔχει ἀλήθειαν σήμερον ὁ δημιουργῆς νέα
ἐπεισόδια, νέες σκηναὶ, σατίρις ὅλην τὴν μετα-
πολεμικὴν κοινωνίαν. Τὸ μόνον ἐλάττωμα τῆς δια-
σκευῆς του, γιὰ τὴν ἀντίληψιν μου, εἶναι ὅτι ἀ-
φαίρεσε κι' ὅλα τὰ χορικά, ἀλλοιωθόντας ἐπὶ
τὸ χαρακτηρὸν τῆς κωμῆδίας. Μοῦ ἀρέσει ὅτι ὁ
κ. Κουκούλας διατήρησε τὰ λυρικά χορικά, ἀλ-
λά θὰ ἐπερε, σύγχρονους, σὺς κωμικά, μέρη νὰ
εἶχε παραδειγματισθῆ ἀπὸ τὸν Zimmer καὶ
νὰ μὴν εἶχε ἀποφύγει χάριν τοῦ κοινοῦ, ἂν ὄχι
τῶν κριτικῶν, νὰ δώσῃ νεῦρον καὶ ζωὴν σὺς
στάτιρα.

Θὰ εἶταν κρῖμα, ἂν ἡ παράστασις τῶν «Ὀρνι-
θῶν» ἄφηνε τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ψυχρὸν καὶ ἀδιά-
φορον. Γιατὶ σὺς ἀνάβασμα τῆς κωμῆδίας τοῦ Ἀ-
ριστοφάνη ἢ «Ἐλευθερῆ Σκημῆς» ἔπρεπε ὅλας
τῆς προηγούμενες ἐπιτυχίας τῆς. Ὁ σκηνογρά-
φος κ. Κλώνης κι' ὁ σκηνοθέτης κ. Μελάς, τολ-
μηρότεροι ἀπὸ τὸ διασκευαστήν, δὲν δίστασαν
νὰ παρουσιάσονται τὴς «Ὀρνιθῶν» μέσα σ' ἕνα
φανταστικὸν ἐντελῶς μοντέρνον σκηνακὸν ἐξαιρετι-
κὰ καλλιτεχνικόν. Ἐπίσης καὶ τὰ κωστούμια
τῶν πούλιων σχεδιάσθησαν καὶ ἐκτελέσθησαν
μετ' ἕνα λεπτὴν καλαισθησία, γοητευτικὴ.

Οἱ «Ὀρνιθῶν» δὲν δίνονται σὺς ἡθοποιοὺς εὐ-
καιρίας γιὰ προσωπικὸν δημιουργικὸν παίξιμον. Ὁ-
λοῖ δμως οἱ ἡθοποιοὶ εἶταν παιδαρχημένοι καὶ
γιὰ τὸ ἀρτια σύνολον ἀρκετὰ σχεδὸν ἢ πειθαρχ-

ζία. Ὁ κ. Λογοθετίδης, τόμα πού υποτάχθηκε σ' μιὰ καλλιτεχνική καθοδήγία, ἀπεκάλυψε τὸ ταλέντο του, πού, χρόνια, τὸ ἔθαβε ὁ ἴδιος κάτω ἀπὸ φαρσασίδεις κ' ἀνευαίδητες ἐκδηλώσεις. Ὁ κ. Γληνὸς ἀπήγγειλε τὰ χορικά μὲ ὑπερβολικὸ στίμφο καὶ μὲ ρητορική, μὰ ὁ κ. Μινωιτῆς (ως κορυφαῖος) ἐβίβησε τὴ δυσάρεστη ἐντύπωση, γιατί, ἴσαν ἀπήγγειλε αὐτός, μετέφερε ὑποβλητικὰ στοὺς κόσμοις τῆς ποιήσης.

Α. Θ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σ. Σεφεριάδου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: *Μαθήματα Διεθνoῦς Δημοσίου Δικαίου, 2 Τόμοι: Ἄος Δημόσιον Διεθνές Δίκαιον ἐν Εὐρώπῃ, Βοσ Διεθνεῖς Διαφοραί, εἰρηνική καὶ βιαία ἀντιὼν λύσεις.*

Εἶναι παρήγορον τὸ γεγονός τῆς ἀπακτίσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐνὸς πλήρους συστήματος Διεθνoῦς Δημοσίου δικαίου. Ὁ Ἕλλην σπουδαστῆς καὶ ἐπιστήμων, ὅστις μέχρι σήμερον ἠναγκάζετο νὰ προσφεύγῃ εἰς τὰ ξένα συγγράμματα διὰ ν' ἀπορύγη τὰς ἀθλίας ἐφυλλάδας, αἱ ὁποῖαι προχειρότητα γραμμένα, ἦσαν αἱ μόναι γραμμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἔχει τώρα ἐνωπιὸν του, μὲ τὸ σύγγραμμά του καθηγητοῦ κ. Σεφεριάδου, ἐν τέλειον σύστημα διεθνoῦς δικαίου, ἀπολύτως συγχρονισμένου πρὸς τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις, αἵτινες ἤρχισαν ἐπικρατοῦσαι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἄλλ' ἔχει ταυτοχρόνως καὶ ἐν ἔργον νεώτατον, πλουτισμένον μὲ ὄλας τὰς λεπτομερείας τῶν μεταπολεμικῶν συμβάσεων, συνθηκῶν καὶ συμφωνιῶν, εἰς τὸ ὅποιον παρέχεται πλήρης καὶ διανυγὴς ἀνάλυσις τῶν νεωτέρων θεμῶν, ὅπως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, τοῦ συστήματος τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ δικαστηρίου τῆς διεθνoῦς δικαιοσύνης, ὅπως καὶ τῆς ἐξελέξεως καὶ τῆς θέσεως ἐν τῇ διεθνεί δικαίῳ τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Παπισύνης.

Ὁ κ. Σεφεριάδης, μὲ γλῶσσαν ἀληθινὰ φιλολογικὴν, ἑπεξηγήμενην τῶν ἐπιτηθευμένων φράσεων καὶ τῆς στρουφνότητος, τῆς τῶσον προσφιλοῦς εἰς τοὺς περισσοτέροις τῶν καλαιῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας, ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀμέσως, χωρὶς νὰ τὸν υποχρεῖται νὰ σταματῆ πρὸ γραμμῶν καὶ ἀκατανοήτων φράσεων. Ὁ συγγραφεὺς προτιμᾷ νὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως εἰς τὸ θέμα του νὰ τὸ ἀγαλῆσῃ μὲ σαφῆνειαν καὶ διαύγειαν. Ἔχει τόσα ἐνδιαφέροντα νὰ εἴπῃ καὶ νὰ διδάξῃ καὶ ἀκολουθεῖ μὲ πλάσαν τὴν μέθοδον του ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἔργου του!

Θὰ ἐπρεπε, διὰ νὰ μὴ ἀδικηθῆ ὁ συγγραφεὺς, ὅστις, μετὰ μίαν ὀδομηκονταετίαν, πληροὶ ἐν μέγα κενὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, νὰ ἐνδιατρίβωμεν εἰς ὄλα τὰ κεφάλαια τῶν δύο τόμων. Ἐν πρώτῳ ἐν. Ἄλλ' ὁ χώρος δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει δυστυχῶς καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν. Καὶ πρῶτον εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Ἕλληνοσ ἀσφοῦ περὶ τῆς κυριαρχίας τῶν πολιτειῶν. Ὁ κ. Σε-

φεριάδης εἶναι ἐχθρὸς τῆς ιδέας τῆς κυριαρχίας καὶ καταστρέφει τὸ οικοδόμημα τῆς θεωρίας τῆς, ἀνατρέχον ἱστορικῶς εἰς τὴν ιδέαν τῆς πρώτης τῆς ἐμφανίσεως. Μία θεωρία, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν φεουδαρχῶν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ θέσιν εἰς μίαν σημερινὴν διεθνή κοινωνίαν. Ἴσως νὰ δικαιολογηθῆ «κυριαρχία» εἰς μίαν μέλλουσαν ἑνόργανον Κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄλα αἱ πολιτεῖαι νὰ περιλαμβάνωνται. Ὁ συγγραφεὺς φρονεῖ ὅτι ἡ πολιτεία ἐν τῇ διεθνεί κοινωνίᾳ ἔχει τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ τὸ ἄτομον ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὡς πρὸς τὴν πηγὴν τῶν διαφορῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτειῶν ὁ κ. Σεφεριάδης εἶναι τῆς γνώμης ὅτι δὲν εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς κυριαρχίας ἡ βίασις, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ἀνατρέχοντες τροχάδην τὸν πρῶτον τόμον φθάνομεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὅλου συστήματος, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὰς διεθνεῖς διαφοράς καὶ τὴν βιαίαν ἢ εἰρηνικὴν λύσιν αὐτῶν. Ὁλόκληρον τὸ μέρος τοῦτο ἀποτελεῖ πραγματικῶς τιμὴν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, μὲ βιωματικὴν καὶ ἀριστοτεχνικὴν διατύπωσιν, πληρέστατον καὶ συγχρονισμένον, παρέχει δὲ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἐξετάζεται μόνον ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπακόλουθά του, τὸ πολυκροτον: ῥόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν οικονομικῶν συνεπειῶν διὰ τοὺς ἠττημένους. Προκειμένου περὶ τῶν εἰρηρικῶν λύσεων τῶν διεθνῶν διαφορῶν, ὁ συγγραφεὺς, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξέχουσιν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν λαμβάνει εἰς τὴν διεθνή ζῆσιν ἡ εἰρηνικὴ προσπάθεια καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν βιαίων μέσων διὰ τῆς διαιτησίας, τῆς μεσολαβήσεως καὶ τῶν συμφωνιῶν φιλίας καὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, ἐξετάζει λεπτομερῶς τὸ ὅλον ζήτημα μὲ τὸ αὐτὸ φρονεῖν καὶ εὐρὸν πνεῦμα, μὲ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐξετάζονται τὰ σοβαρὰ καὶ καγκασμοῦ ἐνδιαφέροντος προβλήματα.

Ἄλλ' ἴν' ἡ διαιτησία καὶ αἱ λοιπαὶ εἰρηνικαὶ λύσεις ἀνήκουν ἴσως εἰς τὸ μέλλον, τὸ προσεχές ἢ τὸ ἀπώτερον, ὡς ἐπιστήμων ὁμοῦς ὁ κ. Σεφεριάδης δὲν ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ νὰ ἐξετάσῃ μὲ ἐμβριθεῖαν τὸ δικαίον τοῦ πολέμου καὶ ἰδίως τοῦ θαλασσοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδαιότης ἀπεδείχθη κατὰ τὸν ὕστατον πόλεμον, ὅστις ὑπῆρξε κατὰ μέγα μέρος θαλάσσιος. Οἱ κανόνες, οἱ διέποντες τὴν σύλληψιν λαθροεμπορίου καὶ τὴν κατάσχεσιν ξένης περιουσίας ἐν θαλάσσει, ὁ θεσμὸς τῶν συλοδικαίων, τὸ δικαίον τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ εἰρημοῦ, τὸ πρόβλημα τῆς κυριότητος τῶν πλοίων τῶν ἀνηκόντων εἰς πλοιοκτητῆς διαφόρων ἐθνικοτήτων. Ἡ πολεμικὴ ἀρωγὴ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου ἐξετάζονται κατὰ τρόπον πράγματι ἀξιοθαύμαστον. Τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔργου ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης, ὅταν ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὸν καὶ ξένα συγγράμματα, ὅπως τοῦ Liszt, ἢ τοῦ Lord Birkenhead, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐξέτασις γίνεται πράγματι κατὰ τρόπον μὴ ἰκανοποιητικόν, μὴ παρέχοντα πλήρη διασάφισιν

τῶν ζητημάτων, καὶ μὲ ἀδράς, ἀδρατίτας γραμμῶς. Αἱ ἑλλείψεις αὐταὶ δὲν ὑρίστανται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἕλληνοσ καθηγητοῦ, ὁ ὁποῖος μελετᾷ πλήρως καὶ λεπτομερῶς ὄλα τὰ ζητήματα καὶ ταυτοχρόνως ἐξετάζει ἀπὸ περιοπῆς καὶ γενικοῦ πνεύματος τὰ μεγάλα διεθνή προβλήματα οὕτως, ὥστε τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον διὰ τὸν Ἕλληνα μελετητὴν θὰ παραινέσῃ ἐπὶ πολλῷ ὡς ἀθνετία ἐπὶ τοῦ διεθνoῦς δικαίου, νὰ δύναται ταυτοχρόνως νὰ συγκρατηθῆ μεταξύ τῶν ἄλλων ἔργον διεθνoῦς δικαίου τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα δικαιῶνται νὰ ἀξιῶσιν τὴν διεθνή ἐκτίμησιν καὶ προσοχήν.

Δρ. Α. ΑΙΜ.

Ὁρέστη Διγενῆ: «Ἐλεύθερον Πνεῦμα», δοκίμιον.

Νά, ἐνα ὄρατο βιβλίον πού μποροῦσε καὶ νὰ μὴν ἦταν... Ὁρατο, γιατί εἶναι γραμμένο σὲ μιὰ πολὺ κανονικὴ καὶ καλαισθητὴ δημοτικὴ γλῶσσα,—σπάνιον πρᾶγμα στοὺς ἀναρχικοὺς μακρούς,—μὲ ζήλευτὴ εὐγλωττία, ρητορικὴ ἢ διαλεκτικὴ, μὲ ζωηρότατο προσωπικὸ ὕφος, καὶ γενικά μὲ τὴν ἐξαρση ἐκείνη, πού μαρτυρεῖ ἐνθουσιασμό. Βιβλίον ὁμοῦς ἀνώφελο, κ' ἴσως βλαβερό, γιατί μιλεῖ πρὸς τοὺς νέους χωρὶς νὰ τοὺς ληή τιποτ' ἄλλο σχεδόν, παρὰ τὰ αἰώνια καὶ τάκαθόριστα: πὸς πρέπει νὰ ξεκαθαρίσῃν τὶς παλιὰς ἀξίαι, νὰ σπάσῃν τὴν παράδοση, νὰ χριτάξῃν βαθιά τὰν ἑαυτοὺς καὶ νὰ γίνωνται ποιητῆς καὶ πεζογράφοι καλύτεροὶ ἀπ' τοὺς καλιούς. Τὸ δέντρο πρέπει νὰ κρίνεται ἀπ' τοὺς καρπούς του,—λέει ὁ Ροῦθις πού τόσο τὸν θαυμάζει ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἐλεύθερου Πνεύματος»,—καὶ τὸ βιβλίον ἀπ' τὸν ἐπίλογόν του. Ὁ ἐπίλογος λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, τὸ συμπέρασμά του, δὲν ὀδηγεῖ σὲ τίποτα. Εἶναι μόνον μὲγάλα λόγια, ἀέρας φρέσκος καὶ κοπινιστός. Ἀλήθεια, ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ πὸς δὲν ἐννοεῖ νὰ ὀδηγήσῃ, νὰ δεῖξῃ ἕναν καινούργιον δρόμον ἢ τρόπον. Ἔχει πολὺ ἐλεύθερον τὸ πνεῦμα γὰ νὰ θέλῃ νὰ τυρανησῇ ὡς ὀδηγός. Καὶ κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Μάρκου Λύρηλιου, ἀληθινὰ ἐλεύθερος εἶν' ἑκείνος, πού δὲν γίνεται κανεὶς οὔτε δούλος, οὔτε τύραννος. Ναι, ἀλλ' ἄνθρωπος πού θεωρεῖ τόσο τυραννικὸ ὀποιοδήποτε δόγμα, ὀποιαδήποτε σχολή, δὲν μπορεῖ νὰ γράφῃ δοκίμια. Αὐτὰ τὰ γράφουν μόνον ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ προβάλλουν τὸ δόγμα τους, τὴ σχολή τους, τὸν τρόπο τους, τὴ συνταγὴ τους ἐπιτέλους, μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸ νὰ ἱδρῶσῃν κ' αὐτοὶ ἕναν «πνευματικὸν μιλιταρισμὸν» καὶ νὰ τυρανησῇσιν.

Ὁ «πνευματικὸς μιλιταρισμός», ὡς ἔκφρασις, ὡς παρομοίωσις, ἀνήκει, ἴν' δὲν σφάλλω, στὸν κ. Ὁρέστη Διγενῆ. Τὸ πρᾶγμα ὁμοῦς πού ἐκφράζει, δὲν εἶναι καμμιὰ σπουδαία ἀνακάλυψη. Οὔτε μόνον στὴν Ἑλλάδα, οὔτε μόνον σήμερον παρατηρεῖται. Σ' ὄλους τοὺς τόπους καὶ σ' ὄλας τὰς ἐποχές, εἰ ἐπίσημοι νὰ ποῖμε,—Ἀκαδημαῖκοί, Πανεπιστημιακοί, καθιερωμέναι Λογοτεχνικὲς ἢ Καλλιτεχνικὲς Σχολαί, καὶ καθεστῆς,—ἐξασκοῦν μιὰ πνευματικὴ τυραννίαν, κ'

οἱ ἀνεπίσημοι, ὅσο μποροῦν, προσπαθοῦν νὰ ντιδρῶσῃν μὲ μιάν ἄλλη. Ἄλλὰ, ἐπίσημοι ἢ ἀνεπίσημοι, ὄλας αὐτῆς οἱ διαφοραὶ καὶ ἀντίθετοι Σχολαί εἶναι τὸ ἴδιον ἀποκλειστικῆς, φανατικῆς, ἀδιάλλαχτες. Ἀλλοιῶτα, δὲν θὰ ὑπῆρχαν. Κι' ἴν' δὲν ὑπῆρχαν πάλι, καμμιὰ πνευματικὴ «κίνηση» δὲν θὰ παρουσίαζε ὁ τόπος κ' ἡ ἐποχή. Καί, φυσικά, καμμιὰ πρόοδος. Τί θὰ γινόταν π. γ. ἐδῶ, ἴν' ὁ Καθαρευουσιανισμὸς καὶ ὁ Δημοτικισμὸς δὲν εἶχαν τόσο φανατισμὸν καὶ δὲν ἐξασκοῦσαν, κ' οἱ δύο, μιὰ τόσο καταθλιπτικὴ τυραννίαν; (Γιατί, ἄς μὴ νομίσῃ κανένας ὅτι κ' οἱ κκ Γληνός, Δελμούζος καὶ Τριανταφυλλίδης, οἱ ἐπίσημοι τῆς Σχολῆς, ἐτυραννήσαν καὶ τυρανοῦν λιγότερον ἀπὸ τὸ μακαρίτη τὸ Μιστριώτη, ἢ τὸν κ. Γ. Χατζηδάκι...) Ἀκούγονται τώρα δύο ἄλλαι ἀντίθετοι Σχολαί. Ἔχουν ἄρρη πολλὰ ὄνόματα, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ τὶς ὀνομάσομε «Ἑλληνικὴ καὶ Κοσμοπολιτικὴ». Ἡ πρώτη θέλει νὰ μένομε πιστοὶ στὴν ἐθνικὴ παράδοση καὶ ντόπιοι: Δημοτικὰ τραγούδια, Σολωμός, Παπαδιαμάντης. Ἡ δευτέρη ἐννοεῖ νὰ ποτινάξομε τὸ ζυγὸν κάθε παράδοσης καὶ νὰ ἐκφρασθοῦμε ὡς Ἑυρωπαῖοι καὶ κοσμοπολίτες. Τὴν ἴδιαν ἀποκλειστικότητα, τὸν ἴδιον φανατισμὸν, τὴν ἴδιαν μισαλλοδοξίαν δὲν παρουσιάξουν κ' οἱ δύο αὐτῆς Σχολαί; καὶ τὴν ἴδιαν τυραννίαν δὲν ἐξασκοῦν; Ζητήστε π. γ. ἔλεος ἀπὸ τὸν κ. Φῶτον Πολίτη γὰ ἕνα ἔργο πού δὲν θάξει καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἀραυτίτητο τοπικὸν χροῖμα, ἢ πῆτε στὸν κ. Ἄλκη Θερόλον νὰ μὴν ἀδιαφορήσῃ γὰ τὴν ἀπουσία αὐτοῦ τοῦ χροῖματος ἀπὸ ἐν' ἄλλο, ἢ νὰ μὴ τὴ θεωρήσῃ καὶ μὲγάλο προτέρημα!

Ἄλλὰ ὁ κ. Ὁρέστη Διγενῆς εἶναι πνεῦμα ἐλεύθερον. Κι' ἐνὼ ἐγράφε τὸ δοκίμιόν του κυρίως γὰ νάντικρούσῃ τὸν κ. Φῶτον Πολίτη καὶ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀνεπάρκεια τῆς «Ἑλληνικῆς» Σχολῆς, δὲν ὑποστηρίζει οὔτε τὴν ἀντίθετη, — φρίνεται μάλιστα σὰ νὰ τὴν ἀγνοῇ—καὶ πουθενὰ δὲ λέει καθαρά πὸς πρέπει νὰ ξεχάσομε τὸν ἑλληνισμὸν μας καὶ νὰ γίνουμε, σάντι καὶ καλά, Ἑυρωπαῖοι. Ἀλλοιῶτα, βλέπετε, κ' ὁ κ. Ὁρέστη Διγενῆς θὰ κατανοῦσε ἕνας ὀδηγός, ἕνας ἀρχηγός, ἕνας τύραννος. Κι' ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ θέλει. Ἰτσι, κηρύττει μόνον πὸς πρέπει νὰ καλύτερένομε καὶ ἀνυψωθοῦμε, ἀλλὰ μὲ ποῖόν τρόπο δὲν τὸ λέει, δὲν τὸ ξέρει. Μὲ τὸν τρόπο πού διδάσκει ὁ κ. Πολίτης; ὀχι βέβαια, τὰ εἶπαμε. Μὲ τὸν ἀντίθετο; Οὔτε. Μὲ τοὺς δύο μαζί; Ὁχι δά! Μ' ἄλλον, τρίτον, πού θὰ μᾶς τὸν ἀποκαλύψῃ αὐτὸν κανένας ἄλλοσ... δοκιμογράφος; Ἄ, μπά! γιατί κ' αὐτός θὰ γινόταν τύραννος, καὶ μὲ «πνευματικοὺς μιλιταρισμοὺς» δὲν καλύτερεῖ καὶ δὲν ἐξυψώνεται οὔτε λογοτεχνία οὔτε τίποτα. Ζήτω ἡ ἐλευθερία!

Τοῦ κάκου ὁ ἀναγνώστης θάναζητοῦσε πουθενὰ τίποτα πρὸ θετικὸν ἀπ' αὐτὴ τὴν ζητωκραυγὴν. Γὰ τοῦτο εἶπα πὸς τὸ βιβλίον εἶναι ἀνώφελο. Ἰρόσθεσιν ὁμοῦς «κ' ἴσως βλαβερό», γιατί φαντάσθηκα, μιὰ στιγμὴν, τὴν ἐπίδρασίν του σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς δυστυχισμένους ἐκείνοὺς νέους, πού δὲν ἔχουν μέσα τους τίποτ' ἄλλο, παρὰ τὴν

φιλοδοξία ναυαγισθῶν ὅπως ἄπως μεγάλοι ποιητῆς ἢ πεζογράφοι. Ο ἂν. Ὁρέστης Διγενὴς θά τον μάθαινε νὰ εἶναι ἐλευθέρως, δηλαδὴ ἀναρχικός· «ναυαγοσῶν» τίς παλιὰς ἀξίες, δηλαδὴ νὰ τίς ἀρνήται καὶ νὰ τίς περιφρονη. γιὰ τὸ δοκιμογράφος εἶν' ἕνας μεγάλος, ἀλήθεια, ἀρνητής· — καὶ ἀκόμα νάχη αὐτοκαποίηση, δηλαδὴ νὰ φαντάζεται πῶς αὐτός εἶναι ὁ Ἄναμενήμενος. Θὰ καταπιανόταν ἕστερα νὰ γράψη τὰ «ἀνώτερα» ἔργα καὶ θέλει ὁ δάσκαλός του καὶ περιμένει ἡ Νέα Ἑλλάδα. Καὶ ὅλαυ ἐκείνη ἀκόμα ἕταν ἀποτυχημένο, γελοῖο καὶ ἀξιολύπητο, πᾶν ὅλως αὐτὸς τοῦ φαντασιμένου, καὶ ἐπιχειροῦν ἀνώτερ' ἀπὸ τίς δυνάμεις τους, καὶ ποὺ εἶναι τόσο πολλοὶ στήν Ἑλλάδα, ἀκόμα καὶ μέσ' αὐτοῦ; καὶ θαυμάζει ὁ κ. Ὁρέστης Διγενὴς. . . Φυσιολογία, ἕνας καὶ ἐκεῖ ἔχει μὲσ' αὐτοῦ, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ ἐληφρασθῆ ἄσχημα οὔτε ἀπὸ τὸ «Ἐλεύθερο Πνεῦμα» οὔτε ἀπ' ὁ,τιδήποτε. Τὸ πολὺ-πολὺ προσωρινά. . . Οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ πολλοί; Δυστυχία τους! ἔτσι, ἐνῶ ὁ κ. Ὁρέστης Διγενὴς δὲν φιλοδοξεῖ νὰ ἰδρῶση Σχολή, κινδυνεύει νὰ ἰδῆ γύρω του ἕνα πληθὸς ἀπὸ νέους καὶ θά τὸν λένε δάσκαλο, καὶ θὰ χαμαρώνουν γιὰ μαθητῆς του καὶ ποὺ θὰ τοῦ ἀφιερῶνουν βιβλία πᾶν κ' ἐκείνα μερικῶν γνωστῶν, καὶ πολὺ γνωστῶν, καὶ σιγίγονται γιὰ νὰ μᾶς κάνουν τοὺς μεγαλοφρενῆς.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὸ βλαβερό κ' ἄς πῶ πῶ καθαρὰ τὴν ἰδέα μου γιὰ τὸ ἀνώφελο. Δυὸ εἰδῶν ἀνθρώπους θεωρῶ καλοὺς καὶ χρήσιμους στὴν πολιτικὴν τῶν Γραιμμάτων: τοὺς δημιουργοὺς καὶ καθιερῶν τοῦ Ὁρατοῦ, καὶ τοὺς κριτικοὺς καὶ ἐπιθυμῶνται μ' αὐτὸ καὶ τὸ ἔξαιρουν, ἢ τὸ ἐξηγοῦν γιὰ τὸν κόσμον. Πολλὲς φορὲς μάλιστα κ' οἱ κριτικοὶ αὐτοὶ εἶναι δημιουργοὶ κ' ἢ ἐξηγήσει τους ἔχει τόση ἀξία, ὅση σχεδὸν καὶ τὸ ἔργο καὶ ἐξηγοῦν. Οἱ ἄλλοι ὅλοι, καὶ οὔτε ὠραία παράγουν, οὔτε τὰ ὠραία ἀποβουδοῦν, παρὰ γράφουν γιὰ νάρνηθῶν, νὰ χτυπήσουν, νὰ ρίζουν, νὰ κωρυβιάσουν, ἢ γιὰ νὰ δώσουν ὀδηγίαι καὶ συνταγῆς πῶς νὰ γράψουν τάχα οἱ νέοι καλύτερα, εἶναι κακοὶ καὶ ἀχρηστοί. Κι' ἢ καὶ μόνο ὅταν ἀρνοῦνται τὰ ὠραία, παρ' ἀκόμα κ' ὅταν χτυποῦν τᾶσχημα. Τὸ ἄσχημο ἔργο δὲν ἀξίζει παρὰ σιωπῆ κ' ὅσο γιὰ τίς παρατηρήσεις καὶ ἔχεις νὰ κάνης, τίς ἰδέες καὶ θέλεις νὰ προπαγάγης, τὴ διδασκαλία καὶ θεωρεῖς ἀναγκαῖο νὰ δώσης, τὰ ὠραία ἔργα αὐτὸ βοήθου πᾶν περισσότερο. Τὸ κάτω-κάτω, ἔχουν κ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα τους, καὶ μκορεῖς νὰ τὰ δείξης πρὸς τὸ κοινὸ καλὸ. Καὶ τὸ κοινὸ καλὸ πάλι τὸ ἐξυπηρετεῖ πολὺ καλύτερα ὁ ἐνθουσιασμός, παρὰ ἡ ἀρνηση. Εἶδεμὴ τὸ νὰ γράψης, ὄχι πᾶ ἕνα ἄρθρο σὲ μὴν ἐφημερίδα, — καὶ τὸ κάτω-κάτω σ' ἔχει διορισμένο γιὰ νὰ παρακολουθῆ τὴν κίνηση, — παρὰ ὁλόκληρο βιβλίο, ὁλόκληρο δοκίμιον, με τὸσο ζῆλο, με τὸσο πάθος, με τὸση λύσσα, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ ὑποστηρῆ πῶς οἱ παλιὰς ἀξίες δὲν ἀξίζουν πνεῦμα, πῶς ἡ νεοελληνικὴ πεζογραφία δὲν ἔκαμε ὡς τώρα τίποτ' ἀπολύτως, — οὐτ' ἕνα διήγημα, οὐτ' ἕνα μυθιστόρημα! — καὶ πῶς μυθιστόρημα καὶ διήγημα ἐδῶ-πέρα δὲν ξεπέρα-

σαν ἀκόμα τὰ σῦνορα τῆς φωτογραφίας-ἡθογραφίας καὶ τοῦ πῶ ἀτενοῦ ρεαλισμοῦ, — ἐκείνη καὶ δὲν εἶν' ἕνα κακό κ' ἀχρηστο βιβλίο, αὐτὸ καταντᾷ μὴ κακὴ πράξη, ἢ τουλάχιστο μὴ ἀκόπειρα.

Ὁ καλὸς καὶ χρήσιμος. καὶ θὰ συλλογιζόταν νὰ γράψῃ κάτι τέτοιο, δὲν θὰ τόκανε, παρὰ γιὰ νὰ ρίξῃ πῶς στή νεοελληνικὴ πεζογραφία, καὶ μὲνει ἀκόμα τόσο ἀπώριστη, τόσο ἀμελέτητη, καὶ γιὰ νὰ ἐξάρῃ ἴσα-ἴσα τὴν πρόοδο καὶ ἔκαμε, τὰ τελευταῖα σαράντα χρόνια, σ' ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παραδεχθῆ ὅτι οἱ δύο μεγαλύτεροι νεοελληνεὺς πεζογράφοι, ὁ Ροῖδης κ' ὁ Ψυχάρης, μολονὶ εἶχαν καὶ πολλὴ καλλιτεχνικὴν ἀξία, στάθησαν μᾶλλον κριτικοί, ὀδηγητῆς, ἐμπνευστῆς, πνευματικοὶ ἀρχηγοί. Ἀκόμα κ' ὅτι ἡ λυρικὴ ποίηση «ἔκαμε τὸ χεῖρος της» καλύτερ' ἀπὸ τὴν πεζογραφία, τὴ στιγμὴ καὶ ἡ πρώτη ἔχει ἕναν Σολωμοῦ καὶ ἕναν Παλαμά. Θὰ φανεῖται ὅμως μεγάλη ἄγνοια, τύφλωση καὶ προκατάληψη, ὅποιος θὰ ἰσχυριζόταν ὅτι με τοὺς δευτερευόντας λυρικοὺς δὲν εἶναι τουλάχιστο ἰσοδύναμοι δημιουργοὶ πεζογράφοι πᾶν τὸν Παλαδιάντη, τὸν Κυριαζοῦ, τὸν Βιζυηνό, τὸν Κρυσταλλοῦ, τὸν Χατζόπουλο, τὸν Πέτρο Βλαστό, τὸν Χρηστομάνο καὶ τὸν Θεοτόκη. Γιὰ τὸν τελευταῖο, ἀλήθεια, ὁ κ. Ὁρέστης Διγενὴς θὰ θελε νὰ κάμῃ μὴ ἐξαιρέση, ἀλλὰ μόνον γιὰ τίς ἀνώτερες προθέσεις του· γιὰ τὸ οὔτε ὁ συγγραφέας τοῦ «Κατάδικου» δὲν φτάνει, λέει, τὸ σκοπὸν του, κ' ἀπὸ τὸν Τουρκόγιαννο ἀκόμα καὶ λείπει γιὰ νὰ εἶναι ἕνας ἀνθρώπος, ἕνας τύπος! Ὡστόσο στὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ὁ νέος αὐτός ἀρνητής δὲν βλέπει οὔτε κἄν τὴν πρόθεσιν κ' ἐπιμένει ὅτι τοῦ κάκου ἀναζητήσε στὰ νεοελληνικὰ διηγήματα καὶ μυθιστορήματα τὴν πνοή, τὴ ζωὴ, τὴν ψυχὴ, καὶ πάει λέοντας, χωρὶς νὰ βλέπῃ πῶς ποίηση, — με μὴ λέξη, — ὑπάρχει στὴ «Φόνισσα», στοὺς «Νέους Θεοῦς», στὸν «Καραβέλα», στὴν «Κερνία Κούκλα», στὴν «Γάση» . . . Τίποτα! ὅλ' αὐτὰ, κατὰ τὸν κριτικὸν μᾶς, δὲν εἶναι παρὰ φωτογραφίες-ἡθογραφίας, με στοιχειῶδη, παιδιὰτικὴ ψυχολογία, καὶ δὲν καταφέρνει ποτέ νὰ ζωντανέψῃ τὸν ἥρωα καὶ νὰ τὸν κάνῃ ἀξέχριστο στὸν ἀναγνώστη. Καὶ γεμίζει ὁλόκληρος σελίδας γιὰ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ—δὲν τὸ ἔγραψε— γιὰ τὴν φωτογραφία δὲν εἶναι ποτέ ἔργο τέχνης, καὶ γιὰ τὴν συμβατικὴν κ' α priori ψυχολογία δὲν φτάνει ποτέ ὡς τὰ βάρη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Καὶ νὰ συλλογιέται κανένας πῶς αὐτὰ τὰ λέει—σὰ δίσκαλος ποῦχε προστά του γυμνασμάτων μαθητῶν καὶ μιλεῖ στοὺς συμμαθητῆς τους, — γιὰ μὴ Φραγγογιαννοῦ («Φόνισσα»), ἢ γιὰ ἕναν Πατοῦχα!

Φυσιολογία, γιὰ νὰ σημειώση κανεὶς ὅλες τίς κοινοτοπίαι καὶ συναντᾷ σὲ κάθε σελίδα τοῦ δοκιμίου (αὐτίποινα καλὸ δὲν ἔγινε ποτέ καὶ δὲν μκορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς . . . ἐλευθερία), — «ὅταν λείπει ἡ πνοὴ τῆς ποίησης ἀπὸ ἕνα ἔργο με καλλιτεχνικὲς ἀπαιτήσεις, λείπει τὸ πᾶν», — «ὅταν λείπει ἡ ψυχὴ, τᾶλλα ὅλα δὲν ἐκφράζουν τίποτα» κτλ. κτλ.) καὶ τίς πλά-

νες, καὶ τίς ἀνακριβείαι, καὶ τίς ἀκρίβειαι καὶ τίς ὑπερκριτικῆς, πᾶν αὐτὴν καὶ γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τάχα πῶς ὁ Καβάφης, μέσ' αὐτὴν πρωτοπορεῖ, δὲν εἶναι πρόδρομος ἀλλὰ . . . προαγγελοῦς καὶ τοὺς ἀφελέσττους ἐκείνους γυλαπαλισμοῦς («ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου μπορούσε νὰ γραφῆ μόνον ἀπὸ ἕναν ἀνθρώπου καὶ λέγεται Κωστής Παλαμάς. . . δὲν μπορούμε νὰ φαντασθῶμε οὔτε τὸ Δωδεκάλογο χωρὶς τὸν Παλαμά, οὔτε τὸν Παλαμά χωρὶς τὸ Δωδεκάλογο») καὶ τίς ἀντιφάσεις (ὁ ἐπιλογος π.χ. τοῦ τελειωτικῆς ξενιτάγματος τῶν παλιῶν εἶναι αὐτός: «Θὰ εἶναι βέβαια βανδαλισμός νὰ σβήσωμε με τυφλὴ ἀντιπάθεια ὅλη τὴν ἐργασία τῶν καλλιῶν πεζογράφων μᾶς. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τους πρέπει νὰ μείνουν ὡς ντοκομιέντα μᾶς ἐποχῆς, καὶ ἀρνετὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ ζήσουν καὶ ὡς ἔργα τέχνης» — καλετὸ μᾶς λέτε!) καὶ τίς συγχύσεις, καὶ τίς παρεξηγήσεις, καὶ τίς κεντὰ-κεντὰ παρατάξεις τῶν πῶ ἀπαιτίαςτων ὀνομάτων, γιὰ νὰ νάσκησῃ τελειωτῶν ὁλόκληρο, σ' ὅλες τίς λεπτομέρειαι, αὐτὸ τὸ βιβλίο, καὶ θὰ μπορούσε νὰ τὸ χαρακτηρῆσει γενικὰ μὲ μὴ φράση τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα «ρητορικοὺς χωρὶς περιεχόμενος», θάπρεπε νὰ γράψῃ κανεὶς ἄλλο ἕνα. . . δοκίμιον.

Ἄλλὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο, οὔτε εἶναι ἀνάγκη. Κανένας ἀξίος λογοτέχνης δὲν πιστεύει νὰ σβηστῆ ἀπὸ τὴ βίβλο τῶν ζώντων, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀναγνωρίζει ὁ κ. Ὁρέστης Διγενὴς. Κινδυνεύουν μόνον τὰ μυαλὰ μερικῶν νέων, καὶ νὰ χανόνταν, δὲν θάταν μεγάλη ἀπώλεια, γιὰ τὸ λόγο καὶ εἶπαμε παραπάνω. Τὸ μόνον καὶ μᾶς ἔκαμε νὰ προσέξουμε τὸ «Ἐλεύθερο Πνεῦμα», εἶναι ἡ γλῶσσα του καὶ τὸ ἦθος. Ἀνθρώπος καὶ ἔχει νὰ γράψῃ ἔτσι, ἔχει, χωρὶς ἄλλο, τὰ δικαιώματά του. Καὶ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐκτίμησιν, δὲν μκορεῖ ἄλλοιως! δὲν τὸν ἔξερουμε φανταζόμεστε ὅμως πῶς εἶναι νέος, δὲν ὄριμασε καὶ δὲν ἐματίστηκε ἀκόμ' ὀρνετὰ. Προπάντων δὲν κατακάθισαν ἀκόμα στὸ πνεῦμα του οἱ καπνοὶ τῆς νιότης. Ἄν εἶναι ὅμως ἠλικιωμένος, τότε ἀνήκει πρὸς ἀνθρώπους καὶ μκοροῦν νὰ μιλοῦν ὠραία, ἀλλὰ δὲν ἔξερουν τί θέλουν καὶ δὲν φτάνουν ποτέ σὲ συμπέρασμα. Πολλὴ προτιμότερη φαίνεται τὴν κριτικὴν τῶν ἄλλων ἀρνητῶν, καὶ ὁ κ. Ὁρέστης Διγενὴς βγήκε νὰ τοὺς ἀντικρούσῃ: αὐτοὶ τουλάχιστο ἔξερουν τὶ θέλουν. . .

Γρ. Ξ.

A. A. K. : "Ὀνειρα (διηγήματα)

Εἶτε παλιὸς τόγραφε, εἶτε νέος, τὸ βιβλίο αὐτὸ διαψεύδει τὰ προηγουμένο. Εἶναι μὴ πειρὰ ἀπὸ τέσσερα αὐτοτελεῖ, ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ μ' ἐσωτερικὸ σῦνδεσμο διηγήματα, καὶ δείχνουν ἀκριβῶς πῶς ἀνεψώθηκε ἡ ἑλληνικὴ διηγηματογραφία, ξεπερνώντας ὀριστικὰ τὰ σῦνορα τῆς φωτογραφίας-ἡθογραφίας. Εἶναι βέβαια καὶ ἡθογραφικὰ αὐτὰ τὰ διηγήματα, εἶναι καὶ ρεαλιστικὰ ἀλλὰ ἔχουν πνοὴ, ποίηση, καὶ προπάντων παρουσιάζουν ζωντανούς ἄν-

θρώπους, ψυχολογημένους βαθιὰ καὶ ἀληθινῶς. Τέτοιοι εἶναι κ' ὁ Γιάννης Δημητρίου τοῦ πρώτου («Γιὰ νὰ γίνῃ ἀνθρώπος») καὶ ξεκίνησε ἀπ' τὸ χωριὸν τοῦ μόνος γιὰ νὰ καταχτήσῃ τὸν κόσμον, καὶ δὲν τὸν καταχτᾷ, παρὰ μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀμαλίας, τῆς πραγματικῆς γυναίκας κ' ὁ Θεοδώρου τοῦ δεύτερου («Ἐνα μῆνα στὴ νησί»), καὶ ἔχει πάρε γι' ἀφτασθῆ «ἀριστοκρατία» τὴν κόρη μᾶς ἀθηναίας μεδίστας καὶ τὴν ἐρωτεύθηκε χωρὶς ἐλπίδα, μὴ φροσὸ καὶ πῆγε στὸ νησί του, κ' ἀξίωρε, ἐνῶ βλέπει πῶς τίποτα πᾶ δὲν θὰ τὸν χῶριζε ἀπ' αὐτὴν, προτιμᾷ νὰ τὴν ἀφήσῃ, γιὰ νὰ μείνῃ με τὸνερο τῆς ὠραίας ζωῆς καὶ πέρασαν μᾶς ἕνα μῆνα στὸ νησί κ' ἡ Μαρία τοῦ «Εἰς μνήμην», καὶ τόσο ξαφνικὰ κ' ἀνέλπιστα χάνει τὸνερο τοῦ Νίκου τῆς καὶ πάλι τὸν ἔχει ὄναιρό τῆς καὶ προπάντων ἡ ἀνώνυμη τοῦ τελευταίου, («Ἡ μικρὴ μαρκησία τοῦ δημοτικοῦ φρονιστοῦ», ἕνα ξανθὸ ὁμορφὸ κοριτσάκι, φτωχὸ ἐργάτῃ κόρη, καὶ τὴ θαυμάζουν σὲ κηπίκα τοῦ φτωχικοῦ τῆς, ὅσοι σιαματοῦν ἐκεῖ-πέρα ταύτοκίνητά τους γιὰ νὰ πληρώσουν τὸ φρόν, κ' αὐτὴ δὲν ἀνειρεῖται πᾶ, παρὰ πῶς ἕνα τέτοιο πλοῦσιο αὐτοκίνητο θὰ τὴν πάρῃ μὴ μέρα, νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν εὐτυχία, καὶ περιφρονεῖ τὸν καλὸ φτωχὸ νέο καὶ τὴν ἀγαπᾷ, καὶ περιμένει, περιμένει, ὡς πᾶν περνοῦν τὰ χρόνια, καὶ μᾶς τοὺς κ' ἡ ὁμορφιά, κ' ἡ δυστυχισμένη βάφεται τῶρα γιὰ νὰ κινή ἀκόμα τὴν προσοχή, ἀλλὰ δὲν βρίσκει, παρὰ οἴκτο καὶ ἐρωμεῖα. . . Κι' ἀλήθεια, καθέν' ἀπὸ τὰ τῶσα διαφορετικά, μὴ καὶ τόσο ἄμοια κατὰ βάθος αὐτὰ διηγήματα, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ὄνειρο, ἀπ' αὐτὰ «ποὺ πλάθουν οἱ νέοι γιὰ νὰ κάνουν τὴ ζωὴ τους καλύτερη καὶ νὰ τῆς δώσουν λίγη ὁμορφιά». Ὀνειρα, καὶ ἄλλα σβήνουν γλυκὰ, καὶ ἄλλα τελειώνουν μ' ἕνα σκληρὸ ξύπνημα, μερικὰ καὶ πραγματοιοιοῦνται κιόλα, μὴ εἶται ἢ ἄλλοιως, ἀποτελοῦν «τὴ βαθύτερη σημασία τῆς ζωῆς μᾶς».

Ὁραία διηγήματα, ἀπὸ τὰνότερα καὶ ἔχουν φανεῖ στὴν Ἑλλάδα. Κι' ἂν δὲν κάνουν δλη τὴν ἐντύπωσιν καὶ ἐπρεπε νὰ κάνουν, δὲν φταίει παρὰ ἡ γλῶσσα τους. Ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖ ἢ περιφρονεῖ τὴ σημερινὴ λογοτεχνικὴ δημοτικὴ, ὅπως τὴ διαμόρφωσαν οἱ δοκιμῶτες πεζογράφοι μᾶς. Καὶ γράφει σὲ μὴν ἀνάμιχτη, ἀνακατωμένη, χωρὶς κανόνα καὶ χωρὶς λογικὴ. Πότε μεταχειρίζεται τὸν ἕνα τύπο καὶ πότε τὸν ἄλλον' ἐδῶ νομίζεις πῶς διαβάζεις ἀμιγῆ καθαρεύουσα κ' ἀξάφνα συναντᾷς γνήσια δημοτικὴ. Ὀμιλομένη τῶν σαλονιῶν, ὅπως τὴ θέλει ὁ κ. Χατζηδάκης. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι ποτέ λογοτεχνικὴ. Ἄς μᾶς πιστέψῃ ὁ κ. Α. Α. Κ. : ἀδικεῖ τίς ὠραῖες τοῦ ἐμπνεύσεως μ' αὐτὴ τὴν ἀκατασκευάστη γλῶσσα, τὴν τόσο ἀντικαθητικὴ στους διαλεχτοὺς σήμερὰ ἀναγνώστες. Θάταν ἱκανοὶ, γι' αὐτὸ καὶ μόνον, νάρνηθῶν τὴν ἀξία τῶν διηγημάτων του, ἢ νὰ μὴ τὰ διαβάσουν καθόλου. Νὰ κάμουν δηλαδὴ ἐν' ἄλλο ἀδικὸ στὸν ἑαυτὸν, πᾶν ἐκεῖνο καὶ κάνει στὰ ἔργα του ὁ κ. Α. Α. Κ. Ἄς ἐλπίσουμε ὡς τόσα, πῶς, γιὰ τίς ἐπόμενες — καὶ θάναι πολλές, — ἐκδόσεις,

ὁ λαμπρός αὐτός διηγηματογράφος θάναθεωρήσι καὶ θά συμφορήσι τῆ γλώσσα αὐατηρά. Δέν εἶναι καθόλου δύσκολο καίποια θέληση χρειάζεται καὶ καίποια προσοχή. Αἷγα, ἐλάχιστα πράγματα, πρόκειται γὰν κατασταθεῖν. Ἄλλ' ἔτσι μόνο τὰ ὑποδειγματικά αὐτὰ διηγήματα θάχουν καὶ τὴν ὁμοιότητα γλώσσα καὶ τοῦ; ταιριάζει.

Γρ. Ξ.

Μ. Ἀναστασίου : «Ἔκκοι Σοννέτα».

Δέν ξέρω ἂν τὰ «Ἐκκοι Σοννέτα» καὶ ἐκδίδει σήμερα ὁ κρητικός ποιητὴς κ. Ἀναστασίου, εἶναι ἡ πρώτη του συλλογή, ἢ ἂν ἐξέδωκε καὶ ἄλλες. Πάντως, πολλὰ ἀπὸ τὰ σοννέτα αὐτὰ ἔτυχε νὰ τὰ διαβάσω, ἔδω καὶ χρόνια, σὲ διάφορα περιοδικά, καὶ ἰδιαιτέρως στοὺς «Νέους», τὸ ὁλοζώντανο κ' ἐπαναστατικὸ ἐκείνο περιοδικὸ καὶ τόσο σύντομη, ἀλλοίμονο! στάθηκε ἡ ζωὴ του. Καὶ τότε καὶ τὰ πρωτοδιάβασα σκέψα, καὶ τώρα καὶ τὰ ξαναδιαβάσω συγκεντρωμένα σὲ τόμο, τὴν ἴδια ἐντύπωση καὶ κάνουν τὰ σοννέτα τοῦ κ. Ἀναστασίου : Εἶναι ποιήματα εὐγενικά, μὲ λιτή, ἀνετη καὶ ἐπιμελημένη μορφή καὶ διαβάζονται ἄλλο εὐχίριστα καὶ μερικά ἀπὸ τὰ ὁποῖα δίνουν καὶ καίποια λεπτὴ συγκίνηση :

Λαμπύριζε τὰ βραδυνὸν ἄστέρι
θυμώμαι κάποια ὀλόφωτη μορφή
κα εἶσουν ἐσύ, γλυκότετη ἀδερφή,
καὶ στοργικά μὲ κράταε ἀπ' τὸ χέρι.

Σὰν παραμῦθι ῥόδινο, καὶ φέρει
μνήμη παλιὰ στὴ θλίβερέ σου ψυχή—
ἀχ ἡ μέσα στὴν ὀλόφωτη ἐξοχή
ποιά λούλουδα τὰ μάτια σου εἶχαν ταίρι :

Βογγούσε γύρα ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη . . .
Στὴν ταπεινὴ μας στῆγη, προσευχὴ
κα ἕννος ἱερός στὴν πάναγνή σου ἀγκάλη.
Τ' ὄνειρο καὶ τελειώνει, πότε ἐχάθη ;
Δέν ἐπερτε ἀνοξιὰτική βροχή
στοῦ ἄλανθισμένου κάμπου ἐκεῖ τὰ βάρη ;

Ὁ κ. Ἀναστασίου δέν ἔχει, βέβαια, οὔτε πλοῦσια, οὔτε πρωτότυπη ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία. Τοῦ λείπει ἡ ἀτομικότης. Στὰ ποιήματά του δὲ βρῖσκει μετὰ ἰδιαίτερη, δική του αἰσθαντικὴτητα, μετὰ προσωπικὴ αἴσθησι τῶν πραγμάτων. Εἶναι μᾶλλον, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ἕνας ἔρασιτέχνης ποιητὴς μὲ γοῦστο, μὲ γνώση τῶν δυνάμεών του καὶ καὶ καὶ δέν ἐπιχειρεῖ νὰ τὴν ὑπερβῆ, ἔρασιτέχνης καὶ ἐποτισθὴκε ἀπ' ὅλας τὴς συγγενικές του ἰδιοσυγκρασίες, ἀλλὰ καὶ καὶ τὴς ἀφομοίωσε ὁμοῦ μετὰ πολλήν τέχνη. Ὅλα του σχεδὸν τὰ ποιήματα, παρά τὴν ἀρια καὶ ἀνετή των μορφή, ἔχουν καὶ τὸ τεχνητό, τὸ πολὺ «φιλτραρισμένο» καὶ εὐκόλο. Οἱ φράσεις του, οἱ εἰκόνας του, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι εἰρηές :

Ἦτανε σκοτεινὸ τ' ὄμορφο δέλλι,
καὶ μέρες τόσες εἶχα νὰ σὲ δώ,
ξάφνου πουλιά τραγούδησαν ἔδω
κα ἄλα τὰ ῥόδα ἀνθίσανε τ' Ἀπρίλη.

Δέν θέλω νὰ ποῦ ὅτι δέν εἶναι εἰλικρινής καὶ γνήσια ἡ συγκίνησις τοῦ κ. Ἀναστασίου ἄλλ' ὅτι δέν φαίνεται τέτοια. Οἱ στίχοι του δέν ἐχουν τὸν ἀναβρυστικὸ ἐκείνο καλμὸ, τὴν βαθεῖα ἐκείνη τρεμοῦλα, καὶ ποῦ δέν ξεγελοῦν καὶ καὶ εἶναι ὅ, τι πολυτιμότερο μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς σ' ἕνα ποίημα. Ἡ μᾶλλον αἰσθαντικὴ καὶ τὸν ἀναβρυστικὸ αὐτὸν καλμὸ (χαμηλόφωνο, μάλιστα, καὶ συγκρατημένον), ἀλλὰ καὶ καὶ ἀπάνια :

Σὺ καὶ τὸ δέντρο κανεῖς, τὸ ξερὸ.
πολύφυλλο, πολύανθο, βοερῶ
νὰ τραγουδεῖ στ' ἄγέρι τῆς ἐρήμου,
ἐπίβλεψε ἀπ' τὸν ἄπειρο οὐρανὸ,
στό στεῖρο τοῦτο χῶμα, τὸ στεγνὸ,
κα' εὐλόγησε τὴν ταπεινὴ ἀνύησή μου.

Μ' ἄρῃσει ὁ τόνος αὐτὸς δείχνη τὴν πόνο τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐτόθησε ἀληθινὰ τὸ οὐρανὸν φῶς καὶ τὴν οὐράνια γαλήνη. Ἄλλ' εἶναι τάχα εἰλικρινής ; Π.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κωστή Παλαμᾶ : «Ἐπαναστατικὴ Μουσική» (ποίηματα) μετὰ προλογικά σημεῖωματα. Ἐκδ. Γ. Δ. Κολλάρου καὶ Σας, ἄρ. 50.

Ν. Κατηφόρη : «Ὅσα κρατᾶσι τὸ σκοτάδι». (ρομάντο). Ἐκδ. Κ. Γκαβδότη, ἄρ. 20.

Ὀρέστη Διγενῆ : «Ἐλευθερο Πνεῦμα» (δοκίμιο). Ἐκδ. Α. Γ. Πάλλη, ἄρ. 20.

Β. Μεσολογγίτη : «Ὁ Ἀκούμας», διήγημα. **Νικηφόρου Κ. Βρεττανίου :** «Κάτω ἀπὸ σκοιές καὶ φῶτα» (ποίηματα).

Γεωργίου Κ. Ζουραρι, ἱατροῦ : «Ψυχανάλυσις καὶ Ψυχολογία». Θεσσαλονίκη. ἄρ. 25.

Θράσου Καστανάκη : «Στὸ χορὸ τῆς ἐκείνης» (μυθιστόρημα). Ἐκδ. «Ἄγων» ἱερσίων. ἄρ. 30.

Δημ. Σωκρ. Σταμπόγλη : «Ἀάφνες, Ἐλπίδες, Ὀνειρα» (ποίηματα) Κέρκυρα.

Θ. Ν. Συναδινού : «Ἐρωτόκριτος» (δικασκευὴ τοῦ ἐπου τοῦ Κορνάρου εἰς τετράπρακτον δράμα). Ἐκδ. Ἀκροπόλεως, ἄρ. 20.

Μιχ. Γ. Πετρίδη : «Πῶς ἀγαποῦν οἱ Τουρκάδες» (διήγημα).

Κώστα Βιτάλη : «Ἀνατολίτικα» (ποίηματα). ἄρ. 5.

Πάλη Γ. Κόντα : «Τὰ βουνίσια» (ποίηματα). Σέρραι.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Τὸ σημερινὸ γιορτινὸ τεῦχος στολιζεται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἑλλήνων ζωγράφων εἰκόνας. Κι' ὑποθέτομε ὅτι κανένας δέν θά τὸ βρῆ λιγώτερο καλλιτεχνικὸ ἀπὸ ἄλλα καὶ ἐστολίζοντο καὶ μετὰ ἐξων. Ἡ χαριτωμένη σύνθεσις τοῦ κ. Παπαδημητρίου «Χριστοῦγεννα» ἔγιν' ἐπιτηδες γιὰ τὴ «Νέα Ἐστία». Κι' ὁ ἀληθομόνητος κ. Βάσσης, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς σταίγη, ἀνέκδοτη ἀκόμη, μετὰ θυμωσία «ἐπιπόνησέ» του («Sports») ἀπὸ τὸ νέο βιβλίο καὶ εἰκονογράφου, τὸ «Contempo», ἔργο τῆς κυρίας Ρούθ Ι. Βάσσης. Οἱ ἄλλες εἰκόνας

εἶναι ἀπὸ τὴς τελευταίας ἐκδόσεις τῶν ζωγράφων καὶ ἀπὸ τὴς ἐπιστῆς θὰ δημοσιεύσομε καὶ ἐπὶ ἔργον, γιατί δέν ἐχώρεον ἐπὶ σημερινὸ ὄλεσ, ὅσα μᾶς εἶχαν σταίγη.

Εἶναι βέβαια περιττὸ νὰ συστήσομε γνωστὸς καὶ κασίγνωστὸς καλλιτέχνας, σὺν τοῖς κ. Θεοδόπουλο, Παλαμᾶ, Βάσση, Παπαδημητρίου. Μόνο γιὰ τὸν κ. Παῦλο Φραγκόπουλο, καὶ εἶναι ἀγνωστὸς ἀκόμα ἐπὶ Ἀθήνας, κρέπει νὰ πληροφορησομε τοὺς ἀναγνώστας μᾶς. Ὁ νέος αὐτὸς ζωγράφος μένει ἐπὶ τὴν Ἀίγυπτον κ' οἱ δημοσιεύσομε εἰκόνας εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴν τοῦ ἐπὶ Κἄτρο, καὶ τὸσο κινεῖ τὴν προσοχὴ τῶν ἐκεῖ φιλοτέχνων, ξένων καὶ ἐμογενῶν. Πραγματικῶς, ὁ κ. Φραγκόπουλος, ἔπος μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνη κ' ἀπὸ τὰ λήγα, ἀλλὰ ὑπέροχα αὐτὰ ἐξήματα τῆς τέχνης του, ἔχει καὶ τὸ πολὺ δικὸ του, ἀδιάφορο ἂν θυμιζῇ καὶ τοῦ Βάσσης τὴν τεχνοτροπία κ' ἄλλων μοντέρνων καλλιτεχνῶν. Εἶναι πρωτότυπος κ' ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ ζωὴν ὡς ποιητῆς. Ἡ «Νέα Ἐστία» εἶναι εὐτυχὴς, καὶ πρώτη αὐτὴ παρουσιάζει ἐπὶ Ἀθήνας ἀκόμα ἕνα ἀξιο Ἑλληνα καλλιτέχνη ἀπὸ τὸ Ἐξωτερικόν. Ξ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἦξ ἀφοριστῆς τῆς διδασκαλίας τῶν «Ὀρνίθων» τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπὸ τὴν «Ἐλευθερὰν Σκηνήν», ἐνδιαφέρουσα συζήτησις εἰς τὰς εφημερίδας διὰ τὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον κρέπει νὰ παύωνται αἱ ἀρχαῖα κωμῶμαι. Εἰς τὴν συζήτησιν ἔλαθον μέρος ὁ κ. Σπ. Μελάς («Ἐλευθερὸν Βῆμα»), ὁ δικασκευατῆς τῶν «Ὀρνίθων» κ. Α. Κοουκόλας («Πρωτῶ»), ὁ κ. Φῶτος Πολίτης («Πρωτῶ»), ὁ κ. Πέτρος Χάρης («Ἑλληνική») κλπ.

— Εἰς τὸ «Ἐλευθερὸν Βῆμα» κρισις τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου διὰ τὴν ἐκθεσὴν Θεοδοπούλου, τὸσορα ἄρθρα τοῦ ἱβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Καλλιθεοσὶα φρουρός δικῶν, τοπέλων καὶ πόλεων» καὶ σημεῖωμα τοῦ κ. Μιχ. Ροδᾶ διὰ τὴ ψηφιστῶν, τὰ ἑυλόγητο καὶ τὴν ἐν γένει ἔργων τοῦ Τηρίου καλλιτέχνη κ. Π. Ρενιέρη.

— Εἰς τὴν ἱβλίαν εφημερίδα σειρὰ ἄρθρων τοῦ κ. Χρ. Α. Καθαράκη διὰ τὸν Γερμανὸν βιογράφων (Σ. Μελά) κ. Λοῦντιν, καὶ ὅσο ἐπιποσιώθη χρονογράφημα τοῦ Φορτύνου διὰ τὸ κριτικὸν δοκίμιον τοῦ κ. Ὀρέστη Διγενῆ «Ἐλευθερο πνεῦμα».

— Εἰς τὴν «Πρωτῶν», ἐκτός ἀπὸ τὰς κριτικὰς τοῦ κ. Φ. Πολίτη διὰ τὰ νέα βιβλία καὶ τὰς θεατρικὰς πρώτας καὶ τὰ κριτικὰ σημεῖωματα τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδι διὰ τὴν μουσικὴν κίνησιν, ἡ «Φιλολογία» τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἄρθρον τοῦ κ. Δημ. Α. Καπετανάκη, καὶ ἡ «Σημερινὴ Κεῦ-λάνη» εἶναι καὶ αὐτὴ ἀποικία τῶν Κρητῶν ; τοῦ κ. Σ. Ν. Φίλιππα.

— Εἰς τὴν «Ἑλληνικήν» ἐπαιναιτικῶταται κρισις τοῦ κ. Διον. Κοκκίνου διὰ τοὺς πίνακας, τοὺς ὁποῖους ἐκθέτει ὁ κ. Ἀπ. Γεραλδὴς εἰς τὸν «Παρνασσόν», καὶ ἄρθρον τοῦ κ. Μιχ. Παπαστρατήγγη διὰ τὰς λαϊκὰς ἀνακλίνας τοῦ Πειραιῶς.

— Εἰς τὴν «Ἐστία» ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀδ. Ἀδαμάντιου διὰ τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Σπυριδωνοῦ Ζαμπελίου, καὶ κριτικῶς τοῦ

«Βιβλιοφίλον» διὰ τὸν «Κύκλον τῶν τετραστίχων» τοῦ κ. Κωστή Παλαμᾶ καὶ τὸ «Ἐλευθερο πνεῦμα» τοῦ κ. Ὀρέστη Διγενῆ.

— Εἰς τὴν «Βραδυνὴν» ἔργον ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Γ. Καραχάλου ἡ ἐξιότησις τῆς ἐκθεσεὶς καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ μεγάλου ἐθνομάρτυρος Γήγγα Φαρσίου. Ἡ ἔρασις αὐτὴ τοῦ κ. Καραχάλου στήριξεται ἐπὶ νέων ἱστορικῶν πηγῶν.

— Εἰς τὴν «Ναυτικὴν Ἑλλάδα», ἐκτός τῶν εἰδικῶν ἄρθρων, ἐβρίσκασμε τὴν «Ἀδόξον» τοῦ κ. Παύλου Νιρφάνου, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφεὺς διηγεῖται μὲν ὕμνιον ἀνάμνησιν τοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καὶ ἦτο διεθνήτης ναυτικοῦ νοσοκομείου, καὶ σύντομον σκιαγραφίαν τοῦ «πλανητοῦ» ποιητοῦ Νικολοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπνιγῆ πρό ὀλίγων μῆνων εἰς τὴν Ἀνδρον, γρχημένην ἀπὸ τὸν κ. Παντελῆ Χόρν. Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσαν συζήτησιν περὶ τῆς προλαύσεως τῶν τοπωνυμίων «Μεγάλου καὶ Μικροῦ Καθεδρι» (τῆς Ἀττικῆς) μεταξὺ τῶν κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου καὶ Μ. Φιλήντα.

— Εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ φιλολογικὴν σελίδα τοῦ «Ἄγωνος» τῶν ἱερσίων ἐκτενὲς ἄρθρον διὰ τὸν Γεωργίον Κλεμαννίδην ὡς συγγραφέα, καὶ περιγραφὴ τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τῆς διδασκαλίας Ἀντωνιάδης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λειπσικ (Ὀλλανδίας). Ἡ δ. Ἀντωνιάδου, ἡ ὅποιαν διεδέχθη, ὡς γνωστὸν, τὸν κ. Χέσσελγκε εἰς τὴν ἔραν τῶν βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν, ἀνέπτυξεν εἰς τὸν ἀναρκτηρίον τῆς τῆς σημασίας τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν, διέγραψε εἰς γενικὰς γραμμὰς τὴν ἔρασιν τῶν ξένων ἑλληνοστῶν καὶ ἐτόνισε τὴν ἐρῶτητα τοῦ ἔργου τοῦ προκατόχου τῆς.

— Εἰς τὴν θεσσαλονικὴν αἰ διαφόροι ὀργανώσεις τῶν γυναικῶν ἀπέκτησαν τὸ δημοσιογραφικόν των ὄργανον, τὴν «Ἐφημερίδα τῶν γυναικῶν», ἀπὸ τὰς σελίδας τῆς ὁποίας περνε ὅλη ἡ ἔρασις τῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων τῆς Μακεδονικῆς πρωτεύουσῆς. Ἡ «Ἐφημερίδα τῶν γυναικῶν» εἶναι ἔβδομαδιαία καὶ, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰς ὑπογράφας τῶν ἄρθρων, τῶν χρονογραφημάτων, τῶν διηγημάτων τῆς κλπ. («Ἡ Μία», «Κάρμεν», «Ἡ Ἀλλή», «Ἡ Κυρία»), γράφαται μόνον ἀπὸ διανοουμένας κυρίας καὶ δεσποινίδας.

— Εἰς τὴν «Σοσιαλιστικὴν Ζωὴν», μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων ἄρθρων περὶ τῆς σοσιαλιστικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, καὶ ἕνα δικασκευατικῶτατον σημεῖωμα διὰ τὰ φιλολογικά περιοδικὰ μᾶς, τὰ ὁποῖα «ἐξακολουθοῦν μετὰ τὸ ποῖον τῆς ἡλιε τους νὰ δεικνύου πῶς φιλολογία οσοδερὴ δέν ὑφίσταται ὡς αὐτὸν τὸν τόπον. Τὸ σημεῖωμα αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἔχει ὑπογραφὴν Ν. Ξανάκης, δημολογεῖται ὅτι δέν μᾶς ξενίζει. Παρόμοια πράγματα, καὶ περισσότερον δικασκευατικὰ ἀκόμη, ἔχομεν ἀκούσει ἀπὸ τοσους ἄλλους !

— Ἐλάθομεν, ἐπίσης, τὸν «Ἑλληνικὸν Τύπον» τοῦ Σικάγου, —ἐκ τῶν περιχομένων τοῦ ὁποῖου ἀναφέρομεν τὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρον περὶ «Συγκρίσεως ἀρχαίου καὶ νεωτέρου ἀθλητισμοῦ» τοῦ κ. Τζὸν Σκότ, πρυτάνεως τῆς Σχολῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Northwestern τοῦ Ἐδναστον, — τὸ σατυρικὸν «Μααλές», τὸ θερησκευτικὸν περιοδικὸν «Ἅγιος Παῦλος», τὴν «Φιλοτέλειαν» κλπ. κλπ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

15 Δεκεμβρίου

Ἡ «Νέα Ἑστία» ἀφίλει νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ δημοσίᾳ τοὺς διαλεκτοὺς συγγραφεῖς καὶ ζωγράφους, ποὺ ἐφοίτησαν τὸ Χριστουγεννιάτικο αὐτὸ τεύχος μὲ τόσα πραγματικῶς ὠραία ἔργα. Μόνον ποὺ ἔστρεψε νὰ ἦσαν ἀκόμα μεγαλύτερο, γιὰ νὰ περιλάβῃ ὅλα ὅσα εἶχαν προορίσει γι' αὐτὸ καὶ προαναγγέλλει. Πολλὰ ποιήματα προπάντων καὶ διηγήματα, ἔμειναν ἔξω, στοιχειοθετημένα. Κατ' ἀνάγκην, αὐτὰ θὰ περιέλθουν ἐν ἑρχόμενῳ, τὸ Πρωτοχρονιάτικο, ποὺ θὰ εἶναι ἐπίσης ὠραῖο καὶ πλούσιο, καὶ ποὺ σὺν πρώτῳ τοῦ 4ου ἔτους, θὰ κυκλοφορήσῃ καὶ αὐτὸ σὲ μεγαλύτερο ἀριθμὸ ἀντιτύπων.

κ. Π.Π.Π. Θεσσαλονίκη. Δὲν τὸ εἶπαμ κἀλλ'. Οἱ συνδρομηταὶ θὰ λάβουν αὐτὸ τὸ τεύχος ἐν δωρεάν, ἀλλ' ἀπλῶς στὴν τιμὴ ποὺ τὸ ἔχουν ἤδη προπληρώσει. Γιατί δὲν ἦταν ὀσσοῦ νὰ ζητήσουμε συμπλήρωμα καὶ ἀπ' αὐτούς, ποὺ μᾶς προπληρώνουν ὅλα τὰ τεύχη τοῦ χρόνου πρὸς 6 δραχμὰς, ἐκεῖ ποὺ ἀπὸ τοῦς ἀγοραστῆς, καθὼς ἐξηγήσαμε καὶ ἄλλοτε, εἰσπράττομε μόνον δρ. 4,10. Ἄλλ' ἂν ζηλεύετε τὰ θλίβαι προνόμια τῶν συνδρομητῶν, ὑποθέτομεν ὅτι δὲν εἶναι τόσο δύσκολο νὰ γίνεσθαι καὶ σεῖς. — Ἀνάγνωστον, Ἐνταῦθα. Μάταιοι οἱ φόβοι σας. Κανένας δὲν ἤλθα νὰ μᾶς πῆ τίποτε. Ἄλλὰ καὶ χίλιοι νὰ ἐρχόνταν, δὲν θὰ μᾶς ἔκαναν νὰλλάξωμ γνῶμη γιὰ πράγματα ποὺ τὰ βλέπομε. — κ. Α.Γ.Σ. Ἐνταῦθα. Καὶ σὲ μᾶς τὸ κίνηρι αὐτὸ τοῦ κ. Σ. Μετὰ φάνηκε ἀνεξήγητο. Γιατί τὸ βιβλίο τοῦ κ. Διγενῆ προσκρούει σὲ δύο ἀρχές τοῦ θεμελιώδους: Α' ὅτι εἶναι ἀξιοκατάκριτοι ὅλοι αὐτοὶ οἱ νέοι ποὺ, ἀντὶ νὰ παράγουν, κρίνουν τὰ ἔργα τῶν ἄλλων (στειροί, εὐνοῦχοι, ψοναροί, κλπ.) Β', ὅτι ἀνάμεσα στοὺς παλιούς μας, ὑπάρχουν δέκα τουλάχιστο ἔξοχοι περὶ γραφοὶ ποὺ οἱ νέοι, ἀντὶ νὰ τοὺς βροῦμε, ἔπρεπε νὰ τοὺς μελετοῦν. Ὡς γὰρ τοὺς τουλάχιστο αὐτὸ φρονόος καὶ ἐκρήρυς ε κ. Μετὰς. Πῶς σήμερα ἐκθεσάζει νὸ κρατικό, ποὺ βγῆκε καὶ αὐτὸς νὰ ριξῇ τὴν «παλιὰ ἀξία», μυστήριο! — κ. Φ.Π.Α. Θεσσαλονίκη. Δὲν θυμοῦκατε νὰ λάβωμ τότε. Ἀλλὰ τώρα εἶναι ἀργά. Ἐπειτα, συλλογισθῆτε, ἂν γιὰ καθὲς βιβλίο ποὺ κρίνωμ, δημοσιεύωμ κατόπι καὶ ἀπάντησιν τοῦ συγγραφέα στὸν κριτικό, τί θὰ γινόταν; Γι' αὐτὸ δὲν τὸ κάνομε παρά, σ' ἐξαιρετικὰς μόνον περιπτώσεις, ὅταν πρόκηται π. χ. γιὰ βιβλίο συνεργάτου μας, ἢ γιὰ ἐκπαιδευτικὴν καὶ ἀνακρίβειαν κτλ. — κ. Γ. Α. Κ. Ἐνταῦθα. Δυστυχῶς τὰ λάβαμ ἀργά γιὰ τὸ Χριστουγεννιάτικο. — κ. Ε. Π. Πειραιᾶ. Εἶχαμ καταρτίσει μιὰ καλὴ «Πρωτοπρία» γιὰ τὸ σημερινό, ἀλλὰ ἔμεινε ἔξω μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα. Τί νὰ κάνομε; ὅταν εὐχόμεμ μᾶς εἶναι τόσο περιορισμένοι; — κ. Ε. Τ. Φλώρινας. Θὰ δημοσιεύσθωμ καὶ τὰ δύο. Καὶ τὸ πρώτῳ μὲ τὴν εἰσαγωγή σας. — κ. Νικ. Α. Π. Ἴρκαλα. Ἀκατάλληλα, δυστυχῶς, καὶ τὰ δύο. Τὰ πρώτα σας, νὰ ἔχετε, ἦταν ἀσυγκρίτως ἀνώτερα. Γιατί ἀραγε; — κ. Φ. Ρ. Ἐμβωνα. Ἐνεκρίθησαν. Ἐνεγράφητε καὶ σὰς ἐστάλησαν τὰ ζητηθέντα βιβλ.

ἐλίστα. — κ. Ἀγγελίασιν Τ. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς γιὰ τὰ καλὰ λόγια. — κ. Γ. Ε. Ἐνταῦθα. Βρίσκομται. Καὶ ποτὲ δὲν ἀλλάξαμ γνῶμη ὅτι πρέπει νὰ δημοσιεύσθωμ. Ἀλλὰ... — κ. Θ. Πειραιᾶ. Ἐχομ μόνον κἀποια ποιήματα σας, ποὺ θὰ δημοσιεύσθωμ. Ἐνα διηγημᾶ σας μᾶς τὸ σταίλατε, νομίζωμ μόνον γιὰ τὸ εὐαρέσασίμ. Θάλετε, ἂν τὸ βροῦμε κατὰλληλο, νὰ δημοσιεύσθωμ καὶ αὐτὸ; — κ. Σ. Σ. Κέρκρον. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰς πληροφορίες. Ὅχι, κανένας τέτοιος ἐνδοιασμὸς δὲν ἔξεφράσαμε. — Γ. Α. Μεσσήνη. Σὰς ἀπαντοῦμε μὲ λύπη μᾶς ὅτι δὲν βρίσκομ οὔτε πολλὴ λεπτότητα, οὔτε πολλὴ πρωτοτυπία. Ἀὐτὰ ὅμως σκεπάζονται ἀπὸ τὴν μουσικὴν στὸ ὅρισμένο μάλιστα αὐτὸ θεατρικὸ εἶδος, ὁλίγο ὀβολο πάζουν. — κ. Β. Κ. Κέρκυρα. Χαριτωμένο, ἀλλ' ὄχι ἀκόμη δημοσιεύσιμο. Μὴ βιάζεσθε. Θαρροῦμε πως θὰ κάμετε κάτι. — κ. Γερ. Π. Ἀμπ. Ἐνταῦθα. Σὰς εὐχόμεθα κάθῃ ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ θὰ κρατήσωμ τὴν ἀνάγκην τὴν «Καινούργια γλῶσσον», τὸ «Ἰστορικὸν εὐχὸν» καὶ τὴν «Ἐγκυκλοπαίδεια». — κ. Χρ. Μηλ. Πρέπει νὰ συντομευθῶν εἰς ἕνα τὰ δύο πρώτα τετράστιχα, μὲ ἐξοδιστικῶς καθετετρημένην φράσιν. Καὶ ὁ τελευταῖος στίχος νὰ διορθωθῇ ὅπως εἶναι, ὁ τόνος του χάνεται, ἐσπέεται. — κ. Θ. Ἀμέρ. Τὸ εἶπαμ καὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλους; δὲν κατορθώνατε νὰ ἐξακτιμευτικῶς σκεπτόμεν καὶ σεῖς τὸ θέμα. Διὰ τὸν ἀναγνώστην πάσαι νὰ ἔχῃ ἀξίαν. Εἶναι στενὰ συνδεδεμένο μόνον μὲ τὸ πρόσωπο ποὺ τὸ ἔγραψε. — κ. Τ. Δρομ. Τρίκαλα, εἶναι κρίμα ποὺ ἔχετε χειροσθῆ τὴν ὑπόθεσιν ὠραιοτάτου ἠθογραφήματος μὲ πολλὴ τεχνικὴν ἀπειρία. Περισσότερη δραματικότης στὶς σκηνάς! Περισσότερος διάλογος! Περισσότερος ρυθμὸς. Νομίζωμ κανένας ὅτι βιάζεστε νὰ τὸ τελειώσετε ἀνεπαιστί. Σὰς λείπει τὸ ἀφηγηματικὸ ἔθος. Σαναγράψατέ το. — κ. Παν. Δ. Δεκτόν, καθὼς ὅλα σας σχεδὸν ἔως τώρα. Θὰ τοῦ βροῦμε θέσιν; — κ. Σ. Αἰμαν. Κιλκίς. Κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ τὴν πολυσύμφοτον. Ἡ φράσιν μόνον ἔξερχεται συχνὰ ἀπὸ καθὲς ἐπιτηρεπόμενῃ ἀτημελησίαν. Τὰ κρατοῦμεν ὅλα ὡς τόσο. Ἀλλὰ σὰς παρακαλοῦμ, γράφατε πῶς στρογγυλὰ; — δ. Μ. Ἀθ. Κωνσταντινουπόλεως. Παρατηροῦμε τὴν ἀκούσαν ἀνομοιομορφίαν στὸ λεκτικόν, πολλὰς παραχωρήσεις στὴν καθαρεύουσα. Ἰσορροπία εἶναι ὁ ρυθμὸς τῶν κομματιῶν σας, ἀλλὰ κἀπου-κἀπου καὶ ἐλλιπὴς, ἀσυμπλήρωτος. Πρόκειται ὅπως δὴποτε γιὰ μίαν ἐργασίαν ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση. Ἔχει τὴν ἀγγχρονὴ σφραγίδα λογοτεχνίας ἀνεπτυγμένης. Δεκτὰ ὅλα. Τὸ «ἐξοδιστικόν», τὸ πῶς βροῦν ὁ νόημα — κ. Λίον. Ὁρ. Δευκωσίαν. Διὰ τὰ σημερινά, τί νὰ σὰς ποῦμε; δὲν εἶναι γραμμένα, βέβαια, ὅπως τὸ ἄλλο, τὸ πρώτο. Ἄς ἀφήσωμ καὶ τὴν ἔκτασιν τοὺς, ποὺ τὰ κάμνει ἀκατάλληλα γιὰ τὸ περιοδικόν μας. Ἀλλὰ γιὰ παραμύθια, ὡς τὰ «ἀναιροφαντασίες», γιὰ ἔργα τέλους πόντων οὐκ ἔχωμ σήμερινά, ἔπρεπε, νὰ μεταχειρισθῆτε πῶς ἀνάλογο ἔθος. Γιὰ ἔθος ὁρῶν, εἶναι πολλὰ πεζά. Καὶ πολὺ ἀναλυτικὸν: τὰ λέει ὅλα... — Ὁρ. Ἀγγ. Καλάμας. Θὰ σὰς ἀπαντήσωμ λοιπὸν ἰδιαιτέρως. — Ὅσοι μᾶς ἐστάλησαν ἔργα πρὸς κρίσιν ἀπὸ τὴν 25 Νοεμβρίου, ὡς σήμερα, θὰ ἔχουν ἀπάντησιν ἐν ἑρχόμενῳ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΤΗΣ " ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ "

Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1930 ἡ «Νέα Ἑστία» θὰ ἔχη 56 σελίδας ἀντὶ 4δ.— Ἡ συνδρομὴ μένει ἡ ἴδια. — Μόνον ἡ τιμὴ τοῦ τεύχους ἀυξάνει κατὰ μίαν δραχμὴν.

Ἐνα δαίγμα τῆς πνευματικῆς ἐδρωστίας τοῦ τόπου, — καὶ μποροῦν νὰ λέγουν οἱ ἀπεισιδόχοι, — εἶναι καὶ ἡ πληθώρα τῆς ὕλης ποὺ ἐξεργάζετο διαρκῶς τὰ χαρτοφυλάκια τῆς «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ». Οἱ 48 σελίδες ποὺ εἶχε τὸ τεύχος τῆς ὡς τώρα, ἐδείχθησαν πλέον ἀνεπαρκεῖς. Γιὰ νὰ περιλαμβανῆ καὶ ἐκτενέστερα κάποιος ἀναγνώσματος, — ὅπως τὸ μυθιστόρημα, ὅπως ὁ «Χιμαροκνηγός», — ἢ τὰ ἐπίκαιρα ὅλα καὶ τὰ ἐπείγοντα, ἡ «Νέα Ἑστία» εὐρίσκειτο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραλείπῃ ἢ νὰ περιορίξῃ τὸ «Δευτεροήμερον» τῆς, τόσο ἀγαπητὸν στοὺς ἀναγνώστας τῆς, ἢ νὰ προσθέτῃ κάθε τόσο, ἐπιζημιὰς τῆς, σελίδας, ὅπως ἔκαμ με τὸ πρόγραμμα τῆς «Ἐφαιότητος τοῦ Γυναικείου Σώματος» ὅταν εἶδε ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ φερῶν ἢ αὐτὸ 8 σελίδες τοῦ τακτικοῦ τεύχους. Ἐπειδὴ λοιπὸν προβλέπει ἕτι τέτοιες ἀνάγκης θὰ τῆς ἐπαρουσιάζοντο ἀκόμη συχνότερα ἀπὸ μέλλον, γιὰτὶ ὅλον ἀυξάνει ὁ ὄγκος τῆς ὕλης ποὺ περιλαμβάνεται, ἀπεράσισε νὰ προσθέσῃ ὀριστικῶς 8 σελίδας καὶ νὰ κάμῃ τὸ τεύχος τῆς τακτικῆς 56σελίδων.

Φυσικά, μ' αὐτὴν τὴν αὐξήσιν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀξίαν κατὰ τι καὶ τὴν τιμὴν του: Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου τὸ τεύχος θὰ πωλῆται δρχ. 56. Βασίζομεν ὅμως στὴν ἀγάπην τοῦ Καινοῦ τῆς, ποὺ τὴν θεωρεῖ πλέον ἀπαραίτητη, ἢ «Νέα Ἑστία» ἐλπίζει ὅτι ἡ δραχμὴ ποὺ προστίθεται, δὲν θὰ φανῆ πολλὴ στοὺς ἀγοραστῆς τῆς. Γιατὶ ἀναλόγως μὲ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς, ἢ «Νέα Ἑστία» μένει πάντοτε τὸ φθηνότερον ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ. Ἄλλωστε ὑπάρχει ὁ τρόπος νὰ τὴν παύσῃ, ὅπως θέλει, καὶ μὲ 6 δρχ. ὅπως πρώτα. Εἶναι ἀπλοῦστατος: Ἀπὸ ἀγοραστῆς, νὰ γίνῃ συνδρομητῆς. Ἡ συνδρομὴ, βλέπετε, μένει ἡ ἴδια. Ὁ ετήσιος θὰ πληρώσῃ πάλι δρχ. 140 καὶ ὁ ἔξαμηνος δρχ. 75. Ἄν ὑπολογισθῆ μάλιστα καὶ τὸ

ΔΩΡΟΝ

ποὺ παίρνει κατὰ τὴν ἐγγραφήν του ἐντὸς τῆς προθεσμίας, — ἀπὸ σήμερα μέχρι τέλους Φεβρουαρίου, — ἦται ΒΙΒΛΙΟΝ 30 δρχ. Ὁ ΕΤΗΣΙΟΣ ΚΑΙ 15 δρχ. Ὁ ΕΞΑΜΗΝΟΣ, καθὼς καὶ τὸ

ΔΙΑΡΚΕΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ

ποὺ ἔχει, νὰγοράξῃ δηλ. κάθε βιβλίον ἐκδόσεως Γ. Α. Κολλάρου καὶ Σα; Μ' ΕΚΠΤΩΣΙΝ 20 % ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ Καταλόγου, θὰ βροῦθῃ ὅτι σὸν συνδρομητῆ τὸ τεύχος εἰσιζέει πολὺ-πολὺ λιγότερον καὶ ἀπὸ 6 δραχμὰς.

(Ἄς υποθέσωμε π. χ. ὅτι ἕνας ἐγγράφεται

συνδρομητῆς δι' ἓν ἔτος, θὰ πληρώσῃ δρχ. 140. Θὰ πάρῃ ἀμέσως δωρεάν ἕνα βιβλίο 30 δραχμῶν, ποὺ κατεβάξῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς δρχ. 110. Καὶ ἂν στὸ διάστημα τοῦ ἔτους ἀγοράσῃ καὶ 100 δραχμῶν βιβλία, — καὶ συνήθως οἱ συνδρομηταὶ μας, εἰς ἓν ἔτος, παραγγέλλουν πολὺ μεγαλυτέρως ἀξίας βιβλία, — πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ καὶ ἡ ἔκπτωσης, δρχ. 20. Μένουν λοιπὸν δρχ. 90 γιὰ τὰ 24 τεύχη τῆς «Νέας Ἑστίας», ἦτοι δρχ. 3,75 γιὰ κάθε τεύχος.)

Ἡ κόλλησις διὰ τοῦ Προκτορείου, — ἀπὸ ἐπιμεριδοπόλεως, κίρκον καὶ ὑποπρακτορεῖα τῶν ἐπαρχιῶν, — μᾶς ἐπιβαρύνει μὲ ποσοστὰ γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν, μὲ ταχυδρομικὰ κτλ. Γι' αὐτὸ τὸ 18α τεύχος δὲν μποροῦσε νὰ πωλῆται λιγότερον ἀπὸ 6 δραχμὰς, ὅτι τὸ 56σελίδον λιγότερον ἀπὸ 7. (καθαρές: δρχ. 4,20 καὶ δρχ. 4,80.)

Τὸ καλύτερον λοιπὸν εἶναι νὰ γίνῃ κανένας συνδρομητῆς, εἴτε ἐτήσιος (δρχ. 140), εἴτε ἔξαμηνος (δρχ. 75) — καὶ ἀπὸ τὸ Ἐξωτερικὸν μόνον ἐτήσιος (σελίδια 15) — καὶ νὰ ζητήσῃ συγχρόνως τὸν Τιμοκατάλογον τοῦ Οἴκου Κολλάρου καὶ Σα, ποὺ στέλλεται δωρεάν, γιὰ νὰ ἐκλέξῃ τὸ δῶρον του. Σημειωτέον, ὅτι μπορεῖ κανένας νὰ ἐκλέξῃ καὶ βιβλία ἀξίας ἀνω τῶν 30 ἢ τῶν 15 δραχμῶν, καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ποσὸν τοῖς μετρητοῖς, — μαζὶ μὲ τὰ ταχυδρομικὰ ἐννοεῖται, ποὺ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐπιβαρύνουν τὸν παραγγέλλοντα.

Ὅσο γιὰ τὴν ὕλην ποὺ θὰ προσφέρῃ ἢ αὐξήσῃ τῇ «Νέα Ἑστία» κατὰ τὸ 1930, εἶναι περὶ τὸ νὰ ποῦμε τίποτε. Οἱ φίλοι τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ τρία χρόνια τώρα παρακολουθοῦν τὴν σταθερὴν τὸν πρῶτον, μποροῦν νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ πρόοδος αὐτῆς θὰ ἐξακολουθήσῃ. Ἐχομ ἄλλωστε δαίγμα τὰ τελευταῖα ἕντακτα τεύχη, τοῦ Ψυχῆ καὶ τὸ σημερινόν. Μόνον ἕνα πρέπει νὰ προσθέσωμε: ὅτι κατὰ τὸ 1930 θὰ γίνῃ καὶ ἕνας μεγάλος, ἕκτακτος Διοικητικὸς

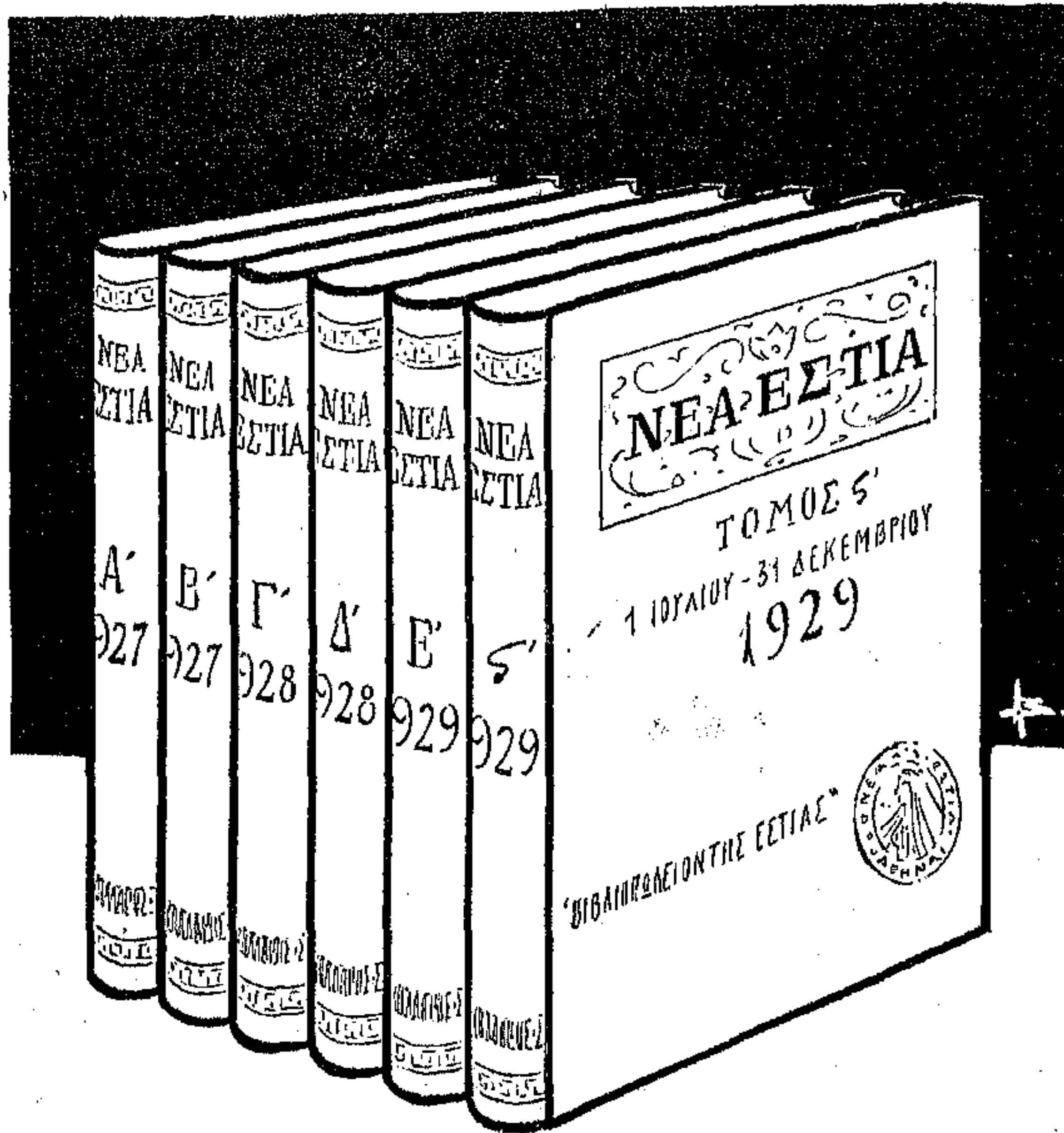
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

σὸν ὅποιον μόνον συνδρομητῆς θὰ λάβουν μέρος, καὶ θὰ βραβευθῶν πολλοί, ἕνας ἀπὸ καθὲς ἑλληνικῆς πόλεως. Ὁ Διοικητικὸς αὐτὸς θὰ προκηρυχθῇ ἕως ἐν ἑρχόμενῳ.

Ἡ «Ἐφαιότητος τοῦ Γυναικείου Σώματος» θὰ συμπληρωθῇ ἐντὸς τοῦ Φεβρουαρίου. Τὸ μυθιστόρημα «Ὁ γιὸς μου καὶ ἡ κόρη μου» θὰ τελειώσῃ ἐντὸς τῆς Α' εὐμηνίας. Ἀλλὰ ἡ «Βάρεγγα Ὀλέσσαβα» θὰ ἀρξίσῃ εὐθὺς ἀπὸ τὸ ἑρχόμενον τεύχος.

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟΝ ΔΩΡΟΝ

ΟΙ ΕΞ ΕΚΔΟΘΕΝΤΕΣ ΤΟΜΟΙ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ"

ΕΚΑΣΤΟΣ ΤΙΜΑΤΑΙ: ΡΑΜΜΕΝΟΣ ΜΕ ΩΡΑΙΟΝ ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ ΔΡΧ. 75
 ΧΡΥΣΟΔΕΤΟΣ (FERS SPÉCIAUX) » 100

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΑ: ΕΚΑΣΤ. ΤΟΜΟΥ, ΔΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ » 8
 » » ΔΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ » 25

Οἱ μυῶνες εἶναι βέβαια οἱ ἴδιοι καὶ στὰ δύο φύλα. Στὴ γυναῖκα ὅμως δὲν εἶναι ἰσο-ἀνεπτυγμένοι ὅσο στὸν ἄνδρα. Ἡ κακὴ ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων μπορεῖ νὰ παραμορφώσῃ ἐξίσου τὸν ἀνδρικό, ὅσο καὶ τὸν γυναικεῖο κορμὸ. Πολλὰς φορές ἐπέρχονται στοὺς μυῶνες ἀλλοιώσεις ποὺ ὀφείλονται σὲ νοσηρὰς ἐπιδράσεις, καὶ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς οἱ πρῶτοι ποὺ προσβάλλονται εἶναι οἱ μυῶνες τῶν ὤμων καὶ τῶν ἰσχίων. Ὅταν ἡ διαίτα εἶναι καλὴ, πρέπει, καὶ στὴ γυναῖκα ἀκόμη, παρ' ὅλη τὴν ἀφθονώτερη συσσώρευση λίπους, νὰ διακρίνεται καλὰ τὸ παχύτερο κεντρικὸ τμήμα τῶν μυῶνων. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι γενικὰ στὴ γυναῖκα τὸ λιπώδες ὑπόστρωμα εἶναι πολὺ παχύτερο παρὰ στὸν ἄνδρα, τὰ τμήματα εἰδικῶς ὅπου ὑπάρχει ἡ μεγαλύτερη συσσώρευση λίπους, εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ ὀμφαλοῦ, τὰ ἰσχία καὶ τὰ κάτω μέρη τῆς ράχης (εἶκ 47). Αὐτὲς καὶ ἄλλες ἀκόμη λεπτομέρειες θὰ ἐξετάσωμε πρὸς κάτω.

Κατὰ τὴν ἐξέταση λοιπὸν τοῦ κορμοῦ ὡς συνόλου, πρέπει νὰ ἐπιστήσωμε τὴν προσοχὴ μας, στὴν κανονικὴ καὶ συμμετρικὴ ἀνάπτυξη τοῦ σκελετοῦ, ὅσο μπορεῖ γι' αὐτὴν νὰ κρίνῃ τὸ μάτι καὶ τὸ μέτρο· στὴ μεγαλύτερα ἀνάπτυξη τῆς περιφέρειας τῆς λεκάνης καὶ τῆς κοιλίας σχετικὰ μὲ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες περὶ ἀναλογιῶν ποὺ ὄρισάμε παραπάνω· καὶ στὴν ἐπίδραση τοῦ κορσέ.

Ὡς ὑπόδειγμα γιὰ ἕναν καλὰ ἀνεπτυγμένο κορμὸ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ἡ εἶκ. Β'.

Τὰ μέλη τοῦ κορμοῦ χωριστά.

Στὴ ἦθος.

Τὸ στήθος, μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τῆς λέξης, εἶναι τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ κορμοῦ ποὺ ὀρίζεται ἀπὸ τίς κλεῖδες καὶ ἀπὸ τὸ κάτω ὄριον τῶν πλευρῶν. Στὴ γυναῖκα παίρνει τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ σχήμα χάρις στὶς δύο ἡμισφαιρικὰς προεξοχὰς ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν γαλακτοφόρων ἀδένων καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὸ στήθος μὲ τὴν στενότερη ἔννοια τῆς λέξης.

Ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ στήθους μπορεῖ κανεὶς νὰ βγάλῃ σπουδαῖα συμπεράσματα ὄχι μόνο γιὰ τὸ στήθος μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλοκληρο τὸ σῶμα γενικὰ.

Βάσις τοῦ στήθους εἶναι ὁ θώραξ. Γιὰ τίς

σχέσεις τοῦ μὲ τὰ ἐπίλοιπα μέρη τοῦ σκελετοῦ ἐκάναμε ἤδη λόγον παραπάνω. Ὁ θώραξ, γιὰ νὰ θεωρηθῇ φυσιολογικὰ ἀνεπτυγμένος, πρέπει νὰ πληροῖ ὀρισμένους ἀπαιτήσεις ποὺ ἢ παράλειψή τους ἀντιστοιχεῖ μὲ ἰσάριθμα ἀνατομικὰ σφάλματα.

Εἶκ. Β'. — Βοημὴ κόρη μὲ τέλειον κορμὸν (φωτογραφία ἐκ τοῦ φυσικοῦ).

1) Ἡ θωρακική μῆτρα τῆς σπονδυλικῆς στήλης πρέπει, ἔταν τὴν βλέπωμε ἀπὸ ἐμπρός, νὰ διατρέχη σὲ ἀπολύτως εὐθεία γραμμὴ τὸ μέσο τοῦ σώματος. Ὄταν τὴν βλέπωμε ἀπὸ τὸ πλάϊ, τὸ ἀνώτερο ἡμιοῦ τῆς σχηματίζει ἓνα τόξο ἐλαφρὰ καμπυλούμενο πρὸς τὰ πίσω.

2) Οἱ πλευρὲς πρέπει ὀριζοντίως νὰ διατρέχουν τὸ ἴδιο κανονικὸ καὶ ἰσόμετρο τόξο. Πίσω βρίσκονται σὲ ὀριζοντία σχεδὸν γραμμῇ, στὸ πλάϊ κλίνουν λίγο πρὸς τὰ κάτω, καὶ μπροστὰ γίνονται πάλι ὀριζόντιες γιὰ ν' ἀνεδοῦν ἀνεπαίσθητα καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ στήθρο.

3) Τὸ στήθρο βρίσκεται κάπως βαθύτερα τοποθετημένο ἀπὸ τὰ πιδ προεξέχοντα σημεῖα τῶν πλευρῶν, ἀκολουθεῖ ἕως παντοῦ κανονικὰ τὴν δική του καμπύλη. Τὸ σημεῖο τῆς ἐνώσεως τῆς λαβῆς μὲ τὸ σῶμα (Angulin Ludovisi) δὲν πρέπει νὰ προεξέχη ἐξαιρετικὰ.

4) Ἡ καμπύλη τοῦ θώρακος πρέπει στὰ ἀνώτερα τμήματά του (ὡς τὴν τετάρτη πλευρὰ) νὰ διευθύνεται πρὸς τὰ ἐμπρός, στὸ μέσο νὰ διευθύνεται πρὸς τὰ κάτω, καὶ μόνο πρὸς τὰ κατώτερα τμήματα (ὡς τὴν δωδεκάτη πλευρὰ), πρέπει νὰ διευθύνεται κάπως πρὸς τὰ πλάγια.

5) Ἡ κάτω γραμμὴ τῶν πλευρῶν πρέπει νὰ σχηματίζη, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὑπογάστριο, γωνία περίπου 90°. Σύμφωνα μ' αὐτὰ ἐννοεῖται, ὅτι καὶ οἱ κλειδὲς καὶ οἱ ὠμοπλάτες πρέπει νὰ εἶναι συμμετρικὰ ἀνεπτυγμένους καὶ καλὰ τοποθετημένους ἐπάνω στὸν θώρακα.

Οἱ συχνότερες αἰτίες πού προκαλοῦν τὴν ἐλαττωματικὴν διάπλασιν τοῦ θώρακος, εἶναι ἡ ραχίτις, ἡ φυματώσις καὶ ὁ στηθόδεσμος.

Ἡ ραχίτις προκαλεῖ στρεβλώσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἐπομένως ἀσύμμετρη ἀνάπτυξιν καὶ παραμόρφωσιν τῶν πλευρῶν, πού ἐξ αἰτίας τῆς νεαρῆς ἡλικίας εἶναι ἀκόμη τρυφερές. Τὸ στήθρο κάμπτεται στὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως τῆς λαβῆς μὲ τὸ σῶμα καὶ δλόκληρος ὁ θώραξ γίνεται πιδ ἐπίπεδος καὶ πιδ πλατὺς στὸ ἀνώτερον τμήμα του.

Ἡ προδιάθεσις γιὰ τὴν φυματώσιν διακρίνεται ἀπὸ τὸν στενὸν καὶ μακρὸν θώρακα. Οἱ πλευρὲς κλίνουν περισσότερο πρὸς τὰ κάτω καὶ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τους γίνεται μεγαλύτερη. Οἱ κλειδὲς εἶναι περισσότερο

κυρτωμένες ἀπ' ὅ,τι πρέπει καὶ ἐξέχουν πρὸς τὰ ἐμπρός, καθὼς καὶ οἱ ὠμοπλάτες. Οἱ ὑποκλειδίοι βόθροι διακρίνονται καθαρὰ καὶ ἡ γωνία μεταξὺ τῶν πλευρῶν, κάτω ἀπὸ τὸ στήθρο, εἶναι ὀξεῖα καὶ ὄχι ὀρθή.

Ὁ στηθόδεσμος, ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω, στενεύει τὸν θώρακα στὸ κατώτερον ἰδίως τμήμα του, καὶ παραμορφώνει τὰς πλευρὲς ἔτσι, ὥστε ἀπὸ τὴν τετάρτην πλευρὰ καὶ κάτω ὁ θώραξ διευθύνεται πρὸς τὰ μέσα. Ἡ γωνία κάτω ἀπὸ τὸ στήθρο εἶναι ὀξεῖα.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς αἰτίες, περισσότερο ὅμως ἢ τελευταία, προκαλοῦσιν τὴν παραμόρφωσιν πού διακρίνεται καθαρὰ στὴν εἰκ. 44.

Οἱ ἀσθένειες τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, καὶ ἰδίως ἡ πλευρίτις, μποροῦν σὲ νεανική ἡλικίαν νὰ ἔχουν πολὺ βλαβερὴν ἐπίδρασιν στὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς τμήματος τοῦ θώρακος.

Σ' ἓνα ζωντανὸ σῶμα δὲν μποροῦμε νὰ κρίνομε θετικὰ ἂν ὁ σκελετὸς τοῦ θώρακος εἶναι καλὰ ἀνεπτυγμένος, γιὰτὶ σκεπάζεται ἀπὸ τοὺς μυῶνες καὶ τὸ δέσμα. Τὴν ἰσομετρητὴν διάπλασίν του μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε μόνο ἀπὸ τὴν κανονικὴν διέκτασίν του κατὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν μαλακῶν μερῶν του, ὅπου ἐξασκεῖ μεγάλη ἐπίδρασιν τὸ σχῆμα τοῦ σκελετοῦ.

Ἀπὸ τὰ μαλακὰ μέρη τοῦ θώρακος, ἐκεῖνα πού κυρίως ὀρίζουν τὸ σχῆμα τοῦ στήθους εἶναι οἱ μεγάλοι τοῦ μυῶνες (μέγας θωρακικός μῦς, εἰκ. 45). Ὁ μῦς αὐτὸς καταλαμβάνει ἀπὸ κάθε μεριά δλόκληρην τὴν ἐμπροσθίαν ἐπίπεδην ἐπιφάνειαν τοῦ στήθους, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς δεσμίδας πού φυτρῶνουν ἀπὸ τὸ κάτω ὄριο τῶν πλευρῶν, ἀπὸ τὸ στήθρο καθ' ὄλο του τὸ μήκος καὶ ἀπὸ τὸ κάτω ἄκρον τῆς κλειδῆς, καὶ ἐνώνονται σὲ ἓνα ἰσχυρὸν μυῶνα, πού ἡ κεφαλὴ του εἶναι ριζωμένη στὸ ὄστον τοῦ βραχίονος. Τὸ πρὸς τὰ ἔξω ἄκρον τοῦ μυῶνος αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸ κάτω ὄριο τῆς κοιλότητος τῆς μασχάλης. Ὅσο ἰσχυρότερα ἀνεπτυγμένος εἶναι ὁ μῦς, τόσο περισσότερο θὰ προεξέχη ἡ γραμμὴ αὐτῆ τῆς μασχάλης καὶ τόσο πιδ κανονικὴ καὶ ἀνεπαίσθητη θὰ γίνεται ἡ μετάδρασις ἀπὸ τὸ στήθρο στοὺς ὠμους. Ὄταν ὁ μῦς εἶναι ἐλαττωματικὰ ἀνεπτυγμένος, τότε οἱ ὠμοὶ ἐξέχουν πρὸς τὰ ἐμπρός, καὶ μεταξὺ τῶν ὠμων καὶ τοῦ στήθους, ἀπὸ τὰς κλειδῆς ὡς τὴν μασχάλη, σχηματίζεται ἓνα βαθὺ κοίλωμα. (Πρὸλ. εἰκ. 21).

Ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν μεγάλο θωρακικὸν μυῶνα εἶναι τοποθετημένο τὸ στήθος (πρὸλ. εἰκ. 45) στὸ ὕψος τῆς 3-6 πλευρῆς.

Ἡ τοποθέτησις αὐτῆ τοῦ στήθους ἀρκεῖ καὶ μόνη νὰ δείξη πόσο μεγάλη ἐπίδρασιν στὸ σχῆμα του ἔχουν ὁ θώραξ καὶ ὁ μέγας θωρακικός μῦς.

Προτοῦ γὰσχοληθοῦμε μὲ τὸ στήθος εἰδικῶς, πρέπει νὰ ἐξετάσωμε τὴν σχέσιν του μὲ τὸ δέσμα.

Τὸ δέσμα γύρω ἀπὸ τὰς θηλὰς εἶναι ἐξαιρετικὰ τρυφερὸ καὶ λεπτὸ. Πρὸς τὸ κέντρο τοῦ θώρακος γίνεται κάπως παχύτερον καὶ προσκολλάται στερεὰ στὸ στήθρο πού βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπὸ κάτω. Πρὸς τὴν μασχάλη εἶν' ἐπίσης παχύτερον καὶ προσκολλάται στερεὰ στὸν μυῶνα, ἰδίως στὸ κάτω ἄκρον του, ἀφήνει ὅμως ἐν τῇ μεταξὺ ν' ἀναπτυχθῆ ἓνα ἀρκετὰ παχὺ ὑπόστρωμα λίπους πού ἰσοπεδώνει τὴν κοιλότητά τῆς μασχάλης, εἰσχωρεῖ ἀνάμεσα στὸν θωρακικὸν μυῶνα καὶ στὸν θώρακα, καὶ χάνεται τελείως πρὸς τὸ μέρος τοῦ στήθους.

Μεταξὺ τοῦ δέματος καὶ τοῦ μυῶνος, πάνω ἀπὸ τὴν τετάρτην πλευρὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν θηλήν τοῦ μαστοῦ, βρίσκεται ὁ γαλακτογόνος ἀδὴν. Αὐτὸς ὑπάρχει στὰ παιδιὰ καὶ τῶν δύο φύλων σὲ ὑποτυπώδη κατάστασιν, ἀλλὰ σι' ἀγόρια δὲν ἀναπτύσσεται, ἐνῶ στὰ κορίτσια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ δέκατον ἔτος νὰ μεγαλύνη καὶ τέλος καταλαμβάνει ὄλο τὸν χῶρον ἀπὸ τὴν 3ῃ ὡς τὴν 6ῃ πλευρὰ.

Ὁ γαλακτογόνος ἀδὴν, στὴν ἀρχή, ἀποτελεῖ ἓνα ἐπίπεδον δισκοειδὲς σῶμα πού οἱ ἐκφορητικοὶ τοῦ πόρου διευθύνονται ὄλοι πρὸς τὴν θηλήν τοῦ μαστοῦ. Ἀργότερα, ὅταν ἀναπτυχθῆ περισσότερο, ὁ ἀδὴν αὐτὸς παίρνει ἓνα σχῆμα ἡμισφαιρικόν, πού σκεπάζει τὸν θωρακικὸν μυῶνα σὲ ὄλην του σχεδὸν τὴν ἔκτασιν. Ὅσο ἀναπτύσσονται οἱ ἀδένες, τόσο

Εἰκ. 48. — Αὐστριακὴ 14ε-τῶν μὲ κανονικὴν τοποθέτησιν στήθους.

περισσότερον τεντώνουν τὸ δέσμα πού τοὺς σκεπάζει. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ δέσμα πρὸς τὸ μέρος τοῦ στήθους εἶναι στερεὰ προσκολλημένο πάνω σὲ τὸ κόκκαλον, γι' αὐτὸ διαστέλλεται περισσότερο τὸ δέσμα πού βρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῆς μασχάλης, ἐνῶ κατὰ μήκος τοῦ στήθους σχηματίζεται ἓνα ἐλαφρὸν κοίλωμα, ὁ κόλπος.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης ὀρσιότητος, ὁ γαλακτογόνος ἀδὴν προεξέχει λίγο περισσότερο ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ὄριο τοῦ θωρακικοῦ μυῶνος (εἰκ. 45) ἔτσι, ὥστε τὸ στήθος σχηματίζει μὴ ἀνοιχτὴ γωνία μὲ τὴν γραμμὴν τοῦ μυῶνος, πού διευθύνεται πρὸς τὴν μασχάλη (εἰκ. 48, εἰκ. 5).

Γύρω ἀπὸ τὸν ἀδένα ἀναπτύσσεται πάντοτε, πότε λιγώτερον

καὶ πότε περισσότερο, λίπος πού στρογγυλεῖ τὸ σχῆμα τοῦ στήθους καὶ ἰσοπεδώνει τὰ γύρω τμήματα τοῦ θώρακος. Ὅσο περισσότερο εἶναι ἀνεπτυγμένος ὁ ἀδὴν, τόσο πιδ τεντωμένο καὶ πιδ σκληρὸν εἶναι τὸ στήθος, ἐνῶ, ἀντίθετα, ὅταν ἔχει ἀναπτυχθῆ περισσότερο τὸ λιπώδες ὑπόστρωμα, τότε τὸ στήθος γίνεται πιδ μεγάλο καὶ πιδ χαλαρό.

Ὅσο πιδ στερεὰ εἶναι προσκολλημένο τὸ στήθος στὸν ὑποδέρμιον ἰστόν, τόσο δυσκολώτερα μπορεῖ νὰ παρεμβληθῆ ἐν τῇ μεταξὺ λίπος, καὶ γι' αὐτὸ τὸ στήθος, πού ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τὸν ἀδένα, ἔχει τὸ δέσμα ἐλαστικὸν καὶ τεντωμένο, καὶ εἶναι στερεὰ προσκολλημένο στὸν θωρακικὸν μυῶνα. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐλαστικότητος τοῦ δέματος καὶ τῆς στερεῆς προσκολλήσεως τοῦ ἀδένος στὸν μυῶνα καὶ στὸ δέσμα, τὸ στήθος ἐμποδίζε-

ται νὰ πέση, καὶ σχηματίζει μὴ δισκοειδῆ ἢ ἡμισφαιρική προεξοχή πού στήνει μὲ ἀπλάες γκριμμές πρὸς ἄλλα τὰ σημεία.

Ἡ τάση ἔμεις πρὸς τὸ πάχος, τίς περισσότερες φορές, συνδέεται μὲ μικρότερη ἐλαστικότητα τοῦ δέρματος καὶ μικρότερη ἀνάπτυξη τοῦ συνδετικοῦ ἰστού. Γι' αὐτὸ τὸ στήθος πού ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀπακλειστικὰ ἀπὸ λίπος, εἶναι πῶς πλαδαρό, τείνει πρὸς τὰ κάτω, εἶναι χαμηλότερα τοποθετημένο καὶ σχηματίζει, πρὸς τὸ κάτω μέρος, μιὰ πτυχὴ, συχνότερα καὶ ταχύτερα παρὰ στὴν πρώτη περίπτωση.

Ἡ ἀξία ἔμεις τοῦ στήθους, ἀπὸ φυσιολογικὴ ἀποψη, ἐγκρίεται στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀδένους, καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἀπαιτεῖται τὸ στήθος νὰ εἶναι σκληρό, τεντωμένο, ἔχει πολὺ μεγάλο, νὰ ἔχη σχῆμα δισκοειδῆ ἢ ἡμισφαιρικό, καὶ νὰ εἶναι στερεὰ προσκολλημένο στὸν μυῶνα πού βρῆσκε-

ται ἀπὸ κάτω, καθὼς καὶ στὸ δέρμα πού τὸ σκεπάζει. Τὸ στήθος πρέπει νὰ βρίσκεται μεταξὺ τῆς 3ης καὶ 6ης πλευρᾶς, ἢ θηλή νὰ μὴν εἶναι χαμηλότερα τοποθετημένη ἀπὸ τὴν 4η πλευρά, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν θηλή δὲν πρέπει νὰ σχηματίζεται πτυχὴ μεταξὺ τοῦ στήθους καὶ τοῦ δέρματος.

Κατὰ τὴν ἐξέταση, ἐπιβάλλεται τὸ μέτρημα τῆς ἀποστάσεως τῶν θηλῶν μεταξὺ τους. Ἡ ἀπόσταση αὐτὴ σ' ἓνα τελείως ἀνεπτυγμένο στήθος δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τὰ 20 ἐκ. μ.

Τίς ἴδιες ὁμοίως ἀπόψεις μὲ τὴν Φύση ὑποστηρίζει καὶ ἡ Τέχνη καὶ πρωτίστως ἡ ἀρχαία, καὶ ἔτσι πάλι τὸ φυσιολογικὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ καλλιτεχνικὸς ὥραιο

Ἐπειδὴ τὸ χαμηλὰ τοποθετημένο στήθος ἔχει χάσει, τίς περισσότερες φορές, τὸ καλὸ του σχῆμα, γι' αὐτὸ θεωροῦμε ὥραιο ἓνα στήθος τοποθετημένο ψηλά. Στὸν φυματικὸ

θώρακα, τὸ στήθος εἶναι ἀναγκαστικὰ τοποθετημένο χαμηλότερα, γιὰτις ὅλες οἱ πλευρᾶς καὶ ἐπομένως καὶ ἡ τετάρτη, πού ἀνταπορρίνεται μὲ τὴν θηλή τοῦ μαστοῦ, διευθύνονται πρὸς τὰ πλάγια καὶ τὰ κάτω, καὶ βρίσκονται σὲ μεγαλύτερη ἀπόσταση μεταξὺ τους ἀπ' ὅ,τι σ' ἓνα φυσιολογικὸ θώρακα. Ἐκτὸς ἔμεις ἀπ' αὐτὸ, τὸ στήθος ὑψίσταται τὸν νόμο τῆς βαρύτητος τόσο περισσότερο, ὅσο πῶς πεσμένος εἶναι ὁ θώραξ καὶ ὅσο πλαδαρότεροι εἶναι ὅλοι οἱ ἰστοί. Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον, κάτω ἀπὸ τὸ στήθος σχηματίζεται μιὰ πτυχὴ μὲ τὸ δέρμα (Ἄφροδιτη τοῦ Boticelli, εἰκ. 6).

Ὡς ὑπόδειγμα γιὰ ἓνα καλοσχηματισμένον στήθος μπορεῖ νὰ ληφθῆ ἡ εἰκ. 49. Ὁ θώραξ εἶναι κανονικὰ καὶ ἰσομετρὰ ἀνεπτυγμένος, οἱ κλείδες δὲν προεξέχουν, τὸ στήθος ὀγκοῦται κανονικὰ χωρὶς ν' ἀφήνῃ νὰ φαίνωνται ἐν τῇ μεταξὺ οἱ πλευρᾶς. Ἡ ἰσχυρὰ ἀνάπτυξη τοῦ θωρακικοῦ μυῶς

Εἰκ. 49. — Καλοσχηματισμένον στήθος.

διακρίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὴ γραμμὴ πού διευθύνεται πρὸς τὴν μασχάλη. Τὸ στήθος ἔχει σχῆμα ἡμισφαιρικό, εἶναι ψηλὰ τοποθετημένο, καλύπτει τὸ μεγαλύτερο τμήμα τοῦ μυῶς καὶ δὲν σχηματίζει πτυχὴ πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ὅτι εἶναι στερεὰ προσκολλημένο στὸν μυῶνα, αὐτὸ τὸ διακρίνομε ἀπὸ τὸ δεξιὸ στήθος πού ἔχει ἀνασηκωθῆ πρὸς τὰ ἐπάνω μαζί μὲ τὸ χέρι. Οἱ πλευρᾶς στὸ κάτω ἄκρο τοῦ στήθους σχηματίζουν μιὰ ὀρθὴ γωνία.

Τὰ ἴδια πλεονεκτήματα δείχνει καὶ ἡ εἰκ. Β σὲ μικρότερο στήθος καὶ ἡ εἰκ. 27 μὲ κάπως μικρότερη ἀνάπτυξη τοῦ μυῶς καὶ μεγαλύτερη τοῦ λιπώδους ὑποστρώματος.

Ὡς ὑπόδειγμα γιὰ ἓνα κακοσχηματισμένον στήθος πρέπει νὰ ληφθῆ ἡ εἰκ. 50, ἢ ὅποια ἀντιπροσωπεύει τὸν φυματικὸν τύπον. Ὁ θώραξ εἶναι στενὸς καὶ χωμένος πρὸς τὰ μέσα. Οἱ κλείδες καὶ οἱ ὦμοι προεξέχουν. Ἡ δευτέρα καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τρίτης πλευρᾶς διακρίνονται καθαρὰ χάρις στὸν πλάγιον φωτισμό. Ὁ θώρακος μὲς εἶναι ἀτελέστατος ἀνεπτυγμένος, ὅπως διακρίνεται ἀπὸ τὴ γραμμὴ πού διευθύνεται πρὸς τὴν μασχάλη. Τὸ στήθος τείνει πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔχει συμπαρασύρει καὶ τὸ δέρμα ἔτσι, ὥστε στὸ κάτω μέρος σχηματίζεται μιὰ πτυχὴ. Ἡ θηλή βρίσκεται μεταξὺ τῆς 5ης καὶ 6ης πλευρᾶς.

Ὡστόσο, παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα πού παρουσιάζει, δὲν μπορούμε ν' ἀρνηθοῦμε μιὰ κάποια νεανικὴ χάρη στὸ σῶμα αὐτό, καὶ γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε τὴν αἰτία, ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε καὶ πάλι τὴν Ἄφροδιτη τοῦ Boticelli πού ἀντιπροσωπεύει τὸν ἴδιον τύπον. Καὶ τὸ ἀσθενικὸν μπορεῖ νὰ ἔχη τὴ χάρη του, ἀλλὰ ὠ-

Εἰκ. 50. — Κακοσχηματισμένον στήθος.

ραλο δὲν εἶναι οὔτε στὴ Φύση, οὔτε στὴν Τέχνη. Παραπάνω ἀποδείξαμε, ὅτι ἡ καλὴ κατάσταση τοῦ στήθους ἐξαρτᾶται ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν ἀδένα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διάπλαση τοῦ θώρακος καὶ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ ἀνάπτυξη τοῦ μυῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τοῦ δέρματος, καὶ ὅτι ἡ ἐλαστικότης ἐνδὸς ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς παράγοντες ἐπιφέρει πάντα καὶ τὴν παραμόρφωση τοῦ στήθους.

Γιὰ τὸν θώρακα καὶ γιὰ τοὺς μυῶνες ἐκάναμε ἤδη λόγο, γιὰ τὴν ἐλαστικότητα ὁμοῦς τοῦ δέρματος δὲν μιλήσαμε, παρὰ ἐντε-

λῶς παραδικά, ἔτσι ἀναφέραμε ὅτι ἡ μικρότερη ἐλαστικότητα τοῦ δέρματος συμβαδίζει μετὰ τὴν μεγαλύτερη τάση πρὸς τὴν ἀνάπτυξη λίπους. Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτό, ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐλαστικότητος μπορεῖ νὰ παραμορφώσῃ προσωρινὰ ἢ ὀριστικά τὸ ἀρχικὸ ὄρατο σχῆμα τοῦ στήθους. Καὶ ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ ἐπέρχεται ἔταν, ἐνῶν τὸ δέρμα εἶναι τεντωμένο, χαλαρωθῆ ἀπότομα, ἢ ἔταν ὑπερβληθῶν τὰ ὅρια τῆς ἐλαστικότητός του. Ἡ πρώτη περίπτωσις παρατηρεῖται στὴν ἐγκυμοσύνη ἢ σὲ μεγάλο καὶ ἀπότομο ἀδυνατισμῶν· ἡ δευτέρη στὴν μεγάλη τάση πρὸς τὸ πάχος.

Τὸ μεγάλο ἀδυνατισμῶν, ἔταν εἶναι συνέπεια ὀξείας ἀσθενείας ἢ ἐξαιρετικῶς κοπιαιτικοῦ τρόπου ζωῆς, μπορεῖ νὰ περάσῃ εὐκόλα μετὰ τὴν ἀνάπαυσις καὶ τὸν ὑπερσιτισμῶν. Ἐπίσης καὶ ἡ προσωρινὴ μεγάλη ἀνάπτυξη τοῦ στήθους, ποὺ παρατηρεῖται στὴν ἐγκυμοσύνη, μπορεῖ νὰ ἐξαλειφθῆ χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ὀριστικὴ παραμόρφωσις· καὶ μάλιστα αὐτὸ συμβαίνει πολὺ συχνότερα ἀπ' ὅ,τι γενικά νομίζεται. Μία ἀπὸ τίς πελάτιδες μου, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε ὑποστῆ ἕξη τοκετούς, δὲν ἔδειχνε, οὔτε στὸ στήθος τῆς, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο μέρος τοῦ σώματος τῆς, ὅποιονδήποτε ἔχνος ἀπὸ τίς ἐγκυμοσύνας τῆς.

Ἀντίθετα, ἡ τάση πρὸς τὴν εὐσαρκία καταστρέφει τὸ σχῆμα τοῦ στήθους ὡς περὶ το πλείστον ὀριστικά, καὶ μάλιστα ἀκόμη περισσότερο, ἔταν συμβαδίζει μετὰ ἀντικανονικὴ διαίτα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ τὸ στήθος στὰ περισσότερα μοντέλλα γίνεται ἐντελῶς ἀκατάλληλο γιὰ τὴν ζωγραφικὴ ἀναπαράστασις, μέσα σὲ βραχύτατο χρονικὸ διάστημα.

Τὰ κορίτσια αὐτὰ ποὺ ὡς περὶ το πλείστον ἀνήκουν στὶς πτωχότερες τάξεις, μεγαλώνουν χωρὶς νὰ τραφοῦν σύμφωνα μετὰ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀναπτυσσομένου σώματος, ὅποτε, κατὰ τὴν περίοδο τῆς πρώτης ὀριμότητος, τὸ σῶμα ἀποχτᾶ μίαν κάποιαν καμπυλότητα στὶς μορφές ποῦ, ἐξ αἰτίας τῆς μειωμένης ἐλαστικότητός τοῦ δέρματος, εἶναι ἐντελῶς παραδικά.

Ἡ εἰκ. 51 δείχνει μίαν τέτοια ἐφήμερη καλλονή. Τὸ σῶμα δείχνει ἀρκετὰ καλὰ σχήματα, οἱ καμπύλες του ὅμως δὲν ὀφείλονται στὴν ἰσχυρὴ ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων ἀλλὰ στὴν εὐσαρκία τῆς νεότητος. Τὸ στήθος εἶναι στρογγυλὸ, εὐσαρκὸ καὶ τεντωμένο· μολαταῦτα ἡ γραμμὴ ποὺ διευθύνεται πρὸς

τὴν μισοχάλη, τὸ κριτήριο τῆς ἰσχυρῆς ἢ ὀχι ἀναπτύξεως τοῦ μύος, δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἐκδηλη. Ἡ ἐγκάρσια γραμμὴ ποὺ διευθύνεται ἀπὸ τὸ στήθος πρὸς τὰ ἔξω καὶ κάτω, καὶ χωρίζει τὸ δεξιὸ στήθος ἀπὸ τὸν κόλπον, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ στήθος μετὰ τὸ βῆρος τοῦ ἔχει ἤδη τραβῆξαι τὸ δῆμα πρὸς τὰ κάτω. Μετὰ τὴν ἐλαχίστην ἀκόμη αὐξηση τοῦ βάρους τοῦ, τὸ κάτω ὄριο τοῦ στήθους θὰ σχηματισθῆ μίαν πτυχὴ μετὰ τὸ δῆμα. Τὸ κορίτσι αὐτὸ ἔχει ἤδη φθάσει στὴν πλήρη ἀνθησὴ του, ἰσως μάλιστα καὶ τὴν ἔχει ὑπερβῆ. Ὅπως-δὴποτε ἡ διάρκειά τῆς θὰ εἶναι πολὺ σύντομη (beauté du diable).

Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐν' ἀνέκδοτο ποὺ διηγούονται, νομίζω, γιὰ τὸν Cabanel. Εἶχε γιὰ μοντέλλο ἕνα ἐξαιρετικὰ ὄρατο κορίτσι, ποὺ τὸ ἐπλήρωνε πολὺ ἀκριβῶς, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ ζῆ μίαν αὐστηρὰ περὶωρισμένην ζωὴν. Ἐνα πρωτὸ βρῆκε τὸ μοντέλο του ἀλλαγμένο καὶ τὸ ἐδίωξε. Τὸ προηγούμενον βράδυ τὸ κορίτσι αὐτὸ εἶχε βγῆ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν προδιαγεγραμμένον τρόπο ζωῆς.

Ἡ εἰκ. 51 μπορεῖ ἐπίσης νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα γιὰ ἐν' ἀξιωμα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Ὅτι δηλαδὴ ἡ κατάστασις τοῦ στήθους εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα κριτήρια γιὰ τὴν ἐξακριβωσὴ τῆς ἐποχῆς τῆς πλήρους ἀνθησῆς τῆς γυναίκας.

Γενικά, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὅτι κάθε ἐλάττωσις τῆς εὐσαρκίας τοῦ σώματος ἔχει ἐπίδρασις στὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σχήματος, καὶ ὅτι τὸ στήθος εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ σώματος ὅπου καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀδυνατισμῶν γίνεται ἁμέσως καταφανὲς καὶ περισσότερο ἀπὸ παντοῦ ἄλλο.

Πρὶν ἀπὸ τὴν πλήρη ἀνθησὴν, παρατηρεῖται πάντοτε μίαν περίοδο, κατὰ τὴν ὅποια οἱ ἐξωτερικὲς μορφὲς τοῦ σώματος γίνονται πιὸ καμπύλες καὶ πιὸ ἀπαλές. Ὅταν πάλι περάσῃ ἡ ἐποχὴ τῆς πλήρους ἀνθησῆς, τὸ σῶμα ἢ ἀδυνατίζει, ἢ γίνεται παχύσαρκο μετὰ ὑπερέντασις τῆς ἐλαστικότητος τοῦ δέρματος.

Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὰ, κατὰ τὸ διάστημα τῆς πλήρους ἀνθησῆς πρέπει τὸ σχῆμα τοῦ στήθους νὰ εἶναι τέτοιο, ὥστε ἡ ἐλαχίστη ἐλάττωσις ἢ αὐξηση τοῦ ὄγκου τοῦ νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν μορφήν του.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ πλήρης ἀνθησὴν διαρκεῖ περισσότερο καιρὸν, ἔταν τὸ σχῆμα τοῦ στήθους ὀφείλεται

στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀδένοσ καὶ στὴν καλὴν κατάστασις τῶν συνδετικῶν ἰσθμῶν, καὶ λιγώτερο, ἔταν ὀφείλεται στὴν ἀνάπτυξη τοῦ λιπῶδους ὑποστρώματος.

Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, διατηρεῖται τὸ μικρὸν, ψηλὸν τοποθετημένο καὶ ὀχι πολὺ προτεταμένο στήθος, μετὰ καλοσχηματισμένο θώρακα καὶ ἰσχυρὴ ἀνάπτυξη τοῦ μύωνος.

Ἡ ἡλικία ἔχει λίγον νὰ κάνη μετὰ τὴν ὁραιότητα τοῦ στήθους. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔχω ἰδῆ ἕνα κορίτσι 17 ἐτῶν μετὰ στήθος πεσμένο, καὶ μίαν κυρία 60 ἐτῶν ποῦ, χάρις στὰ ψυχρὰ ντοῦς καὶ τίς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, εἶχε, παρὰ τοὺς ἐπανεπιλημμένους τοκετούς, διατηρήσει τὸ τελείως ὄρατο σχῆμα τοῦ στήθους τῆς.

Κοιλία

Ἡ κοιλία ὀρίζεται, στὸ ἀνώτερον τμήμα τῆς, ἀπὸ τὸ κάτω ὄριο τοῦ θώρακος, καὶ στὸ κατώτερον, ἀπὸ τίς λαγόνες καὶ ἀπὸ τοὺς βουθῶνες. Τὸ σχῆμα τῆς ἐξακριβᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων ποὺ τὴν καλύπτουν καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν ὀστέων ποὺ τὴν ὀρίζουν.

Τὸ καλὸν σχῆμα τοῦ κάτω ὀρίου τοῦ θώρακος εἶναι ἀπαραίτητον ὀχι μόνον γιὰ τὸ στήθος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ σχῆμα τῆς κοιλίας. Ὁ θώραξ πρέπει νὰ εἶναι ἀνοικτός πρὸς τὰ κάτω καὶ οἱ πλευρὲς νὰ σχηματίζουσι μίαν ὀρθὴν γωνία, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐμφανίζουσι μίαν εὐρεῖαν ἐπιφάνεια γιὰ τὴν πρόσφυσι τῶν μυῶνων.

Τὰ ὀστά τῆς λεκάνης (πρὸβλ. εἰκ. 32) εἶναι σχεδὸν ὀλα σκεπασμένα ἀπὸ τὰ ἐντόσθια καὶ τοὺς μύωνες, ὥστε ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ δῆμα δὲν διαφαίνονται, παρὰ μόνον οἱ λαγόνες ἀκρολοφίες καὶ ἡ ἠδίκῃ σύμφυσις. Σὲ μίαν φυσιολογικὰ σχηματισμένην γυναίκα λεκάνη, ἡ μεγαλύτερα ἀπόστασις τῶν λαγονίων ἀκρολοφίων πρέπει νὰ εἶναι τουλάχιστον 28 ἐκ.μ., ἐνῶ οἱ λαγόνες ἀκάνθες πρέπει νὰπέχουν μετὰξύ τους τουλάχιστον 26 ἐκ. Σπουδαιότερη ἀκόμη ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέτρα, λαμβανόμενα ἀπολύτως, εἶναι ἡ μετὰξύ τους διαφορὰ, ἡ ὅποια συνήθως ἀνέρχεται σὲ 3 ἐκ.μ., καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ εἶναι μικρότερη ἀπὸ 2 ἐκ.

Τρίτον μέτρο πλάτους εἶναι ἡ ἀπόστασις τῶν μηρῶν, ἡ ὅποια μετρεῖται ἀπὸ τοὺς τροχαντήρες. Ἡ ἀπόστασις αὐτὴ πρέπει νὰ ἀνέρχεται σὲ 39 ἐκ. τουλάχιστον, πρέπει δη-

λαδῆ νὰ εἶναι κατὰ 2 - 3 ἐκ. μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀπόστασις τῶν λαγονίων ἀκρολοφίων.

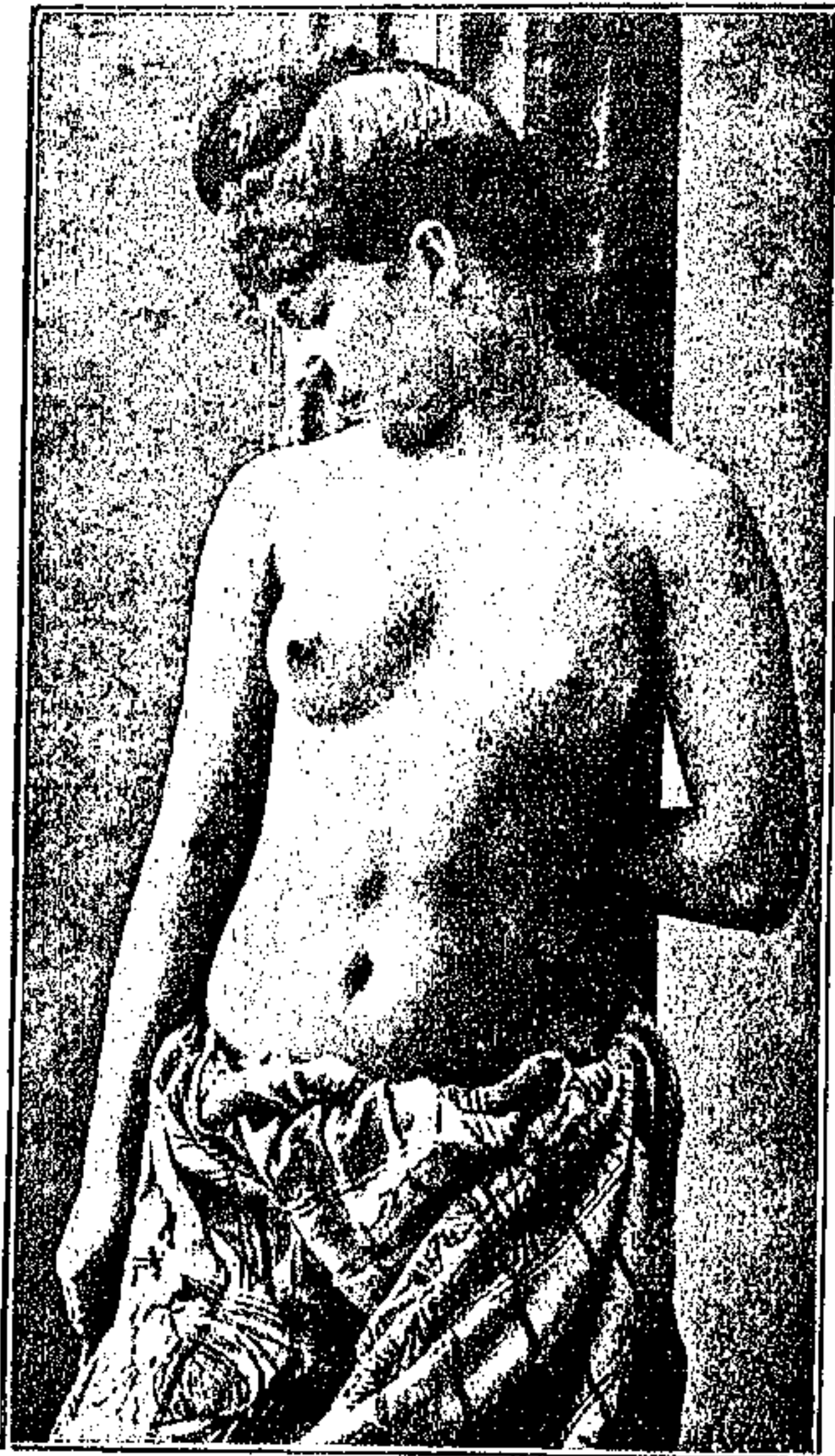
Ἡ διαφορὰ τῶν τριῶν αὐτῶν μέτρων προσδιορίζει τὸ σχῆμα τῆς λεκάνης καὶ γι' αὐτὸ ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα γιὰ τὸν ματευτήρα.

Ὅσο μεγαλύτερα εἶναι τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ ὀσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ διαφορὰ μετὰξύ τους, τόσο καλύτερον εἶναι τὸ σχῆμα τῆς λεκάνης καὶ τόσο πιὸ μεγάλη εἶναι ἡ χωρητικότης τῆς. Ὁ κανονικὸς μέσος ὀρος τῶν μέτρων αὐτῶν, ποὺ ἔχει ὑπολογισθῆ ὀστερα ἀπὸ πολυάριθμες καταμετρήσεις, εἶναι: *ἀπόστασις λαγονίων ἀκάνθων 26 ἐκ.μ., ἀπόστασις λαγονίων ἀκρολοφίων 29 ἐκ.μ., ἀπόστασις τροχαντήρων 31, 5 (διαφορὰ, 3 καὶ 2, 5 ἐκ.μ.).*

Ἡ πλατεῖα λεκάνη εἶναι μίαν φυσιολογικὴ ἀπόδειξις γιὰ τὴν ἰκανότητα τῆς κατόχου τῆς πρὸς τεκνοποίησην, ἐπομένως εἶναι τὸ σπουδαιότερον δευτερεύον χαρακτηριστικὸν τοῦ φύλου. Συγχρόνως ὀμως καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως θεωρεῖται ὄρατα ἢ πλατεῖα λεκάνη. Κι' ἐδῶ λοιπὸν ἀκόμη ἔχομε μίαν ἀπόδειξις ὅτι τὸ φυσιολογικὸν καὶ τὸ ὄρατο ἀκολουθοῦν, συχνὰ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουσι, τοὺς ἴδιους κανόνες.

Ὅσο μικρότερη εἶναι ἡ καμπύλη τῶν λαγονίων, τόσο περισσότερο προεξέχουν οἱ ἀκάνθες, ἔως ὀτου φθάνουσι νὰ ἔχουν μετὰξύ τους τὴν ἴδια ἀπόστασις ποὺ ἔχουν καὶ οἱ λαγόνες ἀκρολοφίες, καμμιά φορὰ μάλιστα τὴν ξεπερνοῦσι. Ἡ πείρα μὰς ἔχει διδάξει ὅτι σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσις γίνεται στενότερον καὶ τὸ κοίλωμα τῆς λεκάνης, καὶ ὅτι ἐλαττώματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους στὴν διαμόρφωσις τῆς λεκάνης ὀφείλονται στὶς περισσότερες περιπτώσεις στὴν ραχίτιδα.

Ἡ ἠδίκῃ σύμφυσις (XX στὴν εἰκ. 52) βρῖσκειται στὸ κάτω τμήμα τῆς λεκάνης. Ὅταν στέκεται κανεὶς σὲ στάσις προσοχῆς, τὸ πιὸ προεξέχον σημεῖον τῆς ἠδίκῆς σύμφυσεως πρέπει νὰ βρῖσκειται σχεδὸν στὸ ἴδιο κάθετον ἐπίπεδον μετὰ τίς λαγόνες ἀκάνθες (πρὸβλ. εἰκ. 45). Ἀπὸ τὴν ἠδίκῃ σύμφυσις διευθύνονται πρὸς κάθε λαγόνια ἀκάνθα δυὸ τένοντες, οἱ δυὸ πούπαρσις ἢ βουδωνικὸι σύνδεσμοι, ποὺ ἀποταλοῦν τὴν βῆσιν τῶν βουβῶνων καὶ ὀρίζουσι τὸ κάτω ὄριο τῆς κοιλίας.

Εἰκ. 51. — Στήθος εἰς τὴν πλήρη του ἄνθησιν μᾶς Βοημίδος *beauté du diable*.

Τὸ ἐμπρόσθιο τοίχωμα τῆς κοιλίας ἀποτελεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ μυῶνες καὶ ἀπὸ δέρμα.

Ἀπὸ τοὺς μυῶνες τῆς κοιλίας σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ὀρθοὶ κοιλιακοί. (Εἰκ. 45) ποὺ διευθύνονται ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ κάτω ὀρίου τοῦ θώρακος πρὸς τὴν ἡδλικὴ σύμφυση. Οἱ μυῶνες αὗτοι, ὅταν εἶναι ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένοι, πρέπει νὰ σχηματίζουν πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ δύο ἀδλακίαι. Ἡ ἔλλειψή τους εἶναι ἐνδειξη ἀτελοῦς ἀναπτύξεως.

Οἱ ὑπόλοιποι κοιλιακοὶ μυῶνες εἶναι πλά-

για τοποθετημένοι καὶ διευθύνονται, περνώντας πάνω ἀπὸ τὶς λαγόνες, πρὸς τὰ ἰσχία. Καὶ αὗτοι ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένοι, γιατί ἀπ' αὐτοὺς ἐξαρτᾶται ἡ συγκράτηση τῶν τοιχωμάτων τῆς κοιλίας πλάγιως.

Ἡ εἰκ. 45 δείχνει καθαρὰ καὶ τὶς δύο αὐτὲς μυϊκὲς ομάδες, ποὺ, ὅταν εἶναι καλὰ ἀνεπτυγμένες, διακρίνονται κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα σὰν τέσσερις ἐξογκώσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δύο μεσαῖες εἶναι κάθετες καὶ μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς ἄλλες, καὶ οἱ δύο πλάγιες εἶναι λοξές καὶ μικρότερες. Ἡ κατάταξη αὐτῆ ἐπη-

ραζέται ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τὸ λιπώδες ὑπόστριωμα, ποὺ στὴ γυναῖκα εἶναι μεγαλύτερο γύρω ἀπὸ τὸν ὀμφαλὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἡδλικὴ σύμφυση. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοποθέτηση αὐτῆ τοῦ λίπους εἶναι δευτερεύον χαρακτηριστικὸ τοῦ γυναικείου φύλου, γι' αὐτὸ, ὑπὸ ὁμαλές, συνθήκες, πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐκδηλῆ.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ ὅσα εἶπαμε παραπάνω, γιὰ νὰ θεωρηθῆ μιὰ κοιλιά ὅτι ἔχει καλὸ σχῆμα, πρέπει νὰ εἶναι ἐπίπεδα καμπυλωτή. Στὴ μέση γραμμὴ τῆς, καθὼς καὶ ἀπὸ κάθε πλευρὰ σὲ ἀπόσταση μιᾶς παλάμης περίπου, πρέπει νὰ διακρίνονται τρεῖς ἐν ὄψει ἀδλακίαι, οἱ ὁποῖες ἐξαφανίζονται στὴν περιοχὴ τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ γίνονται πάλι ἀρκετὰ εὐδιάκριτες κάτω ἀπ' αὐτήν. Ὁ ὀμφαλὸς εὐρίσκεται σ' ἓνα ἀρκετὰ βαθὺ κοίλωμα, ὀφειλόμενο στὴν γύρω του συσσώρευση λίπους. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὶς δύο πλάγιες ἀδλακίαι, πρέπει νὰ ὀγκοῦνται ἀρκετὰ ἐκδηλὰ οἱ λαγόνες. Οἱ γραμμὲς ὅλες πρέπει νὰ εἶναι ἀπαλές, χωρὶς ἀπότομες προεξοχές, οὔτε βαθιὰ χωρίσματα.

Ἡ κοιλιά, ὅταν τὴν βλέπη κανεὶς ἀπὸ τὸ πλάι, πρέπει νὰ σχηματίζῃ μιὰ ἐλαφρὰ κυματιστὴ γραμμὴ (εἰκ. 53).

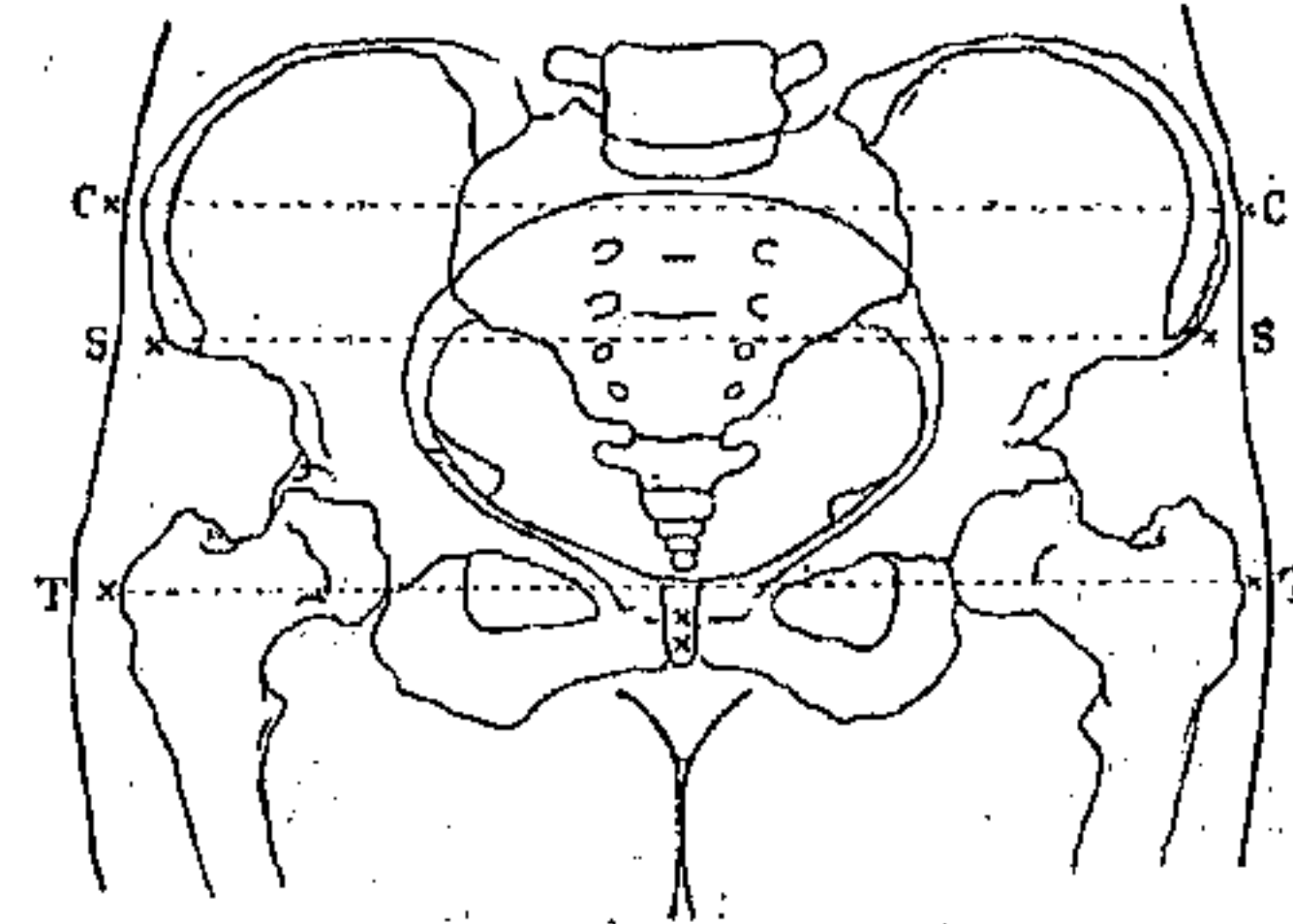
Κάθε ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς κανόνες αὐτοὺς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐλάττωμα ποὺ ὀφείλεται στὴν κακὴ διαίτα, στὴν ἐλαττωματικὴ διαμόρφωση τοῦ σκελετοῦ τῆς λεκάνης ἐξ αἰτίας ραχίτιδος κ.τ.λ., σὲ ἐλαττωματικὴ τοποθέτηση τοῦ λίπους, σὲ ἔλλιπὴ ἀνάπτυξη τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ φύλου, καὶ τέλος στὸν στηθόδεσμο.

Οἱ συνέπειες ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων ποὺ ἀναφέραμε, εἶναι πολὺ πῶ ἐκδηλῆς ἀπ' ὅσα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ νομίξῃ.

Ὅταν ἡ διαίτα δὲν εἶναι καλὴ, ὅταν δηλαδὴ δὲν γίνεται ἀρκετὴ καταγύλιση κρέα-

τος, τότε τὸ πᾶσόν τῆς τροφῆς ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ σώματος εἶναι μεγαλύτερο. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ λόγου τὰ ἔντερα ἀναπτύσσονται περισσότερο, ὥστε νὰ τεντώνουν τὰ κοιλιακὰ τοιχώματα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἔτσι πῶ λεπτά. Ἡ κοιλιά ἐπομένως χάνει τὸ ἐπίπεδο σχῆμα τῆς καὶ πετάει πρὸς τὰ ἔμπρός.

Ὅταν τὸ λιπώδες ὑπόστριωμα εἶναι περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πρέπει καὶ συγχρόνως εἶναι ξαπλωμένο σὲ ἐλόκληρη τὴν κοιλιά, τότε αὐτὴ λαμβάνει ἓνα ὀλοστρόγγυλο σχῆμα ποὺ δὲν παρουσιάζει καμμιά ἀδλακίαν. Ἐνα καλὸ ὑπόδειγμα τοῦ τύπου αὐτοῦ παρουσιάζει ἡ εἰκ. 19 (σελ. 53).

Εἰκ. 52. — Γυναικεία λεκάνη.

C—C=πλάτος τῶν λαγόνιων ἀερολαφιδῶν.
S—S=πλάτος τῶν ἀκανθῶν T—T=πλάτος τῶν τροχαντήρων. X—X=ἡδλικὴ σύμφυσις.

Ὅταν ὁ θώραξ εἶναι στενός, τότε ἡ μετάβαση πρὸς τὴν εὐρύτερη λεκάνη γίνεται ἀπότομη, κυρίως ὅμως ἐπηρεάζεται ἡ λειτουργία τῶν ὀρθῶν κοιλιακῶν μυῶν, ποὺ δὲν βρίσκουν ἀρκετὰ εὐρεία ἐπιφάνεια γιὰ νὰ στερεωθοῦν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν ἡ λεκάνη δὲν εἶναι ἀρκετὰ καμπύλη, καὶ ὅταν προεξέχουν οἱ ἀκανθές. Τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀκόμη χειρότερο ὅ-

ταν καὶ ἡ λεκάνη καὶ ὁ θώραξ εἶναι στενοί. Ὀλόκληρο τότε τὸ βᾶρος τῶν ἐντοσθίων στηρίζεται στὸ κάτω τμήμα τῶν μυϊκῶν τοιχωμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἀναγκαστικῶς δὲν εἶναι καλὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ ἀπὸ τὸ ὅπωςδήποτε ὑπερβολικὸ βᾶρος ποὺ δέχονται, ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψουν καὶ κλίνουν τὴν κοιλιά νὰ πέφτῃ πρὸς τὰ κάτω.

Ἐνας σπουδαῖος συντελεστής γιὰ νὰ γίνουν ἀκόμη μεγαλύτερες αὐτὲς οἱ παραμορφώσεις, εἶναι ἡ κακὴ χρῆση τοῦ κορσέ. Ὅταν σφιγγῆ κανεὶς τὸν κορσὲ στὴ μέση, τότε πιέζει τὸ κάτω μέρος τοῦ θώρακος καὶ ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέρην λειτουργία τῶν μυῶνων. Οἱ ὀρθοὶ κοιλιακοὶ μυῶνες, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξή τους ἐξαρτᾶται κυρίως τὸ σχῆμα τῆς

κοιλίας, δὲν μποροῦν τὰ κεντρώου, γιατί ἡ πλειοψηφία τοῦ κορσοῦ γίνεται ἀκριβῶς ἀπάνω τους. Τὰ ἀνώτερα τμήματά τους καταδικάζονται σὲ πλήρη ἀκίνησια, ἐνῶ τὰ κατώτερα εἶναι ἀναγκασμένα νὰ φέρουν ὅλο τὸ βάρος τῶν ἐντροσθίων πού ὁ κορσοῦ τὰ πιέζει πρὸς τὰ κάτω. Στὸ πλάι πιέζονται οἱ λαγόνες, καὶ σ' αὐτὲς γίνονται οἱ μυῶνες ἀτροφικαὶ καὶ τὸ λίπος πιέζεται πρὸς τὰ κάτω. Ἕνας καὶ μόνος τοκετὸς ἀρκεῖ γιὰ νὰ μεταβάλλῃ γιὰ πάντα ὅλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, πού ἐγίναν ἀνίκανα ν' ἀντιτάξουν κάθε ἀντίσταση, σ' ἓνα πλαδαρὸ καὶ ἀηδῆ σῆμα. Οἱ ἐγκυμοσύνες ὑπὸ ὀμαλὲς συνθήκες δὲν ἀφήνουν ὀριστικὰ ἴχνη, παρὰ μόνον ὅταν εἶναι πάρα πολλές καὶ πολὺ συχνές. Ἀντιθέτως σὲ μιὰ γυναῖκα πού φορεῖ κορσέ, ἡ παραμόρφωση μετὰ τὸν τοκετὸ εἶναι ὀριστικὴ καὶ ταχύτατη.

Ὅταν ἡ κοιλία σφίγγεται δυνατὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης, ἡ ὄραιοτης τῆς καταστρέφεται ἀκόμη ταχύτερα, ἐνῶ ἀπεναντίας διατηρεῖται ὅταν μετὰ τὸν τοκετὸ ἡ κοιλία δεθῇ σφικτὰ μ' ἓνα δυνατὸ ἐπίδεσμο. Οἱ οὐλὲς τῆς κοιλίας εἶναι ἀρκετὰ ἐλαστικὲς καὶ ἐξαφανίζονται ἐντελῶς, ἢ κατὰ μέγα μέρος, ὑστερα ἀπὸ ἓνα σύντομο χρονικὸ διάστημα.

Οἱ βουβῶνες ἀποτελοῦν τὸ μεταβατικὸ σημεῖο ἀπὸ τὴν κοιλία στους μηρούς. Οἱ γραμμὲς τους συναντῶνται στὸ μέσο καὶ σχηματίζουν μιὰ γωνία. Ὁ Brücke (1) ἐξετάζει διεξοδικὰ τὸν σχηματισμὸ τῶν βουβῶνων στὴν γυναῖκα καὶ διακρίνει δυὸ κυρίους τύπους. Στὸν ἓνα, οἱ δυὸ γραμμὲς πού χωρίζουν τοὺς μηρούς ἀπὸ τὴν κοιλία σχηματίζουν στὴν ἡβικὴ σύμφυση μιὰ δεξιά γωνία, διευθύνονται λοξὰ πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἐνώνονται μὲ τις κάθετες γραμμὲς πού διευθύνονται ἀπὸ τις λαγόνες ἀκανθεὲς πρὸς τὰ κάτω. Στὴν δευτέρα περίπτωση, ἡ γωνία εἶναι ἀμβλεῖα καὶ οἱ γραμμὲς διευθύνονται λοξὰ πρὸς τοὺς μηρούς, ἐνῶ οἱ δυὸ γραμμὲς πού κατεβαίνουν ἀπὸ τις ἀκανθεὲς, ἐνώνονται ψηλότερα μὲ τὴν ἐλαφρὰ ἀύλακιά πού σχηματίζεται μετὰ τὸν μηρὸ καὶ τῆς ἡβικῆς σύμφυσεως.

Ὁ πρῶτος τύπος ἐμφανίζεται ὅταν ἡ λεκάνη εἶναι κυρτὴ πρὸς τὰ ἐμπρός, τὰ λαγόνια ὅσα εἶναι κάπως ἐπιμήκη καὶ οἱ ἀκανθεὲς

βρίσκονται σὲ πλησιέστερη ἀπόσταση μετὰ τὸν δεῦτερον, ὅταν ἡ κλίση τῆς λεκάνης εἶναι μεγαλύτερη, τὰ λαγόνια ὅσα εἶναι πιδ πλατῆ καὶ οἱ ἀκανθεὲς βρίσκονται σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση μετὰ τὸν δεῦτερον.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μεγαλύτερη κλίση τῆς λεκάνης (πρὸβλ. εἰκ 35) καὶ οἱ πλατειῆς λαγόνες εἶναι χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ γυναικεῖο φύλου, γι' αὐτὸ πρέπει χωρὶς ἀμφισβήτηση νὰ θεωρηθῇ τελειότερος ὁ δεῦτερος τύπος. Ἕνα ὑπόδειγμα τοῦ πρῶτου τύπου παρουσιάζει ἡ εἰκ. 48, ὅπου ἡ λεκάνη δὲν ἔχει φθάσει ἀκόμη στὴν τελεία ἀνάπτυξή τῆς. Τὸν δεῦτερον τύπον ἀντιπροσωπεύει ἐξαιρετὰ ἡ νεαρὰ Ἀυστριακὴ τῆς εἰκ. 54 πού ἔχει κ' ἓναν καθ' ὅλα τ' ἄλλα ἀφογο κορμὸ.

Ὁ Richer (1) ἀναφέρει καὶ μιὰ τρίτη γραμμὴ μετὰ τὸν ὀμφαλὸ καὶ τῆς ἡβικῆς σύμφυσεως, ψηλότερα τοποθετημένη ἀπὸ τις ἄλλες δυὸ, ὡς χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν γυναῖκα. Συμφωνῶ μαζί του, θεωρῶ ὅμως τὴν γραμμὴ αὐτὴν ὡς ἐπίκτητη, γιατί τὴν ἔχω παρατηρήσει μαζί μὲ τις ἄλλες συνέπειες τοῦ στηθοδέσμου (2).

Ἡ δεῦτερη γραμμὴ μετὰ τὸν ὀμφαλὸ καὶ τῆς ἡβικῆς σύμφυσεως πρέπει, ὅπως τονίζει καὶ ὁ Langer (3), νὰ διακρίνεται μόνον στὰ πλάγια, καὶ στὴ μέση νὰ ἐξαφανίζεται σχεδὸν ἐντελῶς. Μόνον ἡ ὑπερβολικὴ συσσώρευση λίπους διακρίνεται καθαρότερα.

Ὁ ὀμφαλὸς μπορεῖ νὰ εἶναι μικρὸς ἢ μεγάλος· νὰ βρισκεται στὴν ἐπιφάνεια ἢ νὰ εἶναι βαθειὰ χωμένος μέσα· νὰ εἶναι χαμηλὰ ἢ ψηλὰ τοποθετημένος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ μεγάλος ὀμφαλὸς εἶναι συνέπεια τοῦ ἐλαττωματικοῦ δεσμάτος τοῦ ὀμφαλοῦ λώρου, γι' αὐτὸ ὁ μικρὸς ὀμφαλὸς εἶναι προτιμότερος. Ἐπίσης προτιμότερος εἶναι καὶ ὁ βαθειὰ τοποθετημένος ὀμφαλὸς, γιατί ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γυναικεῖο φύλου εἶναι ἡ μεγαλύτερη συσσώρευση λίπους στὴν περιοχὴ ἐκείνη πού σπρώχνει τὸν ὀμφαλὸ πρὸς τὰ μέσα. Στὸ παιδί ὁ ὀμφαλὸς βρισκεται χαμηλὰ τοποθετημένος· ὅσο προχωρεῖ ἡ ἀνάπτυξη, τόσο ψηλότερα ἀνεβαίνει. Γι' αὐτὸ ἡ ὑψηλὴ θέση, τοῦ ὀμφαλοῦ εἶναι δεῖγμα καλῆς ἀναπτύξεως τοῦ σώματος.

Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὰ, γιὰ τὸν ὀμφαλὸ

(1) Anatomie artistique σ. 188.

(2) Brücke ὡς ἀν. σ. 87.

(3) Anatomie der älsseren Formen, σ. 209.

τῆς γυναῖκας πρέπει νὰ θεωρήσωμε ὡς ἐλαττώματα τὸ νὰ εἶναι μεγάλος, νὰ βρισκεται στὴν ἐπιφάνεια τῆς κοιλίας καὶ νὰ εἶναι χαμηλὰ τοποθετημένος· καὶ ὡς προτερήματα τὸ νὰ εἶναι μικρὸς, νὰ βρισκεται βαθειὰ καὶ νὰ εἶναι ψηλὰ τοποθετημένος.

Ράχη.

Ἡ ράχη ἀποτελεῖ τὴν κοινὴ ὀπισθία ὄψη τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Τὸ καλὸ τῆς σχῆμα ἐξαρτᾶται πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν κανονικὴ διάπλαση τοῦ σκελετοῦ τῆς, γιὰ τὸν ὁποῖον ἰσχύουν οἱ ἴδιες ἀπαιτήσεις πού ἰσχύουν καὶ γιὰ τὸν σκελετὸ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας.

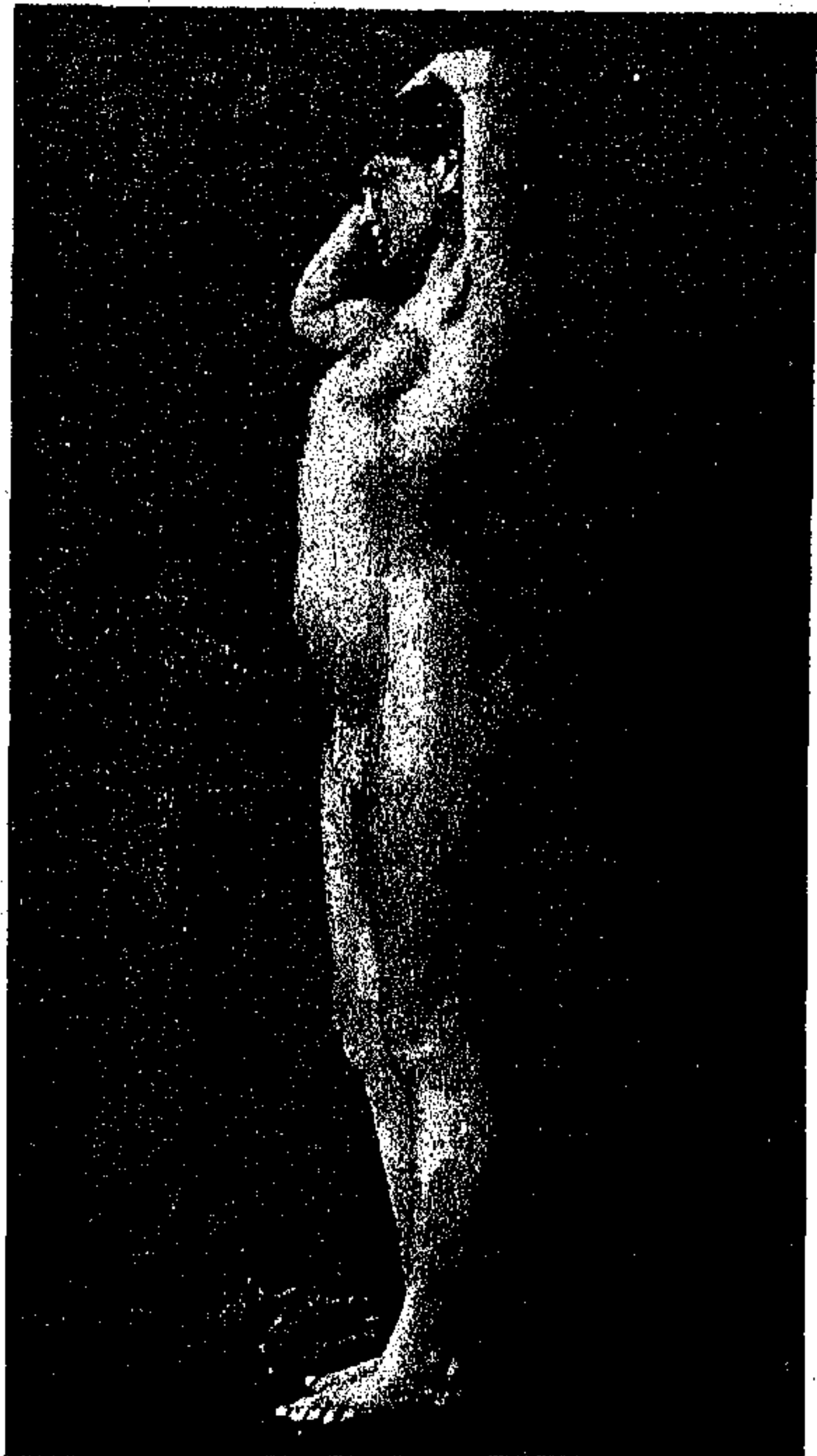
Ἡ σπονδυλικὴ στήλη, ὅταν τὴν κοιτάζωμε ἀπὸ πίσω, πρέπει νὰ διατρέχη τὸ μέσον τῆς ράχης σὲ γραμμὴ ἀπολύτως εὐθεία. Ἡ ραχίτις, ὁ ἀντικανονικὸς τρόπος ζωῆς, — ἰδίως ἡ ὑπερένταση τῶν δυνάμεων στὴ νεανικὴ ἡλικία — οἱ φυματικῆς φύσεως ἀσθένειες τῶν ὀστέων, μποροῦν νὰ προκαλέσουν ὀρισμένες στρεβλώσεις πού πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἰσάριθμα ἐλαττώματα.

Ὅταν τὴν κοιτάζωμε ἀπὸ τὸ πλάι, ἡ σπονδυλικὴ στήλη πρέπει νὰ σχηματίζῃ μιὰν ἐλαφρὰ καμπύλη πρὸς τὰ ἔξω, καὶ στὴν ὀσφυακτὴ μοῖρα μιὰ καμπύλη πρὸς τὰ μέσα ἔτσι, ὥστε ἡ ράχη νὰ φαίνεται στὶς ὀμοπλάτες λίγο κυρτὴ καὶ στὸ ἱερὸν ὀστοῦν λίγο κοίλη. Ἡ τελευταία αὐτὴ καμπύλη πρέπει στὴ γυναῖκα νὰ εἶναι ἰδιαίτερος ἐκδηλῆ, γιατί μαζί μὲ τὴν κλίση τῆς λεκάνης πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα δευτερεύοντα χαρακτηριστικὰ τοῦ γυναικεῖο φύλου. Ἡ μεγάλη κύρτωση τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τῆς ράχης πρὸς τὰ ἔξω, ἡ **κυρτὴ ράχη**, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλάττωμα. Ἡ κύρτωση αὐτὴ συνδυάζεται

πάντοτε μὲ κύρτωση τοῦ θώρακος πρὸς τὰ μέσα καὶ πτώση τῶν ὤμων. Εἶναι γνωστὸ (1) ὅτι μιὰ τέτοια σωματικὴ διάπλαση εἶναι κληρονομικὴ σὲ πολλές οἰκογένειες, καὶ ἰδίως τοὺς Ἑβραίους συναντᾶται συχνότατα.

Ἡ εἰκ. 53 ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ

(1) Πρὸβλ. Hoffa, Orthopädische Chirurgie σ. 221.

Εἰκ. 53. — Κυρτωσὶς τῆς ράχης τοῦ κορμοῦ ἐκ τοῦ πλάγιου.

(1) Brücke: Schönheit und Fehler der menschlichen Gestalt, σ. 111 κ. ἐφ.

Εἰκ. 54.—Αὐστριακὴ νεάνις με ὀραίας γραμμῆς κατὰ τὴν ἑνωσίν κορμοῦ καὶ ἀκρῶν.

Hoffa καὶ παριστάνει τὴν τυπικὴ κυρτὴ ράχη. Ὁ Hoffa διατείνεται ὅτι ἡ στάση αὐτὴ τοῦ σώματος ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο σὲ κακὴ συνήθεια ἀπὸ μικρὴ ἡλικία καὶ σὲ ἀδυναμία θελήσεως. Ἄμα παραβάσωμε ἕμους τὴν εἰκ. 55 με τὴν εἰκ. 21, θὰ ἴδοῦμε ὅτι καὶ ἡ ἀτελεῆς ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων ἔχει

τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Στὴν πρώτη περιπτώσῃ μολαταῦτα, μπορεῖ κανεῖς, ὅταν ἐπιβληθῇ στὸν ἑαυτὸ του καὶ τετνώσῃ τοὺς μυῶνες του, νὰ διορθώσῃ τὴν ἐλαττωματικὴν του στάση· στὴ δευτέρῃ ἕμους ὄχι.

Ἡ μεγάλη κάμψη τῆς σπονδυλικῆς στήλης πρὸς τὰ μέσα, στὴν ἰσχιακὴ χώρα, εἶναι ἐπίσης ἐλάττωμα καὶ προκαλεῖ τὴν ἰσχυρὴν προεξοχήν τῆς κοιλίας πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ τῶν γοφῶν πρὸς τὰ πίσω. Ἡ κάμψη αὐτὴ εἶναι φυσιολογικὴ κατὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ τῆς ἐγκυμοσύνης, συναντᾶται ἕμους καὶ σὲ κάθε μεγάλη κλίση τῆς λεκάνης πρὸς τὰ ἔμπροσ, ποὺ παρατηρεῖται ἰδίως ὅταν ὑπάρχει φλ. γωσὴ τῶν μηριαίων διαρθρώσεων.

Ὡς κανονικὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ κλίση τῆς ἰσχιακῆς χώρας ποὺ μᾶς δείχνει ἡ εἰκ. 35.

Στὴ μέση γραμμὴ τῆς ράχης εἶναι εὐκόλα ψηλαφητὲς οἱ ὀκνηθῶδεις ἀποφύσεις τῶν σπονδύλων, ὠρισμένες δὲ ἀπ' αὐτὰς εἶναι πιδ ὄρατὲς καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλες προεξέχει ἐπάνω στὸν τράχηλο ὁ 7ος τραχηλικὸς σπόνδυλος.

Οἱ πλάγιες στρεβλώσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἔχουν πάντοτε ὡς συνέπεια τὴν ἐλαττωματικὴν διάπλασιν τοῦ θώρακος.

Οἱ θώραξ πρέπει καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιο τμήμα του νὰ εἶναι συμμετρικὰ ἀνεπτυγμένος καὶ κανονικὰ καμπύλος. Ὅταν τὸ στῆθος εἶναι χωμένο πρὸς τὰ μέσα, τότε ὁ θώραξ στὴ ράχη καμπυλοῦται περισσότερο οἱ ὠμοπλάτες προεξέχουν καὶ οἱ ὠμοὶ γέρνουν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Ἄν πάλι ὁ θώραξ—ὅπως συμβαίνει στὴν προδιάθεσιν γιὰ φυματίωση—εἶναι στενὸς καὶ μακρὸς, τότε οἱ ὠμοὶ πέφτουν πρὸς τὰ κάτω καὶ οἱ κατώτερες γωνίες τῆς ὠμοπλάτης πετάγονται πρὸς τὰ ἔξω. Ἄν εἶναι ἀσύμμετρα ἀνεπτυγμένος, τότε ἡ μία ὠμοπλάτη στέκεται ψηλότερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ εἶναι περισσότερο ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν μέση γραμμὴ τῆς ράχης, ἢ εἶναι στράβωτα τοθετημένη.

Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὰ, μπορούμε νὰ κρίνουμε μικρότερα σφάλματα τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἢ τοῦ θώρακος, ποὺ δὲν εἶναι τόσο ἐκδηλὰ, μόνον ἀπὸ τὴν θέσιν ποὺ θὰ ἔχουν οἱ ὠμοπλάτες.

Ἔτσι π. χ. ἡ εἰκ. 56 δείχνει τὴν δεξιὰ

ὠμοπλάτη χαμηλότερα τοποθετημένη ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ περισσότερο προεξέχουσα ἀπ' αὐτὴν, ὡς ἐνδειξὴ μᾶς ἐλαφρᾶς σκολιῶσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης.

Ἐὶς ὅτι ἡ πολὺ στενὴ λεκάνη ἀλλοιώνει τὸ σχῆμα τῆς ράχης αὐτὸ ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ γιὰ τὸ πίσω μέρος τοῦ κορμοῦ πρέπει νὰ ἰσχύουν οἱ ἴδιες ἀναλογίαι μεταξὺ τοῦ πλάτους τῶν ὤμων, τοῦ πλάτους τῆς μέσης καὶ τοῦ πλάτους τῶν ἰσχιῶν, ποὺ ἰσχύουν καὶ γιὰ τὸ ἔμπροσ, ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ πλάτους τῶν ἰσχιῶν ἐξαφανίζει τὸν ἰδιαιτέρο γυναικεῖο χαρακτῆρα.

Τὴν μεγαλύτερη μολαταῦτα σπουδαιότητα ἀπὸ ἕλα τὰ ὀστέα τοῦ σκελετοῦ τῆς ράχης, ἔχει τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, ποὺ στὴν γυναῖκα εἶναι πολὺ πλατύτερο ἀπ' ὅτι εἶναι στὸν ἄνδρα, καὶ ποὺ ἐπηρεάζει τόσο μᾶλλον τὸ σχῆμα τῆς ράχης ὅσο βρῖσκεται ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν βρῖσκονται οἱ δύο ὀπίσθιες ἀκανθὲς τῶν λαγονίων ὀστέων, ποὺ ἡ μεταξὺ τους ἀπόστασις μᾶς δίνει συγχρόνως καὶ τὸ πλάτος τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ ἱεροῦ ὀστέου, ποὺ πρέπει νὰ εἶναι τοῦλάχιστον 11) ἐκ. μ.

Ὅσο πιδ ἰσομετρὴ εἶναι ἡ καμπύλη τῶν λαγονίων ἀκρολοφιῶν, τόσο πιδ κανονικὴ εἶναι ἡ καμπύλη τῆς ράχης στὰ ἰσχία.

Οἱ κατώτεροι μυῶνες τῆς ράχης εἶναι σχεδὸν παράλληλοι μετὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην καὶ συνδέουν τὰ διάφρα τμήματα τοῦ σκελετοῦ μεταξὺ τους, καλύπτουν τις καλότητες καὶ ἐξομαλύνουν τις προεξοχές τῶν ὀστέων. Οἱ ἀνώτεροι ἕμους μυῶνες, ἐνεῖνοι δηλαδὴ ἀκριβῶς ποὺ δίνουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς ράχης τὸ ἐξωτερικὸν τῆς σχῆμα, διευθύνονται ὄλοι λοξὰ πρὸς τοὺς ὤμους (εἰκ. 40).

Ἐπειδὴ οἱ μυῶνες διευθύνονται ἀπὸ τὴν μέσην τῆς ράχης πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ, γι' αὐτὸ, ὅταν εἶναι καλὰ ἀνεπτυγμένοι, κάνουν ὥστε κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης νὰ σχηματίζεται μιὰ βαθειὰ ἀύλακιά, ποὺ γίνεται τόσο βαθύτερη, ὅσο περισσότερο τείνουν οἱ ὠμοπλάτες πρὸς τὰ μέσα. Στὸ ἱερὸν ὀστοῦν ἡ ἀύλακιά αὐτὴ ἐξαφανίζεται, γιὰτὶ ἐκεῖ τὸ κόκκαλο βρῖσκεται ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα. Ἐὶς τελικὸν σχῆμα τῆς ράχης τὸ δίνει τὸ δέρμα καὶ τὸ λιπῶδες ὑπόστρωμα.

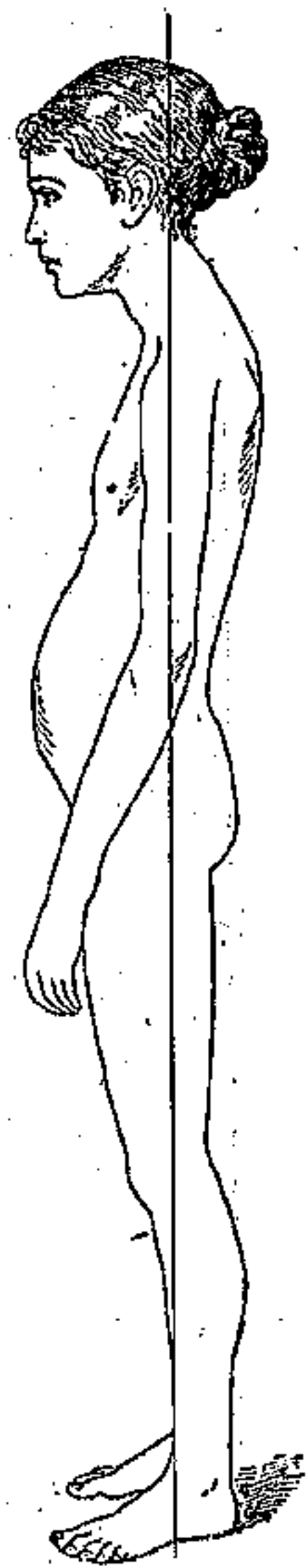
Γιὰ τὸν διαμοιρασμὸν τοῦ λίπους στοὺς ὠ-

μούς θὰ μιλήσωμε πάλι ἀργότερα. Γιὰ τὴν ὑπόλοιπὴ ράχη ἕμους, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα, γιὰτὶ στὴν γυναῖκα τὸ ὑπόστρωμα τοῦ λίπους ἀνεβαίνει ἀπὸ τοὺς γοφοὺς πρὸς τις λαγόνες καὶ συσσωρεύεται ἀφθονὰ στὰ ἰσχία, καὶ τὰ κάνει ν' ἀποτελοῦν ἕνα κανονικὰ καμπυλοῦμενο τόξο μαζὶ με τοὺς γοφοὺς. Ὁ Riechez ἐξέτασε με ἰδιαιτέρεν προσοχὴν τὸ φαινόμενον αὐτὸ καὶ σημεῖωσε σὲ σχηματικὰ παραστάσεις τὴν διαφορετικὴν τοποθέτησιν τοῦ λίπους στὰ ἰσχία στὸν ἄνδρα καὶ στὴν γυναῖκα (εἰκ. 47) Στὸν ἄνδρα, ὅπως φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὴν εἰκόνα, οἱ λαγόνιες ἀκρολοφίαι εἶναι πάντοτε εὐδιάκριτες, ἐνῶ στὴν γυναῖκα, χάρις στὴν συσσωρεύσιν τοῦ λίπους, τὰ ἰσχία ἰσοπεδώνονται καὶ ἀποτελοῦν μιὰ καμπύλη ἐπιφάνεια μαζὶ με τοὺς γοφοὺς.

Στὸ ἱερὸν ὀστοῦν τὸ δέρμα εἶναι στερεὰ προσκολλημένο ἐπάνω στὸ κόκκαλο, περισσότερο ἕμους ἀπὸ παντοῦ ἄλλοῦ, κάτω ἀπὸ τις ὀπίσθιες ἀκανθὲς, ὅπου, ὅταν τὸ λίπος εἶναι ἀρκετὸ, σχηματίζονται δύο λακκίσκοι. Αὐτοί, ὅταν διακρίνονται καθαρὰ, ἀποτελοῦν ἕνα πολὺ χαρακτηριστικὸν δείγμα γυναικεῖας διαπλάσεως τοῦ σώματος.

Ἡ ἀπόστασις τῶν λακκίσκων αὐτῶν αὐτῶν σ' ἕνα καλοσχηματισμένο γυναικεῖο σῶμα πρέπει νὰ εἶναι τοῦλάχιστον 10 ἐκ. μ. (πλάτος τοῦ ἱεροῦ ὀστέου), οἱ δὲ λακκίσκοι πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ἴσου στρογγυλοὶ καὶ ὄχι μακροῦλοι, καὶ ἡ γωνία ποὺ θὰ σχηματίζουσαν συνδεόμενοι μετὰ μιὰ νοητὴ γραμμὴ μετὰ τὴν γραμμὴν ποὺ χωρίζει τοὺς μηρούς, πρέπει νὰ εἶναι ὀρθή (ἐνδειξὴ ὅτι τὸ γυναικεῖο ἱερὸν ὀστοῦν εἶναι βραχύτερον ἀπὸ τὸ ἀνδρικό).

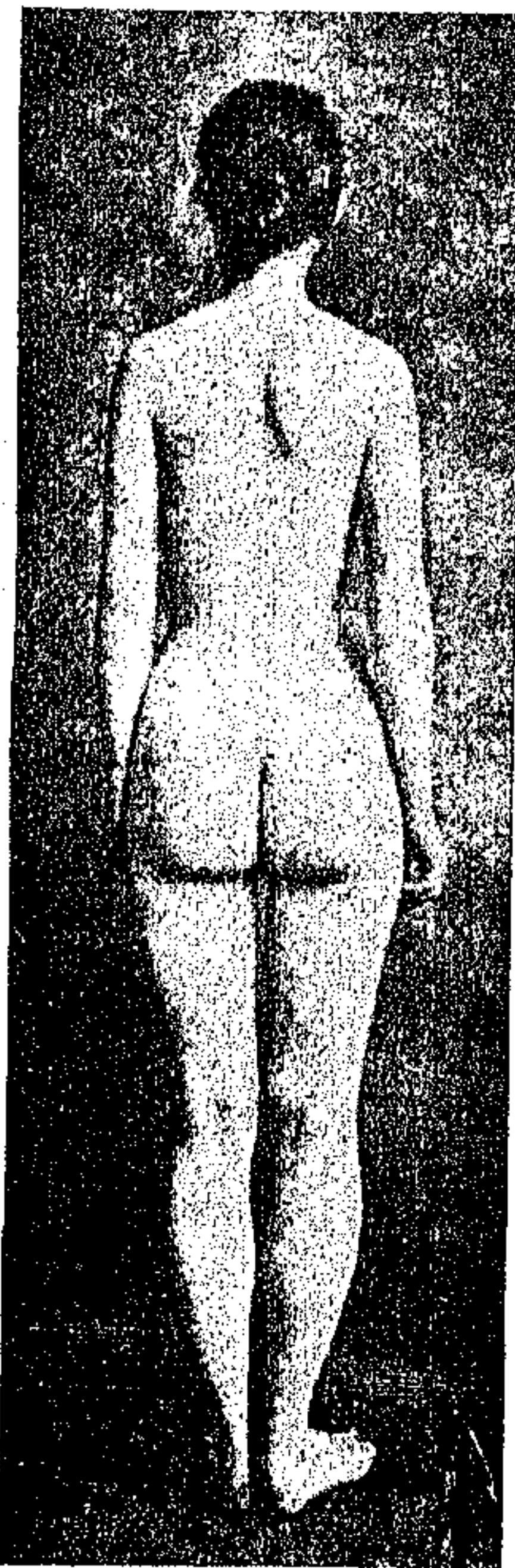
Ἐναν τέτοιο ἐξάλρετο

Εἰκ. 55.—Κυρτὴ ράχη κατὰ τὸν Hoffa.

σχηματισμὸ τῆς ράχης παρουσιάζει ἡ νεαρά Γαβριέλα τῆς εἰκ. 57.

Ὁ κορσὸς παραμορφώνει τὴν ράχη λιγότερο καὶ ὀργότερα ἀπὸ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλιά· ἔξασκει ἕως σ' αὐτὴν μὴ συνεχῆ καὶ ὀλοένα ἀξαναομένη ἐπίδραση, καὶ ἰδίως ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικρῶν μυῶν τῆς ράχης. Σ' αὐτὴν ὀφείλονται καὶ τὰ παρὰ πάντα γιὰ πόνοους στὴν ράχιν τῶν γυναικῶν ποὺ εἶναι συνειθισμένες στὴν κορσὴ καὶ ποὺ

Εἰκ. 56. — Ὀλλανδῆ 23 ἐτῶν μ' ἑλαφρὰν πτώσιν τῶν ὤμων.

γιὰ ἓνα διάστημα τὸν βγάξουν. Περισσότερο ἀντιληπτὴ ἐξωτερικῶς γίνεται ἡ παραμόρφωσις ἀπὸ τὴν λαγόνες ποὺ δὲν ἀναπτύσσονται κανονικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς μεσαίας ἀδλακίας τῆς ράχης. Ἀργότερα ἰσοπεδώνεται ὀλόκληρη ἡ ράχη, οἱ μυῶνες γίνονται τελείως ἀτροφικοὶ καὶ οἱ ὠμοπλάτες πετάγονται πρὸς τὰ ἔξω.

Τὸ πρῶτο στάδιον τῆς παραμόρφωσις αὐτῆς μὲ καλὰ διατηρημένη ἀκόμη τὴν καμπυλότητα τοῦ θώρακος, δείχνει μιὰ νέα Παρισινή (εἰκ. 58).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὄστον, τὸ δέρμα προσκολλάται στερεὰ καὶ ἐπάνω στὶς ἀκανθώδεις ἀποφύσεις τῶν σπονδύλων κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τόσο στερεὰ μάλιστα, ὥστε καμμιά φορά, σπάνια ὅμως, σχηματίζονται κι' ἐκεῖ μερικοὶ λακκίσκοι. Ὅσο πὺθ κανονικὴ εἶναι αὐτὴ ἡ προσκόλλησις, τόσο πὺθ ἐκδηλῆ εἶναι ἡ μεσαία ἀδλακία τῆς ράχης, ποὺ σύμφωνα μ' ὅσα εἶπαμε, ἐξαρτᾶται τόσο ἀπὸ τὴν στερεὰ προσκόλλησιν τοῦ δέρματος στὸ κόκκαλο, ὅσο κι' ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ ἀνάπτυξιν τῶν μυῶνων τῆς ράχης.

Ἐναν πολὺ ὠραῖο σχηματισμὸ τῆς ράχης γενικὰ καὶ τῆς μεσαίας ἀδλακίας ἰδιαιτέρως δείχνει ἡ εἰκ. 59, στὴν ὁποία διακρίνομεν καθαρὰ καὶ τοὺς λακκίσκους τοῦ ἱεροῦ ὄστου.

Στὴν εἰκ. 62, ποὺ παριστάνει τὴν πλαγίαν ὄψιν τῆς νέας τῆς εἰκ. 59, εἶναι ἰδιαιτέρως εὐδιάκριτη ἡ μεσαία ἀδλακία τῆς ράχης. Στὴν εἰκόνα αὐτὴν βλέπομε συγχρόνως πῶς τὸ ὠραῖο σχῆμα τῆς ράχης συμπέπτει μὲ τὸ καλὸ σχῆμα τοῦ στῆθους καὶ τῆς κοιλιάς, γιὰ τὴν ὀραιότητα ὅλων τῶν μερῶν αὐτῶν, καὶ τμηματικῶς καὶ ἐν συνόλῳ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδίαν συνθήκην.

Οἱ σύνδεσμοι τοῦ κορμοῦ μὲ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἄκρα

Ξεφεύγοντας ἀπὸ τὰ συνειθισμένα, ἔβαλα στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπισκόπησις τοῦ σώματος τὸ κεφάλι καὶ τὸν κορμὸ, γιὰ νὰ ἐξετάσω ἔπειτα τὸν λαιμὸ χωριστὰ, ὡς σύνδεσμον τῶν δύο αὐτῶν τμημάτων τοῦ σώματος. Ἄν γι' αὐτὸ τὸν λόγο διατρέχω τὸν κίνδυνον νὰ ἐπαυαλάθω πράγματα ποὺ τὰ εἶπα καὶ πρὶν, ἔχω ἐντούτοις τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ κερδίσω σὲ σαφήνεια. Ἄλλωστε σαφῆ ὄρια τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, δὲν ὑπάρχουν.

Λαιμὸς

Μὲ τὸ ὄνομα λαιμὸς ἐννοοῦμε τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ σώματος ποὺ συνδέει τὸ κεφάλι μὲ τὸν κορμὸ, καὶ μάλιστα τὴν περισσότερες φορές μόνο τὸ ἐμπρόσθιον τμήμα του, γιὰ τὸ ὀπίσθιον τὸ ὀνομάζομε τράχηλο.

Ὁ σκελετὸς τοῦ λαιμοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν τραχηλικὴν μοῖραν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ποὺ ἔχει τὸ ἴδιον μῆκος σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μέχρις ὀλίγων χιλιοστῶν τοῦ μέτρου. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη στὸ τμήμα αὐτὸ σχηματίζει ἓνα τόξο ἑλαφρὰ κυρτὸ πρὸς τὰ μέσα.

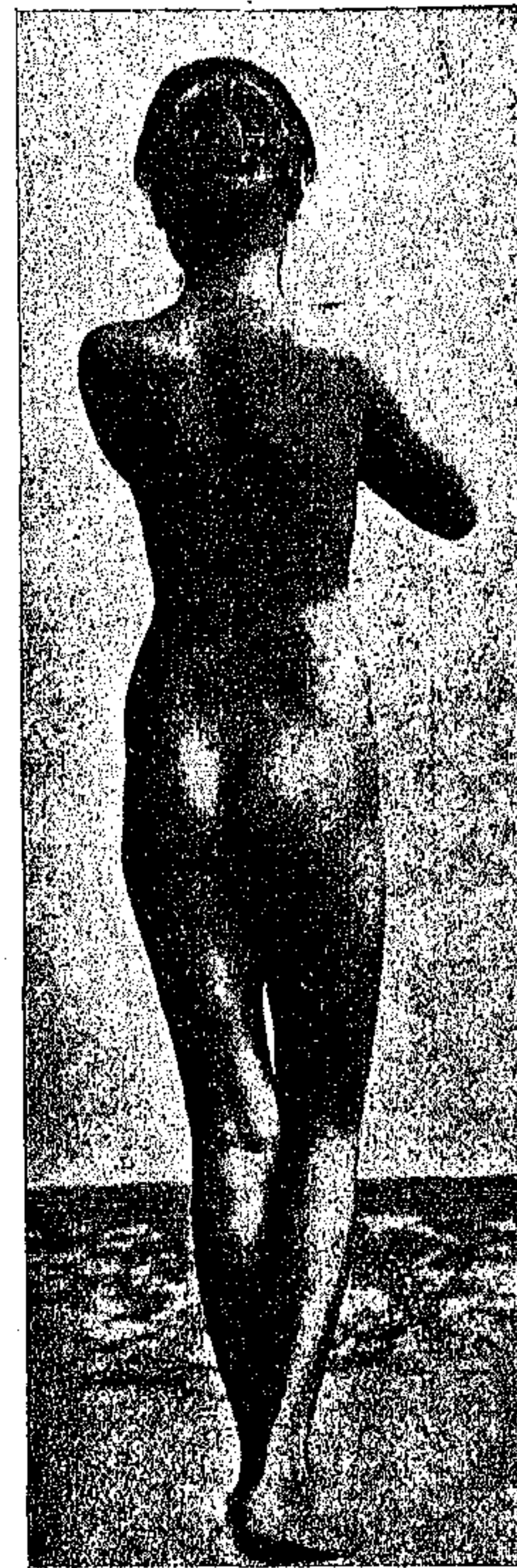
Τὰ ἐπάνω ὄρια τοῦ λαιμοῦ εἶναι : ἐμπρὸς μὲν ἡ κάτω σιαγὼν, καὶ πίσω ἡ βάση τοῦ κρανίου, τὰ κάτω ὄρια τοῦ λαιμοῦ εἶναι : ἐμπρὸς οἱ κλείδες καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ στέρου ποὺ βρῖσκειται κάτω ἀπὸ τὴν κοιλότητα τῆς σφαγῆς, καὶ πίσω ὁ πρῶτος θωρακικὸς σπόνδυλος καὶ ἡ πρώτη πλευρὰ ποὺ ἀρχίζει ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸ ἐπάνω ὄριον ἀπὸ τὴν δύο ὠμοπλάτες. Καθὼς μπορεῖ κανεὶς εὐκόλως νὰ πεισθῆ ἂν παραβάλλῃ μεταξὺ τους τὴν εἰκ. 32 καὶ 34, τὰ πίσω ὄρια τοῦ λαιμοῦ βρῖσκονται ψηλότερα ἀπὸ τὰ ἐμπρὸς ἔτσι, ὥστε ὀλόκληρος ὁ λαιμὸς ὀρίζεται καὶ ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ δύο λοξὰ ἐπίπεδα ποὺ διευθύνονται λοξὰ ἀπὸ τὰ πίσω πρὸς τὰ ἐμπρὸς.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ μῆκος τῆς τραχηλικῆς μοίρας τῆς σπονδυλικῆς στήλης εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιον, τὸ φαινόμενικὸ ὕψος τοῦ λαιμοῦ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν ἐπάνω καὶ κάτω ὀρίων του.

Ἔτσι ὁ λαιμὸς θὰ φανῆ πὺθ κοντὸς, ἂν ἡ κάτω σιαγὼν κλίνῃ πρὸς τὰ κάτω ἢ ἂν οἱ κλείδες καὶ ὁ θώραξ εἶναι ὕψωμένες πρὸς τὰ ἐπάνω ἢ οἱ ὠμοὶ πρὸς τὰ πλάγια. Ἡ εἰκ. 60 δείχνει καθαρότερα τὴν σχέσιν τοῦ λαιμοῦ μὲ τὰ ὄρια του.

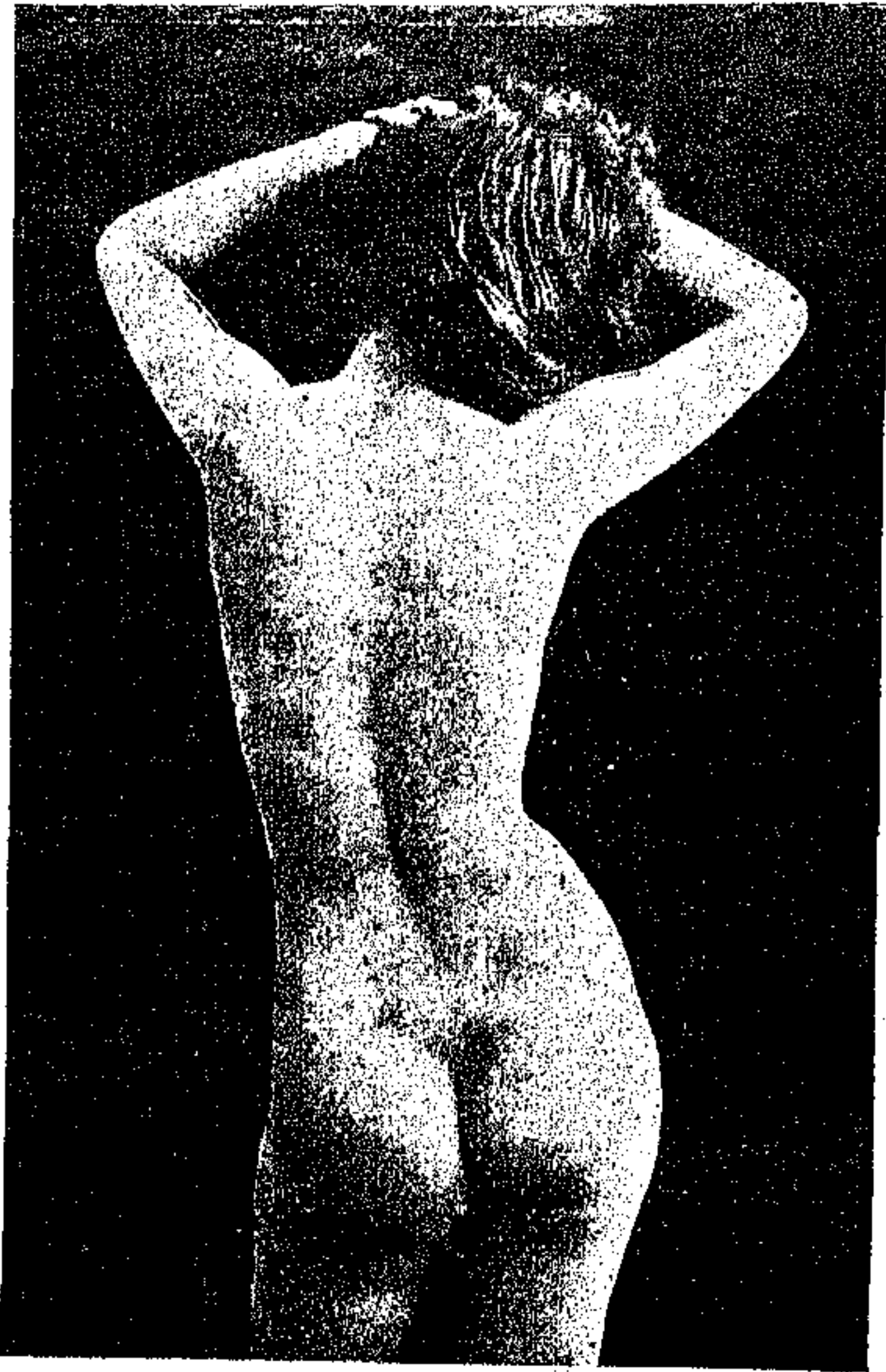
Σχετικῶς μὲ τὰ ἀνώτερα ὄρια τοῦ λαιμοῦ, μᾶς εἶναι ἤδη γνωστὸ ὅτι ἡ κάτω σιαγὼν στὴν γυναῖκα πρέπει νὰ εἶναι μικρὴ καὶ κοντὴ. Τὸ ἰδιαιτέρον αὐτὸ γυναικεῖο χαρακτηριστικὸν ἔχει μεγάλη ἐπίδραση στὸ σχῆμα τοῦ λαιμοῦ, ὅπως θὰ ἴδοῦμε.

Τὸ κάτω ὄριον τοῦ λαιμοῦ ἐξαρτᾶται πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν διάπλασιν τοῦ θώρακος. Ἡ γυναῖκα ἔχει θώρακα στενότερον καὶ μακρύτερον ἀπὸ τὸν ἄνδρα, γι' αὐτὸ ὁ λαιμὸς τῆς δὲν χωρίζεται πολὺ ἀπότομα ἀπὸ τὸ στῆ-

Εἰκ. 57. — Κόρη τῆς Γάβρας μὲ πολὺ καλοσχηματισμένην ράχιν.

θος. Ὅταν ὅμως, ὅπως συμβαίνει στὸν θώρακα τῶν φυματικῶν, οἱ πλευρὲς διευθύνονται λοξὰ πρὸς τὰ κάτω, τότε ὄχι μόνον τὸ στῆθος ὀλόκληρον μπαίνει πρὸς τὰ μέσα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ στέρου χαμηλώνει,

Εικ. 58. — Παρισινή με παραμορφωμένη ράχην από στηθάδεσμον.

και μαζί με αυτό και οι κλειδες, συγχρόνως δε εξ αιτίας της λωξής διευθύνσεως των πλευρών, γέρνουν και οι ώμοι και έτσι σχηματίζεται ένας φαινομενικά μακρός, λεπτός λαιμός, που είναι χαρακτηριστικός στην φυματώση και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικός.

Η ραχίτις κάνει τον θώρακα πιο χονδροειδή και πιο πλατύ, συγχρόνως όμως και επίπεδο, μαζί δε με αυτόν στρεβλώνονται και χονδραίνουν και οι κλειδες.

Οι χονδροειδώς και ακανόνιστα κυρτωμένες πλευρές, μαζί με τις προεξέχουσες κλει-

δες, αποτελούν ένα ακόμη παχύτερο και χονδροειδέστερο σύνολο, που μπορεί μόνον να βρισκείται στο φυσιολογικό ύψος, αλλά δείχνει πιο κοντό και πιο παχύ τον λαιμό. Συγχρόνως, για το ίδιο λόγο, προεξέχουν και οι ώμοπλάτες και σπρώχνονται περισσότερο προς τα επάνω έτσι, ώστε ο λαιμός φαίνεται ακόμη πιο κοντός.

Από αυτά βλέπουμε λοιπόν ότι το σχήμα του λαιμού, όσον αφορά τον σκελετό του, εξαρτάται κυρίως από το μικρό μέγεθος της κάτω σιαγόνας, την ευθύτητα και λεπτότητα των κλειδών, και από την κανονική και ισόμετρη καμπυλότητα του θώρακος.

Σύμφωνα λοιπόν με όσα είπαμε, πρέπει να θεωρήσουμε ως ελάττωμα την ισχυρή ανάπτυξη της κάτω σιαγόνας κατά μήκος και κατά πλάτος, την μεγάλη κυρτότητα, παχύτητα και προεξοχή των κλειδών, και το στενό και κυρτό ή πολύ πλατύ και χονδροειδή θώρακα.

Από τους μυώνες, εκείνοι που επηρεάζουν περισσότερο το σχήμα του λαιμού είναι ο στερνοκλειδομαστοειδής και ο τραπεζοειδής. Το σχήμα τους και η θέση τους φαίνονται καθαρά στις εικ. 45, 46 και 60. Οι δύο στερνοκλειδομαστοειδείς βρίσκονται τοποθετημένοι δεξιά και αριστερά από την σφαγή, και διευθύνονται από την εσωτερική επιφάνεια των κλειδών, όπου είναι ριζωμένοι προς τα έξω και επάνω, και καταλήγουν στη μαστοειδή απόφυση του κρανίου πίσω από το αυτί. Το εμπρόσθιο τμήμα του λαιμού, που βρίσκεται μεταξύ τους, καταλαμβάνεται από τον λάρυγγα, την τραχεία αρτηρία, τον οισοφάγο και τους μικρότερους μυώνες που τους περιβάλλουν.

Οι δύο τραπεζοειδείς διευθύνονται, από τα δύο εξωτερικά άκρα των κλειδών και από το επάνω όριο της ώμοπλάτης, σε σχήμα βεντάλιας, προς τη σπονδυλική στήλη και την βάση του κρανίου. Αυτοί προσδιορίζουν το σχήμα της εξωτερικής επιφάνειας του τραχήλου. Μεταξύ του στερνοκλειδομαστοειδούς και του τραπεζοειδούς, μένει, όπως διακρίνεται καθαρά στην εικ. 60, ένα κενό διάστημα πάνω από το μεσαίο τμήμα της κλειδός, όπου, όταν δεν υπάρχει αρκετό υποστρωμα λίπους, σχηματίζονται οι τόσο επίφοβες κοιλότητες, οι γνωστές υπό το όνομα «άλατιέρες».

Οι υπόλοιποι μυώνες του λαιμού δεν επηρεάζουν το εξωτερικό του σχήμα. Οι δύο όμως που αναφέραμε, πρέπει, αν είναι κανονικά ανεπτυγμένοι, να είναι ευδιάκριτοι σε κάθε κίνηση του κεφαλιού· όσον όμως το κεφάλι μένει ακίνητο στη φυσική του στάση, τότε πρέπει να μην προεξέχουν πουθενά εκτός από τα δύο εμπρόσθια άκρα του στερνοκλειδομαστοειδούς, από το ένα και από το άλλο μέρος της σφαγής.

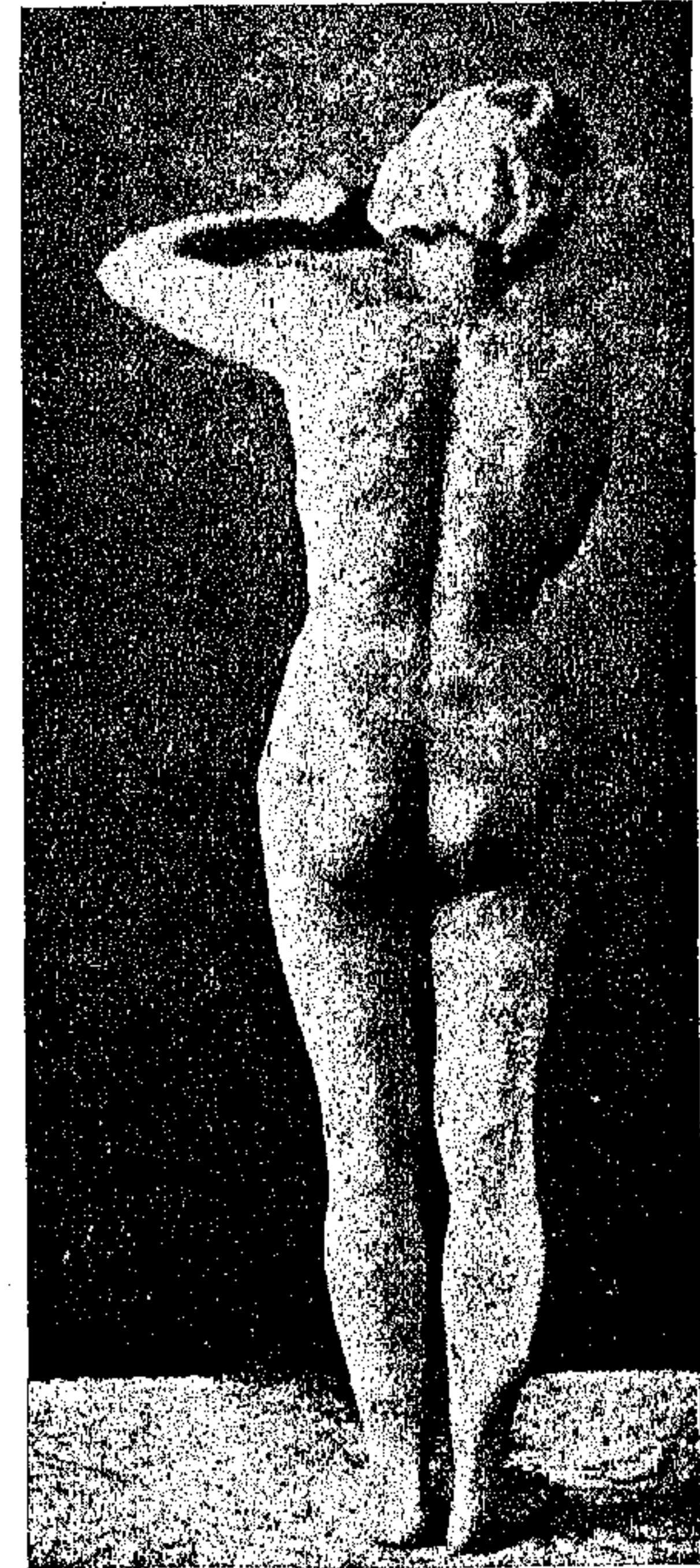
Η κοιλότης της σφαγής πρέπει να διακρίνεται καθαρά (πρβλ. εικ. σελ. 26). Όταν δεν συμβαίνει αυτό, τότε είναι κρισιμότερος ο θυρεοειδής αδέν, και επομένως υπάρχει τάση προς σχηματισμό βροχοκήλης που είναι και αντιαισθητική και νοσηρή.

Το δέρμα του λαιμού, εμπρός μόνον είναι λεπτό, πίσω δε παχύτερο και στερεώτερα προσκολλημένο στο υποστρωμά του. Το λιπώδες υπόστρωμα, που βρίσκεται κάτω από το δέρμα, δίνει στο λαιμό ένα κανονικό στρογγυλό σχήμα. Στο εμπρόσθιο τμήμα, μεταξύ των δύο στερνοκλειδομαστοειδών, σκεπάζει τα εσωτερικά όργανα, από τα οποία κυριώτερος είναι ο λάρυγξ. Επειδή ο λάρυγξ στον άνδρα προεξέχει και είναι γνωστός ως μήλο του Αδάμ, γι' αυτό πρέπει να θεωρηθεί ως προτέρημα στην γυναίκα, όταν το τμήμα αυτό του λαιμού είναι κανονικά καμπύλο χωρίς να προεξέχει καθόλου ο λάρυγξ.

Κατά την εξέταση της κεφαλής, αναφέραμε ότι το λίπος συσσωρεύεται αφθονώτερο στα μάγουλα. Όταν η κάτω σιαγών είναι λεπτή, τότε το λιπώδες υπόστρωμα καταβαίνει άπαλά από το σαγόκι στο λαιμό. Γι' αυτό τον λόγο πρέπει να θεωρούμε την κάλυψη της γωνίας της κάτω σιαγόνας και την άπαλή

μετάβαση από τα μάγουλα στο εμπρόσθιο τμήμα του λαιμού ως προτέρημα, γιατί είναι σύμφωνο με την γυναικεία διάπλαση του σώματος.

Για τον ίδιο λόγο πρέπει, όταν παρατηρούμε τον λαιμό από το πλάι, ή γραμμή που διευθύνεται από το σαγόκι προς τον λαιμό να είναι όσο το δυνατόν πιο άπαλή και να

Εικ. 59. — Ευδιάκριτοι λακκίσκοι επί του ισρού δάτου. (Ολλανδή από το Scheveningen).

σχηματίζη μὴ ὅσο τὸ δυνατό πρὸς ἀμβλεία γωνία· γιατί τὸ ἀντίθετο δὲν εἶναι δυνατό παρά μόνο σὲ ἐξαιρετικά ἰσχυρὴ ἀνδρική ἀνάπτυξη τῆς κάτω σιαγόνας.

Ἐάν πληροῦνται ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὅροι, τότε ὁ λαιμὸς ἀποτελεῖ, ἀπὸ τὰ μάγουλα καὶ κάτω, μὴ ἰσόμετρα καμπύλη ἐπιφάνεια, ποῦ γίνεται πλατύτερη πρὸς τὰ κάτω καὶ ποῦ κατεβαίνει ὀμαλὰ ἀπὸ τὴς κλειδῶν πρὸς τὸ στήθος.

Στὴν ἐμπροσθία ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ παρατηροῦνται καὶ μία ἢ περισσότερες ὀριζόντιες γραμμῆς, οἱ λεγόμενες *collier de Venus*. Αὐτὲς εἶναι ἔνδειξη τῆς ἐλαστικότητος τοῦ δέρματος σὲ κανονικὸ ὑπόστρωμα λίπους, καὶ παρατηροῦνται πάντοτε στὰ παιδιὰ καὶ σὲ ἄτομα νεαρῆς ἡλικίας ποῦ τρέφονται καλά. Ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ σχηματισθοῦν παρά μόνον ὅταν οἱ γραμμῆς τοῦ λαιμοῦ εἶναι ἀπαλές, γι' αὐτὸ θεωροῦνται ὡς ἕνα ἰδιαίτερο προτέρημα γυναικείας διαπλάσεως τοῦ λαιμοῦ. Οἱ ἐλαφρότατες αὐτὲς γραμμῆς δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴς ψηλότερα εὑρισκόμενες ἀδλακίαι ποῦ σχηματίζουσι τὸ διπλοσάγονο, ὅταν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ συσσώρευση τοῦ λίπους, ἢ ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἡλικία.

Ἡ γραμμὴ τοῦ τραχήλου ποῦ κατεβαίνει πρὸς τοὺς ὤμους, σχηματίζεται, ὅπως εἴπαμε, ἀπὸ τοὺς τραπεζοειδεῖς μυῶνες, ποῦ πρὸς τοὺς ὤμους καὶ τὴν ράχη πλαταίνουν κανονικὰ καὶ ἐνώνουν μὲ ἀπαλῆς γραμμῆς τὸν τράχηλο μὲ τοὺς ὤμους καὶ τὴν ράχη. Ὅταν οἱ μυῶνες αὗτοι εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένοι, ὅπως π.χ. στοὺς παλαιαστάς, τότε σχηματίζεται ὁ λεγόμενος τράχηλος ταύρου, ποῦ στὴς γυναῖκες εἶναι ἀσχημὸς. Ὅταν ἡ ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων, τοῦ δέρματος καὶ τῶν ὁστέων εἶναι κανονικὴ, τότε πρέπει ὁ τράχηλος νὰ σχηματίζη ἕνα ἐλαφρὸ κυρτὸ τόξο, ποῦ διευθύνεται πρὸς τοὺς δύο ὤμους καὶ ἰσοπεδώνεται σιγά-σιγὰ στὴ μέση, κάτω ἀπὸ τὸν ἕβδομο τραχηλικὸ σπόνδυλο, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται ἡ ἀδλακία τῆς ράχης.

Ὁ λεπτὸς λαιμὸς θεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ἔνδειξη τῆς παρθενιας καὶ ὑποστηρίζονταν ὅτι ἡ παράδοξή της γινόνταν ἀμέσως ἀντιληπτή, γιατί κι' ὁ λαιμὸς γινόνταν ἀμέσως παχύτερος. Ἀπλή πρόληψη.

Ὅσο γιὰ τὴν παλιὰ ἰδέαν, ὅτι ἡ περίμετρος τοῦ λαιμοῦ εἶναι ἰση μὲ τῆς κνήμης ἀπέδει-

ξε ὁ Brücke (1) ἐσφαλμένη, γιατί μὲ καταμετρήσεις ἐβεβαίωσε ὅτι σὲ κανονικὰ ἀνεπτυγμένο σῶμα, ἡ κνήμη εἶναι πάντοτε παχύτερη ἀπὸ τὸν λαιμό.

Ὀμοί

Οἱ ὠμοί εἶναι ὁ σύνδεσμος τοῦ κορμοῦ μὲ τὰ ἐπάνω ἄκρα. Ἐὸ σχῆμα τους ἐξαρτᾶται πρωτίστως ἀπὸ τὴν διάπλαση τοῦ σκελετοῦ τους γιὰ τὸν ὅποιον μιλήσαμε παραπάνω διεξοδικῶς.

Σύμφωνα μ' ὅσα ἀναφέραμε, γιὰ νὰ θεωρηθοῦν οἱ ὠμοί φυσιολογικοί, πρέπει ὁλόκληρος ὁ θώραξ νὰ καμπυλώνεται κανονικὰ καὶ ἰσόμετρα, οἱ κλειδῶν νὰ εἶναι εὐθεῖες, τεντωμένες καὶ νὰ ἐφαρμόζουσι ἀπολύτως ἐπάνω στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ θώρακος, καὶ οἱ ὠμοπλάτες νὰ εἶναι ἐπίπεδες καὶ νὰ ἐφαρμόζουσι κι' αὐτὲς καλὰ στὸν θώρακα.

Οἱ μυῶνες ποῦ διευθύνονται ἀπὸ τὴς ὠμοπλάτες πρὸς τὸν βραχίονα, σκεπάζονται ὅλοι ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο μυῶνα τῶν ὤμων, τὸν δελτοειδῆ, ποῦ αὐτὸς κυρίως, ὑπὸ ὀμαλῆς φυσιολογικῆς συνθήκης, προσδιορίζει τὸ σχῆμα τῶν ὤμων. Ἐκφύεται ἀπὸ τὸ πλάγιον κατώτερον ἄκρον τῆς κλειδῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἄκανθα τῆς ὠμοπλάτης, ἀποτελεῖ δηλαδὴ μὴ πλάγια ἐξακολούθησι τοῦ τραπεζοειδοῦς.

Στὴς εἰκ. 45, 46 καὶ 60 μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰντιληφθῇ εὐκολὰ τὴν ἐπίδρασίν του στὸ σχῆμα τῶν ὤμων. Ἀκόμη ὠραιότερα διαφαίνεται στὴς εἰκ. 22 καὶ 70, ὅπου εἶναι ἐξαιρετικὰ καλὰ ἀνεπτυγμένοι.

Ὁ δελτοειδῆς αὐτὸς χρησιμεύει κυρίως γιὰ τὴν ἀνύψωσι τοῦ βραχίονος καὶ τὴν διατήρησίν του σὲ ἀνυψωμένην στάσιν. Ἀπὸ τὴν καλὴν ἀνάπτυξίν του ἐξαρτᾶται πάντοτε ἡ ἰσόμετρη καμπύλωσι τῶν ὤμων, ποῦ πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ μὴ ἄλλη καμπύλωσι ἢ ὁποῖα προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ συσσώρευσι λίπους στὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ βραχίονος. Ἡ συσσώρευσι αὐτὴ εἶναι δείγμα ὠρίμου ἡλικίως, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλάττωμα, ὅταν εἶναι τόση, ὥστε νὰ μὴν ἀφήνῃ νὰ διακρίνεται ἀπὸ κάτω ὁ μῦς.

Ἐὸ καλὸ σχῆμα τῶν ὤμων μπορεῖ νὰ βελτιωθῇ περισσότερο μὲ γυμναστικὰς ἀσκήσεις,

(1) Brücke : Schönheit und Fehler der menschlichen Gestalt. σ. 19.

π.χ. ἀνάτασι τῶν χειρῶν, διατηρεῖται δὲ ὠραῖο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ σὲ ὠριμότερη ἀκόμη ἡλικία. Ὁ Brücke (1) τονίζει ὅτι οἱ Ἀλβανίδες ποῦ μεταφέρουσι τὰ φορτία ἐπάνω στὸ κεφάλι τους μὲ σηκωμένα τὰ χέρια ψηλά, διακρίνονται γιὰ τὸ ἐξαιρετικὰ ὠραῖο σχῆμα τῶν ὤμων τους (2).

Ἀπὸ τὴν καλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δελτοειδοῦς, ποῦ ὑπὸ φυσιολογικῆς συνθήκης ἔχει ὡς συνέπεια τὴν ἀνάλογη ἀνάπτυξιν καὶ τῶν ἄλλων μυῶνων, ἐξαρτᾶται ἕνα ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν γυναικείων ὤμων, ποῦ σὲ στάσιν ἀναπαύσεως διακρίνεται ἄλλοτε περισσότερο καὶ ἄλλοτε λιγότερο. Ἐὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ εἶναι ἕνας ἢ δύο λακκίσκοι στὸ σημεῖον ὅπου τὸ δῆμα προσκολλᾶται ἐπάνω στὴν ἄκανθα τῆς ὠμοπλάτης, μεταξὺ τοῦ δελτοειδοῦς καὶ τοῦ τραπεζοειδοῦς (εἰκ. 66, ἀριστερὸς ὤμος). Μόλις τὸ χεῖρ ὑψωθῇ, καὶ ἐπομένως ὁ δελτοειδῆς γίνῃ βραχύτερος καὶ παχύτερος, οἱ λακκίσκοι αὗτοι ἐνώνονται σὲ μὴ ἡμσεληνοειδῆ ἀδλακίαν ποῦ προσδιορίζει τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ ὀπίσθιον ὄριον τοῦ μῦος, (πρὸς εἰκ. 75 δεξιὸς βραχίον). Ἐὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ εἶναι δείγμα τοῦ καλοῦ σχηματισμοῦ τοῦ μῦος καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πλεονέκτημα.

Ἡ θέσι τῶν ὤμων εἶναι πολὺ εὐμετάβολη. Καὶ στὸ ἴδιον ἀκόμη ἄτομο, σὲ κάθε ἀναπνοῆ, οἱ ὠμοὶ ὑψώνονται καὶ χαμηλώνουν μαζί μὲ τὸν θώρακα. Ἐπίσης καὶ κάθε κί-

(1) Βλ. ἄν.

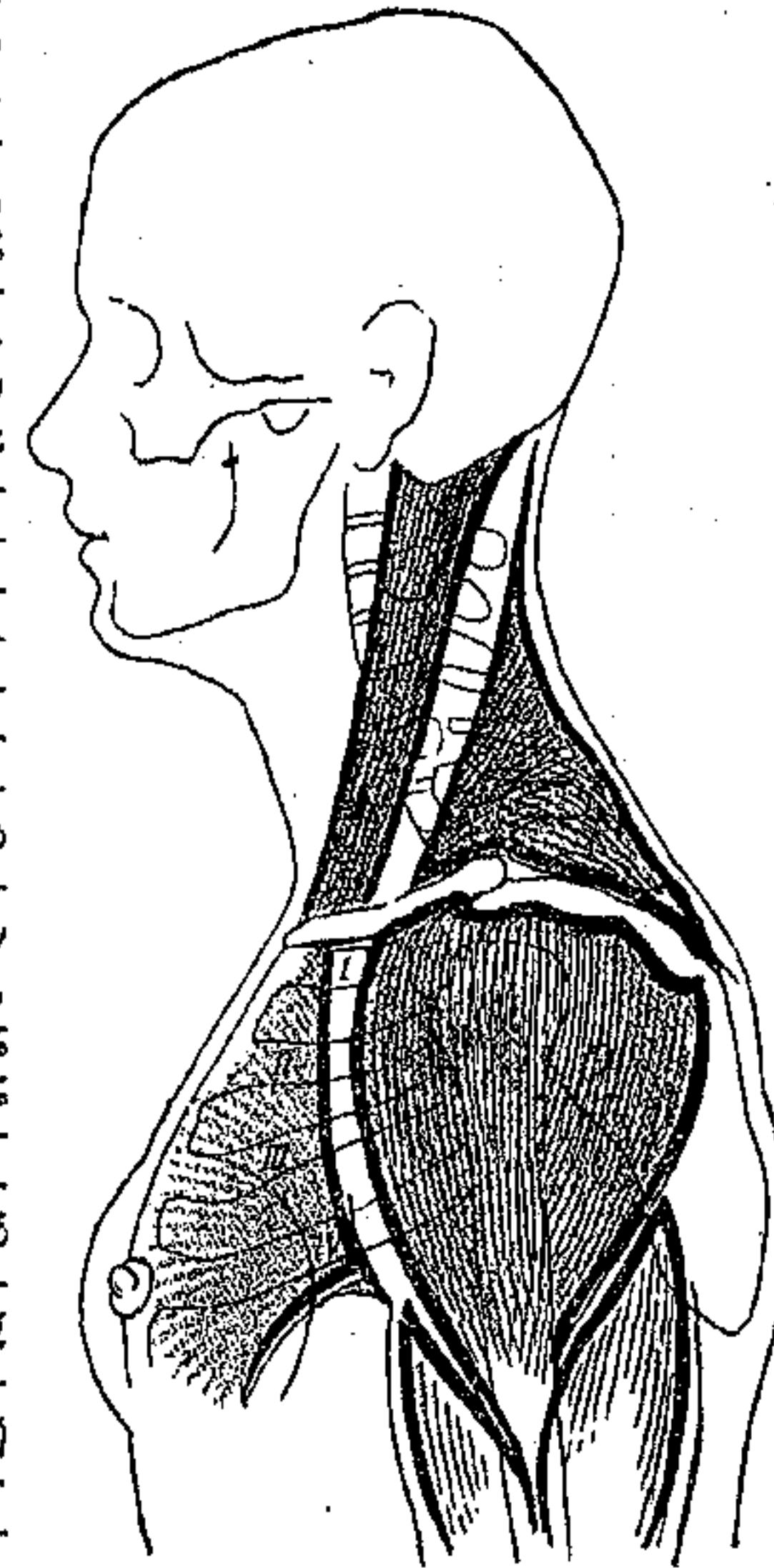
(2) Σ. τ. Μ. Τὴν ὠραία αὐτὴν στάσιν ἀποθανάτισε καὶ ὁ Φειδίας στὴ ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνος.

νησι τοῦ βραχίονος μεταβάλλει τὸ σχῆμα καὶ τὴν θέσιν τῶν ὤμων, (πρὸς εἰκ. 45, 46). Ἐπομένως γιὰ νὰ σχηματίσωμε μὴ δρθὴ ἀντίληψιν γιὰ τὸ πραγματικὸν σχῆμα τῶν ὤμων, πρέπει πρώτα νὰ παρατηρήσωμε τὸ ἐξεταζόμενον ἄτομο σὲ συμμετρικὴν στάσιν, μὲ τὰ χέρια σὲ εὐθεῖαν γραμμὴν (εἰκ. 30), ὕστερα νὰ τὸ βάλωμε νὰ κάνῃ διαφορῆς κινήσεις, οἱ ὅποιες, ὑπὸ πλάγιον μάλιστα φωτισμό, θὰ μᾶς χρησιμεύσουν γιὰ νὰντιληφθοῦμε λαμπρὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυῶνων.

Ἡ κοιλότης τῆς μασχάλης διακρίνεται μόνον ὅταν τὸ χεῖρ εἶναι ἀνυψωμένο. Αὐτὴ, ὅπως εἴπαμε καὶ ἄλλοτε, ὀρίζεται μπροστὰ μὲν ἀπὸ τὸ κάτω χεῖλος τοῦ μεγάλου στήθιαίου μῦος, πίσω δὲ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον τοῦ μεγάλου ραχιαίου. Στὸ βάθος ἡ μασχάλη εἶναι στρωμένη μ' ἕνα παχὺ στρώμα λίπους, ποῦ εἶναι ἰδιαίτερος ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένο μεταξὺ τοῦ στήθιαίου μῦος καὶ τοῦ θώρακος. Ἐὸ φυσιολογικὸν σχῆμα τῆς μασχάλης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυῶνων ποῦ τὴν σχηματίζουν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν καλὸν σχηματισμὸν τοῦ θώρακος.

Ἐὸ δέρμα, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης εὐκινησίας τοῦ χεραιοῦ, στὴ μασχάλη εἶναι κάπως χαλαρώτερον, ἐνῶ στοὺς ὤμους πρέπει νὰ εἶναι στερεὰ προσκολλημένο ἐπάνω στοὺς μυῶνες.

Γιὰ τὴν τριχοφυΐαν τῆς μασχάλης ἰσχύουσι οἱ γενικοὶ κανόνες. Ἐνα ἐλαφρὸν χνούδι εἶναι φυσιολογικὸν ὡς δείγμα τῆς ὠριμάνσεως καὶ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὠραῖον. Ἡ μεγάλη τριχοφυΐα εἶναι στὴ γυναῖκα ἀσχημὴ.

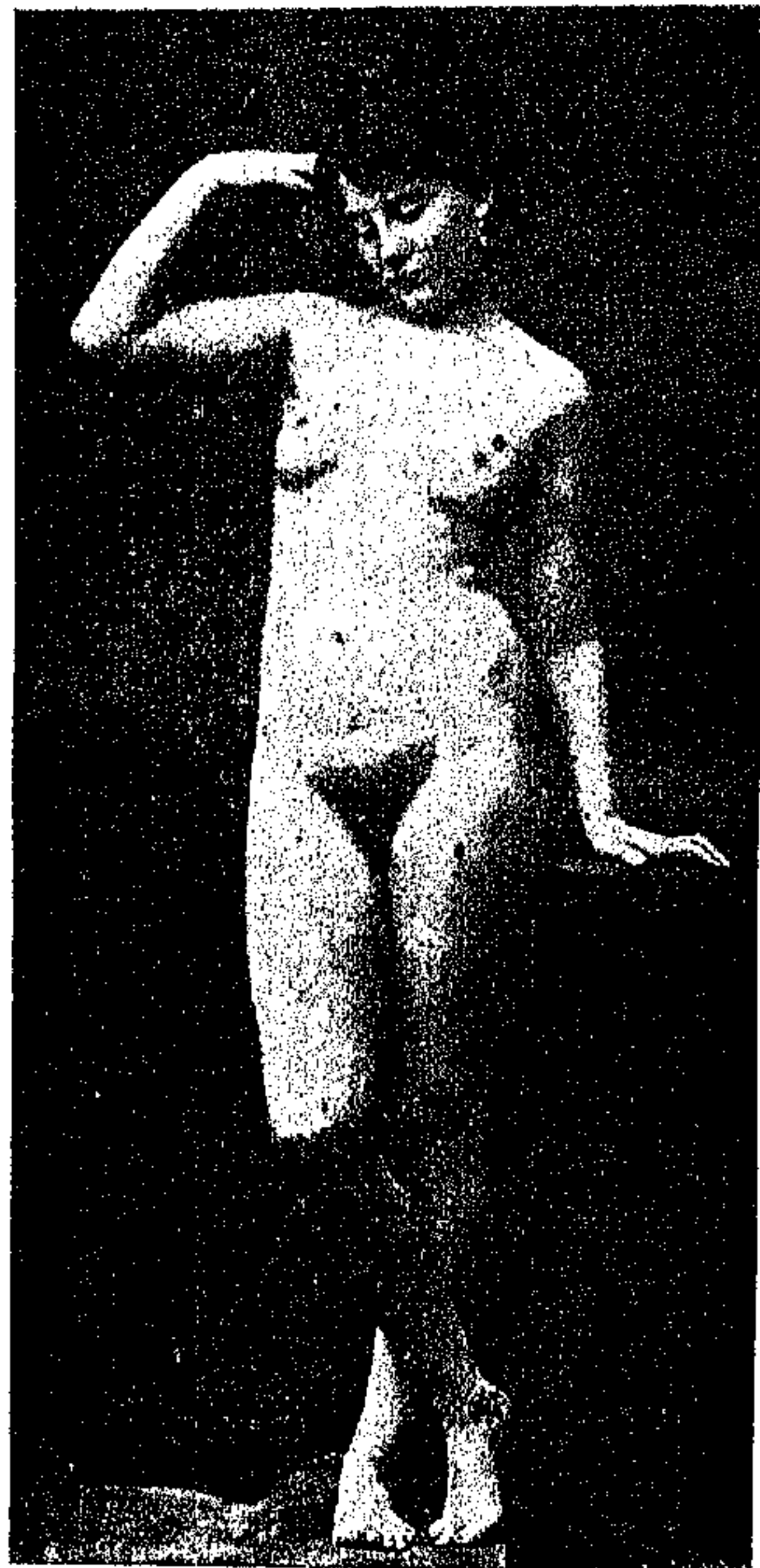
Εἰκ. 60.—Γυναικεῖος λαιμὸς καὶ ὤμος ἐκ τοῦ πλάγιου.

1, 2, 3, 4=πλευραὶ Α'—Α'. Κ=στερνοκλειδομastoειδῆς μῦς. Μ=τραπέζιος. Β=δελτοειδῆς.

Οἱ γοφοί

Ἡ σκελετός τῶν γοφῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ δύο λαγόνια ὅσῃ πού χωρίζονται μεταξύ τους ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὄστον.

Χαρακτηριστικά γιὰ τὸ γυναικεῖο φύλο εἶναι πλατεῖα καὶ χαμηλά λαγόνια ὅσῃ, ἱερὸν ὄστον πλατύτερον στὸ ἀνώτερο τμήμα του καὶ συγχρόνως βραχύτερον ἀπὸ τὸ ἀνδρι-

Εἰκ. 61.—Πτυχὴ τοῦ δέρματος ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸν μηρὸν εἰς κεκλιμένην στάσιν τῆς λεκάνης.

κό, ἐπίσης δὲ καὶ μεγαλύτερη κλίση τῆς λεκάνης πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἀπ' ὅση παρατηρεῖται στὸν ἀνδρικό σκελετό.

Γιὰ νὰ θεωρηθῇ φυσιολογικός ὁ σκελετός τῶν γοφῶν, πρέπει νὰ πληροῖ ὅλες αὐτὲς τίς ἀπαιτήσεις, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ λεκάνη πρέπει νὰ εἶναι συμμετρικὴ καὶ νὰ μὴ δείχνῃ κανένα ἴχνος ραχίτιδος.

Πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ μέρος τῶν λαγόνων, κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ δέρμα, βρίσκεται μόνο τὸ ἐπάνω χεῖλος τοῦ λαγονίου ὄστου, ἡ λαγονίος ἀκρολοφία, τῆς ὁποίας περισσότερο προεξέχει ἡ ἀκανθα. Τὸ ὀπίσθιο ἄκρο τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας βρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λακκίσκους τοῦ ἱεροῦ ὄστου πού ἀναφέραμε ἤδη. Γιὰ τίς ἀναλογίες τῆς λεκάνης ἐκάναμε λόγο παραπάνω.

Οἱ ἐμπρόσθιοι μυῶνες τῶν γοφῶν προχωροῦν πρὸς τὰ μέσα, διευθυνομένοι ἀπὸ τὴν λεκάνη πρὸς τὸ μηριαῖον ὄστον, ἔτσι ὥστε ἀποτελοῦν μὲ τοὺς μ. ὠνες τῶν μηρῶν ἓνα κοινὸ σύνολο, πού χωρίζεται ἀπὸ τὴν κοιλία διὰ τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου. Ὅταν καμφθῇ ὁ μηρός, τὸ χώρισμα αὐτὸ γίνεται πῶς εὐδιάκριτο ἀκόμη.

Τὸ ὀπίσθιο τμήμα τῶν γοφῶν ὀφείλει τὸ σχῆμα του κυρίως στοὺς μεγάλους ἰσχιακοὺς μυῶνες πού διευθύνονται, ἀπὸ τὸ κατώτερο τμήμα τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ χεῖλος τοῦ ἱεροῦ ὄστου, πρὸς τὴν ὀπίσθια ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ μηριαίου ὄστου (πρὸς εἰκ. 46).

Τὸ ἀνώτερο ὄριο τῶν μυῶνων αὐτῶν ἀποτελεῖ συγχρόνως τὸ κατώτερον τοῦ τριγώνου τοῦ ἱεροῦ ὄστου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τοὺς δύο λακκίσκους μέχρι τοῦ ἐπάνω ἄκρου τῆς ἀβλακῆς πού χωρίζει τοὺς μηρούς. Στὴν περιοχὴ τοῦ τριγώνου αὐτοῦ τὸ δέρμα εἶναι, στερεὰ προσκολλημένο στὸ ὄστον ἔτσι, ὥστε ἡ ἀνάπτυξη τοῦ λίπους στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι περιορισμένη.

Μεγάλη σπουδαιότητα γιὰ τὴν χαρακτηριστικὴ γυναικεῖα διάπλαση τοῦ σώματος ἔχει ἡ ἀνάπτυξη τοῦ λίπους στὴν περιοχὴ αὐτῆ τῶν γοφῶν.

Παραπάνω ὠμιλήσαμε γιὰ τὸν χαρακτηριστικὸν στὸ γυναικεῖο φύλον σχηματισμὸν τῶν ἰσχιῶν. Ὅταν ἡ λεκάνη καμφθῇ, ἐλαφρὰ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος (position hanchée) ἡ γραμμὴ τοῦ μηροῦ προεκτείνεται μέχρι ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὀμφαλό, ἔτσι ὥστε, ἔταν τὸ λιπῶδες ὑπόστρωμα εἶναι μέτριον καὶ τὸ δέρμα κάπως λιγώτερον ἐλαστικόν, σχηματίζονται στὴ μέση, καὶ μὲ τὴν ἐλαχίστην ἀκόμη κλίση τοῦ κορμοῦ, μία ἢ δύο ἐγκάρσιες πτυχές, ἔπως στὴν περίπτωσιν τῆς εἰκ. 61.

Στὴν γυναῖκα, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὸ λιπῶδες ὑπόστρωμα τῶν γοφῶν ἐντείνεται ἀφθονώτερον πρὸς τὰ πλάγια, χωρὶς διακοπὴν ἀπὸ τὸ κατώτερον ἐξωτερικὸ ἄκρον τῶν λαγονίων ἀκρολοφίων, μέχρι τῆς μέσης (εἰκ. 47), καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος οἱ γοφοὶ φαίνονται ἀκόμη πλατύτεροι καὶ ψηλότεροι, καὶ κάνουν ἀκόμη πῶς ἐκδηλοῦν τὸν γυναικεῖον σχηματισμὸν τοῦ σώματος.

Γενικῶς αἱ γοφοί, ὅταν ἔχουν καλὸ σχῆμα, πρέπει νὰ ποτελοῦν μιὰ ἰσόμετρα καμπυλούμενη ἐπιφάνεια· στὴν ἀρθρωσιν ὁμοῦ τοῦ μηροῦ, ὅπου τὸ δέρμα εἶναι στερεώτερον προσκολλημένο στὸν μῦον, πρέπει νὰ σχηματίζουσι ἓνα ἐλαφρὸν κοίλωμα. Ἡ διαμόρφωσις αὐτῆ τῶν μηρῶν εἶναι ἐκδηλὴ καὶ σὲ ἄτομα σχετικῶς ἀδύνατα (εἰκ. 63). Πολὺ ὠραία καὶ ἐξαιρετικὰ ἐμαλῆ, εἶναι ἡ μετάβασις τῶν γοφῶν στοὺς μηρούς, στὴν εἰκ. 62.

Κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς λακκίσκους τοῦ ἱεροῦ ὄστου, τὸ δέρμα εἶναι στερεώτατα προσκολλημένο ἐπάνω στὸν κόκκυγα ἔτσι, ὥστε σχηματίζει στὸ μέσο μιὰ κάθετη ἀβλακίαν ἢ ὁποῖα στοὺς μηρούς χωρίζεται σὲ δύο πλάγιες καμπύλες γραμμές. Στὸ σημεῖον αὐτὸ, τὸ ὑπόστρωμα τοῦ λίπους εἶναι στὴν γυναῖκα ἐξαιρετικὰ ἀφθονόν, βρίσκεται δὲ τοποθετημένο σὲ χαμηλότερον σημεῖον, καὶ σχηματίζει μιὰ καμπύλη πολὺ πῶς προεξέχουσα παρὰ τὸν ἄνδρα.

Οἱ δύο πλάγιες αὐτὲς καμπύλες γραμμές ἀλλάζουν θέσιν ἀναλόγως τῆς στάσεως τοῦ σώματος· ὅσο περισσότερο εἶναι τὸ πόδι τεταμένον πρὸς τὰ πίσω ἢ ἡ λεκάνη γυρισμένη πρὸς τὰ πλάγια, τόσο βαθύτερη γίνεται ἡ γραμμὴ. Ἀντιθέτως, ὅταν τὸ σῶμα κλίνῃ πρὸς τὰ ἔμπρὸς, ἡ γραμμὴ τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ.

Κάτω ἀπὸ τὴν γραμμὴν αὐτὴν, παρατηρεῖται συχνὰ μιὰ δευτέρην, κάπως πῶς ρηχὴν, ἢ

Εἰκ. 62.—Προφίλ περὶ τῆς εἰκ. 54 μὲ καλοσχηματισμένους μηρούς. (Αὐστριακῆ).

ὁποῖα πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς προτέρημα, γιὰτὶ συγαντᾶται μόνο στὶς γυναῖκες καὶ μάλιστα σὲ ὅσες ἔχουν ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένους μυῶνες καὶ ἐξαιρετικὰ ἐλαστικὸν δέρμα. Διακρίνεται εὐκόλως, ὅταν τὸ φῶς πέφτῃ καταλλήλως (εἰκ. 58). Ἐκ τοῦ πλάγιου δίνει στὸ διάγραμμα τοῦ σώματος τὸ χαρακτηριστικόν

γυναικεῖο σχῆμα του, γιατί συντελεῖ ὡστε ἢ μετάβαση ἀπὸ τοὺς γοφούς στοὺς μηρούς νὰ γίνεται σὲ μιὰ ἀνοικτὴ ἀμβλεία γωνία (εἰκ. 62), ἐνῶ στὸν ἄνδρα παρὰ τὴν μικρότερη περίμετρο τῶν γοφῶν, ἢ μετάβαση εἶναι πολὺ πρὸς ἀπόταμη.

Εἰκ. 63.—Καμπύλωση τῶν μηρῶν. (Αὐστριακὴ).

Πολὺ ὀραῖο σχηματισμὸ τῶν γοφῶν καθὼς καὶ τῆς ράχης γενικά, παρουσιάζει μιὰ νεαρὰ κόρη τῆς Σαμῆας (εἰκ. 64). Παρὰ τὴν μετρία ἀνάπτυξη τοῦ λίπους, οἱ ἀπαλὲς γυναικεῖες καμπυλότητες διακρίνονται ἐξαιρετικὰ καλὰ κάτω ἀπὸ τὸ νεανικὸ ἐλαστικὸ δέριμα. Ἐπίσης διακρίνονται θαυμάσια καὶ οἱ λακκίσκοι καὶ ὁ ρόμβος ποὺ σχηματίζει τὸ ἱερὸν ὄστον.

Κάθε ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ὅρους ποὺ ἀναφέραμε, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλάττωμα. Ὅταν οἱ πλάγιες καμπύλες πέφτουν πολὺ χαμηλά, ὅταν εἶναι πολὺ μικρὲς, ὅταν προεξέχουν παλὺ, ὅταν τὸ λιπῶδες ὑπόστρωμα δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένο, ὅταν οἱ πλάγιες γραμμὲς κλίνουν πολὺ πρὸς τὰ κάτω, ἐνῶ ἡ λεκάνη εἶναι στενὴ καὶ τὸ ἱερὸν ὄστον ψηλὰ τοποθετημένο, —ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἐλαττώματα ποὺ γίνονται ἀπὸ μόνα τους ἀντιληπτά.

Πρέπει ἀκόμη νὰ τονίσωμε, ὅτι ἡ ἐξαιρετικὴ ἀνάπτυξη λίπους συμβαδίζει πάντοτε μὲ μείωση τῆς ἐλαστικότητος τοῦ δέρματος ἔτσι, ὥστε καταντᾷ ὀλόκληρο τὸ κάτω τμήμα τῶν γοφῶν νὰ κρέμεται πλαδαρὸ πρὸς τὰ κάτω. Μιὰ τέτοια τοπικὴ συσσώρευση λίπους συγαντάται συχνότερα σὲ ἰσχυρὸ σφιξιμο τοῦ κορπῆ, ὅποτε τὸ λίπος πιέζεται ἀπὸ τὰ ἰσχία πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ Richer (1) ἔκανε τὴν παρατήρηση, ὅτι μιὰ τέτοια ἀφύσικη συσσώρευση λίπους στοὺς γοφούς παρατηρεῖται ἀρκετὰ συχνά, σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ, στὶς Εὐρωπαῖες γυναῖκες. Ἡ δική μου γνώμη εἶναι ὅτι ἡ κυριώτερη ἀφορμὴ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου εἶναι ὁ κορσῆς.

Ἄμα μιὰ γυναῖκα παχύνη πρῶτα πολὺ καὶ ὕστερα ἀδυνατίσῃ, τὰ πρῶτα σημεῖα θὰ φανοῦν στοὺς γοφούς, ὅπου στὰ πλάγια τῆς κάθετης ἀδλακιάς, μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ λίπους, ἢ τάση τοῦ δέρματος χαλαρώνεται καὶ σχηματίζονται ἐλαφρὲς πλάγιες ρυτίδες. Αὐτὸ τὸ δείχνει ὑπὸ ἐλαφρὰ μορφῇ ἢ εἰκ. 65 στὸ ἀριστερὸ τμήμα. Στὴν ἴδια εἰκόνα διακρίνεται καθαρὰ τὸ ἀδυνατίσμα τοῦ κορμοῦ, ἰδίως στὶς ὠμοπλάτες, ποὺ προεξέχουν περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, καὶ στὸ στῆθος ποὺ ἀρχίζει νὰ πέφτῃ.

Τὰ συμπτώματα αὐτὰ δείχνουν, ὅπως τὰ πρῶτα μαραμμένα φύλλα, τὴν προσέγγιση

(1) Anatomie artistique, σ. 86.

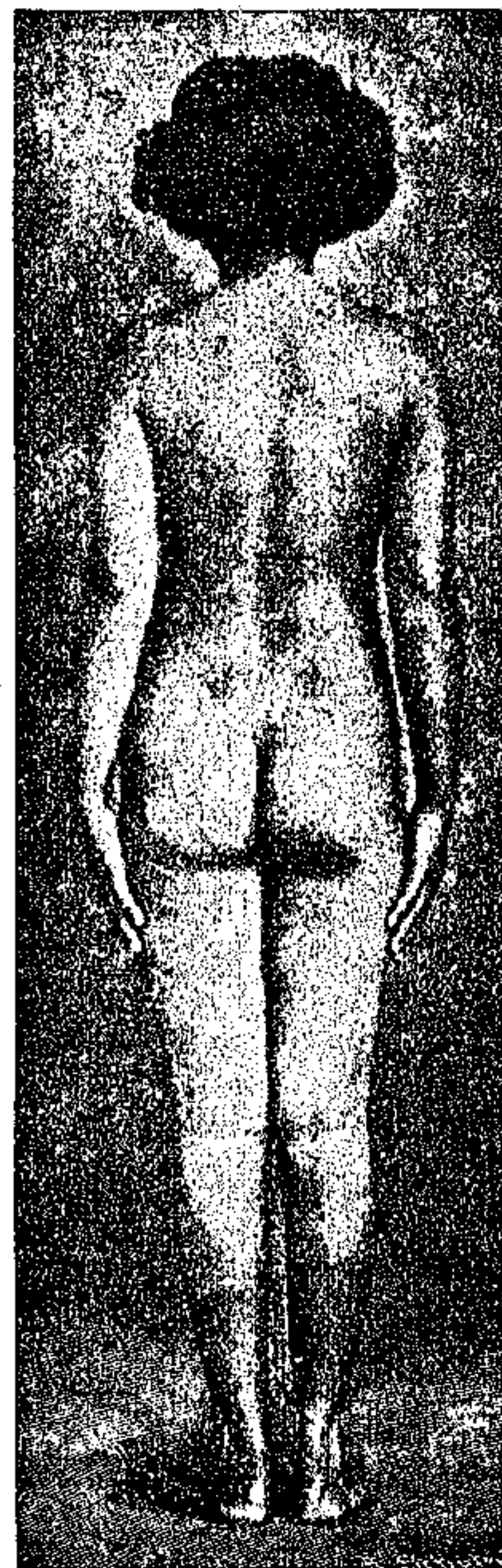
τοῦ φθινοπώρου, καὶ κάνουν πολὺ γρήγορα τὴν ἐμφάνισή τους στὰ ἐφήμερα καλλιτεχνικὰ μοντέλλα, στὰ ὅποια ἀνήκει καὶ ἡ κόρη τῆς εἰκ. 65.

Ἄνω ἄκρα

Γιὰ τίς ἀναλογίες τῶν ἄνω ἄκρων πρὸς τὸ ὑπόλοιπο σῶμα, γνωρίζομε ἤδη ὅτι, ὅταν τὸ μῆκος τους εἶναι φυσιολογικὸ, ἢ πηχεοκαρπικὴ διάρθρωση πρέπει νὰ βρῖσκεται ἐπάνω κάτω στὸ ὕψος τῆς ἡδίκης συμφύσεως, ὁ δὲ ἀγκῶνας νὰ βρῖσκεται περιπου στὸ ὕψος τῆς μέσης. Ἐπίσης ἡ ἀπόσταση τῆς ὠμικῆς ἀρθρώσεως ἀπὸ τὴν βραχιόνιο διάρθρωση πρέπει νὰ εἶναι ἴση μὲ τὴν ἀπόσταση τῆς ὠμικῆς ἀρθρώσεως μέχρι τῆς θηλής τοῦ μαστοῦ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἢ δὲ ἀπόσταση τῆς βραχιονίου διάρθρωσεως μέχρι τῆς πηχεοκαρπικῆς νὰ εἶναι ἴση μὲ τὴν ἀπόσταση τῆς θηλής τοῦ μαστοῦ μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ (πρὸβλ. εἰκ. 8). Τὸ μῆκος τοῦ χεριοῦ, ἀπὸ τὴν πηχεοκαρπικὴ διάρθρωση μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ μέσου δακτύλου, εἶναι ἴσο μὲ τὴν ἀπόσταση τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τῆς μηριαίας ἀρθρώσεως, καὶ ἀποτελεῖ τὸ 1/10 τοῦ συνολικοῦ μῆκους τοῦ σώματος (κατὰ τὸν Lan-ger).

Μιὰ εὐρύτερη ἀνάπτυξη ὄλων τῶν λεπτομερειῶν (ὅπως τὴν ἔκανε ὁ Richer) θὰ ἀπαιτοῦσε πολὺ περισσότερες ἀντομικὲς γνώσεις, καθὼς καὶ μιὰ ἐξ ἴσου ἀκριβῆ γνώση ὄλων τῶν ἀσθενειῶν ποὺ προκαλοῦν μιὰ ἑποιαδήποτε ἀλλοίωση.

Αὐτὰ ὅμως τὰ θεωρῶ καὶ περιττὰ καὶ κουραστικὰ γιὰ τὸν ἀναγνώστη, καὶ γι' αὐτὸ πε-

Εἰκ. 64.—Κόρη τῆς Σαμῆας. (Ἐθνογραφικὸν Μουσεῖον τοῦ Leiden).

ριορίζομαι ν' ἀναφέρω τὰ κυριώτερα, συχνότερα καὶ πλέον εὐδιάκριτα ἐλαττώματα.

Ὅπως καὶ σὲ ἄλλα τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ στὰ ἄκρα, τὰ ἄνω καθὼς καὶ τὰ κάτω, ὁ καλὸς σχηματισμὸς τους ἐξαρτᾶται πρωτίστως ἀπὸ τὴν μορφῇ τοῦ σκελετοῦ.

Ὁ σκελετὸς τοῦ βραχίονος, ὅπως καὶ τοῦ μηροῦ, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἐπίμηκες σωληνοειδὲς ὄστον· ὁ σκελετὸς τοῦ πήχεως, ὅπως καὶ τῆς κνήμης, ἀπὸ δύο. Σὲ ἄλλα αὐτὰ τὰ σωληνοειδῆ ὅστᾳ ἢ συχνότερη παραμόρφωση εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐπιφέρει ἡ ραχίτις ἢ ὅποια ἐκδηλώνεται πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον χαρακτηριστικὸν τρόπο.

Ἡ ραχίτις, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, προκαλεῖ στὴν ἀρχὴ μιὰ ἀντικατομικὴ μαλάκυνση τῶν ὀστέων, τὴν ὅποια ἐπακολουθεῖ μιὰ ἐπίσης ἀντικατομικὴ συσσώρευση σκληρῆς ὀστείνης οὐσίας.

Στὰ σωληνοειδῆ ὅστᾳ διακρίνομε ἓνα κεντρικὸ καὶ ἐπίμηκες τμήμα, τὴν διάφυση, καὶ δύο ἄκρα βραχύτερα καὶ παχύτερα, τίς ἐπιφύσεις. Στὰ σωληνοειδῆ ὅστᾳ ἢ ἐπίδραση τῆς ραχίτιδος ἐκδηλοῦται κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε ἡ διάφυση γίνεται λιγο βραχύτερη καὶ παχύτερη, κυρίως ὁμοῦ

στρεβλώνεται κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον περισσότερο, οἱ δὲ ἐπιφύσεις γίνονται πολὺ παχύτερες καὶ ἐπηρεάζουν τὸ σχῆμα τῶν ἀρθρώσεων ἔτσι, ὥστε ὀλόκληρο τὸ ἄκρο παραμορφώνεται.

Στὸν βραχίονα δὲν μπορούμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν πάχυνση τῆς κεφαλῆς τοῦ βραχιονίου ὄστοῦ, γιατί σκεπάζεται ἀπὸ τοὺς

μυῶνες τῶν ὤμων. Ἐνδελεχότερα γὰρ πῶς διακρίνομε τὴν στρέψη τῆς διαφύσεως. Ἐξαιρετικὰ ὅμως ἐκδηλη, ἔταν ὑπέρχρη, εἶναι ἢ πάχυνση τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς

Εἰκ. 65.—Πρῶτα σημεῖα καρικιῆς.

βραχιονίου διαρθρώσεως, ἢ ὁποῖα χτυπᾷ ἀμέσως στὸ μάτι, ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἰδίως ἐπιφάνεια τοῦ ἀγκῶνος. Συνέπεια τῆς ἀντικανονικῆς αὐτῆς παχύνσεως εἶναι ὅτι ἡ ἀρθρωτὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγκῶνος διευθύνεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐπάνω, σὲ μιὰ γραμμὴ πῶς λοξὴ ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴ, ἐπομένως καὶ ὁ πήχυς τοποθετεῖται λοξὰ ἔτσι, ὥστε ὅταν τὸ χέρι τεντωθῇ, διευθύνεται λοξὰ πρὸς τὰ ἔξω.

Ἔχομε λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμε ὡς ἐλαττώματα προκαλούμενα ἀπὸ ραχίτιδα τοῦ βραχιονίου ὅσπου: πάχυνση τῆς βραχιονίου διαρθρώσεως, ἰδίως κατὰ πλάτος καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια, καὶ στραβὴ τοποθέτηση τοῦ πήχους (πρὸβλ. εἰκ. 19, δεξιὸς βραχίον).

Ἄμα ἀκουμπήσωμε τὸ ἓνα χέρι μας στὸν ὤμο τοῦ ἄλλου, τότε θὰ διακρίνωμε, κατὰ μῆκος τοῦ πήχους, στὴν ἐξωτερικὴ του γραμμὴ, ἓνα εὐθύ ὅσπουν ποῦ διατρέχει δλον τὸν πήχυ ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα ὡς τὸν καρπὸ, καὶ τελειώνει πρὸς τὸ μέρος τοῦ μικροῦ δακτύλου. Ἐὐθὺς αὐτὸ εἶναι ἡ ὠλένη, σ' αὐτὸ δὲ ἡ ραχίτις ἐκδηλώνεται ἐπίσης μὲ πάχυνση τῶν ἀρθρώσεων. Ἐὐθὺς ἀκρο τῆς ὠλένης καταλήγει σὲ μιὰ σφαιρικὴ ἐπιφάνεια, τὸ ὠλέκρανον, τὸ ὁποῖο, ὅταν τὸ χέρι εἶναι τεντωμένο, χώνεται δλόκληρο μέσα στὸν κόνδυλο τοῦ βραχιονίου ὅσπου. Ὅταν τὸ χέρι εἶναι καλοσχηματισμένο, στὴ στάση αὐτῆ, δημιουργεῖται στὸν ἀγκῶνα ἓνας ἢ δύο λακκίσκοι (εἰκ. 68). Ὅταν ὅμως τὸ ὠλέκρανον ἔχει παχυνθῇ συνεπείᾳ ραχίτιδος, τὸ δέρμα σχηματίζει στὸν ἀγκῶνα μιὰ ἢ περισσότερες πτυχές. Ἐὐθὺς ἀκρο τῆς ὠλένης καταλήγει πρὸς τὸ μέρος τοῦ μικροῦ δακτύλου, ὅπου καὶ σχηματίζει μιὰ μικρὴ προεξοχή, τὴν στυλοειδῆ ἀπόφυση, ποῦ ἡ ἀντικανονικὴ πάχυνσή της εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα σημεῖα τῆς ραχίτιδος, ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω (πρὸβλ. εἰκ. 19 ἀριστερὸ χέρι, εἰκ. 20 ἐπίσης).

Ἐὐθὺς δευτέρου ὅσπουν τοῦ πήχους, ἡ κερκίς, σκεπάζεται κατὰ τὸ ἀνώτερο τμήμα τῆς ἀπὸ μυῶνες, στὸ κάτω ἀκρο τῆς ὅμως πλαταίνει καὶ σχηματίζει, μαζί μὲ τὴν ὠλένη, τὴν πηχεοκαρπικὴν διάρθρωση, ὅπου, ἔταν ἔχη παχυνθῇ ἀπὸ ραχίτιδα, δίνει στὴν ἀρθρωση ἓνα πλατὺ καὶ χονδροειδῆ σχῆμα.

Ὡς ἐλαττώματα λοιπὸν προκαλούμενα ἀπὸ ραχίτιδα μποροῦμε νὰ διακρίνωμε στὸν πήχυ: Πάχυνση τῆς πηχεοκαρπικῆς διαρθρώσεως

μὲ προεξοχή τῆς στυλοειδοῦς ἀποφύσεως, πάχυνση τοῦ ὠλεκράνου μὲ σχηματισμὸ πτυχῶν στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγκῶνος, ὅταν τὸ χέρι εἶναι τεντωμένο, καὶ ὀξεῖα προεξοχή τοῦ ἀγκῶνος, ὅταν τὸ χέρι εἶναι μαζεμμένο.

Ὁ ὀξὺς ἀγκῶν ὅμως (εἰκ. 66, ἀριστερὸς βραχίον) μπορεῖ νὰ προκληθῇ, ἐκτὸς ἀπὸ ραχίτιδα, καὶ ἀπὸ πάχυνση τοῦ ἀγκῶνος ὀφειλόμενη σὲ ἄλλη αἰτία, ὅπως π. χ. ἀπὸ ὑπερβολικὴ μυϊκὴ ἐργασία σὲ πολὺ νεανικὴ ἡλικία. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ προσδιορισθῇ μὲ βεβαιότητα, ὅπως συμβαίνει σὲ ὅλες τῆς παρόμοιες περιπτώσεις, ὡς ποῖο σημεῖο ἢ παραμόρφωση ὀφείλεται στὴ ραχίτιδα καὶ ὡς ποῖο στὴν ὑπερβολικὴ ἐργασία. Ἡ ἀπλούστερη ἐξήγηση εἶναι αὐτὴ ποῦ ἔδωσε ὁ Vierordt, δηλαδή ὅτι οἱ ἐλαφρότερες μορφές τῆς ραχίτιδος συναντῶνται πολὺ συχνότερα ἀπ' ὅσο γενικὰ νομίζεται.

Ἐὐθὺς νὰ μπορέσωμε νὰ προσδιορίσωμε ἀκριβῶς τὴν ὀρθτὴ θέση τοῦ βραχιονίου καὶ τοῦ πήχους μεταξὺ τους, ἀφήνωμε τὸν βραχίονα νὰ κρεμασθῇ τεντωμένος καὶ τὸ χέρι νὰ στραφῇ κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε ὁ καρπὸς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἔξω (ὕπτιασμός). Ἡ εὐθεία γραμμὴ τότε, ποῦ ἐνώνει τὰ κέντρα τῆς ὀμικῆς καὶ τῆς βραχιονίου διαρθρώσεως, πρέπει κατὰ τὴν προέκτασή της νὰ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν τέταρτο καὶ πέμπτο δάκτυλο (Merkel).

Ὁ Brücke, ὁ Richer κ. ἄλ. ὑποστηρίζουν, ἰδίως γιὰ τὸν ἄνδρα, ὅτι ἡ προέκταση τῆς γραμμῆς αὐτῆς δὲν συναντᾷ καθόλου τὴν πηχεοκαρπικὴν διάρθρωση, ὡστε κατ' αὐτοὺς ἡ στραβὴ θέση τοῦ πήχους πρὸς τὸν βραχίονα εἶναι φυσιολογικὴ. Πραγματικῶς, φαίνεται ὅτι στὸν ἄνδρα, κατὰ κανόνα, πιθανὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἰσχυροτέρας ἀναπτύξεως τῶν μυῶνων, ὁ πήχυς σχηματίζει μὲ τὸν βραχίονα μιὰ γωνία ὀξύτερη παρ' ὅσο στὴν γυναῖκα. Ἐγὼ ἐντούτοις, μὲ καταμετρήσεις ποῦ ἔκαμα ὁ ἴδιος, ἐπέισθηκα ὅτι ὁ σχηματισμὸς ὁ θεωρούμενος ὡς φυσιολογικὸς ἀπὸ τὸν Merkel, συναντᾷται ἀρκετὰ συχνὰ σὲ γυναῖκες μὲ καλοσχηματισμένο σῶμα. Ἐὰν τώρα τὸ χέρι, διατηρώντας τὴν ἴδια θέση, στρέψῃ τὸν καρπὸ πρὸς τὰ μέσα (πρηγισμός), τότε ἡ προέκταση τῆς γραμμῆς ποῦ ἀναφέραμε περνᾷ μὲσ' ἀπὸ τὸν δευτέρου δάκτυλο.

Ἄν τὸ ὠλέκρανον εἶναι λιγώτερο ἀπ' ὅσο πρέπει ἀνεπτυγμένο, τότε κατὰ τὴν τάση τοῦ

Εἰκ. 66.—Ὁξὺς ἀγκῶν. (Φαίνεται εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα).

χειριοῦ ὁ πήχυς ἐκτείνεται ὑπερβολικὰ πρὸς τὰ πίσω, ἐλάττωμα ποῦ ἀπαντᾷται ἐξίσου συχνὰ (Brücke).

Μετὰ τὰ ὀσσεῖα, ἔρχονται οἱ μυῶνες ποῦ ἐπηρεάζουν τὸ σχῆμα τοῦ χειριοῦ. Στὸν βραχίονα ὁ κυριώτερος μῦς εἶναι ὁ δελτοειδῆς, ὁ ὁποῖος προχωρεῖ πλαγίως καὶ χώνεται ἀνάμεσα στοὺς ἐμπροσθίους καμπητήρας καὶ στοὺς ὀπισθίους ἐκτείνοντας. Οἱ μυῶνες τοῦ πήχους σχηματίζουν ὅλοι μαζί ἓνα σαρκώδη κύλινδρο, ποῦ τὸ παχύτερο σημεῖο του βρῖσκεται ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα, καὶ ποῦ ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω, γίνεται λεπτότερος. Ἐπομένως, ὅταν οἱ μυῶνες εἶναι καλὰ ἀνεπτυγμένοι, πρέπει τὸ χέρι δλόκληρο νὰ σχηματίζῃ μιὰ καμπύλη προεξοχή ἐπάνω στοὺς ὤμους, νὰ καμπυλώνεται στὸν βραχίονα ἐμπρὸς καὶ πίσω, καὶ στὸν πήχυ νὰ σχηματίζῃ ἓναν κύλινδρο ποῦ νὰ γίνεται λεπτότε-

ρος βαλμηδὸν ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω.

Ἡ ἐξαιρετικὰ ἰσχυρὴ ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων καὶ ἡ προεξοχὴ ὠριμένων μυϊκῶν δεσμιδῶν ἀριζοῦν περισσότερο στὸν ἄνδρα, καὶ γι' αὐτὸ στὴν γυναῖκα θεωρεῖται ὡς ἐλάττωμα. Μολαταῦτα καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς ἀνάπτυξη τῶν μυῶνων τοῦ βραχίονος, ποὺ δυστυχῶς συναντᾶται συχνότατα, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς δείγμα ἀντικανονικῆς καὶ δυσανάλογης ἀναπτύξεως τοῦ σώματος (πρβλ. εἰκ. 63).

Τὸ δῆμα, ἰδίως στὸν βραχίονα, εἶναι στὴν γυναῖκα λεπτότερο παρὰ στὸν ἄνδρα. Τὸ λιπῶδες ὑπόστρωμα εἶναι ἀφθονώτερο, καὶ ἔτσι τὸ χέρι ἀποκτᾶ ἕνα πῦθ στρογγυλὸ σχῆμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ υπερβολικὴ συσσώρευση λίπους, ἰδίως στὸ ἐπάνω τμήμα τοῦ βραχίονος καὶ στοὺς ὤμους, εἶναι δείγμα ὠριμῆς ἡλικίας, γι' αὐτὸ ἕνα στρογγυλὸ γυναικεῖο χέρι εἶναι τότε μόνον ὠραῖο, ὅταν κάτω ἀπὸ τὸ δῆμα διαφαίνωνται οἱ καμπύλες τῶν μυῶν. Ἡ εἰκ. 69 μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα καλοσχηματισμένου χεριοῦ με ἰσχυρῆ, ἀλλὰ μολαταῦτα ἀδρῆ γυναικεῖα διάπλαση.

Τὸ μικρὸ χέρι (1) στὴν γυναῖκα θεωρεῖται ὠραῖο. Ἀπὸ ἀνατομικὴ ὅμως ἄποψη, ἀπαιτεῖται μόνον τὸ μήκος τοῦ χεριοῦ νὰ εἶναι ἴσο μετὰ τὸ 1/10 τοῦ συνολικοῦ ὕψους τοῦ σώματος. Ἐπομένως στὴν γυναῖκα, ἐξ αἰτίας τοῦ μικροτέρου ὕψους τῆς καὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ σκελετοῦ τῆς, τὸ χέρι εἶναι γενικὰ πάντοτε μικρότερο καὶ λεπτοφύεστερο ἀπὸ τὸ ἀνδρικό.

Ὡς ἐλαττώματα πρέπει νὰ θεωρήσωμε: ὅταν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χεριοῦ εἶναι πλατειᾶ καὶ χονδροειδῆς ὅταν τὰ δάκτυλα εἶναι πλατειᾶ, χοντρά καὶ στραβὰ, καὶ ὅταν οἱ ἀρθρώσεις τῶν δακτύλων προεξέχουν. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς συνέπειες ραχίτιδος, καὶ τείνῃ νὰ τὰ χαρακτηρίσω ὡς ὀφειλόμενα σ' αὐτὴν στὶς περισσότερες περιπτώσεις.

Ὅσο πλατύτερα εἶναι τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων, τόσο πλατύτερα, βραχύτερα καὶ ἴσια θὰ εἶναι καὶ τὰ νύχια. Οἱ μυῶνες τοῦ χεριοῦ δὲν προεξέχουν πούθεν ἀ σχεδὸν ἀντιθέτως ὅμως τὸ εὐσαρκο χέρι με ἀφθονο λιπῶδες ὑ-

πόστρωμα, ποὺ σχηματίζει λακκίσκους στὶς ἀρθρώσεις, θεωρεῖται, καὶ δικαίως, ὡς ἕνα χαρακτηριστικὸν προσὸν τοῦ γυναικείου φύλου.

Ὡς προτερήματα λοιπὸν πρέπει νὰ θεωροῦνται: Λεπτὸ, ἐλαφρὰ εὐσαρκο χέρι με λακκίσκους στὶς ἀρθρώσεις τῶν δακτύλων δάκτυλα ἴσια, λεπτότερα πρὸς τὰ ἄκρα νύχια καμπύλα, τῶν ὁποίων τὸ μήκος νὰ ὑπερβαίνει τὸ πλάτος.

Ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ μολαταῦτα γυναικεῖα σχηματισμένα ἄνω ἄκρα, δείχνει μιὰ νεαρὴ Βιεννέζα (εἰκ. 70). Στὸ ἀριστερὸ χέρι διακρίνονται ὁραιότατα οἱ λακκίσκοι ποὺ σχηματίζουν οἱ ἀρθρώσεις. Ἡ ἔνωση τοῦ βραχίονος με τοὺς ὤμους μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποδειγματικὴ.

Διάφοροι ἐπιστήμονες παιδεύτηκαν προσπαθώντας τὰ ἐξετάσουν ἄν, καὶ πόσο συχνά, ὁ δείκτης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μακρότερος ἀπὸ τὸν παράμεσο. Ἐπειδὴ ἰδιαίτερως στοὺς πιθήκους τὸ δεύτερο δάκτυλο εἶναι βραχύτερο ἀπὸ τὸ τέταρτο, αὐτὸ τὸ μεγαλύτερο μήκος τοῦ δείκτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς δείγμα τῆς ἀνωτέρας ἐξελίξεως.

Ὁ Casanova, ὁ Mantegazza κ. ἄλ. θεωροῦν τὸ μεγαλύτερο μήκος τοῦ δευτέρου δακτύλου ὡς σπάνιο καὶ ὠραῖο φαινόμενο. Ὁ Mantegazza στὴ «Φυσιολογία τῆς Γυναικός» ἐκδ. 1894, ὑποστηρίζει τὴν ἄποψη αὐτή. Φαίνεται ὅμως ὅτι τοῦ ἦταν ἄγνωστο ὅτι ὁ Braune, ἀπὸ τὸ 1874 κιόλας, ἀπέδειξε, βεβαίως ἀπὸ ἐπανειλημμένες καταμετρήσεις, πῶς ἡ φαινομενικὴ βραχύτης τοῦ δείκτη ὀφείλεται σὲ στραβὴν στάση του πρὸς τὸ μετακάρπιο καὶ βρήκε ὅτι κατὰ μέσον ὄρον, 70% ἀπὸ τὰ ἄτομα ποὺ καταμέτρησε, εἶχαν πραγματικῶς τὸ δεύτερο δάκτυλο μακρότερο ἀπὸ τὸ τέταρτο.

Πάντως ὅμως εἶναι βέβαιο, ὅτι τὸ «δείγμα αὐτὸ τῆς ἀνωτέρας ἐξελίξεως» ἀπαντᾶται στὴν γυναῖκα πολὺ συχνότερα παρὰ στὸν ἄνδρα.

δ) Κάτω ἄκρα

Κατὰ τὴν ἐξέταση τοῦ μήκους τῶν κάτω ἄκρων συγκριτικὰ μετὰ τὸν κορμὸν, γίνεται συχνὰ ἕνα λάθος. Τὸ λάθος αὐτὸ εἶναι ὅτι δὲν ὑπολογίζεται πάντοτε ὁλόκληρον τὸ μήκος τῶν ποδιῶν.

Τὸ μέσο τοῦ κορμοῦ, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, προχωρεῖ λοξὰ πρὸς τὰ κάτω, ἐνῶ τὰ

πόδια, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐξακολουθοῦν νὰ προχωροῦν κάθετα στὶς λαγόνες.

Αὐτὸ παρατηρεῖται στὸν ἄνδρα ὅπως καὶ στὴν γυναῖκα. Ἡ διαφορὰ ὅμως μεταξὺ τῶν δύο ἐγκτεῖται στὶς ἀναλογίες τοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ σώματος, οἱ ὁποῖες ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς λεκάνης. Στὸν ἄνδρα, ἡ λεκάνη εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης ἔτσι, ὥστε τὸ μεταξὺ τῶν ποδιῶν τμήμα τοῦ κορμοῦ διευθύνεται πρὸς τὰ κάτω σὲ μᾶλλον ὀξεῖα γωνία, πράγμα ποὺ κάνει ὥστε καὶ τὸ μέσο τοῦ σώματος νὰ φαίνεται χαμηλότερα τοποθετημένο. Στὴν γυναῖκα ἀντιθέτως, ἡ λεκάνη εἶναι πλατειᾶ καὶ χαμηλὴ καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω λιγώτερο ἀπὸ τὴν ἀνδρικήν καὶ σὲ γωνία πῦθ ἀνοικτῆ, ἔπομένως τὸ μέσο τοῦ σώματος φαίνεται ψηλότερα τοποθετημένο παρὰ στὸν ἄνδρα.

Ἐπειδὴ, ἀκόμη, ἡ γραμμὴ τῶν ποδιῶν συνεχίζεται καὶ στὶς λαγόνες, αἱ ὁποῖες στὸν ἄνδρα φαίνονται στενότερες καὶ μακρότερες, ἐπιτείνεται περισσότερο ἢ ἐντύπωση ὅτι ὁ ἄνδρας ἔχει ψηλὰ πόδια. Κατὰ τὸν Richer, τὸ μήκος τῶν ποδιῶν εἶναι ἴσο μετὰ τὸς ἑσάρους φορές τὸ μήκος τῆς κεφαλῆς κατὰ τοὺς Fritsch καὶ Schmidt, τὸ μήκος τοῦ μηροῦ εἶναι ἴσο μετὰ τὴν ἀπόσταση τῆς μηριαίας συναρθρώσεως ὡς τὴν ἠγλήν τοῦ μαστοῦ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ σώματος, καὶ τὸ μήκος τῆς κνήμης ἴσο μετὰ τὴν ἀπόσταση τῆς μηριαίας συναρθρώσεως ὡς τὴν ἠγλήν τοῦ μαστοῦ τῆς ἴδιας πλευρᾶς (βλ. εἰκ. 8).

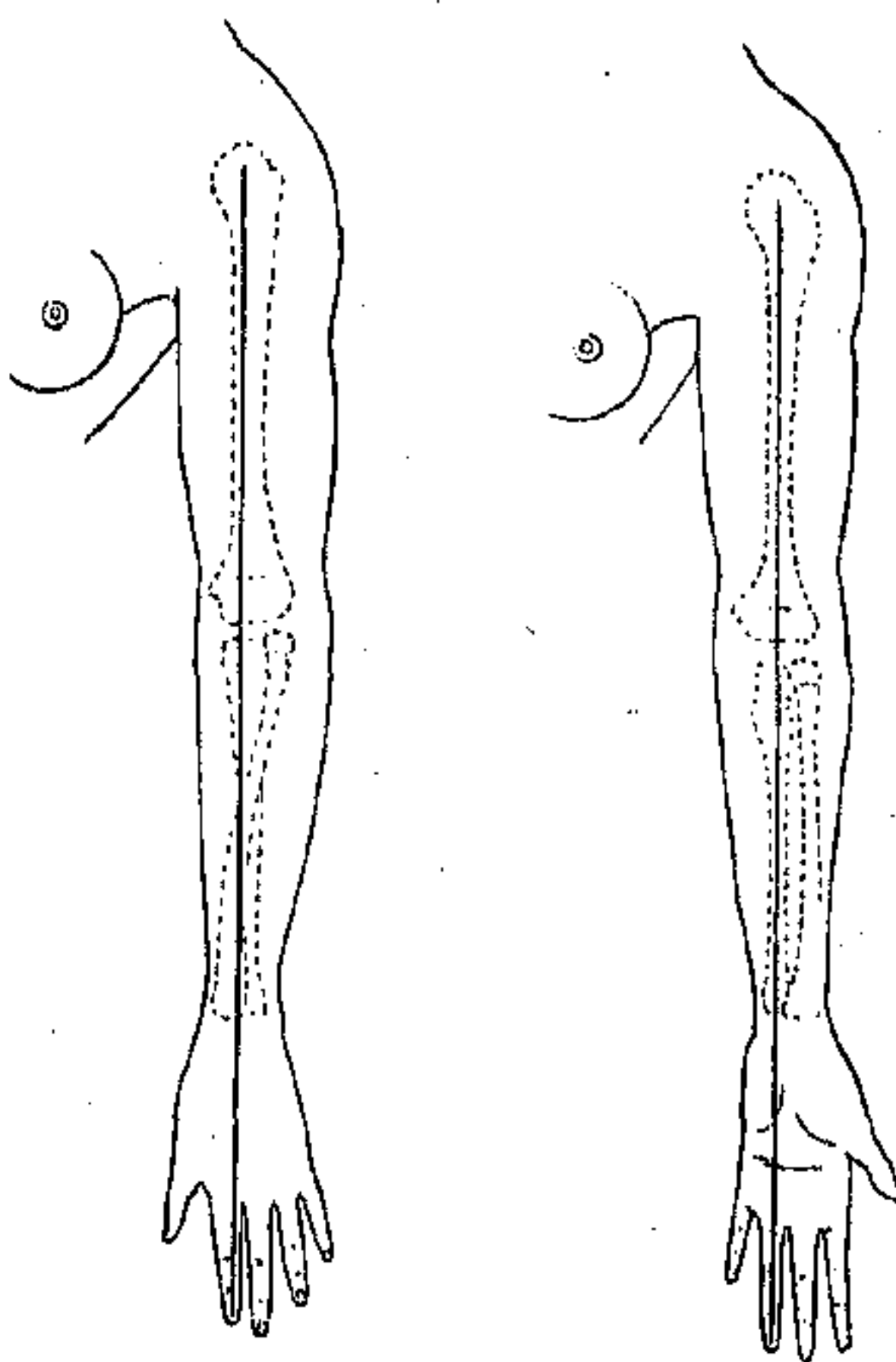
Τὸ μήκος τοῦ μηροῦ εἶναι σχεδὸν ἴσο μετὰ τὸ μήκος τῆς κνήμης, ὅταν συνυπολογίζεται καὶ τὸ ὕψος τοῦ ποδιοῦ (ὑπὸ τὴν στενώτερη ἔννοια).

Ἄλλοτε νομιζόταν ὅτι, στὴν γυναῖκα, τὸ ὄστον τοῦ μηροῦ διευθύνεται περισσότερο ὀριζόντια πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄστου, περισσότερο στραβὰ δηλαδὴ, παρὰ στὸν ἄνδρα. Ὁ Langer (1) ὅμως ἀπέδειξε ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντιληψὴ εἶναι λαθησμένη καὶ ὅτι τὸ φύλον δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετὰ τὴν λιγώτερο ἢ περισσότερο στραβὴν κατεύθυνση τοῦ μηριαίου ὄστου. Κατὰ πάσαν πιθανότητα, τὸ φαινόμενο αὐτὸ, ποὺ ἔχει ὡς συνέπεια τὴν βράχυνση τοῦ μηροῦ, πρέπει ν' ἀποδοθῇ στὴν πίεση τοῦ βάρους τοῦ σώματος σὲ ἄτομα με ραχίτικὴν προδιάθεση.

Σχετικῶς μετὰ τὸν σκελετὸ τῶν κάτω ἄκρων,

σχοῦν ὅσα εἶπαμε καὶ γιὰ τὸν σκελετὸ τῶν ἄνω ὡς ἀλλοιώσεις ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ ραχίτιδα ἔχ. με νὰ σημειώσωμε τίς ἐξῆς:

Πάχυνση τοῦ κονδύλου τοῦ μηριαίου ὄστου, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰ, ἔπομένως πάχυνση τοῦ γόνατος καὶ στραβὴ θέση τῆς κνήμης πρὸς τὸν μηρὸν. Πάχυνση τοῦ ὄστου τῆς κνήμης στὸ γόνατο καὶ στὰ σφυρὰ, καὶ ἔπομένως πάχυνση τῶν

Εἰκ. 67.— Ἄξων τοῦ βραχίονος κατὰ πρητισμὸν καὶ κατὰ ἰπτιασμὸν.

σφυρῶν καὶ στραβὴ τοποθέτηση τοῦ ποδιοῦ πρὸς τὴν κνήμη, κατὰ τὴν ὁποία τὰ ἔσω σφυρὰ βρίσκονται χαμηλότερα ἀπὸ τὰ ἔξω. Σὲ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμε καὶ τὴν πίεση τοῦ βάρους τοῦ σώματος, ποὺ συνετελεῖ ὥστε νὰ κάμπτονται καὶ στὸ μέσο τους τὰ σωληνοειδῆ ὄστα τῶν κάτω ἄκρων. Ἡ κοινὴ συνέπεια λοιπὸν ὄλων αὐτῶν τῶν νοσηρῶν ἀλλοιώσεων εἶναι τὸ νὰ βραχύνεται κατὰ πολὺ τὸ συνολικὸν μήκος τῶν κάτω ἄκρων.

Ἀνάλογη μετὰ τὴν ἐπίδραση καὶ ἄλλων διαφόρων παραγόντων, ὅπως π. χ. τοῦ ἐπαγ-

(1) Σ. κ. Μ. Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχουν δυστυχῶς δύο ἰδιαίτεροι χαρακτηρισμοὶ γιὰ τὸ χέρι ὡς σύνολο, καὶ γιὰ τὸ χέρι ὑπὸ τὴν στενώτερη ἔννοια. Ἄπ' ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς, λέγοντας χέρι, ἔννοῶ τὸ δεύτερον.

(1) Anatomie der älteren Formen, σ. 229.

γέλματος, τῶν ἀσκολιῶν, τοῦ μικρότερου ἢ μεγαλύτερου βάρους τοῦ σώματος, εἶναι καὶ ἡ ἀλλοίωση ποῦ ἐπέρχεται στὰ ἄκρα. Ἔτσι ἔχομε τὴν ραιβοποδία (x-boiue), τὴν βλαισοποδία (o-boiue), τὴς κνήμης τὴς γυρισμένες πρὸς τὰ μέσα ἢ πρὸς τὰ πλάγια, καὶ τὴν πλατυποδία, ἐκδηλωμένη σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸν.

Οἱ πολὺ ἐκδηλές μορφές τῶν ἀλλοιώσεων αὐτῶν διακρίνονται εὐκόλα. Ἐδῶ ἔμως θὰ προσπαθήσωμε κυρίως νὰ δείξωμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατὸ νὰ διακρίνη κανεὶς καὶ τὴς ἐλαφρότερες μορφές. Καθὼς εἴπαμε παραπάνω, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ κανεὶς γιὰ τὴν εὐθυγραμμία τῶν κάτω ἄκρων, πρέπει νὰ πιστοποιήσῃ ἂν αὐτὰ, στὴ στάση τῆς εἰκ.

Εἰκ. 68.—Βραχίων μὲ γλαφυρὰς καρπύλας (Κόρη τοῦ Μονάχου).

30, ἐγγίζονται σὲ τέσσερα σημεῖα: Στὸ ἀνώτερο τριτημόριο τοῦ μηροῦ, στὰ γόνατα, στὴν κνήμη καὶ στὰ ἔσω σφυρὰ. Στὴς γυναῖκες μποροῦν οἱ μηροὶ νὰ ἐγγίζωνται μεταξύ τους σὲ ὅλο τους τὸ μήκος χωρὶς νὰ θεωρηθῇ αὐτὸ ὡς ἐλάττωμα.

Ἄλλος τρόπος ποῦ τὸν ἐφαρμόζει ὁ Mikulic, εἶναι νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς μὲ καταμέτρηση ὅτι τὸ δεύτερο δάκτυλο τοῦ ποδιοῦ, τὸ μέσο τοῦ γόνατος καὶ τὸ μέσο τῆς κεφαλῆς τοῦ μηριαίου ὁσίου βρίσκονται στὴν αὐτὴν εὐθεῖα γραμμῇ (εἰκ. 71). Ἐπειδὴ ἔμως ἡ θέση τῆς κεφαλῆς τοῦ μηριαίου ὁσίου εἶναι δύσκολο νὰ ἐξακριβωθῇ στὸ σῶμα ἑνὸς ζωντανοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτὸ παίρνει κανεὶς ὡς βάση γιὰ τὴν καταμέ-

Εἰκ. 69.—Καλοσηματισμένοι βραχίονες καὶ ὄμοι. (Κόρη ἀπὸ τὸ γερμανικὸν Schwaben, Σουηβί).

τρηση τὸ μέσο τοῦ βουδωνικοῦ συνδέσμου.

Ἐὰν ἀπὸ τὴν εὐθεῖα αὐτῇ γραμμῇ λοξεύουν τὰ γόνατα πρὸς τὰ μέσα, τότε ὑπάρχει ραιβοποδία, — ἐλάττωμα ποῦ συναντᾶται συχνότατα στὴς γυναῖκες καὶ ποῦ ἔστιν εἶναι σὲ ἐλαφρότερη μορφή, θεωρεῖται ὡς φυσιολογικὸ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ συναντᾶται τόσο πολὺ συχνά.

Ὡς ραιβοποδία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ κανεὶς τὴ στιγμιαία στροφή τοῦ γόνατος πρὸς τὰ μέσα, ὅπως τὴν δείχνει π. χ. ἡ εἰκ. 1. Ἀπὸ τὸ ἴσιο δεξιὸ πόδι τῆς ἴδιας εἰκόνας, βλέπομε ὅτι ὁ μηρὸς, τὸ γόνατο καὶ τὰ σφυρὰ βρίσκονται σὲ ἀπολύτως εὐθεῖα γραμμῇ.

Ὅπως δὴποτε, τὴν παραμόρφωση αὐτῆ τῶν ποδιοῦν τὴν ἀνέχεται κανεὶς ἀθελᾶ του

μέ μεγαλύτερη επιείκεια, γιατί θυμίζει την γνωστή στάση της Κινδίας Ἀφροδίτης, που αποδίδει τόσο όραία τη γυναικεία αιδημοσύνη.

Για την ίδια ατία όμως φαίνεται ακόμη ασχημότερη ή κάμψη των γονάτων προς τα έξω, ή βλαισοποδία, που εύτυχως δεν συναντάται πολύ συχνά.

Η γραμμή του Mikulicz, μολαταύτα, δεν είναι ο ασφαλέστερος τρόπος για να πιστοποιήσουμε την ευθύτητα των κάτω άκρων. Έτσι π. χ. τα πόδια της εικ. 19 ανταποκρίνονται πληρέστατα προς τη γραμμή του Mikulicz, και όμως παρατηρείται σ' αυτά και ραιβοποδία, και κάμψη των κνήμων προς τα πλάγια. Κι' αυτό — το να συμφωνούν τα πόδια, παρ' όλα τα ελαττώματά τους, με τη

Εικ. 70.—Βραχιόνες και χείρες με ισχυράν και άβραυν γυναικείαν διίπλευσιν (Κόρη της Βιέννης).

γραμμή του Mikulicz — όφείλεται στο ότι ή κάμψη του γόνατος προς τα μέσα εξουδετερώνεται από το τοξοειδές σχήμα της κνήμης που φέρνει φυσικά και τα σφυρά προς τα μέσα κι' έτσι τα κάνει ώστε να βρίσκονται στην αυτή γραμμή με τα γόνατα.

Αν ή έμπροσθία όψη των ποδιών είναι καλή, τότε θα είναι αναγκαστικώς κι' ή όπισθία. Αντιθέτως, στην πλαγία όψη, ανεξάρτητα από την έμπροσθία, μπορούμε να παρατηρήσουμε άλλουώσεις που όφείλονται σε ραχίτικες παραμορφώσεις του γόνατος ή του όστού της κνήμης (εικ. 21). Την ευθυγραμμία των ποδιών εκ του πλαγίου μπορούμε να εξελέγξουμε με τη γραμμή του Brücke, ή όποία φέρεται από τον τροχαντήρα μέχρι των έξω σφυρών (εικ. 72).

Η γραμμή αυτή, όταν το πόδι είναι ίσιο, πρέπει να περνά από το μέσο, του γόνατος. Εάν περάση μπρός από το μέσο, τότε ή κνήμη δλόκληρη έχει καμφθή προς τα πίσω. Αν πράξη πίσω από το μέσο τότε το γόνατο προεξέχει έξαιρετικά προς τα έμπρός.

Επειδή άφ' ενός οι μυώνες στον άνδρα είναι περισσότερο ανεπτυγμένοι παρά στη γυναίκα, άφ' έτέρου όμως ο άπολύτως παχύτερος μηρός είναι έν' από τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου στη γυναίκα, γι' αυτό πρέπει το πάχος του γυναικείου μηρού να όφείλεται μάλλον στο λιπώδες υπόστρωμα, κι' επομένως οι μυώνες πρέπει να προεξέχουν πολύ λιγώτερο παρ' όσο στον άνδρα.

Γι' αυτούς τους λόγους, ίδιος στο άνδρικό φύλο είναι ένας μηρός ο όποιος, έξ αιτίας των μυώνων που είναι περισσότερο ανεπτυγμένοι έμπρός και πίσω, είναι πλατύτερος σ' αυτά τα τμήματα και στενώτερος στα πλάγια, έτσι, ώστε το πόδι, όταν το βλέπη κανείς από το πλάι, να φαίνεται πλατύτερο, και στενώτερο όταν το βλέπη από μπροστά. Αντιθέτως στη γυναίκα, ο μηρός πρέπει να είναι όλοστρογγυλος και να δείχνη άπ'

όλες τις πλευρές το ίδιο ισόμετρο κυλινδρικό σχήμα.

Τα ίδια που είπαμε για το μηρό ισχύουν και για την κνήμη. Ένώ δηλαδή στον άνδρα πρέπει να διακρίνονται καθαρά κάτω από το δέρμα οι μυώνες, στην κνήμη της γυναίκας οι μυώνες πρέπει να σκεπάζονται από ένα αρκετά παχύ λιπώδες υπόστρωμα, που να δίνει στην κνήμη ένα ισόμετρο καμπύλο σχήμα. Όσο και ή γυναικεία κνήμη πρέπει να έχη την ευρύτερη περίμετρο στο άνωτερο τριτημόριό της, γιατί εκεί είναι ισχυρότερα ανεπτυγμένοι οι μυώνες (εικ. 73).

Το σχήμα της κνήμης καταστρέφεται, όπως είπαμε και σε άλλο κεφάλαιο του βιβλίου μας, από τις στενές καλτσοδέτες.

Τα λεπτά σφυρά στη γυναίκα είναι μεγάλο προσόν, γιατί άφ' ενός αποδεικνύουν την λεπτοφυά διάπλαση του σκελετού της, πράγμα που αποτελεί ένα από τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου, άφ' έτέρου άποκλείουν άπολύτως την ύπαρξη παλαιάς ραχίτιδας.

Τα λεπτά σφυρά και ο λεπτός καρπός στο χέρι είναι όπως στο άλλο οί λεπτοί άρμοί, το καταφανεύτερο δείγμα καλής ράτσας.

Το πόδι (1) είναι το μέλος εκείνο του σώματος, που ύστερα από τη μέση, ύψισταται τις μεγαλύτερες παραμορφώσεις έξ αιτίας της αντικανονικής ένδυμασίας.

Όσον άφορά το μέγεθος του, ισχύουν και γι' αυτό τα ίδια που είπαμε για το χέρι. Πρέπει να είναι ανάλογο με το ύψος του σώματος και μάλιστα, κατά τον Οπίτελετ, να είναι έξ ή το πολύ έπτά φορές βραχύτερο από αυτό. Επομένως το μήκος του ποδιού είναι μεγαλύτερο από του κεφαλιού. Σύμφωνα

(1) Σ.τ.Μ. Έπό την στενώτερη τύρα έννοια.

μ' ένα παλαιόν κανόνα, το μήκος του ποδιού είναι ίσο με την περίμετρο της γροθιάς του κατόχου του. (2)

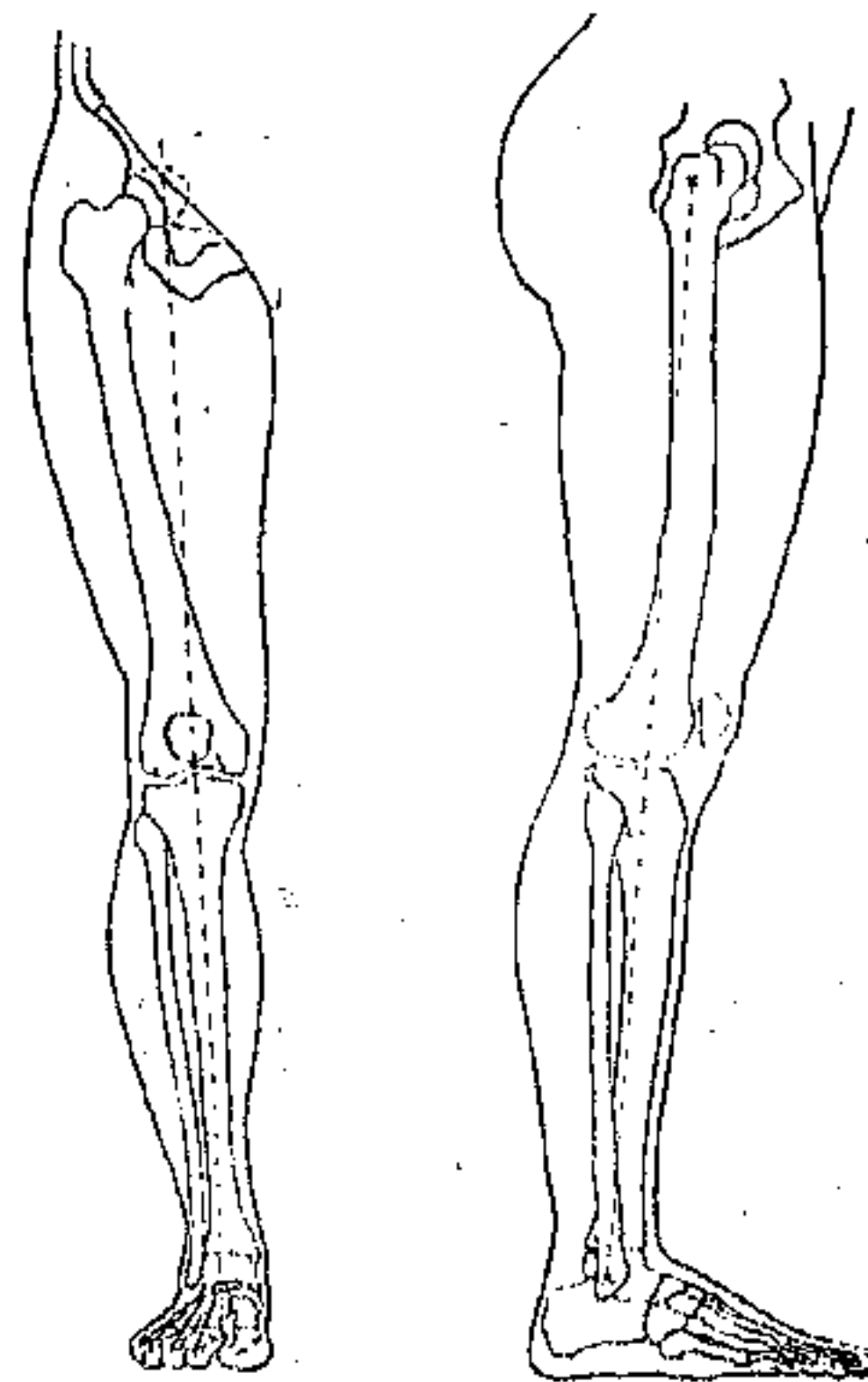
Απ' όλα τα ελαττώματα του ποδιού, το κυριώτερο και συχνότερο είναι ή πλατυποδία, που τις περισσότερες φορές όφείλεται σε ραχίτιδα. Έτσι, ενώ ο θόλος του κανονικού ποδιού πρέπει να είναι τέτοιος ώστε να μπορη να χωράη από κάτω του ένα πουλάκι, έστω και μικροσκοπικό, στην πλατυποδία ο θόλος πέφτει και ή πατούσα άκουμπά δλόκληρη στο έδαφος. Για την ύπαρξη πλατυποδίας ελαφροτέρου βαθμού μπορεί κανείς να βεβαιωθη, άν βρέξη με νερό το πόδι του έξεταζομένου άτομου και το βάλλη έπειτα να κατήση επάνω στο έδαφος (εικ. 74)

Στην κανονική καμπύλωση του θόλου του ποδιού αντιστοιχεί και ψηλή φτέρνα. Επομένως χαρακτηριστικά ενός κανονικού ποδιού είναι ή κανονική καμπύλωση του θόλου κι' ή ψηλή φτέρνα. Την κανονική αυτή καμπύλωση, καθώς και την ανάλογη φτέρνα μπορούμε να ίδουμε στα πόδια της εικόνας 73, που μπορούν να θεωρηθούν ως υπόδειγμα ενός καλοκαμομένου, μολονότι όχι έξαιρετικά λεπτοφυούς ποδιού.

Επειδή στο πόδι, όπως και το χέρι, ο σκελετός σκεπάζεται πολύ λιγώτερο με μυώνες και λίπος άπ' όσο άλλα μέλη του σώματος, γι' αυτό το σχήμα του σκελετού έχει μεγάλη επίδραση στην έξωτερική μορφή του ποδιού.

Πόδι μεγάλο, μακρύ, που να μοιάζη με άνδρικό, θεωρείται στη γυναίκα άσχημο, όπως επίσης κι' ένα πόδι χοντρό και πλατύ, παραμορφωμένο από ραχίτιδα. Αντιθέτως το

(2) Σ.τ.Μ. Ο κανών αυτός εφαρμόζεται και σήμερα ακόμη όταν φωνίζουμε κάλτσες.

Εικ. 71.—Έξαναόβωσις Εικ. 72.—Γραμμή της ευθύτητας του ποδιού του Brücke, όδς κατά τον Mikulicz.

λεπτοκαμωμένο πόδι, με μακρὰ καὶ ἴσια δάκτυλα, εἶναι ἓνα χόσημα τοῦ γυναικείου σώματος.

Ἀπὸ τὰ δάκτυλα, ὅταν ἡ ἀνάπτυξη εἶναι κανονική, μακρύτερα εἶναι τὸ δεύτερο. Ὁ Braune ἀπέδειξε ὅτι καὶ στὸ ἔμβρυο ἀκόμη, τὸ δεύτερο δάκτυλο εἶναι τὸ μακρύτερο, καὶ ὅτι τὸ ἴδιο συνέβαινε στὰ 70 % τῶν ἀτόμων ποὺ κατεμέτρησε.

Τὸ φαινομενικὰ μεγαλύτερο μῆκος τοῦ μεγάλου δακτύλου ὀφείλεται στὸ ὅτι, μέσα στὸ παπούτσι, τὸ μεγάλο δάκτυλο μένει ἴσιο, ἐνῶ τὰ ἄλλα κάμπτονται καὶ παραμορφώνονται ὀριστικῶς καὶ ἔτσι φαίνονται κοντότερα.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ἴσως τὴν παραμόρφωση, ἡ διαρκὴς πίεση τοῦ παπουτσιοῦ, ὅταν εἶναι στενὸ, ἐπιφέρει μιὰ κάμψη τοῦ μεγάλου δακτύλου πρὸς τὰ μέσα με προεξοχή τῆς ἀρθρώσεώς του.

Τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ ποὺ παρατηρεῖται συχνό-

τατα, εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐδιάκριτον στὴν εἰκ. 23.

Λιγώτερο ὡς ἐλάττωμα καὶ περισσότερο ὡς μιὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας τῆς φύσεως γιὰ τὴν ἀνθυγιεινὴ ὑπόδηση, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ κάλοι. Ὅταν εἶναι λίγοι καὶ μικροί, δὲν παραμορφώνουν καὶ πολὺ τὸ σχῆμα τοῦ ποδιοῦ.

Καθὼς φαίνεται ὅμως, ἡ φύση ἀρχίζει νὰ λαμβάνει οἴκτο γιὰ τὴν πάσχουσα ἀνθρωπότητα. Ὁ Pfitzner⁽¹⁾ ἐπιστοποίησε, ὕστερα ἀπὸ ἐπικνελημμένες καταμετρήσεις, ὅτι σὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἀνθρώπων, τὸ μικρὸ δάκτυλο, ὅπου συναντῶνται οἱ περισσότεροι κάλοι, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὀστά ἀντὶ ἀπὸ τρία, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ δάκτυλο αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκφυλίζεται καὶ ὅτι θὰ ἔρθῃ ἓνας καιρὸς ποὺ θὰ ἐκλείψῃ τελείως.

Κι' ἐδῶ ἴσως ἀκόμη οἱ γυναῖκες ὑπερέχουν κατὰ τὴν ἐξέλιξη τοὺς ἀνδρες, γιὰτὶ ὁ Pfitzner βρῆκε, μεταξὺ 100 γυναικῶν, 41 ποὺ παρουσίαζαν αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ στὸ πόδι τους, μεταξὺ δὲ 100 ἀνδρῶν, μόνο 31.

Ὁ ἴδιος ἐπιστοποίησε ὅτι τὸ μεγάλο δάκτυλο τοῦ ποδιοῦ τῶν γυναικῶν εἶναι ἀγαλῶγως πολὺ μικρότερο ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν.

Ὡς ἐνδειξὴ λοιπὸν καλῆς διαπλάσεως πρέπει νὰ ζητήσωμε στὸ γυναικεῖο πόδι: Βραχὺ μεγάλο δάκτυλο, μακρὸ δεύτερο καὶ βραχύτατο πέμπτο.

Ἔως ἐδῶ ἀναφέραμε τὰ κυριώτερα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐξακρίθωση τῆς κανονικῆς διαπλάσεως τῶν κάτω ἄκρων τοῦ γυναικείου σώματος. Πρέπει μόνο τώρα νὰ προσθέσωμε, ὅτι ἡ κανονικὴ διάπλαση τῶν ποδιῶν ἢ τὰ ὑπάρχοντα ἐλαττώματα μποροῦν νὰ παρατηρηθοῦν καὶ κατὰ τὴν βᾶδισι, ἰδίως ὅταν στέκεται κανεὶς πίσω ἀπὸ τὸ ἐξεταζόμενον πρόσωπο.

(1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Havellock Ellis στὸ ἔργο «Ἄνδρας καὶ γυναῖκα».

Εἰκ. 73.— Κνήμει καὶ πόδες καλοσχηματισμένοι.